

มือของเทพ

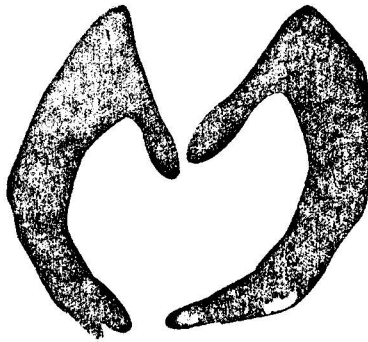
ทักษะว่าด้วย
การเมืองและจริยธรรม

ป่วย อึ้งภากรณ์

ทัศนะว่าด้วย

การเมืองและจริยธรรม

กุมภาพันธ์ 2550

สนับสนุนการจัดทำ E-Book โดย โครงการ Open School Thailand

ป่วย อังภากรณ์

ทศนะว่าด้วย

การเมืองและจริยธรรม

ปกป้อง จันวิทย์

บรรณาธิการ

มูลนิธิโกลบอลซีเอสเอ

มูลนิธิโกลบอลซีเอสเอ

มูลนิธิโกมลคีมทอง

กระทรวงศึกษาธิการ ออกใบอนุญาตให้ เมื่อวันที่ ๖ กันยายน ๒๕๑๔

เลขที่อนุญาตที่ ต. ๑๔๔/๒๕๑๔

กระทรวงมหาดไทยออกใบอนุญาตให้ เมื่อวันที่ ๒๕ ธันวาคม ๒๕๑๖

เลขทะเบียนลำดับที่ ๗๖๓

คณะกรรมการ

นายสัญญา ธรรมศักดิ์

นายปวย อึ้งภากรณ์

๑. นายอุดม เย็นฤดี

๒. นายสุลักษณ์ ศิวรักษ์

๓. นายชาญวิทย์ อร่ามฤทธิ

๔. นายเฉลิม ทองศรีพงศ์

๕. นางสาวรสนา โตสิตระกูล

๖. นางสาวจิตติมา คุณติรานนท์

๗. พระไพศาล วิสาโล

๘. นายกรรณา กุศลาลัย

๙. นายเกษมสันต์ วีระกุล

๑๐. นายนิรศ ชัยสูตร

๑๑. นายแพทย์บัญชา พงษ์พานิช

๑๒. นายประกอบ คูปรีดน์

๑๓. นายแพทย์ประพจน์ เกตราภาค

๑๔. นายแพทย์ประเวศ วะสี

๑๕. นายพิภพ ชงไชย

๑๖. นายสรรพลสิทธิ์ คุ้มประพันธ์

๑๗. นางสาวอรศรี งามวิทยาพงศ์

๑๘. นายอุทัย ดุลยเกษม

๑๙. นายพิภพ อุดมอิทธิพงศ์

๒๐. นางสาววิพรรณ ศรีเพ็ญจันทร์

ประธานกรรมการก่อตั้ง(ถึงแก่อนิจกรรม)

รองประธานกรรมการก่อตั้ง(ถึงแก่อนิจกรรม)

ประธานกิตติมศักดิ์

ประธานกรรมการ

กรรมการเหรัญญิก

กรรมการที่ปรึกษากฎหมาย

กรรมการผู้จัดการ

กรรมการผู้ช่วยผู้จัดการ

กรรมการ

กรรมการ

กรรมการ

กรรมการ

กรรมการ

กรรมการ

กรรมการ

กรรมการ

กรรมการ

กรรมการ

กรรมการ

กรรมการ

กรรมการ

กรรมการเลขาการ

มูลนิธิโกมลคีมทอง จัดตั้งขึ้นเมื่อปี ๒๕๑๖ มีวัตถุประสงค์เพื่อกระตุ้นเตือน และสนับสนุนให้บุคคลมีความเสียสละเพื่อสังคม มีอุดมคติ เป็นผู้นำในทางที่ถูกต้องตามแบบอย่างของครูโกมล คีมทอง ผู้สูญเสียชีวิตเมื่อปี ๒๕๑๔ ขณะอุทิศตนเป็นครูอยู่ในถิ่นทุรกันดาร

คำนำ

ลักษณะสำคัญขององค์ความรู้ที่เรียกว่า *ปรัชญาการเมือง* คือความรักในการแสวงหาภูมิปัญญาแห่งเรื่องราวทางการเมือง เรื่องราวทางการเมือง คือ เรื่องราวอันเกี่ยวกับวิถีแห่งการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ และวิถีแห่งการอยู่ร่วมกันก็มีหลากหลายรูปแบบและวิธีการ และแน่นอนว่า แทบทุกวิถีต่างก็กล่าวอ้างสถานะของการเป็นวิถีที่ดีที่สุด

(๕)

ประวัติศาสตร์แห่งปรัชญาการเมืองได้เปิดเผยให้เห็นถึงความหลากหลายแห่งคำตอบสำหรับวิถีที่ดีที่สุดของการเมืองตามแต่ยุคสมัยและบริบทนั้นๆ คำตอบที่ว่า มีหลากหลายเสียจนทำให้เกิดความสงสัยว่า คำตอบที่แท้จริงของวิถีที่ดีที่สุดสมบูรณ์ที่สุดจะมีอยู่จริงสำหรับมนุษย์หรือไม่ ? ถึงขนาดที่ความสงสัยดังกล่าวที่เกิดขึ้นได้ก่อตัวเป็นกระแสต่อต้านและมุ่งที่จะลดทอนความสำคัญขององค์ความรู้ที่เรียกว่า *ปรัชญาการเมือง* ดังปรากฏในข้อโต้แย้งจากหลากหลายสำนักคิดสมัยใหม่ และรวมถึงความคิดที่เรียกว่า *หลังสมัยใหม่* ด้วย

แต่กระนั้น เมื่อหลังข้อโต้แย้งของสำนักคิดและความคิดเหล่านั้น ก็ยังหาหลีกเลี่ยงการแสดงออกถึงคำตอบเกี่ยวกับ *วิถีที่ดีที่สุด* สำหรับการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ได้ไม่ ดูเหมือนว่าจะไม่มีสำนักคิดทางการเมืองใดจะสามารถหลีกเลี่ยงที่จะแสดงออกถึง *คุณค่า* ในเรื่องความดี ความถูกต้องและความยุติธรรมอยู่ดี ไม่ว่าจะ เป็นสำนักคิดแบบปฏิฐานนิยม ประจักษ์นิยม สัจนิยม และ *หลังสมัยใหม่* ความแตกต่างระหว่างสำนัก

คิดเหล่านี้กับ *ปรัชญาการเมือง* ก็คือ การตระหนักรู้ว่าตัวตนกำลังทำอะไรอยู่

การให้ความสำคัญกับการตระหนักรู้ว่าตัวตนกำลังทำอะไรอยู่หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ ความรู้จักตัวเอง (self-knowledge) และความรู้ดังกล่าวนี้เป็นข้อแตกต่างสำคัญในทางญาณวิทยาที่ทำให้ *ปรัชญาการเมือง* มีความแตกต่างและมีสถานะโดดเด่นพิเศษจากสำนักคิดและองค์ความรู้อื่นๆ

ขณะเดียวกัน การมุ่งแสวงหาคำตอบเกี่ยวกับวิถีที่ดีที่สุดสำหรับการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ใน *ปรัชญาการเมือง* ถูกโจมตีว่าเป็นการแสวงหาคำตอบที่ไม่เคยมีข้อสรุปและไม่มีความสิ้นสุด เพราะคำตอบที่ได้มาจากแต่ละยุคแต่ละสมัยไม่สามารถที่จะเป็นคำตอบสุดท้ายได้เลย ดังนั้นการตั้งคำถามเพื่อหาคำตอบอันสูงสุดดังกล่าวจึงถูกโจมตีด้วยว่าเป็นการตั้งคำถามที่ผิด และไม่ควรจะตั้งคำถามในลักษณะดังกล่าวอีกต่อไป

(๖) แต่แม้ว่าจะพยายามทำใจให้กว้างเพียงใดในการน้อมรับข้อวิจารณ์เหล่านี้ อย่างไรก็ตาม *ปรัชญาการเมือง* ตระหนักดีถึงข้อจำกัดของความเป็นมนุษย์ (self-knowledge) และขณะเดียวกัน ก็ตระหนักถึงสาระของความเป็นมนุษย์ที่ไม่สามารถจะขจัดหรือลบทิ้งการตั้งคำถามในลักษณะดังกล่าวได้ อันเป็นคำถามในเชิงคุณค่าของชีวิต การปฏิเสธคำถามดังกล่าวสามารถเกิดขึ้นในสองลักษณะ นั่นคือ การหลอกตัวเองและการลืมนั่นเอง และแน่นอนว่า การหลอกตัวเองและการลืมนั่นเองอย่างจงใจย่อมแตกต่างจากการหลอกและลืมนั่นเองอย่างมิได้จงใจ และความผิดพลาดโดยจงใจย่อมเหนือกว่าความผิดพลาดโดยมิได้ตั้งใจ

คำตอบหรือการเขียนอธิบายเรื่องราวต่าง ๆ ย่อมสะท้อนให้เห็นถึงคำถามที่อยู่ในใจของผู้เขียน และจะว่าไปแล้ว การตั้งคำถามสำคัญพอๆ หรือมากกว่าตัวคำตอบเสียด้วยซ้ำ เพราะการตั้งคำถามสะท้อนให้เห็นถึงตัวตนได้ลึกซึ้งกว่าคำตอบ โดยเฉพาะคำถามในทางปรัชญาการเมือง อันเป็นคำถามที่สะท้อนสาระของคุณค่าความเป็นมนุษย์ และเป็นคำถามที่ประจักษ์หน้ากับมนุษย์ที่มีสาระดังกล่าวในทุกยุคทุกสมัย

ซีเซโร นักคิดและผู้มีบทบาททางการเมืองโรมัน เมื่อสองพันกว่าปีมาแล้ว ได้เขียนจดหมายถึงแอททิลัส^๑ โดยมีใจความบางตอนดังนี้คือ “คนดียังควรที่จะอยู่ในบ้านเมืองที่ปกครองโดยคนเลว ๆ ต่อไปหรือไม่ ?

การใช้วิธีการทุกอย่างไม่ว่าดีหรือชั่วในการกำจัดคนเลวที่ว่ำนเพื่อทำให้สังคมพ้นจากอันตราย เป็นสิ่งที่ชอบธรรมหรือไม่ ?

ควรหาทางป้องกันไม่ให้ผู้ที่ล้มการปกครองของคนเลวขึ้นเป็นผู้ปกครองเองหรือไม่ ?

ภายใต้การปกครองของคนเลว เราควรช่วยบ้านเมืองโดยการวิพากษ์วิจารณ์หรือใช้กำลัง ?

คนที่ย้ายไปอยู่ที่อื่น ในขณะที่บ้านเมืองตัวเองตกอยู่ในน้ำมือของคนเลวนั้นถือว่าย่างทำหน้าที่พลเมืองดีอยู่หรือไม่ ?

หรือเขาควรที่จะเสี่ยงทุกอย่างที่เขา มีเพื่อปลดปล่อยบ้านเมืองของเขา ?

(๗)

เราจึงเรียกตัวเราว่าเป็นผู้ที่จงรักภักดีต่อประเทศชาติหรือไม่ ถ้าเราปฏิเสธการใช้กำลังในการล้มล้างการปกครองของคนเลว ?

ในเรื่องผลประโยชน์สาธารณะ เราควรหรือไม่ที่จะสนับสนุนนโยบายหรือโครงการที่เพื่อนหรือผู้มีพระคุณต่อเราเป็นผู้ริเริ่ม ทั้งที่เรารู้ว่ามันเป็นนโยบายหรือโครงการที่ไม่ถูกต้อง ?

คนที่ได้ปฏิบัติหน้าที่อันควรและสร้างประโยชน์อันยิ่งใหญ่ให้กับบ้านเมือง แต่จากการกระทำดังกล่าว ได้ก่อให้เกิดความริษยาและเกลียดชัง เขาควรที่จะดำเนินตามทางของเขาต่อไป แม้ว่าจะเสี่ยงอันตรายหรือเขาควรที่จะคิดคำนึงถึงตัวเขาและบรรดาคนที่เขารัก และล้มเลิกการต่อสู้ และเปิดทางให้กับผู้ที่มีอำนาจ ?”

^๑ L.P. Wilkinson, Letters of Cicero: a selection in translation (London, 1996).

แม้ว่า คำถามทั้งเก้าข้อข้างต้นนี้จะ เป็นคำถามของคนต่างยุคต่างสมัยต่างบริบท เป็นคนที่เคยมีชีวิตอยู่เมื่อสองพันกว่าปีมาแล้ว แต่แน่ใจอย่างยิ่งว่า คำถามที่ว่าเป็นคำถามที่อยู่ในใจของคนชื่อ ปวย อังภากรณ์ หรือ “อาจารย์ปวย” มาโดยตลอดในช่วงชีวิตการทำงานของท่าน

แน่นอนว่า คำถามเหล่านี้ง่ายที่จะตอบสำหรับบางคน แต่ขณะเดียวกันสำหรับบางคน มันก็มีใช้เรื่องง่ายที่จะตอบ เพราะการจะตอบคำถามข้างต้นนี้ได้ย่อมต้องตอบคำถามเกี่ยวกับ ความดี ความถูกต้อง ความยุติธรรม คุณธรรมด้วย

(๘) คำถามดังกล่าวก็มีใช้จะเป็นปัญหาสำหรับคนทุกคนในทุกยุคทุกสมัย ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะคนทุกคนหาใช้คนที่จะตระหนักถึงความสำคัญของสาระคุณค่าของความเป็นมนุษย์ คนทุกคนหาใช้ผู้ที่จะสามารถพัฒนาสมรรถภาพของปัญญาความรู้ที่จะตระหนักถึงความสำคัญของการแสวงหาคำตอบเกี่ยวกับวิถีที่ดีที่สุดของการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ได้

คนที่ไม่ตระหนักถึงสาระของความเป็นมนุษย์ และ/หรือลืมนึกหรือไม่สามารถพัฒนาสมรรถภาพของปัญญาความรู้ที่จะตระหนักถึงความสำคัญของการแสวงหาคำตอบดังกล่าว คือ คนที่ลืมนึกตัวเอง ขาดความรู้ความเข้าใจตัวตนและความเป็นมนุษย์ของตน กระนั้น เราก็ไม่สามารถตำหนิผู้ที่กระทำผิดพลาดโดยไม่ได้ตั้งใจได้ เพราะคงไม่มีใครตั้งใจจะเป็นเช่นนั้น แต่แน่นอนว่า เมื่อประเมินเปรียบเทียบกับคนที่มิได้เป็นเช่นนั้น คุณค่าและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ย่อมไม่สามารถเปรียบเทียบกันได้

อาจารย์ปวย คือ ผู้หนึ่งที่ปัญหาดังกล่าวได้อุบัติขึ้นท้าทายพลังสติปัญญาความรู้และความเป็นตัวตนของท่านในการที่ท่านต้อง ตอบปัญหาทางการเมืองและจริยธรรม ที่ท่านต้องเผชิญตลอดเวลา ไม่ว่าจะเป็นช่วงที่ท่านอยู่ในประเทศหรือต่างแดน ขณะเดียวกัน นอกจากจะต้องตอบคำถามดังกล่าวสำหรับตัวท่านเองแล้ว อาจารย์ปวยยังอยู่ในสถานะที่จะต้องตอบคำถามนี้ให้กับสังคมและผู้คนที่คาดหวังจากท่านด้วย

เนื่องในวาระครบรอบสามปีแห่งการจากไปของท่านอาจารย์ป๋วย
มูลนิธิโกลบอลคิมทองได้รวบรวมงานเขียนทาง การเมือง และ จริยธรรม
ของท่านอาจารย์ป๋วยขึ้นเป็นหนังสือเล่ม ที่เป็นหนังสือปรัชญาการเมือง
ที่ปราศจากซึ่งศัพท์แสงและประโยคอันยอกย้อนซ่อนเงื่อน บทความที่
รวมอยู่ด้วยกันนี้สะท้อนถึง **สันติประชาธรรม** อันเป็นหลักแห่ง **ปรัชญา**
การเมือง ของอาจารย์ป๋วย และเป็นคำตอบต่อคำถามสำคัญทั้งเก้าข้อ
ดังกล่าวด้วย

คำถามทั้งเก้าอาจจะมีปัญหาที่สร้างข้อสงสัยยิ่งใหญ่อะไรให้กับ
คนทุกคนได้อย่างเสมอหน้ากัน นอกเสียจากว่า คนคนนั้นจะเป็นคนที่
ให้ความสำคัญกับการตระหนักรู้ถึงสาระของความเป็นมนุษย์ และมุ่ง
พัฒนาสมรรถภาพความสามารถที่จะมุ่งหาคำตอบต่อวิถีที่ดีที่สุดใน
การอยู่ร่วมกันของมนุษย์

“คนบางคนไม่คิดว่าสังคมสลักสำคัญและมีค่าพอ
ที่เขาจะต้องเสียสละหรือทุ่มเทอะไรให้ ก็ไม่เป็นไร
แต่ถ้ามีคนบางคน que คิดว่า บ้านเมืองและชีวิตประชาชน
มีค่าควรยิ่งสำหรับเขาที่จะอุทิศ
เสียสละทุ่มเททั้งชีวิต แรงกายและใจให้
และแม้ว่า ในที่สุด เขากลับจะต้องเป็นผู้สูญเสีย
และชีวิตลงเอยอย่างลำพังโดดเดี่ยวและนำเวทนา
ผู้คนส่วนใหญ่หรือสังคมก็ควรจะทำตัวให้มีคุณค่า
สมกับที่เขาได้เสียสละความสุขส่วนตัวไป
มิฉะนั้น มันก็จะหมายความว่า สังคมหรือตัวคุณทั้งหลาย
ไม่มีคุณค่าอะไรเสียจริง ๆ อย่างที่คนบางคนกล่าวอ้าง”

(บทสะท้อนเกี่ยวกับคนโรมันบางคน)

ไชยันต์ ไชยพร

๒๕ กรกฎาคม ๒๕๔๕

สามวันก่อนหน้าครบรอบสามปีแห่งการจากไปของอาจารย์ป๋วย

สารบัญ

ภาคที่ ๑ ทศนะทางการเมือง.....๑

จดหมายของนายเข้ม เย็นยิ่ง	
เรียน นายท่านุ เกียรติก้อง ผู้ใหญ่บ้านไทยเจริญ.....๒	
บันทึกประชาธรรมไทยโดยสันติวิธี.....๔	
เสียชีพ อย่าเสียสิน.....๑๗	
ทางออกของไทยหลังสงครามอินโดจีน.....๓๒	
อุดมคติ.....๔๗	
ธรรมศาสตร์กับการเมือง.....๗๐	
ความรุนแรงและรัฐประหาร ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙.....๙๑	
แนวทางสันติวิธี.....๑๒๔	
เป้าหมายและวิธีการที่เหมาะสมสำหรับสังคมไทย.....๑๔๗	
ข้อคิดจากสหรัฐอเมริกา.....๑๖๓	

ภาคที่ ๒ ทศนะทางจริยธรรม.....๑๗๗

ธรรมะ.....๑๗๘	
เงินมาก เงินน้อย.....๑๘๑	
ศีลธรรมและศาสนาในการพัฒนาชาติ.....๑๘๖	
เยาวชนกับเศรษฐกิจ: ความรับผิดชอบของผู้ใหญ่.....๒๑๖	
พระพุทธศาสนากับการพัฒนาชาติ.....๒๓๔	

ภาคที่

ทัศน์ทางการเมือง

จดหมายของนายเข้ม เย็นยิ่ง
เรียน นายทำนุ เกียรติกิจอง
ผู้ใหญ่บ้านไทยเจริญ

พิมพ์ครั้งแรก ใน เศรษฐศาสตร์สาร ฉบับชาวบ้าน
ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๓ มีนาคม ๒๕๑๕

กุมภาพันธ์ ๒๕๑๕

เรียน พี่ทำนุ ที่รักใคร่ นับถือเป็นส่วนตัว

สักสองปีเศษก่อนที่ผมจะได้จากหมู่บ้านไทยเจริญที่รักของเรา มาอยู่ห่างไกล พี่ทำนุในฐานะผู้ใหญ่บ้าน ได้จัดการสองอย่างที่ผมและใคร ๆ เห็นว่ามีคุณค่าอย่างยิ่งสำหรับหมู่บ้านเรา โดยเฉพาะสำหรับอนาคตของชาวไทยเจริญ คือได้จัดให้มีกตিকাหมู่บ้านเป็นข้อบังคับสูงสุด แสดงว่าต่อไปนี้ ชาวบ้านไทยเจริญจะสามารถยึดกตিকাเป็นหลักในการดำเนินชีวิต ซึ่งดีกว่า และทำให้เจริญกว่าที่จะปกครองกันตามอำเภอใจของคนไม่ก็คน กับเปิดช่องให้มีการเปลี่ยนแปลงผู้ปกครองหมู่บ้านได้โดยสันติวิธีนั้นอย่างหนึ่ง กับอีกอย่างหนึ่งพี่ทำนุได้อำนวยให้ชาวบ้านเลือกกันขึ้นมาเป็นปากเป็นเสียงแทนกัน ผู้ได้รับเลือกก็รวมกันเป็นสมัชชาหมู่บ้าน โดยถือหลักประชาธิปไตย คือธรรมเป็นอำนาจ ไม่ใช่อำนาจเป็นธรรม และธรรมเกิดจากประชาชน รวมความว่าอำนาจสูงสุดมาจากธรรมของประชาชนในหมู่บ้านไทยเจริญทั้งหมด

เมื่อกติกาหมู่บ้านถือกำเนิดมาแล้วก็ดี และเมื่อได้มีสมาชิกหมู่บ้านขึ้นแล้วก็ดี ผมเองก็ไม่แน่ใจนักว่ากติกาทุกข้อถูกใจผมและไม่แน่ใจว่าสมาชิกของสมาชิกทุกคนเป็นคนดี แต่ผมก็ยังนิยมยินดีในท่านผู้ใหญ่บ้านท่าน เกียรติศักดิ์ ที่ได้อุทิศเวลาสร้างสรรคดีให้มีกติกา ดีกว่าไม่มี และให้มีสมาชิกดีกว่าไม่มี

บัดนี้ อนิจจา ผมจากหมู่บ้านไทยเจริญมาอยู่ไกลไม่ได้นาน ได้ทราบข่าวว่า พี่ท่านเปลี่ยนใจโดยกะทันหัน ร่วมกับคณะของพี่ท่านบางคนประกาศเลิกเลิกมติกติกาหมู่บ้านและเลิกสมาชิกเสียโดยสิ้นเชิง หวนกลับไปใช้วิธีปกครองหมู่บ้านตามอำเภอใจของผู้ใหญ่บ้านกับคณะ ซึ่งในกรณีนี้ก็ยังคงเป็นพี่ท่าน กับรองผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านชุดเดิมนั่นเอง เพียงแต่น้อยคนลง

เหตุผลต่างๆ ที่พี่ท่านกับคณะแถลงให้ทราบว่าเป็นอนุสนธิแห่งการเปลี่ยนแปลงครั้งนี้ ผมได้พิจารณาใคร่ครวญและทบทวนโดยละเอียดแล้ว กับได้ใช้เวลาพิจารณาด้วยว่า เมื่อได้เลิกกติกาหมู่บ้านแล้ว ข้อต่างๆ ที่ร้ายอยู่นั้น จะแก้ไขเปลี่ยนแปลงให้กลับกลายเป็นดีไปได้หรือไม่ ก็ยังไม่เห็นมีท่าทีว่าจะบันดาลให้กลับกลายเป็นดีอย่างที่อ้าง บางเรื่องกลับร้ายมากขึ้นด้วยซ้ำ เช่นเรื่องความไม่สงบตามชายหมู่บ้านของเรา เป็นต้น ผมสังเกตเรื่องจากที่ห่างไกลแล้วก็ไม่พอใจ ยังไม่แน่ใจ เมื่อมีโอกาส ผมก็เดินทางมาแวะที่บ้านไทยเจริญสองครั้ง เพื่อดูด้วยตา และฟังด้วยหู ผลลัพธ์ก็ยืนยันตามความเห็นเดิมนั่นเอง เพราะปัญหาความสงบเรียบร้อยก็ดี ภัยจากภายนอกหมู่บ้านก็ดี ปัญหาเศรษฐกิจก็ดี ปัญหาสังคมก็ดี ปัญหาเยาวชนก็ดี ปัญหาเหล่านี้ น่าจะแก้ไขได้ทั้งสิ้น ถ้าได้ทำกันจริงจัง โดยไม่ต้องเลิกกติกาหมู่บ้าน ถ้าจำเป็นจริง ๆ จะยุบสมาชิกเสียให้เลิกกันมาใหม่ก็

ทำได้ ข้อสำคัญที่สุดก็คือ การจำกัดสิทธิของมนุษย์ การห้ามชาวบ้านไทยเจริญมิให้ใช้สมองคิด ปากพูด มือเขียนโดยเสรี และมีให้ประชุมปรึกษาเรื่องราวต่าง ๆ เกี่ยวกับการปกครองหมู่บ้านที่รักของเราทุกคนโดยเสรีนั้น กลับเป็นการตัดหนทางมิให้หมู่บ้านไทยเจริญได้รับประโยชน์จากสมองอันประเสริฐของชาวบ้าน ทั้งในฐานะปัจเจกชน และในฐานะส่วนรวมด้วย

พีทำนุอาจจะแย้งผมได้ว่า เท่าที่มีการเปลี่ยนแปลงมา ก็เห็นแต่เจ้าหน้าที่หมู่บ้านและประชาชนชาวบ้านอนุโมทนาสาธุกันโดยทั่วไป จะมีเสียงคัดค้านบ้างก็เพียงคนโง่ๆไม่กี่คน ผมขอเรียนด้วยความเคารพว่า เจ้าหน้าที่ส่วนใหญ่ของหมู่บ้านนั้น เขาได้ประโยชน์จากการเลิกสมัชชา ไม่ต้องยุ่งหัวใจกับสมาชิกสมัชชาพูดกันง่าย ๆ คือไม่มีใครขัดคอ ส่วนชาวบ้านนั้น พีทำนุก็ทราบดีว่า ชาวบ้านไทยเจริญส่วนใหญ่ถือคณาธิปไตยที่รัดกุมดีเยี่ยมดี ผมขอยืนยันว่าผมเองก็เคยเป็นหัวหน้างานมาแล้ว จะทำถูกทำผิด หากคนแย้งหากคนโต้เถียงได้ยาก เพราะเขารู้จักรักษาตัวรอดเป็นยอดดีทั้งนั้น ส่วนที่ว่ามีเสียงคัดค้านแต่เพียงน้อยนั้นก็จริงแต่จริงเพราะเหตุว่ายามพุกอาวุธของพีทำนุและคณะคอยปรามอยู่ตั้งแต่ต้นมือแล้ว โดยใช้ความเกรงกลัวเป็นเครื่องบันดาลให้มีเสียงคัดค้านอ่อนลง ถ้าอยากทราบชัดว่าชาวบ้านมีความจริงใจอย่างไร ก็ลองเลิกวิธีขู่เข็ญทำให้หวาดกลัวเสียเป็นไร

อย่างไรก็ตาม ที่ผมบันทึกนี้มา ก็ทำได้ประสงค์ที่จะกล่าวแย้งพีทำนุเป็นสำคัญไม่ ผมใคร่จะเรียนเสนอข้อที่พีทำนุกับผมเห็นพ้องต้องกันเป็นจุดเริ่มต้น นั่นคือ เราจะพัฒนาบ้านไทยเจริญให้เจริญยิ่งๆ ขึ้นไป

การพัฒนาอันนี้ต้องพัฒนาให้สมบูรณ์ทุกด้าน จึงจะเกิด

ประโยชน์จริงจัง ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านความสงบ
เรียบร้อย ด้านศีลธรรม ด้านวัฒนธรรม ด้านปัญญาและการ
ศึกษา และด้านการปกครอง เป็นอาทิ

ในด้านการปกครอง ตั้งแต่ผมรู้จักพี่ทำนุจนรักใคร่นับถือ
เป็นส่วนตัวมาก็กว่ายี่สิบปี ผมได้ยินอยู่เสมอว่าพี่ทำนุ (และคณะ)
นิยมเสรีประชาธรรม (ฝ่ายแดงจำกัดเสรีประชาธรรม เราเคย
อ้างอยู่เสมอ ซึ่งก็เป็นความจริง) จึงได้อุตส่าห์ใช้เวลา ความพินิจ
พิจารณา สมอง และเงินทองของหมู่บ้านร่วมสิบปี ทำกติกาสอง
หมู่บ้านขึ้นมา ที่พี่ทำนุ (และคณะ) นิยมหลักเสรีประชาธรรมนั้น
ผมก็นิยมด้วยอย่างจริงใจ ทุกวันนี้ ในหมู่บ้านที่เจริญทั้งหลาย
เขามักจะสนใจกับสิ่งแวดล้อมของมนุษย์ ซึ่งหากเป็นพิษ ก็จะเป็น
ภัยแก่มนุษยชาติอย่างใหญ่หลวง เขาเกรงผลร้ายของวิทยา-
ศาสตร์ เมื่อเรานำไปใช้ในทางที่ผิด เช่น กลิ่นไอน้ำมันรถยนต์
ควันดำจากโรงงาน การใช้สารเคมีในทางที่เป็นพิษแก่กลุ่มน้ำและ
ดินป่าฟ้าเขา เป็นต้น สำหรับหมู่บ้านไทยเจริญของเราก็มีสิ่งแวด
ล้อมที่เป็นพิษอยู่เป็นอันมาก แต่ผมว่าอะไรก็ไม่ร้ายเท่าพิษของ
ความเกรงกลัวซึ่งเกิดจากการใช้อำนาจขู่เข็ญ และการใช้อำนาจ
โดยผลการ (แม้ว่าจะใช้ในทางที่ถูก) เพราะความเกรงกลัวย่อมมี
ผลสะท้อนเป็นพิษแก่ปัญญา เมื่อปัญญาเป็นพิษแล้ว ในบางกรณี
ก็กลายเป็นอัมพาตใช้อะไรไม่ได้ บางกรณียิ่งร้ายไปกว่านั้น
ปัญญาเกิดผิดสำแดง อัดอั้นหนัก ๆ เข้าเกิดระเบิดขึ้น อย่างที่
เกิดมีมาแล้วในหมู่บ้านอื่น ๆ หลายแห่ง ทุกวันนี้ อ่านหนังสือ
พิมพ์แต่ละวันก็พบโดยทั่วไป

ภัยจากภายนอกหมู่บ้านไทยเจริญนั้น ผมเห็นด้วยกับพี่ทำนุ
ว่าต้องขจัดให้สิ้นไป แต่ถ้าหมู่บ้านของเรามีแต่การใช้อำนาจ

ไม่ใช่สมองไปในทางที่ควรเช่นที่บรรพบุรุษไทยเราเคยใช้มา จนสามารถรักษาเอกราชได้มาช้านาน เมื่ออำนาจทำให้กลัว ทางชีววิทยาท่านว่าไว้ว่า เส้นประสาทบังคับให้หลับตาเสีย และเวลาหลับตานั้นแหละ เป็นเวลาแห่งความหายนะ ประโยชน์ของเราจะถือโอกาส เราหลับตาเมื่อใด เราได้เปรียบเมื่อนั้น

อีกประการหนึ่ง ที่ผมเห็นว่าสำคัญมาก คือพีพีทำนุก็หกสิบเศษ ผมก็ใกล้จะหกสิบเข้าไปทุกที ต่างก็จะลาโลกกันไปไม่ช้า ผมก็มีความทะเยอทะยานเช่นเดียวกับพีพีทำนุ ที่จะทั้งโลกและหมู่บ้านไทยเจริญไว้ให้ลูกหลาน เป็นโลกและหมู่บ้านที่น่าอยู่ มีความสงบสุข เป็นไทยสมชื่อ และเจริญสมหวัง ปัจจัยสำคัญของความเป็นไทยและความเจริญ คือ ความสามารถที่จะเปลี่ยนแปลงอะไรในหมู่บ้านของเราโดยสันติวิธี และเป็นไปตามกติกากฎ ถ้าเราทำได้เพียงเท่านี้ แม้จะไม่สามารถทำอย่างอื่นได้มากนัก ผมว่าพีพีทำนุจะมีบุญคุณแก่เยาวชนของเราอย่างเหลือหลาย

บางคนอาจจะตั้งปัญหาว่า เยาวชนทุกวันนี้ควรหรือที่จะส่งเสริมให้มีสิทธิและเสรีภาพตามกติกากฎหมู่บ้าน น่าสนับสนุนละหรือ ทุกวันนี้ ความประพฤติของเยาวชนมักจะเลวทราม น่าหมั่นไส้ ผมเองก็หมั่นไส้อยู่หลายครั้งหลายหน แต่พีพีทำนุเอง ก็มอบหมายให้ผมเกลือกกลั้วมากับเยาวชนเป็นเวลาหลายปี เมื่อผมพิจารณาด้วยความเที่ยงธรรมแล้ว ผมกลับรู้สึกภาคภูมิใจในเยาวชนของหมู่บ้านไทยเจริญเรา แทนที่จะรู้สึกหมั่นไส้ เขาสงบเสียยิ่งเสียตัว และคารวะพวกเรามากกว่า และผิดกับที่เห็นมาในหมู่บ้านอื่น ๆ ผมเห็นใจเยาวชนที่เขาได้รับการสั่งสอนจากพวกเราให้รักหลักประชาธรรม (ซึ่งก็ถูกต้อง) ให้รักและนิยมเสรีภาพในการคิด การพูด การเขียน และการสมาคม (ซึ่งก็

ถูกต้องปรากฏในกตึกาหมู่บ้านตลอดมาทุกกตึกา) และเขานำเอา คำสั่งสอนของพวกเรานั้นเอง ไปประทับหัวใจของเขา พอหมู่บ้าน มีกตึกาขึ้น เขาก็ดีใจ เพราะเป็นไปตามความคาดหวังของเขา ซึ่งตรงกับคำสั่งสอนของพวกเรา แต่กตึกามีชีวิตอยู่ไม่นาน ก็ถูก ปลิดไปโดยฉับพลัน และไม่มีอะไรให้ความหวังได้แน่นอนว่าจะ คืบคลานกลับมากำหนดเมื่อใด ใครเล่าจะไม่เสียดาย ใครเล่าจะ ไม่ผิดหวัง เพราะเขาคาดหวังว่าจะได้มีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์ ความเจริญให้แก่ไทยเจริญตามกตึกาของหมู่บ้าน แต่กระนั้น ก็ตาม เยาวชนของเราก็ยังตั้งอยู่ในความสงบ พยายามข่มความ กลัวบ้างเมื่อพูดจาขอร้องแก่พวกเรา เพราะเขายังเชื่อในเจตนา อันดีของคนปุ่นเรา อย่างนี้จะไม่เอ็นดูจะไม่เมตตากรุณา และ ภาควุมิใจในเยาวชนของเราได้อย่างไร ?

ด้วยเหตุผลนานาประการที่ผมได้เรียนมาข้างต้น และด้วย ความรักใคร่เคารพในพีทำนุ ผมจึงขอเรียนวิงวอน ให้ได้โปรด เร่งให้มิกตึกาหมู่บ้านขึ้นเถิดโดยเร็วที่สุด ในกลางปี ๒๕๑๕ หรืออย่างช้าก็อย่าให้ข้ามปีไป โปรดอำนวยให้ชาวบ้านไทยเจริญ มีสิทธิเสรีภาพตามหลักประชาธรรม สามารถเลือกตั้งสมัชชา ขึ้นโดยเร็วอย่างที่พีทำนุได้ทำมาแล้ว ก็จะเป็นบุญคุณแก่ชาวบ้าน ไทยเจริญอย่างเหลือคณนาทั้งในปัจจุบันและอนาคตกาล

ด้วยความเคารพนับถือ
เข้ม เย็นยิ่ง

บันทึกประชาธรรมไทย
โดยสันติวิธี

อนุสนธิของจดหมายนายเข้ม

นายเข้มเขียนจดหมายถึงนายท่าน เมื่อกุมภาพันธ์ปีนี้ เพราะเหตุหลายประการ บางประการได้กล่าวไว้ในจดหมายนั้นแล้ว แต่ยังมีเหตุจงใจอย่างอื่นอีก เช่น

ก. คนไทยที่ใฝ่เสรีภาพจำนวนมากอยากจะเขียน อยากจะพูดเพื่อเรียกร้องสิทธิเสรีภาพกลับคืนมาโดยเร็ว แต่ไม่สามารถร่วมกันแสดงออกมาได้ (ตัวอย่าง โปรดดูละครเรื่อง “เมื่อฉันสำเร็จความใคร่ด้วยตัวเอง ในอาณาจักรแห่งความกลัวที่ฉันฝันไป” ในคอลัมน์ปฏิกริยา ใน *สังคมศาสตร์ปริทัศน์* มีนาคม ๒๕๑๕ ซึ่งเป็นเรื่องจริง)

ข. หนุ่มสาวนิสิตนักศึกษาที่นิยมในสันติวิธีไม่สามารถแสดงความเห็นให้ประจักษ์ได้ มีหน้าซ้ำถูกปรามและถูกสะกดรอยตามทั่วไป ถ้าผู้รักสันติที่เป็นผู้แทนนิสิตนักศึกษาเหล่านี้ ถูกปรามและประณามหนักเข้า ผู้ที่มีหัวรุนแรงจะเฟื่องขึ้นในกลุ่มนิสิตนักศึกษา และอาจจะเกิดเรื่องร้ายขึ้นได้

ค. เหตุการณ์ภายในประเทศร้ายลงทุกที ไม่ว่าจะเป็นเรื่องความสงบเรียบร้อย หรือการปกครอง เมื่อได้ยุบเลิกรัฐธรรมนูญ

แล้ว การบริหาร ๔-๕ สายก็ยังสับสนอลหม่าน ไม่มีท่าว่าจะแก้ ปัญหาต่าง ๆ ได้โดยเร็ว

ง. ปัญหาการเมืองต่างประเทศรุนแรงเข้าทุกวัน การจำกัด เสรีภาพยิ่งจะก่ออุปสรรคในการคิดแก้ปัญหาที่ยิ่งขึ้น เพราะ ประชาชนประหนึ่งว่าไม่ใช่ธุระ มิได้มีส่วนร่วมในการพิจารณา เพื่อแก้ปัญหาของชาติ ทั้ง ๆ ที่ปัญหาสำคัญนี้จะแก้ไขได้ด้วย ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันทั่วประเทศ

ผมมีฐานะปานนี้ แก่ปานนี้แล้ว ถ้าไม่จับเรื่องและริเริ่ม จะคอยให้ใครริเริ่มก็กระไรอยู่

ผมได้พูดได้เขียนเสมอว่า ตราบใดที่ยังไม่พ้นเกษียณอายุ ราชการ จะไม่ขอรับตำแหน่งการเมืองใด ๆ เป็นอันขาด การเขียน จดหมายนายเข้มไม่ใช้การขอรับตำแหน่งการเมือง แต่เป็นการใช้ สิทธิเสรีภาพของพลเมืองไทยผู้หนึ่ง

ส่วนที่มีผู้จินตนาการว่า จะหาเสียงจากนิสิตนักศึกษา นั้น จำเป็น ละเอียดหรือที่จะหาเสียง ? จำเป็นละเอียดหรือที่จะต้องตอบมากไปกว่านี้ ?

ความสำคัญยิ่งของสันติวิธี

ถ้ายึดมั่นในหลักประชาชากรมแล้ว ไม่มีวิธีอื่นใดเพื่อได้มา ซึ่งประชาชากรมนอกจากสันติวิธี

การใช้อาวุธชู่เชิญประหัดประหารกันเพื่อประชาชากรม นั้น แม้จะสำเร็จอาจจะได้ผลก็เพียงชั่วคราวชั่วยาม จะไม่ได้ประชาชากรม ถาวร เมื่อฝ่ายหนึ่งใช้อาวุธแล้ว อีกฝ่ายหนึ่งแพ้ ก็ยอมคิดใช้ อาวุธโต้ตอบ เมื่ออาวุธปะทะกันแล้วจะรักษาประชาชากรมไว้ได้ อย่างไร ตัวอย่างมีทั่วไปในอาฟริกา เอเชีย อเมริกาใต้ และผู้ที่ สมคบกันใช้อาวุธแสวงอำนาจนั้น ภายหลังก็มักจะแตกแยกกัน

เพราะชิงอำนาจกัน ใช้อาวุธต่อสู้ซึ่งกันและกันอีก ไม่มีที่สิ้นสุด
สันติวิธีเพื่อประชธรรมนั้น เมื่อใช้กับฝ่ายที่มีอาวุธ ก็ไม่
แน่ว่าจะกระทำสำเร็จ และแม้จะสำเร็จก็ต้องใช้เวลานาน เช่น
มหาตมาคานธีใช้กับอังกฤษ ต้องระง่ำลำบาก ต้องมานะอดทน
เด็ดเดี่ยว ต้องอาศัยความกล้าหาญมากกว่าผู้ที่ใช้อาวุธ เพราะ
มือเปล่าต้องเผชิญกับอาวุธ

สมมุติว่า เราปักใจท้อเสียก่อนว่าสันติวิธีจะไม่สามารถนำ
ประชธรรมมาได้ (ความจริงไม่น่าท้อเสียก่อน) สมมุติว่าไม่มีหวัง
สำเร็จก็น่าคิดว่าควรจะทำ หรือควรจะทำควรเขียนเพื่อเสรีภาพ
หรือสำหรับผม แม้จะไม่มีหวังสำเร็จ ก็อดเขียนอดพูดไม่ได้
มิฉะนั้นแล้วจะคับใจเหลือประมาณเพราะขัดหลักการในใจ จะ
เสียดาบโอกาส จะมองหน้าเพื่อนฝูง พี่น้อง ลูกหลาน ลูกศิษย์
ไม่ได้

ชาวรัสเซียเพียงหยิบมือที่คัดค้านรัฐบาลโซเวียตที่กำลัง
เสรีภาพนักเขียนและศิลปิน และที่ยกทัพเข้าย้ายเชคโกสโลวาเกีย
นั้น เขาไม่ได้คาดหวังว่าจะทำสำเร็จได้ผล แต่เขาก็ทำ เมื่อถูก
จับขึ้นศาลเขาแถลงว่า “พวกข้าพเจ้าทราบตระหนักดีว่า จะถูกจับ
และฟ้องด้วยข้อหาเท็จ ด้วยการปลุกพยานเท็จ (เขาใช้สันติวิธี
ประท้วง แต่ถูกหาว่าก่อการจลาจล) และทราบล่วงหน้าแล้วว่า
จะต้องโทษหนักและทารุณเพียงใด (ถูกส่งเข้าค่ายกักกันและให้
ทำงานหนักคนละหลาย ๆ ปี) แต่พวกข้าพเจ้าก็จำเป็นที่จะแสดง
ให้โลกทราบว่า ในโซเวียตรัสเซียยังมีราษฎรหลายคนที่ไม่ชอบให้
รังแกเชคโกสโลวาเกีย” ทุกวันนี้ก็ยังมีผู้ประท้วงรัฐบาลโซเวียตอยู่
และมีหนังสือพิมพ์ใต้ดิน เช่น *Diary of Current Events* ออก
เผยแพร่ทางลับอยู่ทั่วไป

ผู้รักเสรีภาพในยุโรป อาฟริกา อเมริกาใต้ และเอเชีย ยังยืนหยัดป้องกันสิทธิเสรีภาพด้วยสันติวิธีอยู่เป็นอันมาก ไม่ว่าจะ มีหวังสำเร็จหรือไม่

สรุปความว่า สันติวิธีเป็นวิธีเดียวเพื่อประชาธรรมถาวร คงต้องใช้เวลานาน คงต้องเสียสละ คงต้องกล้าหาญเด็ดเดี่ยว เป็นพิเศษ คงเป็นที่เย้ยหยันของผู้อื่น แต่ถ้ามั่นในหลักการจริง ความมานะอดทนย่อมตามมาเอง

วิธีสันติ

จุดหมายปลายทาง คือสิทธิเสรีภาพของประชาชนทางการเมืองซึ่งเราเรียกว่าประชาธรรม คือธรรมเป็นอำนาจ ไม่ใช่ อำนาจเป็นธรรม (ประชาธิปไตยเดี๋ยวนี้ใช้กันจนเพื่อความหมายไป) บ้านเมืองที่มีประชาธรรมนั้นมีชื่อมีแปะ ไม่ใช่ปกครองกันตามอำเภอใจของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง

ประชาธรรมย่อมสำคัญที่ประชาชน ถ้าประชาชนส่วนใหญ่ไม่ต้องการประชาธรรม ก็ย่อมไม่มีทางที่ใครจะหยิบยื่นให้

ฉะนั้นจุดเริ่มต้นและจุดหมายสุดท้าย คือประชาชนชาวไทย สิทธิเสรีภาพของประชาชนไทย

ในบรรดาประชาชนนั้น ไม่ว่าจะแห่งใด ย่อมมีผู้นำ ในกรณีนี้คือผู้ที่ได้สำนึกแล้วในสิทธิเสรีภาพ และใครเล่าที่ได้สำนึกเช่นนี้ ถ้าไม่ใช่ผู้ที่ได้มีวาสนาได้รับการศึกษาทั้งภายในและภายนอกประเทศ เมื่อมีวาสนาถึงเพียงนี้ก็ย่อมต้องมีหน้าที่ความรับผิดชอบมากกว่าผู้อื่น การนำไม่ใช่เป็นสิทธิหรืออภิสิทธิ์ แต่เป็นหน้าที่

วิธีการแยกได้เป็นสองระยะ

๑. วิธีระยะยาว

๑.๑ พยายามพูด เขียน เรียกร้องสิทธิเสรีภาพของมนุษย์
อย่าให้ประทีปดับ ถ้ามีดไปนาน ๆ จะลึ้มเลือนกันได้ง่าย

๑.๒ แต่ละคนที่รักเสรีภาพ พยายามปฏิบัติหน้าที่การงาน
ของตนให้ดีเด่นด้วยความซื่อสัตย์สุจริต อย่าให้มีมลทิน ทำ
ประโยชน์ให้แก่คนหมู่มากทั้งในชนบทและในเมือง จะเป็นที่รัก
เคารพและศรัทธาแก่ประชาชนเอง แม้ว่าจะลำบากและใช้เวลานาน

๑.๓ การรักษาประชาธรรมนั้น ป้องกันง่ายกว่าแก้ เมื่อ
มีรัฐธรรมนูญเมื่อใด รวบรวมกันเป็นปึกแผ่น เป็นสมาคม เป็น
ชุมนุมเพื่อสงวนรักษาและป้องกันรัฐธรรมนูญ มิให้ใครยุบเลิก
ไปอีก การป้องกันรัฐธรรมนูญมิใช่หมายความว่า แก้อรัฐธรรมนูญ
ไม่ได้ เปลี่ยนแปลงแก้ไขได้ แต่ต้องเป็นไปโดยชอบธรรมและ
สันติวิธีแห่งกฎหมาย

๑.๔ หากเกิดกรณีที่ต้องป้องกันรัฐธรรมนูญ
เมื่อผู้รักเสรีภาพเป็นที่เชื่อถือเคารพของประชาชนได้รวบรวมกัน
เป็นปึกแผ่นดังกล่าวแล้ว ก็ย่อมจะหาวิธีอันสันติ ได้รับความ
สนับสนุนจากประชาชน สามารถป้องกันเหตุร้าย เช่น การยึด
อำนาจด้วยอาวุธ เป็นต้น ได้โดยง่าย สมมุติว่า ผู้รักเสรีภาพ
เหล่านั้นเป็นข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ เป็นศาสตราจารย์ที่มีชื่อเสียง
เป็นพ่อค้าที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม เป็นนักวิทยาศาสตร์สำคัญ
เป็นจินตกวี เป็นศิลปินเอก ฯลฯ รวมกันมีจำนวนมากพอ ใช้
สันติวิธี ไม่รวมมือกับผู้ที่ใช้อำนาจเลิกล้มรัฐธรรมนูญ ก็คง
จะได้ผลดีกว่าที่ต่างคนต่างนั่งนอนงอมืองอเท้าให้เลื่อมสิทธิ
เสรีภาพไป

๑.๕ ข้อที่ควรระวังคือ ผู้รักเสรีภาพที่มีการศึกษาสูงนั้น มักจะแตกสามัคคีกันง่าย เท่าที่ได้มีการปกครองระบบรัฐสภามาก็สี่สิบปี ล้มลุกคลุกคลานตลอดมา เพราะเหตุสำคัญเหตุหนึ่งคือความแตกสามัคคีในบรรดาผู้ใฝ่เสรีภาพ มักจะทะเลาะโกรธเคืองกันในเรื่องเล็กน้อย มีการปะทะกันส่วนตัวทั้งทางกรรมและการกระทำ ทั้ง ๆ ที่ใฝ่เสรีภาพอยู่ด้วยกัน ฉะนั้นขอให้ผู้ใฝ่เสรีภาพทั้งหลายปรองดองกัน ผันผ่อนหย่อนตามกันบ้างเพื่อประโยชน์ในหลักใหญ่ คือการแสวงและสงวนสิทธิและเสรีภาพ

๑.๖ ถ้าใครกระทำได้กล่าวมาแล้ว ยังพลาดลั้งไปอีก ก็ควรคิดเสียว่าการได้มาซึ่งของดี คือสิทธิเสรีภาพนั้นต้องลำบากจึงจะสำเร็จ และกลับกัน เมื่อลำบากแล้วได้มาต้องเป็นของดีแน่ เมื่อพลาดไปแล้วก็ต้องเริ่มกันใหม่ มานะก่อกำให้สำเร็จ (คนอายุเกิน ๕๐ อย่างผมคงจะไม่มีความเห็นประชาชนธรรมอันแท้จริงในประเทศไทย แต่คนที่ไม่เกิน ๕๐ คงจะมีหวัง)

๒. วิธีในปัจจุบัน

๒.๑ แต่ละกลุ่มของผู้รักเสรีภาพคงจะอยู่ห่างไกลกันบ้าง แต่ก็ควรจะสัมพันธ์ติดต่อกันอยู่เสมออย่าให้ขาดสาย เพื่อให้ทราบกันและกันว่าใครบ้างคิดอย่างเดียวกัน จะได้แลกเปลี่ยนทัศนะกันได้เสมอ

๒.๒ แต่ละกลุ่มของผู้รักเสรีภาพควรศึกษาภาวะและข้อเท็จจริงความเคลื่อนไหวภายในประเทศไทยอยู่เสมอ

๒.๓ ในการแลกเปลี่ยนข่าวสาร ภาวะ และทัศนะความคิดเห็นกันหลาย ๆ กลุ่ม คงจะต้องอาศัยมีศูนย์กลางเพื่อสัมพันธ์กันได้สะดวก คงจะตกลงกันหาศูนย์กลางได้ไม่ยากนัก

๒.๔ เพื่อให้ประทีปแห่งเสรีภาพคงส่องสว่างอยู่ตลอดไป ไม่เลือนราง แต่ละคนแต่ละกลุ่มควรเขียนและพูดเรียกร้อง ประชาชนให้ได้มาโดยเร็วที่สุด โดยไม่ขาดสาย (ผมจะเขียนอยู่เรื่อย ๆ ใครจะเขียนหรือไม่ ไม่สำคัญ แต่ถ้าช่วยกัน ผลัดกัน เขียน ก็จะมีน้ำหนักมากขึ้น) และควรจะศึกษาว่ารัฐธรรมนูญที่เรา จะได้มาในอนาคตนั้น ควรจะมีรูปและสาระอย่างไรจึงจะเข้าหลัก ประชาชน ความคิดเห็นที่ได้จากการศึกษานั้น ก็ควรเผยแพร่ ให้ทราบกันโดยเปิดเผย

๒.๕ ผู้ที่ใฝ่เสรีภาพทุกคนทุกกลุ่มควรจะช่วยซึ่งกัน และกันในกรณีที่ผู้ใดผู้หนึ่งถูกประทุษร้ายหรือจำกัดเสรีภาพ เนื่องด้วยการกระทำเพื่อเสรีภาพประชาชน การช่วยซึ่งกันและ กันเช่นนี้ย่อมจะต้องร่วมกันเป็นจำนวนมากพอ จึงจะสามารถทำ ให้เกิดผลได้ทั้งทางตรง คือช่วยได้จริง และทางอ้อม คือช่วยให้ เกิดมติมหาชน มีเมตตาแก่ผู้ที่ได้ทุกข์ กรณีจะเป็นอย่างไรก็ตาม การช่วยเหลือนี้ควรเป็นไปโดยสันติวิธี

ข้อความต่าง ๆ ในบันทึกนี้ เขียนขึ้นเพื่อเสนอเป็นความเห็น สำหรับพิจารณากัน ใครไม่เห็นด้วยในสาระสำคัญ ก็ไม่จำเป็นต้องเชื่อถือหรือปฏิบัติตาม รายละเอียดต่าง ๆ นั้นแก้ไขเปลี่ยนแปลงได้ แต่หลักการที่ขอยึดมั่นเปลี่ยนไม่ได้ คือสันติวิธีเพื่อ ประชาชน

เคมบริดจ์ สหราชอาณาจักร

๒๗ เมษายน ๒๕๑๕

เสียชีพ อย่าเสียสิ้น

นักศึกษา นิสิต นักเรียน ประชาชน และตำรวจ ได้เสียชีวิตเป็นจำนวนมาก และได้รับความบาดเจ็บทั้งทางร่างกายและจิตใจเมื่อ ๑๔-๑๕ ตุลาคมหลายพันคน ผมขออุทิศส่วนดี (ถ้ามี) ของข้อความที่จะเขียนนี้ให้แก่ผู้บาดเจ็บล้มตายทุกคน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง นักศึกษา นิสิต นักเรียน และประชาชนผู้ที่มีได้มีอาวุธต่อสู้กับผู้สั่งใช้อาวุธโดยไม่ชอบธรรม

อนึ่ง ขอถือโอกาสนี้สดุดีนิสิต นักศึกษา และนักเรียนที่มีน้ำใจกล้าหาญเด็ดเดี่ยว ร่วมกันทำงานใหญ่ได้โดยมีสมรรถภาพสูง และได้รับการระเบียบวินัยอยู่ตลอดเวลา ใช้สันติวิธี ยึดมั่นในอธิษฐาน จนกระทั่งถึงจุดที่ต้องป้องกันตัว ต่อสู้กับอาวุธ และปฏิบัติงานได้ดีกว่ารุ่นผู้ใหญ่ศิระหงอกอย่างรุ่นผม พ่อแม่ครูบาอาจารย์ควรจะมี ความภาคภูมิใจในพวกคุณ และผมขอออกตัวเสียแต่ในขั้นนี้ว่า ที่ผมสดุดีนี้ มิใช่เพราะพวกคุณทำงานสำเร็จได้ผล แม้ผลจะออกมาตรงกันข้ามก็จะขอสดุดี เพราะพวกคุณได้ใช้สันติวิธีด้วยน้ำใจกล้าหาญ จึงควรสดุดี

ข้อที่ควรจะคิดในวาระนี้ก็คือ เมื่อได้เสียเลือดเนื้อและหยาดเหงื่อหยาดน้ำตาไปถึงเพียงนี้แล้ว เมื่อได้รับความบาดเจ็บ

ทั้งทางจิตใจและร่างกายตลอดจนชีวิตแล้ว จะทำอย่างไรให้ผลงานที่เพิ่งได้นั้นเป็นประโยชน์แก่ชาติไทยประชาชนไทยอย่างกว้างขวางและยั่งยืน ถ้าความชอบธรรมในชีวิตและสวัสดิสุขตกแก่คนไทยเราทั่วถึงและถาวรจริง ๆ ผลที่ได้ก็น่าจะยอมเป็นอนุสาวรีย์อันแท้จริงแห่งวีรกรรมของพวกคุณ ชาติไทยทั้งชาติจะสนองคุณพวกคุณหนุ่มสาวและเด็กเหล่านี้ได้ ก็โดยพยายามสร้างชาติให้เป็นชาติที่มีศีลธรรม คุณธรรม ให้บ้านเมืองของเรามีชื่อมีแป ให้คนทุกคนในประเทศไทยมีสวัสดิภาพและศักดิ์ศรีตามสิทธิเบื้องต้นแห่งมนุษยชน ให้เสรีภาพที่จะเกิดขึ้นนั้นเกิดขึ้นบนฐานแห่งความชอบธรรม ยุติธรรม และเมตตากรุณาตลอดไป มิฉะนั้นคนที่ตายไปแล้วก็จะตายเปล่า คนที่บาดเจ็บก็จะได้รับความทุกข์ทรมานโดยไร้ประโยชน์ คนที่ต้องโคกเคड़ाโหม่นสด้วยคนรักสูญเสียไปก็จะระทมใจไปโดยเปล่าเปลือง เมื่อวีรกรรมเกิดขึ้นและวีรยุวชนต้องสละชีวิตและเลือดเนื้อแล้ว อย่าให้เขาต้องเสียชีวิตแล้วเสียชีวิตทุกอย่างเลย

ในบทความนี้ ผมจะขอเสนอความเห็นบางประการ ซึ่งผมเห็นว่าชาติไทยควรจะทำ เพื่อป้องกันมิให้เสียชีวิตแล้วเสียชีวิต

ควรสอบสวนในลักษณะอันชอบธรรม

เหตุที่เกิดขึ้นในกลางเดือนตุลาคมนี้เป็นเหตุร้ายแรง และเป็นเรื่องใหญ่หลวง รัฐบาลควรจะต้องคณะกรรมการพิเศษขึ้นสอบสวนข้อเท็จจริง จุดประสงค์ของการสอบสวนไม่ควรจะเป็นการอาฆาตพยาบาทจองเวร แต่ควรจะต้องเป้าหมายที่จะป้องกันมิให้เกิดเหตุร้ายเยี่ยงนี้ขึ้นอีกในอนาคต ประเด็นของเหตุร้ายมีอยู่ว่าทำไมเมื่อนักเรียนนิสิตนักศึกษาและประชาชนจำนวนมาก

ไม่มีอาวุธ เดินขบวนทั่วทั้งรัฐบาลโดยใช้สันติวิธี ตำรวจและทหารจึงใช้อาวุธอย่างร้ายแรงประทัดประหารเขา ทำไมจึงมีผู้ขึ้นเครื่องบินเฮลิคอปเตอร์กระโดดปืนกลลงมาสังหารผู้ที่ไม่มีทางต่อสู้อะไรใครเป็นผู้ออกคำสั่ง สั่งอย่างไร ผู้ที่ออกคำสั่งซึ่งเป็นผู้บังคับบัญชาตำรวจทหารนั้นมีสภาพจิตเป็นอย่างไร ถ้ามีสภาพจิตไม่ปกติ ทำอย่างไรจึงจะป้องกันมิให้ผู้มีสภาพจิตวิกลเช่นนั้นสามารถบังคับบัญชาหน่วยงานของชาติที่ถืออาวุธเช่นนี้ ทำไมทหารตำรวจที่ยิงนักเรียนประชาชนมือเปล่า นั้น จึงใจทรหดยิงเขาได้ เพราะหลงเชื่อคำเท็จในแถลงการณ์รัฐบาลหรือ ถ้าเป็นเช่นนั้นจะหาทางป้องกันอย่างไรมิให้รัฐบาลแถลงการณ์เท็จทำนองนี้ได้ อย่างนี้เป็นต้น และคงจะมีประเด็นอีกหลายประเด็นที่ผมไม่ได้กล่าวถึง ซึ่งควรหยิบยกมาพิจารณาเพื่ออนาคต

ผมได้ยินและได้อ่านผู้ออกความเห็นที่เห็นว่า รัฐบาลควรจะจัดการลงโทษผู้กระทำผิดอย่างเฉียบขาด และบางคนถึงกับเสนอให้ใช้มาตรา ๑๗ แห่งธรรมนูญการปกครองฯ แก่ผู้ที่กระทำทั้งที่ลี้ภัยไปแล้วและที่ยังอยู่ในประเทศ ผมเห็นด้วยว่าเมื่อได้สอบสวนโดยชอบธรรมแล้ว ปรากฏว่ามีใครกระทำผิด ก็ต้องมีการลงโทษให้สมกับความผิด แต่ไม่เห็นด้วยกับข้อเสนอให้ใช้มาตรา ๑๗ ของธรรมนูญฯ นั้น เป็นสิ่งที่พวกเราต่อต้านคัดค้านกันอยู่ เพราะเป็นบทกฎหมายที่ไม่ชอบด้วยกระบวนการยุติธรรมอันดี เพราะคนคนเดียวหรือกลุ่มเดียว เป็นทั้งตำรวจ อัยการ พยาน ผู้พิพากษา และผู้จัดการลงโทษเสร็จเด็ดขาดไป เมื่อเราจะเริ่มศักราชการปกครองประเทศกันใหม่ โฉนดเก่าจะนำเอาวิธีการอันเลวของการปกครองแบบเก่ามาใช้ ถ้าปรากฏให้ชวนเชื่อได้ว่าผู้หนึ่งผู้ใดกระทำความผิด ควรที่ฝ่ายปกครองจะนำคดีขึ้น

สู่โรงเรียนยุติธรรม โดยผู้ต้องหาสามารถตั้งทนายและเบิกพยาน
ได้ ฝ่ายอัยการจะต้องพิสูจน์ว่าเขามีความผิดจริง และศาลเชื่อ
การพิสูจน์นั้น จึงจะถือว่าได้กระทำความผิดจริง และมีการ
ลงโทษตามกฎหมาย

ขณะนี้กำลัง ตอกำลัง ผุด ผู้ที่เคยมีอำนาจแล้วเสื่อมอำนาจ
ไป ย่อมถูกกล่าวหาเรื่องความทุจริต การกอบโกย การนำ
ทรัพย์สินออกไปจากชาติ ฯลฯ และมีผู้เสนอให้ใช้มาตรา ๑๗
ยึดทรัพย์สินของผู้เสื่อมอำนาจเหล่านั้น ผมก็ไม่เห็นด้วยกับ
ข้อเสนอนี้ ด้วยเหตุดังได้กล่าวมาข้างต้น แต่ก็อดคิดไม่ได้ว่า
น่าจะมีวิธีแยกคางที่จะนำเอาทรัพย์สินซึ่งมีผู้กอบโกยไปโดย
ไม่ชอบธรรมนั้นกลับคืนมาเป็นสาธารณประโยชน์ เพราะดูตาม
สภาวะการณ์แล้ว ไม่น่าจะมีข้าราชการผู้หนึ่งผู้ใด ยศพันเอก
หรือพลเอก หรือพลอากาศเอก หรือพลเรือเอก หรือจอมพล
ที่มีทรัพย์สินอย่างมหาศาลดังที่ปรากฏตาตาอยู่ ทั้งยังมีอิทธิพล
ในบริษัทอุตสาหกรรม การค้า การธนาคารต่าง ๆ เป็นอันมาก
น่าจะสันนิษฐานได้ว่าคงได้มาโดยไม่ชอบธรรม ถึงกระนั้นก็ดี
ก่อนที่รัฐบาลจะกระทำการใด ๆ ไป ควรพิจารณาให้รอบคอบ
เสียก่อนว่า จะมีวิธีการอย่างไรที่ถูกต้องเพื่อปฏิบัติกับเรื่องชนิดนี้
ถ้ามีหลักฐานพยานเพียงพอ ก็ควรดำเนินการไปตามกระบวนการ
ยุติธรรม แต่ถ้าหาหลักฐานพยานยาก หากมีเหตุแวดล้อม
น่าเชื่อ ก็อาจจะกระทำได้อีกวิธีหนึ่ง คือ ทำเป็นร่างกฎหมายเสนอ
ต่อสภานิติบัญญัติ เพื่อดำเนินการริบทรัพย์สิน แต่สภานิติบัญญัติ
ดังกล่าวควรจะเป็นสภาที่มีผู้แทนราษฎรเลือกตั้งขึ้นมา จึงจะนับ
ได้ว่าได้ใช้อำนาจสูงสุดมาจากประชาชนโดยชอบธรรม

มีผู้เสนอความเห็น ว่า คณะกรรมการสอบสวนพิเศษซึ่งจะ

ตั้งขึ้นเพื่อพิจารณาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเหตุการณ์ในกลางเดือน
ตุลาคมนี้ ควรจะมีผู้แทนของนิสิตนักศึกษาและนักเรียนรวมอยู่
ด้วย ผู้ที่เสนอความเห็นเช่นนี้คงจะเป็นห่วงว่าการสอบสวนนั้น
จะไม่ทำกันจริง และถ้าเผชิญมีกรรมการที่อาจจะมิดติล่ำเอียง
ด้านตำรวจหรือทหารเข้า จะไม่ได้ข้อเท็จจริงที่ถูกต้อง ความกังวล
เป็นเช่นนั้นพอจะเข้าใจได้ แต่ผมก็ไม่สู้จะเห็นด้วย เพราะการ
สอบสวนดังกล่าวนี้ ควรจะเป็นการสอบสวนชนิดเป็นกลาง
ผลการสอบสวนต้องเชื่อถือได้จริง ๆ จึงจะเป็นประโยชน์ หาก
ตั้งผู้แทนนักเรียนเข้ามา อาจจะมีผู้ครหาได้ว่า นักเรียนก็เป็นคู่
กรณีในเหตุการณ์ที่ต้องการสอบสวน อาจจะไม่เป็นที่น่าเชื่อถือ
ได้ ความจริงในประเทศไทยก็มีบุคคลที่เป็นที่เคารพนับถือว่า
ทรงไว้ซึ่งความเที่ยงตรงมิใช่น้อย ควรจะหามาได้เพียงพอเพื่อ
เชิญให้เป็นกรรมการสอบสวนพิเศษนี้ได้

ควรจะกวาดล้างผลของมาตรา ๑๗ ในอดีต

เมื่อเหตุการณ์ในกรุงเทพฯ สงบลงนับตั้งแต่วันที่ ๑๖
ตุลาคม เป็นต้นมา ได้มีภาพถ่ายในหน้าหนังสือพิมพ์แสดงว่า
นักเรียน นิสิต นักศึกษา พวกกันกวาดล้างถนนและวงเวียนที่
สกปรก มีขยะมูลฝอยเรี่ยราดเต็มไปหมด นำขึ้นชมนัก ความ
สกปรกที่ได้เกิดขึ้นจากการใช้มาตรา ๑๗ แห่งธรรมนูญการ
ปกครองฯ ก็เป็นสิ่งที่น่าจะกวาดล้างให้สะอาดขึ้นเช่นเดียวกัน
โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กรณีของอดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ๓ คน
ซึ่งได้ต้องลงโทษโดยไม่เป็นธรรมจากการใช้มาตรา ๑๗ น่าจะให้
พิจารณาหาทางปลดปล่อยเสียโดยเร็วอย่างถูกต้องตามกฎหมาย
และโดยล้างมลทินให้โดยสิ้นเชิง

อนึ่ง ได้ทราบว่ามีนักโทษตามมาตรา ๑๗ อยู่อีกจำนวนหนึ่ง ซึ่งต้องโทษประหารชีวิตแต่ทางราชการยับยั้งไว้ในเทศกาลเข้าพรรษา รอให้ออกพรรษาจึงจะดำเนินการประหารชีวิตนักโทษเหล่านี้ ก็ยังไม่สายเกินไปที่รัฐบาลใหม่จะดำเนินการเสียใหม่ให้ถูกต้องตามกระบวนการยุติธรรม คือนำขึ้นพิจารณาในศาลปกติ ถ้าปรากฏว่าศาลเห็นว่าทำความผิดจริง จึงลงโทษด้วยอาศัยคำพิพากษาของศาล แทนการลงโทษโดยใช้อำนาจตามมาตรา ๑๗

การร่างรัฐธรรมนูญถาวร

รัฐบาลปัจจุบันได้ให้คำมั่นว่าจะร่างรัฐธรรมนูญเสร็จภายใน ๓ เดือน ผมก็เชื่อว่ารัฐบาลจะกระทำได้ตามคำมั่นภายในกำหนดเวลา เพราะเมื่อถือว่่าเรื่องนี้เป็นเรื่องสำคัญจริง ๆ แล้ว ก็น่าจะกระทำได้อย่างตั้งอกตั้งใจกันจริง ๆ ไม่ถ่วงเวลา และไม่ต้องรีบจนเกินเหตุ

ข้าราชการ อาจารย์ และนิสิตนักศึกษา พอจะมีความเข้าใจในสาระสำคัญของกติกาประจำชาติว่าควรจะมีอะไรบ้าง และประชาชนโดยทั่วไปก็มีความคิดเห็นกันอยู่แล้ว น่าจะฟังเสียงประชาชนและเชิญให้ประชาชนออกความเห็นแล้วนำมาประมวลพิจารณาบัญญัติขึ้น

ข้อที่ผมเห็นเป็นสำคัญยิ่ง มีดังนี้

ก. บทบัญญัติว่าด้วยสิทธิมนุษยชนเบื้องต้น อันได้แก่ เสรีภาพในบุคคลและทรัพย์สิน เสรีภาพในการคิด พูด เขียน สมาคม เสรีภาพของหนังสือพิมพ์และสื่อมวลชนทั่วไป ตลอดจนการคุ้มครองมิให้ใครจำกัดหรือทำลายเสรีภาพต่าง ๆ นี้อย่างง่ายดาย ซึ่งหมายความว่า การประกาศใช้กฎอัยการศึกจะต้องมีการจำกัด

อย่างรัดกุม จะกระทำพรั้าเพื่่อมิได้ และเมื่อมีการประกาศใช้ กฎอัยการศึกแล้ว จะต้องมีการกำหนดเวลาจำกัด ไม่อยู่ในดุลยพินิจ ของฝ่ายบริหารแต่ฝ่ายเดียว

ข. ควรจะมีวิธีการป้องกันมิให้มีการใช้กำลังเพื่อเปลี่ยน รัฐบาล การล้มรัฐบาลและการตั้งรัฐบาลจะต้องกระทำโดยสันติวิธี โดยความเห็นชอบของประชาชนซึ่งใช้อำนาจทางสถาบัน นิติบัญญัติ

ค. เพื่อป้องกันมิให้ฝ่ายการเมืองกับฝ่ายราชการประจำ ก้าวก้าวกัน ควรจะมีบทบัญญัติว่าข้าราชการประจำผู้ใดเมื่อได้ ตำแหน่งการเมืองแล้ว จะต้องพ้นจากราชการประจำโดยเด็ดขาด เช่น ผู้ที่เป็นข้าราชการพลเรือนจะเป็นผู้ว่าราชการจังหวัด อธิบดี หรือปลัดกระทรวงก็ดี ถ้าได้รับแต่งตั้งให้เป็นรัฐมนตรี จะต้อง พ้นจากตำแหน่งนั้น ๆ ไป หรือผู้ที่เป็นแม่ทัพ นายกอง ผู้บัญชา การทหาร เสนาธิการ เมื่อเป็นรัฐมนตรีจะคงดำรงตำแหน่งทาง ทหารต่อไปมิได้ อธิบดีกรมตำรวจก็จะเป็นรัฐมนตรีพร้อม ๆ กันไม่ได้ เป็นต้น

บทบัญญัติอื่นในรัฐธรรมนูญที่จะร่างขึ้นมานั้น ก็ย่อมมีความสำคัญต่าง ๆ กันไป และคงจะมีประเด็นอื่นอีกที่ผมไม่ได้ กล่าวถึง ซึ่งสำคัญมากสำหรับหลักการ ประชาธรรม ผมขอ นำมากล่าวข้างต้นนี้เพียงบางประเด็น เพื่อจะเน้นให้เห็นความสำคัญ แห่งเสรีภาพของประชาชน ความจำเป็นที่จะต้องแยกหน้าที่ ข้าราชการประจำออกจากข้าราชการการเมือง และส่งเสริมให้มีการเปลี่ยนรัฐบาลได้โดยสันติวิธี

การพิทักษ์หลักประชากรธรรมบางประการ

ไม่ว่าเราจะสามารถเขียนรัฐธรรมนูญไว้ดีเลิศประการใด เราท่านทั้งหลายคงจะตระหนักใจแล้วว่า รัฐธรรมนูญก็เป็นเพียงตัวอักษร ซึ่งอาจจะถูกทำลายหรือนำไปใช้ในทางที่ผิดได้โดยง่าย ถ้าหากไม่มีผู้ร่วมใจกันพิทักษ์รักษาด้วยวิธีการต่าง ๆ ผมจะขอเสนอความเห็นเกี่ยวกับการพิทักษ์เทิดทูนหลักประชาธิปไตย ซึ่งผมเรียกว่า *ประชากรธรรม* แต่เฉพาะบางประการเท่าที่นึกได้ในขณะนี้

ความสำเร็จของนิสิตนักศึกษา นักเรียน และประชาชนในเหตุการณ์เมื่อกลางเดือนตุลาคมที่แล้ว ขึ้นอยู่กับความร่วมมือเพียงของคนจำนวนมากซึ่งสามารถเอาชนะศาสตราจารย์ได้ เมื่อเกิดประชาธิปไตยขึ้นแล้ว ก็ชอบที่จะใช้ความร่วมมือเพียงเด็ดเดี่ยวนั้นรักษาประชาธิปไตยและรัฐธรรมนูญสืบไปอย่างถาวร ถ้าพวกเราประชาชน นักเรียน นักศึกษา นิสิต อาจารย์ ข้าราชการต่าง ๆ ร่วมใจกันก่อตั้งสมาคมพิทักษ์เสรีภาพและประชาธิปไตยอย่างเข้มแข็งต่อไป โดยถือคติว่าผู้ที่สูญเสียไปครั้งนี้จะต้องไม่ตายเปล่า ก็คงจะพอเป็นทางป้องกันผู้ที่ปองร้ายจะทำลายประชาธิปไตยได้บ้างในอนาคต เช่น เมื่อเกิดมีผู้คิดจะทำรัฐประหาร หรือได้เริ่มทำรัฐประหารแล้ว สมาชิกสมาคมพิทักษ์เสรีภาพซึ่งมีจำนวนนับแสนนับล้าน ประกอบด้วยข้าราชการ พ่อค้า นักศึกษา อาจารย์ ชาวนา กรรมกร ฯลฯ พากันประท้วงโดยสันติวิธี และไม่ร่วมมือกับผู้ทำรัฐประหาร ผู้คิดทำรัฐประหารจะปกครองพวกเราไปได้โดยสะดวกอย่างไรได้ แต่แน่ละ ผู้ที่ใช้อาวุธบังคับผู้อื่นเขานั้นย่อมได้ชัยชนะบ้างบางเวลา แต่อาวุธจะชนะใจของคนหมู่มากได้อย่างไร บรรดานิสิต นักศึกษา

นักเรียน ได้แสดงให้เห็นประจักษ์มาแล้ว และถ้าความพร้อมเพรียงนี้ช่วยให้บ้านเมืองมีการปกครองแบบประชาธิปไตยนานพอแล้ว หลักเสรีภาพซึ่งเราเพิ่งได้มาด้วยเหื่อ น้ำตา และเลือดเนื้อ ก็จะมีเวลาปักแน่นแผ่นดินถาวรได้ ทำนองเดียวกับประเทศอื่น ๆ ซึ่งใช้เป็นจารีตประเพณีได้ผลดี อย่างประเทศในยุโรปตะวันตกและสแกนดิเนเวีย เป็นต้น

สมาคมพิทักษ์เสรีภาพประชาชนนี้ หากได้รับพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าให้อยู่ในพระบรมราชูปถัมภ์ด้วย ก็คงจะเป็นที่นิยมและทำประโยชน์ได้มากขึ้น

ศัตรูของประชาธิปไตยอย่างหนึ่งซึ่งเราได้ประสบมา และซึ่งผมเองได้ประสบมาในระยะ ๒ ปีที่แล้ว คือวิธีปฏิบัติราชการของตำรวจสันติบาลและตำรวจกองปราบ ผู้เรียกร้องรัฐธรรมนูญ ๑๓ คนในเดือนตุลาคมนี้ ได้รับการปรักปรำกล่าวโทษจากสันติบาลว่าเป็นกบฏ เพราะมีเอกสารคอมมิวนิสต์อยู่ในความครอบครองพวกเราทั้งหลาย ประชาชน และนักเรียนหาได้เชื่อตำรวจไม่ เพราะเราเคยชินต่อการกล่าวหาเท็จของตำรวจมาก วิธีการข่มขู่ของตำรวจทำให้หนังสือพิมพ์ต้องงดเว้นไม่ลงข่าวบางอย่าง ทำให้หนังสือวารสารบางฉบับต้องปิด และเฉพาะในกรณีของผมหลังจากที่ได้เขียน จดหมายนายเข้ม เย็นยิ่ง แล้ว ทำความลำบากให้แก่เพื่อนฝูงญาติพี่น้อง เพื่อนร่วมงาน ตลอดจนศิษยานุศิษย์เป็นอย่างยิ่ง เหล่านี้เป็นตัวอย่างการกระทำของตำรวจสันติบาลที่แล้ว ๆ มา น่าจะให้รัฐบาลหยิบยกขึ้นมาพิจารณาแก้ไขปรับปรุงเสียโดยด่วน โดยถือหลักเสรีภาพและสิทธิมนุษยชนเป็นใหญ่ เมื่อมีสภาผู้แทนราษฎรแล้วก็หวังว่าผู้แทนราษฎรทั้งหลายจะช่วยป้องกันแก้ไขกำกับงานตำรวจได้ และอีกชั้นหนึ่งของการ

ป้องกันแก้ไข ได้แก่งานของสมาคมพิทักษ์เสรีภาพประชาชน (ในพระบรมราชูปถัมภ์) ซึ่งผมเสนอไว้ข้างต้น

น่าสังเกตจากเหตุการณ์ตุลาคมที่แล้วมาว่า การแถลงข่าวของกรมประชาสัมพันธ์มีส่วนเกี่ยวข้องยูให้เกิด 'จลาจล' อย่างสำคัญ เพราะแถลงว่าราษฎรและนักเรียนธรรมดาเป็นคอมมิวนิสต์ เมื่อนักเรียนหลบภัยจากตำรวจเข้าไปในพระราชฐานและทหารรักษาวังกรุณาเปิดประตูให้นักเรียนเข้าไปพึ่งพระบรมโพธิสมภาร รัฐบาลกลับแถลงว่ามีผู้ก่อการร้ายบุกกรุกเข้าพระราชฐาน ชวนให้หลงเชื่อว่าจะเกิดภัยอันตรายแก่ในหลวง เป็นต้น เดียวนี้ใคร ๆ ก็ทราบดีว่า กรมประชาสัมพันธ์ทำหน้าที่เป็นปากเสียงให้ฝ่ายบริหารอย่างเดียว ไม่สามารถแถลงข่าวอย่างอื่นนอกจากที่รัฐบาลสั่งให้แถลง เพื่อสนับสนุนระบบประชาธิปไตยให้ดำเนินไปได้โดยดี ผมใคร่จะเสนอให้แยกเรื่องการแถลงข่าวออกเสีย โดยระบุว่าข่าวใดบ้างมาจากรัฐบาล ข่าวใดบ้างจากแหล่งอื่น และเสนอข่าวทั้งที่เป็นของรัฐบาลและข่าวแหล่งอื่น ถ้าจะแยกงานแถลงข่าวของรัฐบาลออกเสียเป็นหน่วยงานหนึ่ง และงานสื่อสารมวลชนเป็นอีกหน่วยงานหนึ่ง มีอิสระภาพจากรัฐบาลทำนองเดียวกับบีบีซีของอังกฤษ อาจจะเป็นประโยชน์แก่ประชาชนและประชาธิปไตยอย่างยิ่ง

ผมสังเกตอีกข้อหนึ่งคือ ทุกวันนี้ กฎหมายที่บัญญัติออกมา มักจะไม่แน่นเสมอไปว่า เป็นกฎหมายที่ตั้งรากฐานอยู่บนหลักแห่งความชอบธรรม กฎหมายที่รัฐบาลบัญญัติโดยสภานิติบัญญัติซึ่งรัฐบาลเป็นผู้ตั้งสมาชิกก็ดี หรือกฎหมายที่รัฐบาลปฏิวัติบัญญัติออกมาในรูปประกาศคณะปฏิวัติก็ดี มักจะเป็นกฎหมายที่จำกัดเสรีภาพประชาชน ซึ่งขัดกับหลักความชอบธรรม เมื่อออก

กฎหมายมาเช่นนี้ จะหวังให้ประชาชนปฏิบัติตามกฎหมายอย่างไรได้ บ้านเมืองจึงกลายเป็นไม่มีขื่อมีแป ข้อนี้อาจจะแก้ไขได้บ้าง โดยการมีสภาผู้แทนราษฎรชนิดที่ราษฎรเลือกตั้งสมาชิก แต่ก็น่าจะวิงวอนให้นักกฎหมายทั้งหลายของเรา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สมาคมของผู้ประกอบวิชาชีพกฎหมายได้สำนึกถึงอันตรายจากการช่วยรัฐบาลร่างกฎหมายที่ห่างไกล เป็นปฏิปักษ์ต่อสิทธิมนุษยชนและความชอบธรรมให้จงหนัก

สมัยแห่งความประนีประนอมในชาติ

อันตรายภายในชาติไทยเราในขณะนี้ ได้แก่เรื่องที่รัฐบาลเผด็จการที่แล้ว ๆ มาเรียกว่า ‘การก่อการร้ายคอมมิวนิสต์’ เราพอจะเคยชินต่อมุสาวาทในแถลงการณ์ของรัฐบาลเผด็จการแล้วว่า ผู้ที่รัฐบาลเรียกว่าคอมมิวนิสต์นั้นหาใช่คอมมิวนิสต์ทุกคนไม่ที่เป็นราษฎรถูกเจ้าหน้าที่ข่มเหงแล้วต่อสู้อำนาจหน้าที่ ถูกประณามว่าคอมมิวนิสต์ก็มี ที่เป็นโจรผู้ร้ายธรรมดาก็มี ที่เป็นชนกลุ่มน้อยต้องการสิทธิเสรีภาพตามขนบธรรมเนียมนิยมของเขาก็มี และที่เป็นชาวเขาต้องการอิสรภาพอีกแบบหนึ่งก็มี แน่ละที่เป็นคอมมิวนิสต์แท้ ๆ ก็มี รัฐบาลเผด็จการพยายามเรียกรวมกันไปหมดว่าเป็นผู้ก่อการร้าย เพื่อให้ราษฎรเกลียดชังและเกลียดกลัว และรัฐบาลได้ใช้วิธีปราบปรามอย่างรุนแรงทางทหาร ใช้อาวุธที่น่าสยดสยองและทารุณ แต่ก็ไม่ได้ผล เพราะวิธีรุนแรงก็ต้องปะทะกับวิธีรุนแรงได้ตอบ ผลสุดท้ายจนตราบทุกวันนี้ รัฐบาลเผด็จการหาได้มีความสามารถแก้ไขปัญหาใหญ่ของชาติเรื่องนี้ได้ไม่ ความสงบเรียบร้อยของประชาชนลดน้อยลงทุกที และอันตรายของชาติอันเกี่ยวโยงกับอันตรายของประชาธิปไตยในชาติทวี

มากขึ้นทุกที

เป็นโอกาสแล้วที่ประชาชนไทยเราเปลี่ยนศักราชใหม่ มีรัฐบาลใหม่ เรื่องสำคัญเช่นนี้ รัฐบาลใหม่ควรถือโอกาสแก้ไขด้วยนโยบายใหม่ วิธีการใหม่ ผมมีความเห็นว่านโยบายใหม่น่าจะเป็นนโยบายประนีประนอมในชาติไทย โดยคำนึงว่าผู้ที่เราเรียกผู้ก่อการร้ายกันจนชินนั้นก็เป็นคนไทยด้วยกัน จะมีชาติอื่นก็เพียงส่วนน้อย การใช้อาวุธประหัตประหารกันย่อมไม่น่ากระทำ และถึงกระทำแบบเดิมต่อไปก็น่าจะไม่ได้ผลนำความสงบกลับคืนมาได้ นโยบายประนีประนอมในชาติไทยนี้หมายความว่า รัฐบาลควรจะหาทางเจรจากับหัวหน้า 'ผู้ก่อการร้าย' ในภาคต่าง ๆ โดยใช้หลักเมตตาเป็นที่ตั้ง ผมได้รับทราบจากปลัดอำเภอ นายอำเภอ ผู้ว่าราชการจังหวัดบางท่านที่ได้รับราชการในเขต 'ก่อการร้าย' ว่าท่านเหล่านั้นเคยใช้วิธีละม่อมเจรจาได้ผลดีมาแล้วเป็นบางแห่ง 'ผู้ก่อการร้าย' ที่ต้องการเสรีภาพสำหรับชนกลุ่มน้อยนั้น น่าจะเจรจากันผ่อนหย่อนตามกันได้ไม่ยากนัก ผู้ที่เป็นโจรผู้ร้ายธรรมดา ก็อาจจะหาวิธีเกลี้ยกล่อมให้กลับมาประกอบสัมมาอาชีวะโดยปกติ แม้ผู้ที่เป็นคอมมิวนิสต์โดยความเชื่อถือ ก็คงจะไม่เหลือกำลังที่จะเจรจากัน เพราะเราเจรจาหรือเล่นกีฬากับคอมมิวนิสต์ชาติอื่นก็ยังทำได้ จะเจรจากับคอมมิวนิสต์ชาติไทยด้วยกันไม่ได้ทีเดียวหรือ

พลังเยาวชนเพื่อสร้างชาติ

ปัญหายิ่งใหญ่อีกปัญหาหนึ่งของไทย คือปัญหาเศรษฐกิจ และปัญหาทางเศรษฐกิจประเด็นที่สำคัญที่สุด คือความยากจนของคนส่วนใหญ่ และความเหลื่อมล้ำระหว่างคนมีกับคนจน

ความแตกต่างระหว่างชาวเมืองกรุงเทพฯ กับชาวชนบท ความเหลื่อมล้ำและความแตกต่างเช่นว่านี้ ยิ่งวันยิ่งกว้างขวางขึ้นทุกที วิธีแก้ไขที่จะแก้ตรงจุดคือ ความพยายามมุ่งพัฒนาชนบทให้ได้ผลจริง ๆ

การพัฒนาชนบทจะต้องใช้ความพยายามติดกับการพัฒนาเศรษฐกิจในเมือง เพราะต้องอาศัยฉันทะ ความเมตตา เข้าถึงประชาชน มีความเห็นอกเห็นใจ เป็นกันเอง กับต้องใช้คนที่ตั้งใจทำงานชนิดนี้เป็นจำนวนมาก ข้าราชการของเรามักจะไม่ชอบไปทำงานในชนบท และถึงไปก็มีจำนวนน้อย จะเข้าถึงประชาชนเป็นกันเองนั้นยากนัก

เราได้เห็นประจักษ์แล้วว่า คนรุ่นหนุ่มรุ่นสาวของเรานั้นมีใจเด็ดเดี่ยวมากเพียงใด และพลังของนิสิตนักศึกษานักเรียนมีมากเพียงใด ถ้าจะหันเหเบนไปทำงานทางด้านสร้างสรรค์ขึ้นจะมีประโยชน์แน่นอน นิสิตนักศึกษาได้มีหน่วยอาสาพัฒนาไปพัฒนาชนบทกันบ่อย ๆ ในระหว่างหยุดเรียน มีจิตใจดีอยู่แล้ว นำสับสนุน และในโครงการบัณฑิตอาสาสมัครที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ก็ได้มีการบำเพ็ญประโยชน์ในชนบทเห็นประจักษ์อยู่แล้ว ยังขาดอยู่แต่การอำนวยความสะดวกและสับสนุนให้เป็นเรื่องแน่นอนกว้างขวางขึ้นเท่านั้น และถ้ายิ่งได้ผสมกับพลังของรัฐบาล และข้าราชการด้านต่าง ๆ โดยมีนักเรียน นิสิตนักศึกษา ร่วมกับอาจารย์ไปใกล้ชิดกับชาวบ้าน เพื่อให้เขาช่วยตัวเองได้ และรัฐบาลกับข้าราชการสับสนุนอยู่เบื้องหลังร่วมกัน ก็น่าจะเป็นผลดีแก่เศรษฐกิจของชาวชนบท เป็นผลดีแก่นิสิตนักศึกษา และนักเรียนเอง กับเป็นผลดียิ่งสำหรับรัฐบาลและชาติไทย

เมื่อเราได้กระทำการต่าง ๆ ตามที่เสนอมาช้างต้นนี้ คือ

- สอบสวนข้อเท็จจริงในเหตุการณ์จลาจลเมื่อกลางเดือน
ตุลาคมนี้ เพื่อป้องกันมิให้เกิดการทำร้ายซึ่งกันและกันขึ้นได้อีก

- ลบล้างการใช้อำนาจอันไม่เป็นธรรมตามมาตรา ๑๗ แห่ง
รัฐธรรมนูญการปกครอง

- มีรัฐธรรมนูญที่ส่งเสริมเสรีภาพ และทำให้การเปลี่ยน
รัฐบาลเป็นไปโดยสันติวิธีได้สะดวก

- มีการพิทักษ์ปกป้องรัฐธรรมนูญและเสรีภาพของ
ประชาชนอย่างระมัดระวัง

- มีการประนีประนอมในชาติไทย

- ใช้พลังงานเยาวชนเพื่อสร้างชาติไทย

เมื่อเราได้กระทำการต่าง ๆ นี้แล้ว ผมเชื่อว่านักเรียน นิสิต
นักศึกษา ประชาชนที่ได้เสียชีพไปเมื่อวันมหาวิปโยคนั้น จะไม่
เสียสิ้นไปโดยไร้ประโยชน์

เคมบริดจ์

๒๕ ตุลาคม ๒๕๑๖

ทางออกของไทย
หลังสงครามอินโดจีน

คุณที่รัก

คุณเขียนมาใคร่ให้ผมได้แสดงความเห็นเรื่อง “ทางออกของไทยหลังสงครามอินโดจีน” (ถ้อยคำทุกคำเป็นของคุณ) โดยให้วิเคราะห์ว่า ไทยควรจะทำอย่างไรเมื่อศึกในอินโดจีนสงบลง ผมจะพยายามสนองความต้องการของคุณเท่าที่จะสามารถกระทำได้

ก่อนอื่น เมื่อมีปัญหาที่จะวิเคราะห์ เราจำเป็นต้องได้ศึกษาข้อมูลและข้อเท็จจริงแวดล้อมปัญหานั้นอยู่ก่อนแล้ว โดยเนื่องนิตย์ประการหนึ่ง กับอีกประการหนึ่ง จำเป็นต้องได้ข้อเท็จจริงที่ทันสมัยและสมบูรณ์เพียงพอ จึงจะสามารถวิเคราะห์ปัญหานั้นได้ดี ถ้าขาดการศึกษามาก่อนอย่างเนื่องนิตย์ หรือมีข้อเท็จจริงล้าสมัย หรือมีข้อเท็จจริงไม่สมบูรณ์ อย่างใดอย่างหนึ่ง ก็บกพร่องได้โดยง่ายเพราะจะต้องเดาบ้าง เป็นการเสี่ยงโชคมิใช่น้อย และชะตาของชาติไทยประชาชนไทยนั้น มิใช่เรื่องที่จะนำมาเสี่ยงโชคกันเล่น ๆ

ปัญหาที่เราจะพิจารณาตามหัวข้อนี้ ย่อมพาดพิงถึงเวียดนามเหนือและจีนแผ่นดินใหญ่ ซึ่งในสงครามอินโดจีนเป็นฝ่ายตรงกันข้ามกับไทย ทั้งทางตรงและทางอ้อม ทั้งภายในประเทศไทย

และนอกประเทศไทย

ฉะนั้น ประเด็นแรกที่จะต้องคำนึง ก็คือ เรารู้เรื่อง เวียดนามเหนือและจีนมากเพียงใด รู้จริงแค่ไหน หรือฟังและ อ่านแต่เรื่องโฆษณาชวนเชื่อ เราได้ศึกษาเป็นทุนเดิมมาเพียงใด และมีข้อเท็จจริงทันสมัยและบริบูรณ์เพียงใด คำตอบประเด็น เหล่านี้ตามความจริงใจแล้วคงไม่ทำให้มั่นใจได้ จะขอยกตัวอย่าง ให้พิจารณาสองข้อ

ในประเทศไทย มีอาจารย์และนักศึกษาในมหาวิทยาลัย บางคนที่เขาใจใส่ศึกษาเรื่องเมืองจีนแผ่นดินใหญ่อยู่บ้าง แต่ กระทำได้ภายในขอบเขตจำกัดนัก เพราะเจ้าหน้าที่ผู้ใหญ่และ ผู้น้อยทางราชการเราเข้าใจผิด และไม่พยายามส่งเสริมให้ศึกษา กันอย่างจริงจังและลึกซึ้งกว้างขวาง ถ้าใครเอาใจใส่เรื่องจีนแดง (หรือรัสเซียหรือคิวบา) ก็อาจจะถูกสอดส่องใส่ร้ายว่าเป็นผู้ฝักใฝ่ ในลัทธิคอมมิวนิสต์ จะคิด จะพูด จะเขียน ให้ชัดแจ้งก็ทำได้ ด้วยความยากลำบาก จะทำอะไรโดยเปิดเผยก็ไม่ปลอดภัย แม้ จะบอกรับหนังสือวารสารเกี่ยวกับประเทศคอมมิวนิสต์ ไม่ต้อง บอกรับโดยตรงจากเมืองจีน แต่บอกรับจากแหล่งมหาวิทยาลัย อเมริกันหรือยุโรปตะวันตก ก็ล่อแหลมต่ออันตรายจากตำรวจ เมื่อไม่กี่เดือนที่แล้วมา อาจารย์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยผู้หนึ่ง (ไม่จำเป็นต้องเอ่ยชื่อเพราะจะชื่ออะไรก็ไม่สำคัญสำหรับประเด็น ที่กล่าวถึง) ซึ่งมีคนเคารพนับถือว่าเป็นเอตทัคคะเรื่องเมืองจีน และใครๆ ก็รู้แน่ๆ ไม่ใช่เป็นผู้นิยมคติฝ่ายซ้าย ได้รับเชิญไปพูด เรื่องเมืองจีนในสมาคมนักฝึกพูด แต่ยังไม่ทันจะแสดงปาฐกถา ตำรวจก็ห้ามเสีย และสมาคมที่เชิญนั้นก็ถูกระงับใบอนุญาต ทั้่งๆ ที่อธิบดีกรมตำรวจในขณะนั้นเป็นผู้อุปถัมภ์สนับสนุนสมาคม

นั้นมาตั้งแต่แรกตั้ง

ตัวอย่างอีกเรื่องหนึ่ง คือ เมื่อคุณประสิทธิ์ กาญจนวัฒน์ พาคณะนักกีฬาป้องกันไทยไปแข่งขันที่เมืองจีน คุณประสิทธิ์ได้เข้าพบนายกรัฐมนตรีโจวเอนไล และสนทนากันเป็นเวลานาน พิเศษ นายกรัฐมนตรีโจวเอนไลได้แถลงให้ทราบว่ารัฐบาลจีนมีนโยบายยึดมั่นในหลักปัญจะศีลา กล่าวย่อ ๆ คือ ไม่แทรกแซงในการเมืองภายในของประเทศอื่น และพยายามผูกมิตรกับเพื่อนบ้านฐานเสมอภาคกัน แต่ในขณะที่เดียวกันโจวเอนไลบอกว่ารัฐบาลจีนมีนโยบายช่วยเหลือสนับสนุนบุคคลและกลุ่มบุคคลที่ดิรนต่อสู้เพื่ออิสรภาพและเสรีภาพ นอกจากนั้นนายกรัฐมนตรีจีนได้แสดงอหฺยาศัยไมตรี ส่งสาสน์ไมตรีฝากมาทูลในหลวงของเรา ทูลเสด็จในกรมฯ นราธิป และมาถึงจอมพลถนอม กิตติขจร กับพลเอกประภาส จารุเสถียร ข้อเท็จจริงเหล่านี้เราได้ทราบทุกข้อจากคำแถลงของคุณประสิทธิ์ กาญจนวัฒน์ แต่มีข้อกำกวมทำให้กังวลใจอยู่สองข้อคือ หลักการที่เรียกว่าปัญจะศีลากับการที่จีนจะสนับสนุนผู้ที่ต่อสู้เพื่อเสรีภาพนั้นตีความเข้ารอยกันได้อย่างไร เหมือนผมบอกคุณว่าผมเป็นเพื่อนกับคุณ ไม่แทรกแซงก้าวก่ายเรื่องในบ้านของคุณ แต่ถ้าคนในบ้านของคุณคนไหนถูกข่มเหงรังแกและกำลังดิรนต่อสู้เพื่ออิสรภาพของเขาละก็ผมจะต้องขอสนับสนุนเขานะ เช่นนี้หมายความว่าอะไร คุณประสิทธิ์ไม่ได้บอกเรา แต่ถ้าใครอยู่ในเมืองไทย ได้มีโอกาสอ่านและฟังข่าวจากแหล่งต่าง ๆ หลาย ๆ แห่ง และเอาใจใส่กับข่าวเหล่านั้น ก็คงจะสามารถตีความได้ชัดเจนยิ่งขึ้น เพราะทางจีนเขาพูดและทำให้เห็นชัดเจนกว่าที่คุณประสิทธิ์บอกพวกเรา ข้อกังวลอีกข้อหนึ่งคือ อดสงสัยไม่ได้ว่า รายพระนามและรายชื่อ

คนไทยที่นายกรัฐมนตรีโจวเอนโลส่งสาสน์ไมตรีฝากคุณประสิทธิ์
มานั้น คุณประสิทธิ์ได้ระบุด่วนแล้วหรือ ข้อนี้สำคัญมาก
เพื่อจะได้หยั่งให้แน่ถึงส่วนลึกแห่งนโยบายของรัฐบาลจีนที่มีต่อ
คนไทย ถ้าเผชิญมีมากกว่านั้น แล้วไม่ปรากฏในคำแถลงของ
คุณประสิทธิ์ด้วยเหตุผลใดก็ตาม ก็เท่ากับชวนให้พวกเราเข้าไป

เมื่อมีข่าวว่าไทยกับจีนแดงได้มีการติดต่อกันขึ้นป้องกัน
และขึ้นเจรจาการค้ากัน ก็อดนึกไม่ได้ว่า ไทยกับเวียดนามเหนือ
ได้ติดต่อกันบ้างหรือเปล่า เพียงใด ในขั้นใด ทำกันอย่างไร มีผล
อย่างไร เพราะตามแผนทีระหว่างไทยกับจีนนั้นก็มีเวียดนาม (ลาว
และเขมร) คั่นอยู่ ในสงครามอินโดจีนแล้วเวียดนามก็เป็นผู้แสดง
ออกเวที จีนเป็นเพียงผู้สนับสนุนอยู่ชาติหนึ่งในจำนวนหลายชาติ
ทหารไทยเราก็ไปปะทะกับทหารและกองโจรเวียดนาม ไม่ได้ปะทะ
กับทหารจีน ฉะนั้น ไทยเราไม่คิดจะตีป้องกัน เตะตะกร้อ หรือ
เล่นบาสเกตบอลกับญวนบ้างหรือ หรือว่าเท่าที่ตีกระบี่กระบอง
กันนั้นพอแล้ว? ข้อนี้ คอยฟังดูว่าจะมีข่าวอะไรออกทางเมืองไทย
บ้าง ก็เจียบหายไปเลยไม่ทราบว่าเขาได้ติดต่อกัน แต่ไม่ได้บอก
เรา เพราะพวกเราเด็กทั้งหลายไม่เกี่ยว หรือว่าไม่ได้ติดต่อกัน
เลย ซึ่งก็นับว่ามีอะไรขาดๆ อยู่บ้าง ที่สำคัญตราบใดที่มีข้อสงสัย
อย่างนี้ ก็วิเคราะห์ปัญหาได้ยาก ต้องนั่งทางในบ้าง

ที่ผมกล่าวมาข้างต้น เป็นการยกตัวอย่างให้เห็นว่า การ
วิเคราะห์ปัญหาสำหรับไทยหลังสงครามอินโดจีนนั้นมีอุปสรรค
ฉกรรจ์อยู่ และอุปสรรคนั้นมิใช่ว่าเกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติ แต่
เกิดขึ้นเพราะการกระทำของมนุษย์พวกเรากันเอง ที่คุณอุตสาห
เขียนมา อยากให้ผม (และคนอื่น ๆ) ช่วยกันวิเคราะห์ปัญหา
เสียตั้งแต่ต้นมีอนี้ ก็คงจะเป็นเพราะเห็นว่า เมื่อเรื่องนี้เป็นเรื่อง

สำคัญสำหรับคนไทยและบ้านเมืองไทย ก็ต้องร่วมกันหลาย ๆ หัวคิด ช่วยกันคิด ช่วยกันเขียน ช่วยกันอภิปรายโต้ตอบกันหลาย ๆ หัว คงดีกว่าหัวเดียว เป็นความคิดที่ خوب เพราะจะได้ใช้สมองอันประเสริฐของมวลชาวไทยร่วมกัน แต่คุณเอ๋อจะทำอย่างนั้นได้ มนุษย์ไทยเราต้องมีเสรีภาพพอควรในการวิจย การคิดการพูด และร่วมกันอภิปรายถกเถียง ตราบใดที่ระบบการปกครองประเทศเรายังจำกัดเสรีภาพ ใครจะพูดจะทำอะไร ไม่ถูกใจผู้มีอำนาจก็เกิดการขู่เชิญปราบปรามโดยอำเภอใจแล้ว ตราบนั้นสติปัญญาของพวกเรา ก็สูญเปล่า ผมได้ฟังและอ่านคำขวัญของ “คณะปฏิวัติ” บ่อย ๆ ที่ว่า “ประเทศไทยมิใช่เป็นของคนไทยคนใดคนหนึ่ง แต่เป็นของชาวไทยทุกคน เมื่อมีภัยคุกคามเกิดขึ้นในประเทศไทย ชาวไทยทุกคนมีหน้าที่รับผิดชอบ เสียสละด้วยเลือดและชีวิตเพื่อจุดหมายร่วมกัน คือ ความร่มเย็นเป็นสุขของชาวไทยทั้งชาติ” อ่านแล้วจับใจ แต่จับใจเพียงซีกเดียว เพราะคำขวัญนั้นมันเอียง ใครชักชวนให้ชาวไทยมี หน้าที่ เสียสละด้วยเลือดและชีวิต ก็ต้องชักชวนให้ชาวไทยมี สิทธิ และ เสรีภาพ เป็นเจ้าของประเทศไทยจริง ๆ ด้วย จึงจะยุติธรรม

แต่นั้นแหละ ถึงจะมีความไม่สะดวกในการวิเคราะห์ แต่เมื่อเป็นปัญหาของไทยซึ่งสำคัญแล้ว เราก็ต้องพยายามวิเคราะห์ปัญหาให้ดีที่สุดเท่าที่จะทำได้

ผมตัดสินใจ คำว่า “ทางออก” ในกระแฐ์ที่คุณกำหนดมา ซึ่งแสดงว่าขณะนี้เราอยู่ในสถานะหรือสถานการณ์ที่ไม่ควรจะอยู่ อยากจะหาทางออกไปเสีย บทเรียนข้อแรกสำหรับพวกเราในอนาคตก็คือ ต้องพยายามป้องกันเสียแต่แรก อย่าให้มาอยู่ ล่อแหลมกับตาจนตามภาษาหมากรุก ทีหลังอย่าทำ ทีหลังอย่าทำ

จุดมุ่งหมายของเรา คือสวัสดิภาพของคนไทยและชาติไทย ซึ่งหมายถึงเอกราช อธิปไตย และอิสรภาพทางการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ และการครองชีพพร้อมกันเป็นสิ่งอันสมควร อันตรายที่เราหวังว่าจะเกิดแก่สวัสดิภาพนั้น อาจจะเป็นภัยจากนอกประเทศและภัยภายในประเทศไทย

ภัยจากนอกประเทศนั้นก็คงจะมี แต่ควรระวังสังเกตดูท่าทีของชาติที่อาจจะคุกคามเราให้ดี ผมเข้าใจว่าชาติที่อาจเป็นภัยกับเรานั้น ขณะนี้ก็อ่อนเพลียจากการศึกหลายต่อหลายปี คงจะต้องบูรณะพัฒนาประเทศ และแก้ปัญหภายในในประเทศของเขาเป็นเวลานาน ถ้าคิดเลยไปอีกชาติหนึ่ง กำลังมีนโยบายปลุกหมานิยมแก่ชาติต่าง ๆ ทั่วโลก ที่จะยกทัพมารุกรานไทยโดยเปิดเผย นั้นคงจะเป็นไปได้ยาก ขออย่างเดียวพวกเราอย่าไปทำอะไรพลาดพลั้ง ยั่วโทสะใครหรือชักศึกเข้าบ้าน คงจะพอเอาตัวรอดไปหลายปี

การเอาตัวรอดของไทยเรา นี้ เราได้ใช้ความสามารถปฏิบัติตามตลอดมาในประวัติศาสตร์ โดยไม่ต้องสูญเสียศักดิ์ศรีหรือปลิ้นปล้อนใคร ไม่ว่าเราจะถูกคุกคามโดยอังกฤษ ฝรั่งเศส หรือญี่ปุ่น หรือชาติอื่นใดในอดีต บทเรียนจากประวัติศาสตร์ที่ควรนำมาใช้ก็คือ ตลอดเวลาเราได้ใช้วิธีนโยบายการต่างประเทศ (การทูต) เอกราชนโยบายการทหารเป็นรอง และทั้งสองนโยบายจะต้องประสานกันอย่างสนิท ไม่ใช่ต่างฝ่ายต่างทำไป ไม่เหลียวแลซึ่งกันและกัน สังเกตจากการปฏิบัติในสองสามปีที่แล้ว ผมเกรงว่าเรากำลังใช้นโยบายทั้งสองนี้สับสนกัน พระมหากษัตริย์ในอดีต และผู้นำไทยอื่นในอดีต ท่านได้ใช้นโยบายได้ผลมาตลอดเวลา เพราะสภาพของประเทศเราทางภูมิศาสตร์ก็ดี

ทางการเมืองระหว่างประเทศก็ดี ยุทธศาสตร์ก็ดี ของเราเป็น
เช่นนี้ เหมาะกับการใช้นโยบายการต่างประเทศมากกว่าการทหาร

นโยบายการต่างประเทศที่วุ่นนี้ คือ การผูกมิตรกับทุกฝ่าย
และไม่เป็นศัตรูกับใคร สมัยนี้มักจะเรียกปนกันไปว่า “นโยบาย
ความเป็นกลาง” แท้จริงนโยบายผูกมิตรกับทุกฝ่ายๆ เป็นนโยบาย
ทางบวกมากกว่านโยบายความเป็นกลาง ในอดีตเมื่อฝรั่งเศสหรือ
อังกฤษแรงมา เราก็รู้จักหลบหลีก ถ้าจำเป็นจะเสียอะไรบ้าง
ก็เสียน้อยกว่าเสียมาก รักษาหลักใหญ่และสิ่งสำคัญของชาติไว้
ให้ดี คือ เอกราช อธิปไตย และความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน
ของแผ่นดินและสังคมไทย เราได้เคยเสียเอกราชทางการศาลมา
ชั่วคราว แล้วเราก็พยายามดิ้นรนเรียกร้องให้มติมหาชนของโลก
ช่วยให้เราเอากลับคืนมา เราเคยถูกเจ้ากรุงจีนดูว่าไทยเป็นเมือง
ขึ้น เราก็งดการติดต่อเสียจนกระทั่งราชบัลลังก์จีนมีภัยจากการ
กบฏภายในเมืองจีน เราเคยถูกเจ้ากรุงจีนดูว่าไทยเป็นเมืองขึ้น
ถึงเจ้ากรุงจีนสงบศึกมา จะพยายามติดต่อกับเรา เราก็หลีกเลี่ยง
แต่กระทำโดยสุภาพ และไม่ได้ปฏิบัติเป็นศัตรู เมื่อญี่ปุ่นรุกราน
แผ่นดินไทยในสงครามโลก ชั้นแรก เราก็ต่อสู้ เมื่อเหลือกำลัง
ต่อสู้เราก็วางอาวุธ และเจรจากับเขาฐานเป็นเอกราชด้วยกัน
ปฏิบัติถูกต้องชอบธรรมมาจนถึงตอนนั้น ที่ล่วงไปปฏิบัติเป็นภัย
แก่สวัสดิภาพของไทยในตอนต่อไป ก็คือ ทำสัญญาร่วมมือกับ
ญี่ปุ่น และประกาศสงครามต่อประเทศศัตรูของญี่ปุ่น ในการ
ปฏิบัติเพื่ออยู่รอดของไทย เมื่อหลังสงครามนั้น ขบวนการเสรี
ไทยก็ใช้วิธีการทูตเจรจาให้สหรัฐอเมริกาช่วยเหลือให้พ้นจากการ
เรียกร้องของพันธมิตรบางประเทศของสหรัฐเอง นี่เป็นตัวอย่าง
ในประวัติศาสตร์ของประโยชน์แห่งนโยบายทูตของไทย

ที่กล่าวมานี้ ผมมิได้ลืมประวัติศาสตร์บางตอนที่ไทยเราจำเป็นต้องใช้การทหารป้องกันตัว เพื่อกู้บ้านเมืองและเพื่อปราบปรามผู้รุกราน แต่กรณีเหล่านั้นเป็นกรณีพิเศษผิดกับสภาวะของไทยในปัจจุบัน กล่าวคือ เป็นกรณีกู้ชาติอย่างสมัยสมเด็จพระนเรศวร หรือสมัยพระเจ้าตากสินกับพระพุทธยอดฟ้าฯ การปราบปรามเพื่อนบ้านอย่างพระยาละแวก หรือศึกเวียงจันทน์ ก็เป็นเรื่องเล็ก

ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาแบบโบราณหรือแบบปัจจุบัน ข้อที่ควรคำนึงถึงให้ถ่องแท้ก็คือ ผู้ที่เสียหายจริง ๆ ได้แก่ ประชากรราษฎรทุกหย่อมหญ้า ยิ่งยุทธการแผนปัจจุบันอย่างเวียดนาม อาวุธสมัยใหม่ วิทยาศาสตร์ใหม่ ๆ ทำความพินาศหายนะแก่ชีวิตทรัพย์สินส่วนบุคคล ทรัพย์สินของชาติ ไร่นา ป่าเขา ลำน้ำ โคกระบือ อย่างลึกซึ้งและร้ายแรง จนกระทั่งบางกรณีบูรณะกลับคืนดีมาไม่ได้ และบางกรณีกว่าจะสมบูรณ์ได้ก็ต้องใช้เวลาหลายชั่วคน ฉะนั้นนโยบายการทหาร จึงเป็นวิธีการที่ควรหลีกเลี่ยงให้จงหนัก ไม่จำเป็นจริง ๆ แล้วไม่ควรใช้

การใช้นโยบายการต่างประเทศเป็นทางออกนั้น หมายความว่าไทยจะพึงผูกมิตรกับทุกฝ่าย การเป็นมิตรกับสหรัฐอเมริกาได้หมายความว่า เราจะต้องเกรงใจถึงขนาดห้ามมิให้มิตรมาช่องสุ่มทหารหรือฐานทัพในดินแดนไทยไม่ได้ และเมื่อได้มาตั้งฐานทัพอยู่แล้ว ก็ควรจะสามารถบอกให้ถอนกำลังทหารไปเสียโดยเร็วที่สุด ไม่จำต้องรอให้สิ้นสงครามอินโดจีน อย่างนี้จึงจะเป็นมิตรที่รักกันจริง เราอยากจะผูกมิตรกับนาย ก ซึ่งเป็นเพื่อนบ้านติดกัน แต่นาย ข เพื่อนรักเก่ามายืมโรงรถหรือควัวเพื่อใช้ดักทำร้ายนาย ก เรากับนาย ข ก็ควรจะรักกันมากพอที่

จะห้ามปรามกันได้ และเผชิญลูกหลานเราไปร่วมสนุกกับนาย ข คอยตีหัวนาย ก ก็ต้องห้ามเสีย งดเสีย

อันตรารายภายในประเทศไทยที่เราเป็นกังวลอยู่คือ สิ่งที่เจ้าหน้าที่ราชการเรียกว่า “การก่อการร้ายคอมมิวนิสต์” ซึ่งแผ่อาณาเขตและทวีความรุนแรงมากขึ้นทุกวัน จนคาดไม่ได้ว่าจะสิ้นสุดลงเมื่อใด ใครเป็นผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ ผกค.? ข้อนี้ ต้องนิยามจำกัดความให้แน่ชัดและถูกต้อง จึงจะทำให้วิธีแก้ปัญหาไม่สับสนและไม่เขว พวกเรารู้กันอยู่ทั่วไปแล้วว่า ผกค. ส่วนมากไม่ใช่คอมมิวนิสต์ หรืออย่างน้อยเมื่อแรกเริ่มก็ไม่ได้เป็นคอมมิวนิสต์ มี ผกค. จำนวนหนึ่งเท่านั้นที่เชื่อมั่นในลัทธิการเมืองแบบคอมมิวนิสต์ บางกรณีเจ้าพนักงานของเราจับพวก ปล้นพวกโจรผู้ร้ายธรรมดาไม่ได้ จะหาข้อแก้ตัวให้เจ้านายเห็นใจ ก็อ้างว่า โจรผู้ร้ายเหล่านั้นเป็น ผกค. บางกรณีมีราษฎรกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งขัดใจเจ้าหน้าที่ หรือทะเลาะวิวาทกับเจ้าหน้าที่ และเจ้าหน้าที่เกิดความไม่พอใจถึงขนาด เขาก็รายงานให้เจ้านายหลงไปว่า ราษฎรผู้กระด้างกระเดื่องเหล่านั้นเป็น ผกค. ทั้งโคตรทั้งหมู่บ้านก็มี ชาวบ้านบางเหล่ามีเรื่องขัดแย้งกับเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง เกิดแข็งข้อขึ้น กลายเป็น ผกค. ไปในที่สุด ชาวไทยมุสลิมปักชำใต้บางจังหวัดมีข้อข้องใจในทางการปกครอง การศาสนา การศึกษา ก็กลายเป็น ผกค. ไป ปัญหาทั้งหมดนี้มีมูลมาจากสาเหตุต่าง ๆ กัน ถ้าเราพยายามแก้ที่กระทำกันอยู่ คือเอาปัญหาเหล่านี้ผสมกันหมด แล้วรวมเรียกว่า ผกค. ใช้วิธีแก้วิธีเดียวกันหมดคือ ปราบปรามด้วยอาวุธ ผลที่ได้ย่อมเป็นอยู่อย่างทุกวันนี้ เสมือนหนึ่งหมอลามก ไม่ว่าจะคนไข้แต่ละคนจะป่วยด้วยโรคอะไร ฉีดยาแก้โรคซิฟิลิสให้ทุกคนหมด

การแก้ไขเยียวยาต้องใช่วิธีให้ถูกกับโรค ใครเป็นโรคอะไร ต้องตรวจอาการดูให้ชัด ดูสมุฏฐานให้แน่ แล้วจึงวางยาให้ตรงกับโรค ถ้าเป็นผู้ร้ายธรรมดาก็ต้องป้องกันแก้ไขปราบปรามด้วยวิธีการปกครองและวิธีตำรวจ ไม่ใช่วิธีทหาร ชาวเขาที่กระด้างกระเดื่องนั้น เราควรจะสืบสวนดูว่า ความไม่พอใจของเขาเกิดจากเหตุใด นำรับฟังได้หรือไม่ น่าจะผ่อนปรนประนีประนอมกันได้ไหม พอจะเกลี้ยกล่อมให้หันมาสู่ความออมชอมกันได้เพียงใด เอาใจเขามาใส่ใจเรา เพราะอย่างไร ๆ ก็เป็นมนุษย์ สัญชาติเดียวกัน อยู่ในแผ่นดินไทยผืนเดียวกัน ชาวอิสลามภาคใต้ก็เช่นเดียวกัน ปัญหาชนกลุ่มน้อยทั่วโลกไม่ว่าจะเป็น ออฟริกา อเมริกา ยุโรป ไอร์แลนด์ มีบทเรียนสำคัญอยู่ข้อหนึ่ง ซึ่งควรจะคำนึงถึงให้จงหนัก คือ แก้ไม่ได้ด้วยอาวุธ ถ้าฝ่ายปกครองใช้อาวุธ อีกฝ่ายหนึ่งต้องหาอาวุธมาสู้รบตอบแทนด้วย จนได้ ไม่มีที่สิ้นสุด เพราะผู้ที่เป็นชนในกลุ่มน้อยก็ยอมต้องทนง และหวงแหนศักดิ์ศรีของเขาแน่นอน เกรงว่าจะถูกกลืนหายไป กับวัฒนธรรมฝ่ายข้างมาก ส่วน ผกค. อีกจำนวนหนึ่งซึ่งกลายเป็น “ผกค.” ไป เพราะทนการกดขี่ข่มเหงไม่เป็นธรรมจากเจ้าหน้าที่ไม่ได้ นั่น จุดแก้ไขอยู่ที่เจ้าหน้าที่ของเราเอง วิธีแก้ที่เลวที่สุดคือ ปรักปรำว่าเป็นคอมมิวนิสต์ เมื่อเขาไม่มีทางออกทางอื่น ก็ต้องไปรวมกำลังกับคอมมิวนิสต์เพื่อความอยู่รอด และยิ่งคอมมิวนิสต์กำลังหาวิธีรวบรวมสมัครพรรคพวกและแจกจ่ายอาวุธให้ ผลสุดท้ายก็ต้องกลายเป็น ผกค. ไปจริง ๆ ทั้ง ๆ ที่ไม่เพียงสาต่อลัทธิการเมืองใด ๆ ทั้งสิ้น

การประณามคอมมิวนิสต์นั้น เปรียบได้กับการกลัวผี ผีจะมีหรือไม่มีจริงไม่สำคัญ ถ้ากลัวผีถึงขนาดที่เจตสิกจะยู่ให้หวาด

ระวางไปต่าง ๆ นานา ผลสุดท้ายเจตลิกนั้นเองจะหลอนให้เรื่อง ผีกลายเป็นเรื่องจริงขึ้นงั้นได้ ที่กล่าวมาข้างต้นนี้ ไม่ได้หมายความว่า ความจะสนับสนุนลัทธิคอมมิวนิสต์ แต่คนเราเมื่อกลัวผีแล้ว สติสัมปชัญญะปลาสนาหายไปสิ้น ไม่สามารถใช้วิจารณ์ญาณด้วย เหตุผล คนที่กลัวผีและอยู่ให้พวกเราประชาชนกลัวผีตามไปด้วย จึงเป็นต้นเหตุแห่งอันตรายแก่บ้านเมืองเราไม่น้อยกว่าตัวผีเอง

วิธีการของผู้ที่ต้องต่อสู้กับเจ้าพนักงานด้วยอาวุธนั้น ไม่ว่าจะ เป็น ผกค. หรือ ผก. ไม่ใช่ ค. ต้องใช้วิธีแบบกองโจร คือดัก ตีแล้วหลบ หลบหายไปในป่าเขาหรือในหมู่บ้าน แล้วหาทางออกมาดักตีอีก เพราะฉะนั้นเขาต้องอาศัยชาวบ้านในท้องถิ่นมากมาย ทั้งเป็นที่หลบภัย เป็นแหล่งอาหาร เป็นแหล่งอาวุธ เป็นหูเป็น ตาให้ในการโจมตีและหลบหลีก ชาวบ้านที่จะช่วยเขานั้นอาจจะ ช่วยเพราะเกรงกลัวเขา หรือเพราะเป็นใจกับเขา หรือเพราะเป็น ญาติพี่น้องกัน หรือเพราะเกลียดกลัวเจ้าพนักงานมากกว่ากลัว ผู้ก่อการร้าย ข้อสุดท้ายนี้สำคัญยิ่ง จะทำอย่างไรให้ชาวบ้าน รักใคร่นับถือเจ้าพนักงานด้วยใจจริง รัฐบาลไทยได้พยายาม กระทำมาแล้วร่วมสิบปี แต่ไม่มีใครได้ผล เพราะการเอายา เงิน เลือผ้าไปแจก เอาหนังไปฉายให้ดู แห่กันไปแบบราชการ หลาย หน่วยซ้ากันบ้าง เกี่ยงกันบ้าง ไปแล้วก็หายไปพักหนึ่งไม่มีการ ประสานงานอย่างดี และไม่ได้กระทำต่อเนื่องกันไป เป็นการ กระทำแบบฉาบฉวย ไม่ได้ช่วยให้ราษฎรอยู่ดีกินดีขึ้น หรือรัก รัฐบาล เจ้าพนักงานมากขึ้น บางแห่งชาวบ้านรู้ว่าเจ้าหน้าที่ ราชการเอาของมาแจกนั้น เป็นเพราะมี ผกค. และ ผกค. ไม่ใช่ ค. เขาไม่เห็นที่เรารักใคร่หวังดีกับใครจริงใจ

วิธีป้องกันแก้ไขอันตรายภายในประเทศที่กล่าวถึง ไม่มีอะไร

ดีไปกว่าปรับปรุงแก้ไขระบอบราชการบริหาร อำนาจให้ราษฎรสามารถอยู่ดีกินดีขึ้น ไม่ใช่โดยเอาเครื่องอุปโภคบริโภคไปแจก แต่ต้องใช้วิธีช่วยเหลือเขาให้สามารถช่วยตัวเองได้ และวิธีปฏิบัติจะต้องใช้เจ้าหน้าที่ที่ตั้งใจแผ่เมตตาต่อราษฎรจริง ๆ ให้ราษฎรรู้สึกว่ารัฐบาลใช้คนดี ๆ ไปช่วยเขา ไปช่วยส่งเสริมให้เขามีศักดิ์ศรี และเสรีภาพฐานคนไทย พอที่จะบังอาจคิดว่า เออ บ้านเมืองไทยนี่เป็นของเราจริง ๆ ไม่ใช่เราอาศัยเขาอยู่ ไม่ใช่เขาเป็นผู้ปกครอง และเราเป็นผู้ถูกปกครองตลอดชาติ นักเรียน นิสิตนักศึกษา และบัณฑิตที่มีใจศรัทธาอาสาสมัครมาทำงานแบบนี้ให้แก่บ้านเมือง คงจะมีมีใช้น้อยถ้าเราจัดการวางรูปการปฏิบัติให้ และคงจะมีประโยชน์มาก เพราะราษฎรจะไม่หวาดกลัวรังเกียจว่าเป็นผู้ปกครองเขา

การกดขี่ราษฎร การฉ้อราษฎ์บังหลวง ไม่ว่าจะเกิดในท้องถิ่นหรือในกรุงเทพฯ ไม่ว่าจะเกี่ยวกับเงินก้อนใหญ่หรือก้อนเล็ก ไม่ว่าจะกระทำโดยผู้ใหญ่หรือผู้น้อยย่อมเป็นภัยแก่การอยู่ดีกินดีของราษฎร อย่าให้ใครมาอ้างเลยว่า ผู้ที่ปกครองประเทศอยู่จำเป็นจะต้องมีเงินรายได้พิเศษมาด้วยวิธีการต่าง ๆ เพราะเงินนั้นต้องใช้เลี้ยงลูกน้อง เพื่อจะได้ปกครองสะดวกขึ้น แม้จะอมพระมาอ้างก็อย่าเชื่อ เพราะทรัพย์สินที่เกิดมีอยู่ในประเทศในขณะใดขณะหนึ่งนั้น มีจำกัด ถ้าส่วนหนึ่งตกเป็นของใครจนมากแล้ว ที่เหลือก็เหลือน้อยสำหรับคนอื่น ๆ คือชาวบ้านจำนวนมาก ๆ ชาวบ้านราษฎรก็ยอมเปื้อนระอา ไม่สนใจว่าใครจะเป็นรัฐบาลหรือใครจะก่อการร้าย เพราะเห็นว่าไม่แตกต่างกัน การเกาะกุมอำนาจให้อยู่ในกำมือของคนไม่กี่คน ไม่ว่าจะอำนาจนั้นจะเป็นอำนาจการปกครองหรืออำนาจการเงิน ย่อมเป็นการรอน

สิทธิของชาวบ้านประชาชนฝ่ายข้างมาก กีดกันไม่ให้เขามีสิทธิเสรีภาพอะไร จนถึงกับต้องโฆษณาให้ชวนเชื่อว่า “ประเทศไทยมีไ้เป็นของคนไทยคนใดคนหนึ่ง แต่เป็นของชาวไทยทุกคน...” ส่วนชาวบ้านนั้นไม่เห็นว่าเป็นประเทศไทยเป็นของเขาได้อย่างไร เขารู้สึกเสมือนว่าเขาเป็นผู้อาศัยอยู่

คุณที่รัก ข้างต้นนี้ ผมได้แยกวิเคราะห์ประเด็นสองประเด็น คือ อันตรายจากภายนอกประเทศ และอันตรายจากภายในประเทศ แต่คุณคงเข้าใจดีว่าประเด็นทั้งสองนี้พิจารณาโดดๆ ไม่ได้ เป็นประเด็นที่คาบเกี่ยวกัน “ผู้ก่อการร้าย” ภายในประเทศได้อาวุธมาจากไหน? บางส่วนก็คงมาจากภายในประเทศ แต่ส่วนที่สำคัญนั้นได้มาจากต่างประเทศ และการฝึกอาวุธ ฝึกรบแบบกองโจร ฝึกรบสอดแนมส่งข่าว ฝึกรบซ่อนอาหาร และอาวุธได้กระทำกันที่ต่างประเทศ ข้อนี้ลึที่จะทำให้ทางออกของไทยมีดมนลงหลังสงครามอินโดจีน เพราะเมื่อสิ้นศึกอินโดจีนลง “ต่างประเทศ” ที่กล่าวถึงข้างต้น ถ้าเขาต้องการจะช่วย “ผู้ก่อการร้าย” ในฐานะที่เป็น “ผู้ที่ดินรนต์ต่อสู้เพื่ออิสรภาพเสรีภาพ” เขาจะกระทำได้สะดวกขึ้นเพราะ (ก) เขาหมดกังวลส่วนใหญ่แล้วในเรื่องการศึกษาของเขาเอง และ (ข) อาวุธที่เขาเหลือใช้นั้น เอามาใช้ประโยชน์ทางอื่นได้โดยง่าย ฉะนั้น แม้ว่าเวียดนามและจีนจะปฏิวัติตามหลักการปัญญาจะศิลา ในส่วนที่เป็นการรุกรานโดยเปิดเผยก็ตาม ถ้าการปกครองในประเทศไทยเราไม่เปิดโอกาสให้ผู้ที่ไม่เห็นด้วยกับเจ้าหน้าที่หรือรัฐบาลสามารถแสดงออกหรือคัดค้านโดยสันติวิธีแล้ว ก็ย่อมต้องมีผู้ที่ถูกผลักดันให้คัดค้านโดยวิธีอื่น ซึ่งไม่ใช่วิธีสันติ จึงอยู่ในข่ายที่เรียกว่าเป็น “ผู้ที่ดินรนต์ต่อสู้เพื่อเสรีภาพ” ฉะนั้นการแก้ปัญหาคือ “ผู้ก่อการ

ร้าย” ให้ถูกวิธี และการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีเสรีภาพทาง
การเมืองโดยหลักประชาธิปไตยและสันติวิธี จึงเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้อง
กัน และทั้งสองเรื่องเป็นเรื่องต่วนที่สุดทั้งคู่ สำหรับ “ทางออก”
ของไทยไปสู่ความสงบเรียบร้อย สันติภาพอันแท้จริง สวัสดิภาพ
และเอกภาพอธิปไตยสมบูรณ์

ข้อคิดข้างต้น คุณที่รัก ผมขอเสนอในขณะนี้ด้วยข้อมูล
ที่เห็น ๆ กันในปัจจุบัน และอาจจะเป็นข้อมูลที่ไม่สมบูรณ์นัก
เหตุการณ์ข้างหน้า ไม่กี่เดือนข้างหน้า อาจจะมีผันผวนไปโดย
รวดเร็ว บางเรื่องที่เราคาดคะเนไว้ว่าจะไม่เกิดขึ้น หรืออาจจะ
เกิดขึ้นคนละทำนองกับที่คาดคะเน ฉะนั้นเราจะต้องพยายาม
คอยสดับตรับฟังและวิเคราะห์เหตุการณ์ให้ทันที่อยู่ที่อยู่เสมอ
คำว่า “เรา” ที่ใช้ในประโยคที่แล้วนั้น ไม่ใช่หมายถึงเฉพาะเจ้าหน้าที่
ในราชการ ทหาร ตำรวจ หรือกรมประมวลข่าวกลาง แต่ต้อง
หมายถึง คุณ หมายถึง ผม หมายถึงอาจารย์ทั้งหลายในมหา
วิทยาลัย หมายถึงนักศึกษา นิสิต นักหนังสือพิมพ์ คหบดี
กรรมกร ชวนา ชาวสวน ชาวบ้านทั้งหลาย เอกราช สันติภาพ
สวัสดิภาพของไทยเป็นเรื่องของชาวไทยทุกคน ปัญหาขึ้นอยู่กับว่า
พวกเราจะมีเสรีภาพพอหรือไม่ เพื่อจะคิด วิจัย พุด เขียน
โต้ตอบ อภิปราย เรื่องเอกราช สันติภาพ และสวัสดิภาพของ
ชาติไทย ?

สวัสดิ์ปิใหม่ และสวัสดิ์ หลังสงครามอินโดจีน
เคมบริดจ์
“วันรัฐธรรมนูญ” ๑๐ ธันวาคม ๒๕๑๕

อุดมคติ

ปาฐกถามูลนิธิโกมลคีมทองประจำปี ๒๕๑๗
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ วันที่ ๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๗

โกมลคีมทองถึงแก่กรรมเมื่อ ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๔ เกือบครบสามปีในวันนี้ พวกเราจึงมาชุมนุมกันเพื่อรำลึกถึงผู้ล่วงลับ สมาคมสังคมนศาสตร์แห่งประเทศไทยร่วมกับมูลนิธิโกมลคีมทอง โดยญาติมิตรเพื่อนฝูงของคุณโกมลได้จัดให้มีการบรรยายขึ้นในวันนี้ก็ด้วยความรัก ความอาลัย ความเคารพ นับถือน้ำใจของคุณโกมล ทำไมพวกเราจึงรักน้ำใจของคุณโกมล คำตอบก็คือเพราะคุณโกมลมีอุดมคติ

ในฐานะที่ผมเองไม่เคยวิสาสะกับโกมล คีมทอง ถ้าจะเคยพบกันพูดกันก็คงจะน้อยเต็มทีจนจำไม่ได้ ผมรู้สึกเป็นเกียรติอย่างยิ่งที่ได้รับเชิญให้มาบรรยายในโอกาสครั้งนี้ เพราะเท่าที่ได้ อ่าน ได้ฟังเรื่องราวเกี่ยวกับคุณโกมล ก็รู้สึกประทับใจว่าโกมล คีมทอง (ตามคำของพระศรีวิสุทธิโมลี^๑) เป็นผู้ที่ “ดำเนินชีวิตตามธรรมะและมุ่งอุทิศต่อธรรม บุคคลผู้ดำเนินชีวิตด้วยจิตใจที่เจริญ แก่กล้าถึงขั้นเป็นผู้พร้อมจะตายเช่นนั้น ย่อมตระหนักชัดว่าความตายเป็นคติธรรมดาของชีวิต เมื่อไม่ตายอย่างนี้ก็ไม่แน่ว่าจะ

^๑ ประยุทธ์ ปยุตฺโต บัดนี้ดำรงสมณศักดิ์ที่พระธรรมปิฎก

ตายอย่างไรน ดั่งนั้น เมื่อได้ทำการใดที่ได้พิจารณาว่าถูกต้องแล้ว ก็ดำเนินไปให้ถึงที่สุดโดยมั่นคง โดยนัยนี้จึงเป็นผู้อุทิศชีวิตเพื่อธรรมได้ เป็นผู้กล้าหาญที่ยอมอุทิศชีวิตเพื่อบูชาอุดมคติอันเป็นธรรม” (พระธรรมเทศนา อโฆษชีวิกา ในหนังสืองานสังสการนายโกมล คิมทอง)^๒

ลักษณะของอุดมคติ

สิ่งใดเล่าคืออุดมคติที่คนอย่างคุณโกมลมี และยึดมันอยู่จนสามารถชวนให้พวกเราทั้งหลายเกิดความนิยม

คนเป็นอันมากทุกวันนี้เปรียบได้เสมือนว่าที่ขาดลอยไม่ว่าลมจะพัดพาไปทิศทางใด ก็ลอยไปตามลม พอหมดแรงลมก็ตกสู่พื้น บางคนเปรียบเสมือนเรือที่ปราศจากหางเสือ มีกำลังอยู่ในตัวของมันเอง เดินไปได้เสมอ แล้วแต่คลื่นลมจะพาไป เป็นเรือที่จะไม่ขวางลำน้ำเมื่อเชี่ยว คนชนิดนี้มีชีวิตอยู่ตามบุญตามกรรม มีช่องทางใดที่ง่ายที่จะเอาตัวรอด ที่จะได้ประโยชน์ส่วนตัว ก็เสาะแสวงช่องทางนั้น ไม่ได้ไฝ่แสวงวิถีทางอันนำไปสู่สิ่งประเสริฐซึ่งเป็นความหมายแห่งอุดมคติ

ถ้าการวิเคราะห์ข้างต้นเป็นการวิเคราะห์ที่ถูกต้อง ก็พอจะจับความได้ว่า อุดมคตินั้นคือหลักการที่เราทั้งหลายอาจจะมีอยู่ในใจและยึดมันอยู่ ถือเป็นข้อปฏิบัติและแนวทางของความประพฤติของเรา เช่นที่คุณโกมล คิมทองเคยเขียนไว้ว่า “อุดมคตินั้นเคยคิดว่ามี คือจะเป็นครูที่ดี และจุดหมายคือใช้ชีวิตเป็นครูเมื่อเช่นนี้ก็หน้าที่จะทำให้ถึงอุดมคติ” (สุจิตฺตฺรงานพฺลิ่งชมพฺพ ๒๕๑๑

^๒ จดหมายและข้อเขียนของคุณโกมล คิมทอง ๑ มิถุนายน ๒๕๑๔

เรื่อง ความว่างเปล่า หนังสืองานศพ หน้า ๓๑๔)

คนที่ยึดมั่นในหลักการย่อมมีได้ทั้งสัมมาทิฏฐิ และมีจกาทิฏฐิ ฮิตเลอร์และมหาตมาคานธีเป็นคนที่ต้องเถ่าเทียมกัน ยึดมั่นหลักการเหนียวแน่นคล้ายคลึงกัน แต่เหตุไฉนเราจึงเคารพอภิวัตน์ท่านมหาตมา แต่สยดสยองต่อหลักการของฮิตเลอร์ เหตุไฉนเราจึงบูชาสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระเยซูคริสต์ และพระมะหะหมัด หรือคาสดาอื่น ๆ ทั้งหลาย เราสรรเสริญ โสกราตีสที่ยอมตายเพื่อความสัตย์จริง เราประณามเทวทัตและ จูดาสว่าเป็นมนุษย์ไร้สัจจะและเป็นผู้ทรยศ เรานิยมชมชอบ จินตกวี จิตรกร และนักดนตรีที่ใส่แหง ทนทุกข์เวทนา ครองชีวิตอยู่ด้วยความยากไร้ เพราะกวีนิพนธ์ หรือจิตรกรรม หรือ ดุริยนิพนธ์ของท่านไม่ได้รับความยกย่องนับถือในชีวิตของท่าน แต่กลายเป็นผลงานอมตะในที่สุด เพราะความงามความไพเราะ ของบทประพันธ์ ภาพเขียน และบทเพลงนั้น ถาวรยั่งยืนยิ่งไป กว่าความนิยมชั่วเล่นชั่วสมัย ส่วนคำประพันธ์ ภาพเขียน และ บทเพลงที่นำทรัพย์สินเงินทองให้แก่ก่แต่งส่วนมากนั้น ไม่เหลือ ตกมาถึงคนชั่วอายุต่อไป นั่นมิใช่เพราะความแตกต่างระหว่าง ความงาม ความไพเราะ กับความนิยมชั่วสมัยหรือ ด้วยเหตุฉะนั้น อุดมคติหรือวิถีอันนำไปสู่สิ่งประเสริฐนั้นต้องมีลักษณะสำคัญคือ ต้องตั้งอยู่บนฐานแห่งธรรมะ และในตัวอย่างต่าง ๆ ที่ผมได้ยก ขึ้นมากล่านั้น อุดมคติต้องตั้งอยู่บนฐานอันแน่นแฟ้นแห่งความจริง ความงาม และความดี

สิ่งใดเล่าเป็นความดี ข้อนี้จะนิยมไปก็รังแต่จะต้องบกพร่อง ด้วยถ้อยคำที่จะใช้ แต่เราทุกคนมีสติสัมปชัญญะ หรือมโนธรรม ที่จะเตือนเราว่าอะไรดี อะไรไม่ดี จะแตกต่างกันบ้างก็แต่ในเรื่อง

ปลื้ยก้อย แต่พอจะจับเป็นยุติได้ ความดีที่ว่ามีได้แก่ ความดี
 สำหรับส่วนรวมของสังคม มิใช่ความดีแต่เฉพาะตัว “ธรรมะเป็น
 สิ่งค้ำจุนโลก” มิใช่ “ธรรมะเป็นสิ่งค้ำจุนปัจเจกชน” แม้ว่าจะมี
 ผลอยู่บ้างในด้านที่ “ธรรมะย่อมคุ้มครองผู้ประพฤติธรรม” การทำ
 ประโยชน์แก่คนหมู่มากย่อมจัดเป็นความดีแน่ สมดังพุทธพจน์
 ซึ่งพระศรีวิสุทธิโมลีได้อัญเชิญมาสดุดีโกมล คิมทอง ไว้ดังนี้

“อตุตทิตํ ปรัตติ อุกายทิตํ สัพพโลกทิตเมว จินตยมาโน
 จินตติ เอวํ

โฆ ภิกขุ ปณฺสีโต มหาปณฺโณ โทติ

เมื่อจะคิดก็คิดการที่เป็นประโยชน์เกื้อกูลแก่ตน เกื้อกูลแก่
 ผู้อื่น เกื้อกูลแก่ชาวโลกทั้งหมดทีเดียว อย่างนี้แล ภิกษุจึงจะ
 ชื่อว่า เป็นบัณฑิต มีปัญญามาก” (พระธรรมเทศนาโมฆชีวิกาธา)

ผู้ที่มีอุดมคติและยึดมั่นอยู่ในอุดมคตินั้น ย่อมเป็นผู้ที่หมั่น
 พิจารณาตนเอง สอบสวนตนเองอยู่เสมอ มิได้มีความประมาท
 เพราะมายาความลุ่มหลงในโลกและสังคมนั้น มีอยู่หนาแน่น
 ทั่วไป ถ้าผลอดตัวสักพริบตาเดียว ก็อาจจะพลัดตกไปในห้วง
 แห่งกิเลสตัณหาและความโลภได้โดยง่าย คุณโกมลได้เขียนถึง
 คุณอุทัย ดุลยเกษม ตอนหนึ่งว่า

อนาคตสไตฺสของผมนจะมาวัดกันด้วยมาตรฐาน
 แบบสังคมพื้น ๆ อย่างนี้ไม่ได้แน่ เพราะสิ่งที่เราเห็น
 ดีเห็นควรมีคุณค่า มิใช่สิ่งที่สังคมเขายอมรับกัน
 อยู่ การมียศมีตำแหน่งเป็นชั้นเอก ชั้นพิเศษ หรือ

เป็นอธิปไตยนั้น ไม่ใช่ความภาคภูมิใจอะไรในชีวิต แต่
การที่ได้ทำอะไรไว้ให้แก่สังคมบ้าง อย่างที่เราเห็น
ว่าดีว่าควร นั้นต่างหากคือสิ่งที่ควรแก่การภาคภูมิใจ
และทางของอนาคตที่สดใสคือการลดความหลง
ผิด ความมัวเมาในกิเลสเหล่านี้เอามากที่สุด
เห็นอะไรในสภาพที่เป็นจริงตามนั้น นั่นแหละคือ
ทางสดใสของชีวิต จะว่าผมมาอยู่ที่นี้แล้วได้ทาง
ของอนาคตที่สดใสขึ้นก็ไม่ผิดอะไรนัก เพราะสภาพ
ของที่นี่ทำให้ได้ความคิดความยังคิดขึ้นมามาก มี
โอกาส มีเวลาที่จะมาไตร่ตรองและใคร่ครวญมากขึ้น
ไม่เหมือนเมื่ออยู่กรุงเทพฯ เราเป็นตัวของเราเองกัน
น้อยเหลือเกิน หมกมุ่นอยู่กับเรื่องนั้นเรื่องนี้ และ
ส่วนมากก็ไร้คุณค่า ต้องขอปรับตัวให้เข้ากับสิ่งนั้น
สิ่งนี้อยู่ตลอดเวลา วังชก ๆ ไม่มีเวลาหยุดหย่อน
(จดหมาย ๑๖ มิถุนายน ๒๕๑๓ หนังสืองานศพ
หน้า ๑๘๖)

แม้เมื่ออยู่กรุงเทพฯ คุณโกมลก็มีได้ประมาท ใน *สุจิตต์*
เพลิงชมพู พ.ศ. ๒๕๑๒ เรื่อง *ข้าพเจ้ากลัว* ได้เขียนไว้ดังนี้

ข้าพเจ้ากำลังเกรงอยู่ว่า เมื่อถึงขั้นหนึ่งไปแล้ว
ข้าพเจ้าจะต้องเปลี่ยนแปลง จริงอยู่การเปลี่ยนแปลง
เป็นปกติธรรมดาของโลก แต่เปลี่ยนความคิด
เปลี่ยนจุดหมายแห่งชีวิต จากความเริ่งรื่นสวยสด
เต็มไปด้วยความคิดและความปรารถนาดี มาสู่ความ

อยากได้ใคร่เด่น ความต้องการมีหน้ามีตา ทั้งคิด
พูด และกระทำออกมาเพื่อเกียรติยศ ชื่อเสียงแก่
ตัวเอง ดันรนไปมาแต่เท่านี้ ข้าพเจ้ามองไม่เห็นเลย
ว่าตัวเองได้เจริญขึ้น แต่ตรงกันข้าม ดูจะน่าสมเพช
และชวนเวทนามากกว่า ข้าพเจ้ากลัวเหลือเกินว่าจะ
เป็นอย่างนี้ เป็นอย่างนี้หลายท่านอันเป็นที่เคารพของ
ข้าพเจ้ากำลังหมกมุ่นอยู่อย่างอุตลุดและไม่คิดแก่
ชีวิต

อีกตอนหนึ่ง

ข้าพเจ้าขออธิษฐานให้ได้กลับมาอ่านข้อเขียนนี้
อีกเมื่อ ๒๐ ปีไปแล้ว และขอให้การอ่านครั้งนั้นได้
เกิดความรู้สึกดังเช่นที่มีความรู้สึกในขณะนี้เกิด
(หนังสืองานศพ หน้า ๓๑๘ และ ๓๒๑)

อนิจจา โกลมล คิมทองไม่ได้มีโอกาสถึง ๒๐ ปี ที่จะกลับมา
อ่านความหมายแห่งอุดมคติของตน

ลักษณะของอุดมคติอีกประการหนึ่งคือ อุดมคติเป็นเรื่อง
เฉพาะตัว ความเชื่อมั่นเป็นเรื่องที่แต่ละคนจะต้องคิดเอาเอง
จากคำสั่งสอนของพ่อแม่ ครูบาอาจารย์ และสนทนาเสวนา
ระหว่างเพื่อนฝูง คำเหล่านี้แต่ละคนเก็บมาร้อยกรอง ผสมผสาน
ขึ้น เมื่อใจของคนย่อมแตกต่างกันไป ก็ไม่น่าแปลกประหลาด
อะไร ที่อุดมคติของคนที่เราชมว่าดีด้วยกันนั้น อาจจะไม่แตกต่างกัน

กันออกไป บางครั้งคนกลุ่มหนึ่งอาจจะมีหลักการเฉพาะเรื่องตรงกัน เช่น มีความคิดทางด้านการปกครองตรงกัน เมื่อมีใจตรงกันเช่นนั้น ก็จัดได้ว่ามีอุดมคติสอดคล้องกันเฉพาะเรื่อง แต่เมื่อมีนักปราชญ์บางท่านถกอภิปรายกันในเรื่อง “อุดมคติของชาติ” หรือ “อุดมการณ์ของชาติไทย” ความที่ผมเชื่อว่าอุดมคติเป็นของส่วนตัว และความที่ผมเคยเห็นมาในอดีตและปัจจุบันว่า ได้มีผู้พยายามใช้ลัทธิเผด็จการ ไม่ว่าจะทางซ้ายหรือทางขวามันบังคับให้คนในชาติคิดและปฏิบัติเหมือน ๆ กันอย่างเดียวกันเป็นเอกฉันท์ ย่อมชวนให้ผมรู้สึกเสียสยองในอันตรายแห่งการกำหนดให้ชาติไทยมีอุดมการณ์ขึ้นเป็นอย่างเดียวกันหมด เป็นเรื่องที่เป็นจริงไปไม่ได้ และเป็นเรื่องที่สมมติขึ้นเพื่อทำลายล้างอุดมคติของปัจเจกชน จึงเป็นเรื่องอันตราย

สรุปความได้ว่า อุดมคติมีลักษณะดังนี้

๑. เป็นหลักการที่เรายึดมั่นประจำใจและนำไปปฏิบัติ
๒. เป็นหลักการที่ต้องตั้งมั่นอยู่บนรากฐานแห่งธรรม เพื่อเกื้อกูลมหาชน
๓. เป็นหลักการที่จะต้องคอยทะนุถนอมให้แข็งแรงอยู่เสมอด้วยความไม่ประมาท
๔. เป็นหลักการที่อยู่ใใจของแต่ละคน และอุดมคติของแต่ละคนอาจจะแตกต่างกันได้

กำเนิดของอุดมคติ

และอุปสรรคต่อความเจริญของอุดมคติ

อุดมคติเป็นเรื่องของความคิดอันเกิดจากสมองอันประเสริฐของมนุษย์ และความคิดของมนุษย์นั้นธรรมชาติสร้างมาให้

ผิดแผกแตกต่างกัน ตามสุภาชิตที่ว่า “นานาจิตตัง” แต่สังคมต่าง ๆ ตั้งแต่สมัยโบราณ วิวัฒนามาจนถึงสมัยปัจจุบันนี้ ไม่ว่าจะเป็นสังคมประเภทใด ย่อมเป็นสังคมที่เกรงกลัวต่ออันตรายทั้งภายในและภายนอกสังคมนั้น มนุษย์ในสมัยหินที่อยู่กันเป็นกลุ่มเล็ก ๆ ย่อมเสี่ยงต่อการถูกทำร้ายจากสัตว์และมนุษย์กลุ่มอื่น ในสังคมปัจจุบันที่เรียกกันว่า “เจริญ” แล้ว ก็ยังต้องเป็นห่วงถึงความสงบเรียบร้อยทั้งภายในและภายนอกประเทศ ด้วยเหตุนี้จึงมีความจำเป็น ไม่ว่าจะเป็นสังคมสมัยใด ที่จะหาวิธีป้องกันภัย และเสริมสร้างความสามัคคีผูกมัดกันให้กระชับ วิธีเหล่านี้มีออกมาหลายรูปแบบ ที่เราเห็นกันบ่อย ๆ ในสังคมไทยคือจารีตประเพณี หรือจะเรียกให้สละสลวยยิ่งขึ้นก็เรียกว่าขนบธรรมเนียมอันดีงาม ซึ่งบางทีไม่เห็นว่ามีดีงามอย่างไร

จารีตประเพณีนั้นเป็นเครื่องคุ้มกันความปลอดภัยของสังคมก็จริง แต่อีกนัยหนึ่ง จารีตประเพณีนั้นเองเป็นโช้ตรวนผูกตึงบุคคลแต่ละคนในสังคมให้ประพฤติปฏิบัติเหมือน ๆ กับคนอื่นด้านหนึ่งเป็นการประกันภัย แต่อีกด้านหนึ่งเป็นอาวุธบั่นทอนเสรีภาพส่วนบุคคล ข้อที่ร้ายก็คือ สภาวะของสังคมนั้นมีการเปลี่ยนแปลงแปรผันอยู่ตลอดเวลา แต่ขนบธรรมเนียมมักจะไม่เปลี่ยนแปลง ในกรณีเช่นนี้ ลักษณะบีบคั้นของขนบธรรมเนียมย่อมรุนแรงขึ้น และลักษณะการประกันภัยบางครั้งแทบจะไม่เหลืออยู่เลย ยิ่งถ้าสมาชิกส่วนมากของสังคมประพฤติโน้มเอียงไปในทางอธรรมมากขึ้น ในกรณีนี้ ผู้หนึ่งผู้ใดใช้ความคิดจะปรับตนเองให้เข้าสู่ทางธรรมหรือปรับปรุงสังคมให้หันไปในวิถีแห่งธรรม ผู้นั้นมักถูกสังคมดูหมิ่นเหยียดหยันว่าเป็นคนนอกกริต เดียรตี (ซึ่งในภาษาไทยปัจจุบัน แปลว่าคอมมิวนิสต์)

เสรีภาพเป็นเนื้อดิน อากาศ และปุ๋ย ที่จะทำให้พฤษชาติแห่งความคิดเจริญเติบโตขึ้นได้ และเมื่อความคิดนำไปสู่อุดมคติ อุดมคติจะเกิดขึ้นได้ ก็ต่อเมื่อบุคคลในสังคมสามารถใช้ความคิดอย่างเสรี ปราศจากพันธนาการของจารีตประเพณี หรืออภินัยหนึ่ง เราต้องสนับสนุนให้มนุษย์แต่ละคนใช้ความคิดอย่างมีเสรีภาพชนิดที่ไม่ต้องพึ่งพาท้วนน่าจะเป็นความคิดนอกกรอบนอกทาง นั้นแหละจึงจะเป็นการสนับสนุนอุดมคติให้ถือกำเนิดได้ แม่น้ำลำห้วยยังเปลี่ยนแนวเดินได้ สมองมนุษย์อันประเสริฐจะแหวกแนวบ้างมิได้หรือ ในเมื่อไม่เป็นพิษไม่เป็นภัยต่อสังคม ยกตัวอย่างเช่น ถ้าหนุ่มสาวสมัยนี้จะคิดแต่งงานกันโดยไม่ต้องวิ่งหาฤกษ์ยามจากพระที่ไม่น่าจะเรียกว่าเป็นพุทธสาวก ก็มักจะถูกกล่าวหาว่าละทิ้งขนบธรรมเนียมประเพณีไทยอันดีงาม ทำไมเขาจะทำได้ พระพุทธองค์ท่านยังทรงยืนยันว่า

“นกุชตตํ ปฏิมมา เนนตํ อตฺถโถ พาลํ อุปจจตา อตฺถโถ
อตฺถสฺส นกุชตตํ กิ การิสฺสนฺติ ตารกา

คนโง่ฆ่าหาฤกษ์ยามอยู่ ผลประโยชน์ของเขาเสียไป ก็เมื่อ
ผลประโยชน์เป็นฤกษ์ดีอยู่ในตัวแล้ว ดวงดาวทั้งหลายจักทำ
อะไรได้”

ในสังคมไทย ถ้าใครตาไม่บอดด้วยอวิชชา ก็คงจะมองเห็นได้ชัดว่า คู่บ่าวสาวที่แต่งงานต้องตามขนบธรรมเนียมไทย โดยมีงานมงคลในฤกษ์ยามที่วิเศษนั้น มีอยู่มากคู่ที่แตกต่างกัน อยู่ร่วมกันด้วยความทุกข์ และปราศจากความเจริญทั้งทางกายและใจ

ในเรื่อง “เดินตามสังคมนาฬิกา” โทมัส คิมทองได้เขียนไว้ว่า

ข้าพเจ้าเคยรู้สึกขัดเคืองเสมอมา เมื่อถูกต่อว่า ว่าทำอะไรไม่รู้จักดูและตามสังคม คำต่อนั้นฟังในความหมายเป็นประหนึ่งว่าข้าพเจ้านอกกริตเป็นคนรั้น และหัวแข็ง และที่ไม่ค่อยชอบกันนักก็มักอุปโลกน์ให้ข้าพเจ้าเป็นพวกทำเด่น ทำแปลกอะไรเทือกนั้นไป... อดมาคิดไม่ได้ว่า ที่ถูกที่ควรนั้นคืออะไร การกระทำโดยสักแต่ว่าตามเขาไปนั้นให้อานิสงส์เพียงพอแล้วหรือ และการรั้น เชื้ออยู่แต่ตนเองคิดนั้นให้ผลดีอย่างไร (จารุสัมพันธ์ ฉบับปีการศึกษา ๒๕๑๒ ในหนังสืองานศพ หน้า ๓๓๒-๓๓๓)

ในอีกแห่งหนึ่ง

ใจหนึ่ง ผมอยากให้คนไทย สังคมไทย ดำรงความเป็นไทยอยู่อย่างนี้ ใครเขาจะเปลี่ยนแปลงกันอย่างไรก็ช่างเขา แต่มาคิดดูในบางลักษณะบางแง่ของเราก็เหลือรับได้ที่เดียว (ผู้้น้อยค่อยก้ม ประนมกร หนังสืองานศพหน้า ๓๔๕)

เสรีภาพสร้างความเจริญให้แก่ความคิดของมนุษย์ได้ฉันใด การใช้เสรีภาพในการคิดย่อมช่วยให้เกิดอุดมคติในสมาชิกแห่ง

สังคมฉันนั้น และอุดมคติของสมาชิกต่าง ๆ ในสังคมซึ่งจะมีความแตกต่างกันไปหลาย ๆ กระแสนั้น ย่อมจะทำให้สังคมนั้นเจริญ มั่งคั่งดีกว่า “อุดมการณ์” อันหนึ่งอันเดียวของสังคม

เราท่านมักจะได้ยินเสมอว่า “อุดมคติกินไม่ได้” คณปากนักอยากจะทำเสียเหลือเกินว่า ใครเล่าจะบ้าพอที่จะกินอุดมคติ หรือมีฉะนั้นก็มีผู้กล่าวว่า “ไอ้ที่คุณคิดจะทำนั้นมันเป็นอุดมคติ แต่ปฏิบัติไม่ได้” ต้องตอบว่า สิ่งที่ดีนั้นปฏิบัติยากไม่ใช่ปฏิบัติไม่ได้ ต้องพยายามปฏิบัติให้ได้ สิ่งที่เราจะทำปฏิบัติให้ง่าย ลักปานใดก็ดีขึ้นมาไม่ได้ ถ้าเผชิญเราสนใจในการเมือง จะก่อตั้งพรรคการเมืองชนิดที่มีอุดมคติ ก็ต้องเลือกระหว่างอุดมคติ ชนิดที่มีพวกน้อย กับอำนาจอันอาจจะเกิดจากการมีพวกมากโดยละทิ้งอุดมคติ บ้านเมืองและประชาธิปไตยก็แหลกเหลว หรือในทางเศรษฐกิจ เราต้องการให้เกิดความยุติธรรมในสังคมขึ้นในด้านการกระจายรายได้และทรัพย์สินให้ทั่วถึงกันในหมู่คนร่วมชาติเดียวกัน ก็มีผู้ตำหนิว่าเราเป็นนักอุดมคติโดยหมายจะให้รู้สึกว่าเขาบริหารเรา ครั้นเราไม่รู้สึกเจ็บแค้น กลับพาซื้อคิดว่าเขาสรรเสริญเรา เขาก็เต็มต่อไปว่าเราเป็นนักอุดมคติเอียงซ้าย หรือจะให้เจ็บจริง ๆ ก็กล่าวว่า เป็นนักอุดมคติแดง... ผลก็คือเหมือนถูกมดกัด

รالف วัลโด เอเมอร์สัน นักปราชญ์อเมริกันมีคำตอบเรื่องเหล่านี้อย่างไพเราะเมื่อกล่าวถึงอุดมคติแก่ผู้ใฝ่ในวิชา ผมขออนุญาตนำมาเสนอไว้ดังนี้

“อันความยั่วยวนมายาแห่งโลกเรานี้แหละที่ทำให้เรากเกิดความจำเป็นอย่างยิ่ง ที่จะต้องมีผู้เคร่งในการเรียน เป็นสมณะ

แห่งวิทยา และผู้รักเรียนนั่นเองก็มีหน้าที่และสิทธิที่จะบังคับโลก ให้เดินตามตน มีชีวิตเดินตามโลก จงโน้มรับเอารสธรรมอัน ขยายตกลงอยู่แล้วในของทุกสิ่งประกอบขึ้นเป็นธรรมชาติ จงช่วย เป็นลิ้นให้ธรรมชาติได้กล่าวมธุรสกล่อมใจมนุษย์ และจงแสดง ให้โลกอันโง่เขลาเล็งเห็นเสียที่ว่าวิชาความรู้นี้ประเสริฐเพียงใด เมื่อเราได้เห็นอยู่ตาตาแล้วว่า กาลสมัยของเรามีบาปอยู่หนาแน่น และบ้านเมืองของเรามีความเท็จความชั่วดาษดินอยู่ ก็ขอให้เรา ทั้งหลายจงเข้าสู่ความร่มเย็นแห่งวิชา และแสวงหาความรู้ ซึ่ง ใครๆ เขาได้ละเลยเสียแล้ว ถึงแสงแห่งวิชานั้นจะริบหรี่ ก็จง พอใจเถิด เพราะแม้จะเป็นสิ่งเล็กน้อย ก็ยังเป็นของของเรา จริงๆ จงมุ่งหน้าคั้นแล้วคั้นอีกต่อไป อย่าได้ท้อถอย อย่าได้ ทะนงจนถึงกับวางมือจากการคั้นคว้าหาความรู้ อย่าเชื่อถือใน ความคิดของท่านจนงมงาย และก็อย่าหลงลืมผู้อื่นโดยไม่ พิจารณาถึงเหตุผล ท่านมีสิทธิที่จะเดินทางข้ามทะเลทรายไปสู่วิชา ถึงจะเป็นทะเลทรายทुरกันดาร ก็มีดวงดาราส่องแสงอยู่แพรว พราว และเหตุไฉนเล่า ท่านจึงจะสละสิทธิข้อนี้ของท่านเสีย ไปชิงสุกก่อนห่าม โดยเห็นแก่ความสำราญ ที่ดินสัก ๑ แปลง บ้านสัก ๑ หลัง และยุงข้าวสัก ๑ ยุง วิชาเองก็มีหลังคา มีฟูก ที่นอน มีอาหาร ไว้ต้อนรับท่าน

จงบำเพ็ญตนให้เป็นผู้จำเป็นแก่โลก มนุษยชาติก็จะนำ อาหารมาสู่ท่านเอง แม้จะให้ไม่ถึงยุงฉาง แต่ก็จำเป็นบำเหน็จชนิด ที่ไม่ลบล้างบุญคุณของท่านที่ทำไว้แก่มนุษยชาติ ไม่ลบล้างความ รักใคร่นิยมของคนทั้งหลาย และไม่ลบล้างสิทธิของท่านที่มีอยู่ ต่อศิลปะ ต่อธรรมชาติ และต่อความหวังของมนุษย์” (สุนทรพจน์ ณ ดาร์ทมัธคอลลเลจ ถอดความและเรียบเรียงใน คำพูดและ

ข้อเขียนของ ปวย อึ้งภากรณ์ หน้า ๓๐๖-๓๐๗)

ท่านทั้งหลายที่เป็นเพื่อนร่วมใจ ผมขอเชิญชวนให้เรา
ทั้งหลายสะกดใจภาวนาขอให้คุณธรรมและอุดมคติของ โกมล
คัมทอง จงเจริญ อุดมคติจงเจริญ

ถาม อยากเรียนถามท่านอาจารย์ว่าขณะนี้คนไทยมี
อุดมคติอย่างไรบ้าง ?

ตอบ อันนี้พูดยาก ระหว่างที่ผมไม่อยู่ประเทศไทย
สองปีเศษมานี้ พอกลับมา รู้สึกว่าคนไทยเราชักโกหกเก่ง เวลา
พูดไป ไม่รู้ว่าพูดจริงหรือเล่น จนกระทั่งคนอย่างผมพูดจริงก็
ไม่มีใครเชื่อ เพราะฉะนั้นจะให้แยกแยะออกไปว่าใครมีอุดมคติ
อย่างไร เห็นทีลำบาก ข้อควรคำนึงก็คือว่า อุดมคติที่ว่านั้น
ตั้งขึ้นตามหลักธรรมหรือไม่ เขาอาจมีเป้าหมายที่มีแต่คำพูด
นักการเมืองบางท่านอาจมีเป้าหมายที่จะพยายามที่จะมีอำนาจ

ถาม อุดมคติของเด็กและผู้ใหญ่มักขัดกัน ในกรณีนี้
ควรหาทางประนีประนอมอย่างไร ?

ตอบ ในกรณีนี้ บางอย่างก็ประนีประนอมได้ บาง
อย่างก็ประนีประนอมไม่ได้ สมมติว่าอุดมคติในทางการเมืองใน
การเลือกตั้ง เด็กอย่างนักศึกษาก็เห็นว่า ควรมีการเลือกตั้งโดย
บริสุทธิ์ แต่นักการเมืองพยายามทำทุกอย่างเพื่อเป้าหมายที่จะได้
อำนาจ เพราะฉะนั้น จะบริสุทธิ์หรือไม่ จะไม่อยู่ในสายตาของ
เขา ในกรณีนี้ผมเห็นว่าประนีประนอมกันไม่ได้

ในตัวอย่างของเรื่องฤกษ์ยามในการมงคลสมรส เด็กทั้ง
เจ้าบ่าวเจ้าสาวอาจมีความคิดที่จะเป็นอิสระ ไม่ต้องการหาฤกษ์
ยาม เอาเรื่องของการสมรสที่จะมีสุขได้จริง ๆ แทนที่จะเอาเรื่อง

ที่เป็นเปลือกนอกมาค่านึงถึงเช่นเรื่องฤกษ์ ถ้าหากผู้ใหญ่บิดา มารดาฝ่ายบ่าวสาวยืนยันว่าต้องทำพิธีให้ถูกต้องตามขนบธรรมเนียมของไทย เรื่องอย่างนี้บางทีอาจประนีประนอมได้ แต่ในการประนีประนอม ในฐานะที่ผมเป็นคนกลาง ผมก็ว่าต้อง โนม้เข้าหากันทั้งสองฝ่าย

ถ้าพูดถึงสภาวะสังคมโดยทั่วไป ผู้ใหญ่และเด็กแตกต่างกันไปทุกที ฝ่ายผู้ใหญ่ก็ยึดมั่นอยู่ใน ร.ศ. ๑๑๒ ฝ่ายเด็กก็ไปคนละยุค ในกรณีนี้ผมเห็นว่าเป็นความผิดของผู้ใหญ่มากกว่า ในเมื่อตนมีโอกาสได้เห็นโลกมากกว่า ควรจะรู้เรื่องการแปรผันของโลกมากกว่า ส่วนเด็กไม่เคยรู้เรื่องเลย หรือมีประสบการณ์น้อยกว่า ถ้าจะดูถึงความเปลี่ยนแปลงของโลก เมื่อผมจากกรุงเทพฯ ไปเมื่อ ๒ ปีก่อน นักศึกษาธรรมศาสตร์ไม่ได้แต่งตัวเหมือนเดี๋ยวนี้ โลกก็เปลี่ยนไป เพราะฉะนั้น จะถือทัศนคติเก่าไม่ได้ แต่แน่ละ การเปลี่ยนแปลงทุกอย่างไม่ใช่ของดี ถ้าหากมีวิธีประนีประนอมระหว่างเด็กกับผู้ใหญ่ก็ควรทำ แต่ความรับผิดชอบอยู่ที่ผู้ใหญ่

ถาม เมื่อเมืองไทยกำลังมีเหตุการณ์วุ่นวายเมื่อ ๑๔ ตุลาคม อาจารย์ได้เลียงหนีไปที่อื่น แต่หลังจากได้มีการจัดตั้งรัฐบาลเสรีแล้ว อาจารย์ก็เอาคานมาสอด อาจารย์พยายามพูดเลียง ไม่เคยพูดตรง ๆ ว่าจะจะเป็นหัวหน้าพรรคหรือไม่ ผมอยากให้อาจารย์พูดตรง ๆ ว่าอยากจะเป็นหรือไม่ ?

ตอบ ผมไม่เคยพูดเลียง ๆ ผมพูดมาตรง ๆ ว่าไม่เป็นแน่ ๆ ผมพูดมา ๓ - ๔ ทนแล้วว่าไม่เอาแน่ เมื่อกลับมาจากเมืองนอก มาเมื่อเดือนธันวาคมก็ได้ให้สัมภาษณ์ไปครั้งหนึ่งแล้ว และเมื่อมกราคมกลับมาอีก หนังสือพิมพ์ก็สัมภาษณ์อีก ผมบอกว่า

ผมไม่เอาแน่ทั้งสองหน และมาถามอีก ผมก็บอกว่าไม่เอาแน่ ไม่เคยพูดเลยว่า บอกให้เป็นก็เป็น

ผมว่าเรากำลังพูดถึงเรื่องอุดมคติ ไม่ได้มาชักผม ส่วนที่เห็นว่าผมเลื่องอันตรายและเอาคานมาสอด ผมไม่จำเป็นต้องตอบ คุณจะคิดอย่างไรแล้วแต่คุณ แต่ถ้าถามผมว่า ผมมีอุดมคติอย่างไรพอตอบได้ คืออะไรที่เป็นเรื่องของความดี ความงาม ความจริง จะต้องยึดถือไว้ และไม่จำเป็นต้องให้ชนบทรรมนิยมมาบีบคั้น ชนบทรรมนิยมอะไรที่ดีเราก็มอบ ถ้าไม่ดีเราก็มไม่รับ

ถาม อยากเรียนถามท่านว่า อุดมการณ์ทางการเมืองของท่านอาจารย์มีอย่างไร ?

ตอบ เราต้องพยายามรักษาผลประโยชน์ของคนส่วนรวมของชาติ จะเรียกว่าเป็นคอมมิวนิสต์ หรือโซเชี่ยลลิสม์ หรือแคปิตอลลิสม์ หรืออะไรก็แล้วแต่ แต่นี้เป็นอุดมคติ การนำไปสู่อุดมคตินี้จำเป็นต้องมีสิ่งที่เป็นเครื่องมือ คือเสรีภาพของแต่ละคน ทั้งการพูด การเขียน การคิด การตั้งสมาคม เสรีภาพในการที่ประชาชนจะตั้งผู้แทนราษฎรขึ้นไปเพื่อควบคุมและจัดตั้งรัฐบาล

ในลัทธิเศรษฐกิจบางลัทธิ เช่น โซเชี่ยลเดโมแครตหรือโซเชี่ยลลิสม์ ซึ่งมักมีคนอ้างว่าผมนิยมอยู่ จริงอยู่อาจมีจุดมุ่งหมายตรงกันคือ ถือประโยชน์ของประชาชนเป็นใหญ่ แต่วิธีการของผมเห็นว่า เมืองไทยยังไม่สามารถไปสู่การกระทำอันนั้นได้ เนื่องด้วยวิธีการจะนำสังคมนิยมมาสู่เมืองไทย จำเป็นต้องอาศัยระบบราชการที่มีประสิทธิภาพ เพราะเหตุว่าโซเชี่ยลลิสม์หมายถึงว่ารัฐบาลทำหลาย ๆ อย่างเพื่อประชาชน ผมเห็นด้วยในหลักการ แต่เห็นว่าขณะนี้ยังทำไม่ได้ เพราะระบบราชการยังไม่มีประ-

สิทธิภาพพอที่จะเป็นเครื่องมือรัฐบาลในลักษณะนั้น เพราะฉะนั้น
ในขณะนี้ผมเห็นว่าสิ่งที่สำคัญที่สุดในการเมืองไทย คือเสรีภาพ
ของประชาชน และต่อไปก็สุดแต่แต่ราษฎรผู้มีสิทธิออกเสียง
จะพิจารณาเอาว่าจะไปทางซ้ายหรือทางขวา หรือจะผสมทั้งซ้าย
และขวา ในระหว่างนั้นก็พยายามแก้ไขระบบราชการให้ดีขึ้น

ถาม ผมสนใจข้อคิดเห็นของอาจารย์ที่ว่ารัฐธรรมนูญ
ใหม่ควรเป็นประชามติของราษฎร ท่านอาจารย์คิดว่าเรื่องนี้พอจะ
เป็นไปได้ตามที่อาจารย์คาดไว้หรือมีอุปสรรคอะไรบ้าง ?

ตอบ ในระหว่างนี้ผมพยายามร่างรัฐธรรมนูญการ
ปกครองชั่วคราวแก้ไขฉบับ ๒๕๑๕ เพื่อที่จะเปิดช่องให้มี
ประชามติ แล้วเอาไปให้เพื่อนที่เป็นนักกฎหมายดู บางท่านก็
บอกว่าทำได้ บางท่านก็บอกว่าทำไม่ได้ เหตุผลที่ร่างเพราะแต่ละ
ครั้งที่เรามีรัฐธรรมนูญ เราไม่เคยปรึกษาราษฎรเลย คณะราษฎร
ในปี ๒๔๗๕ เองก็ไม่ใช้ตัวแทนราษฎรที่แท้จริง เพราะฉะนั้น
ราษฎรจึงไม่มีความสนใจในรัฐธรรมนูญ ถ้าเราปรึกษาเรื่องนี้กับ
ราษฎรเสียที ก็จะชี้ให้ประชาชนเห็นว่ารัฐธรรมนูญนี้เป็นของ
เรา อย่างน้อยผู้ใหญ่ทางกรุงเทพฯ ก็ยังมาปรึกษาเรา อย่างน้อย
ก็เป็นข้อผูกพันให้เป็นประเพณีอันดีสำหรับรัฐธรรมนูญต่อไป
แต่ในเวลาถ้าพูดแล้วก็มีโอกาสที่จะเป็นไปได้ทำลิบหลิบ

ถาม อาจารย์มีอุดมคติทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง
และสังคมอย่างไร ?

ตอบ อุดมคติที่ผมได้กล่าวไว้ว่า ถ้าพูดถึงในเรื่อง
นามธรรมที่ผมคิดไว้ในใจคือ อะไรดี อะไรงาม อะไรจริง เรา
ควรส่งเสริม ในทางด้านการเมืองคือเสรีภาพและประชาธิปไตย
ตามที่ผมเสนอให้ลงประชามติ และให้มีสภาเดียว การที่เห็นว่า

แต่ละคนที่จะสมัคร ส.ส. ควรมีสิทธิที่จะเข้าพรรคหรือไม่เข้าพรรคก็ได้ ทั้งหมดนี้เป็นอุดมคติที่ว่าเสรีภาพและประชาธิปไตย

ส่วนทางด้านเศรษฐกิจ รู้สึกว่าอะไรที่เป็นประโยชน์ต่อคนหมู่มากควรกระทำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผมเชื่อในอุดมคติของท่านประธานาธิบดีรามอน แมกไซไซที่ว่า “ใครเกิดมามีน้อย กฎหมายควรอำนวยความสะดวก” หมายความว่าคนที่เกิดมาแล้วยากจน พิกัดหรืออาชีพ ไม่ได้ร่ำเรียนชั้นสูง ควรมีสิทธิที่จะเรียกร้องความยุติธรรมในสังคมให้ได้ เป็นหน้าที่ของพวกเราที่มีวิถยฐานะสูงกว่า มีโชคความมากกว่า ที่จะรับใช้ ควรถือว่าเป็นหน้าที่โดยตรงด้านสังคม ถือเสรีภาพส่วนบุคคล ขนบธรรมเนียมประเพณี บางครั้งบีบบังคับเสรีภาพส่วนบุคคล จนกระทั่งบางครั้งจะทำอะไรก็ต้องทำแบบอย่างเดียวกันหมด

ถาม ใครเรียนถามปัญหาปรัชญาว่า คำกล่าวที่ว่าคนเราทำความดีเพราะหวังผลดีตอบแทน ไม่มีใครทำดีเพราะสิ่งนั้นเป็นความดี คำกล่าวนี้ดูประหนึ่งว่า บุคคลพวกแรกที่ทำความดีเพราะต้องการความดีตอบแทนนั้น เป็นผู้ที่มีน้ำหนัแห่งความดีน้อยกว่าผู้ที่ทำดีเพราะสิ่งนั้นเป็นความดี แต่ถ้าผลตอบแทนไม่ใช่ผลตอบแทนเฉพาะตัว คือตอบแทนส่วนรวมแล้ว คนที่ทำดีเพราะหวังความดีตอบแทน คงมีน้ำหนัแห่งความดีมากกว่าใครเรียนถามความคิดเห็นของอาจารย์ในเรื่องนี้

ตอบ เรื่องนี้เป็นเรื่องระหว่างคนมีอุดมคติ และไม่มีอุดมคติ คนที่ทำความดีด้วยเหตุผลที่รู้สึกว่า เป็นสิ่งดีแล้วทำเป็นคนที่ยึดมั่นในอุดมคติ คนที่ทำความดีเพราะเห็นว่าเป็นผลประโยชน์ส่วนตัว ไม่ใช่ประโยชน์ส่วนตัวไม่ทำ ในกรณีนี้ ไม่ว่าดีแค่ไหนก็ไม่ทำ หรือไม่ดีก็ทำ อันนี้ไม่ใช่อุดมคติแน่ แน่ละ

ในโลกนี้บางที่ก็มีความยุติธรรม บางที่ก็ไม่มี คนที่มีอุดมคติอาจถูกเหยียดหยัน ส่วนคนไม่มีอุดมคติเทียบบ่่าอุดมคติอาจจะได้ลาภยศมาก แต่นั่นไม่ได้หมายความว่า เราจะจำกัดความว่าอย่างไรดี แตกต่างจากที่เราได้ทำ

ถาม ในขณะที่คนไทยส่วนหนึ่งอยู่ในป่า และส่วนที่อยู่ในเมืองกำลังจะจับอาวุธเข้าประหัตประหารกัน ผมคิดว่าไม่มีใครอยู่เบื้องหลัง เราควรจะปรับอุดมคติของทั้งสองฝ่ายเข้าหากันหรือไม่ และถ้าจะปรับ จะปรับอย่างไร ?

ตอบ คนไทยจะมีสิทธิทางการเมืองต่างกัน จนกระทั่งฆ่าฟันกัน และที่ร้ายกว่านั้น ราษฎรชายแดนยังถูกลูกหลงทั้งชายและขวา เช่นกรณีบ้านนาทราย ผมว่ายังมีอีกหลายแห่งไม่เฉพาะนาทราย ทางฝ่ายคอมมิวนิสต์บอกว่าคนในนาทรายเป็นสายตำรวจ ทหาร ส่วนตำรวจทหารก็บอกว่า คนในนาทรายเป็นสายให้คอมมิวนิสต์ ซึ่งอาจจะเป็นจริงทั้งคู่ ผลที่เกิดขึ้นก็คือราษฎรที่จะหากินโดยสุจริตโดนชนาบทั้งชายและขวา ผลเสียหายเกิดแก่ราษฎร อันนี้เป็นตัวอย่าง

ผมเห็นว่าอะไรในโลกนี้ขัดขวางกันถึงขนาดตีฟันกันนั้น ถึงอย่างไรก็ยังสามารถสงบได้ จะเห็นว่าแม้แต่สงครามโลกครั้งที่ ๑ และ ๒ ไป ๆ มา ๆ ก็ต้องสงบไม่ว่าจะเกิดเหตุอะไร ถ้าแต่ละฝ่ายไม่ยอมหันหน้าเข้าเจรจากัน เช่นนี้จะเกิดผลร้ายแก่ทั้งสองฝ่ายตลอดไป

ผมจึงเห็นว่าในเมื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองแล้ว ซึ่งเดิมไม่ว่าอะไร เราจะใช้กำลังเข้าปราบปราม ซึ่งผมเห็นว่าไม่ถูกต้อง บางอย่างเราน่าจะใช้วิธีป้องกัน บางอย่างถึงต้องใช้วิธีแก้ไขที่ไม่ใช้ด้วยวิธีใช้อาวุธอย่างเดียว การปราบปรามด้วยอาวุธอาจจำเป็น

ในบางขณะ แต่ส่วนใหญ่แล้วควรหลีกเลี่ยง

ในเมื่อเปลี่ยนการปกครอง และรัฐบาลในระบบนี้ก็มี พลเรือนเป็นนายกฯ รองนายกฯ และรัฐมนตรีเป็นส่วนใหญ่ ควรที่จะพยายามเจรจาหาวิถีทางสงบศึกประนีประนอมด้วยกัน ทั้งสองฝ่าย แม้จะไม่มีหวังที่จะทำให้ฝ่ายที่เป็นคอมมิวนิสต์ จริงๆ หันมาเจรจาได้ แต่อย่างน้อย อย่าลืมนึกว่าคนที่เราเรียกว่า ผู้ก่อการร้ายส่วนใหญ่ไม่ใช่คอมมิวนิสต์ อันนี้รัฐบาลเก่าก็ ยอมรับว่าได้เคยกล่าวเกินความจริงไปถึงเรียกว่าเป็นผู้ก่อการร้าย คอมมิวนิสต์ การที่รัฐบาลจะเปิดเจรจาแทนที่จะยิงกันคงจะเป็น ไปไม่ได้ อย่างน้อยคนที่ไม่ใช่คอมมิวนิสต์ก็จะออกมาจากป่า ส่วน ที่เป็นคอมมิวนิสต์จริง ๆ เราอาจใช้นโยบายต่างประเทศอีกทาง หนึ่ง โดยสืบว่าอาวุธเขาได้มาจากไหน ซึ่งเราก็รู้กันอยู่แล้ว และ เมื่ออาวุธมาจากต่างประเทศ เราจะมี การเจรจากับประเทศที่ช่วย อบรมเขา ส่งอาวุธให้เขา ซึ่งก็คงจะพอเจรจากันได้ ไม่ทราบ ว่า ทานทั้งหลายจะเห็นด้วยกับผมหรือไม่ในเรื่องข้อเท็จจริง เข้าใจ ว่าเมื่อเปลี่ยนรัฐบาลแล้ว การโจมตีของคอมมิวนิสต์เบาลงไป วิทยุซึ่งเป็นปรปักษ์ก็เสียงเบาลง แต่เนื่องจากเราไม่ได้เปิดเจรจา ในตอนนั้น ตอนหลังเลยรุนแรงขึ้นทุกที แน่ละเมื่อตำรวจทหาร เราต้องตายไปคนหนึ่ง ทหารตำรวจที่เป็นเพื่อนก็เจ็บแค้น เราก็ออกปราบปรามกวาดล้าง เมื่อคนในป่าถูกยิง เขาก็เจ็บแค้น อันนี้ไม่มีทางสิ้นสุด ผมอยากจะให้แต่ละคนแสดงความเห็นว่า เราจะแก้ไขอย่างไร เสนอวิธีการขึ้นมา ไม่ใช่แต่เฉพาะรัฐบาล เรื่องนี้เป็นปัญหาที่ไม่น่าทิ้งไว้หรือใช้วิธีทางทหารแก้ไข

ถาม อยากทราบความเห็นของอาจารย์ในการจัดตั้ง พรรคคอมมิวนิสต์ในไทย ?

ตอบ อันนี้รู้สึกเป็นปัญหาใหญ่ ผมเห็นว่าควรมีการเปิดโอกาสให้คอมมิวนิสต์ตั้งพรรคโดยอิสระ เราไม่ไว้ใจคอมมิวนิสต์ ผมก็ไม่ไว้ใจ เราไม่ต้องกลัวว่าพรรคคอมมิวนิสต์จะเข้าสภา เมื่อเขามาหาเสียง ลองถามเขาว่า เขามีที่ท่าต่อพระมหากษัตริย์อย่างไร ให้เขาตอบในข้อนี้ ถ้าเขากล้าพอที่จะตอบความนิยมในพรรคคอมมิวนิสต์ของไทยก็น้อยลงทันที

ถาม อุทมคติของอาจารย์คือเสรีภาพและผลประโยชน์ของประชาชน อยากทราบว่าอาจารย์มีวิธีทางอย่างไรบ้างที่จะทำประโยชน์ให้ประชาชน ?

ตอบ เมื่อผมเป็นข้าราชการกระทรวงการคลัง การที่จะทำประโยชน์ให้คนส่วนใหญ่ ผมพยายามดูว่า ในการให้มีการเก็บภาษี พยายามให้เก็บตามคนรวยให้เสียมาก คนจนให้เสียน้อยตามสัดส่วน ส่วนด้านรายจ่าย ผมพยายามให้สำนักงานงบประมาณมีบริการแก่ประชาชนมากขึ้น เช่น การศึกษา จะเห็นได้ว่าสมัยผม งบประมาณด้านการศึกษาเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ

เวลานี้ผมรู้สึกว่าจะสนใจกับกรรมกรและชาวนา ผมเห็นว่าการกระทำของรัฐบาลเก่าในเรื่องนี้ไม่ได้ผล เพราะฉะนั้นเราพยายามหาวิธีใหม่ เหตุผลที่ผมไม่ยอมรับตำแหน่งทางการเมืองก็คือ ผมรู้สึกว่าสิ่งที่ผมจะทำหน้าที่พัฒนาชนบทและขณะเดียวกันก็ดำเนินงานทางการเมืองนอกสังเวียน หมายความว่าสนับสนุนกลุ่มต่าง ๆ ที่เรียกร่องลิติมมนุษย์ กลุ่มที่ส่งเสริมประชาธิปไตย กลุ่มพิทักษ์เสรีภาพประชาชน ถ้าผมทำอยู่เช่นนี้ ผมรู้สึกว่าผมมีช่องทางที่จะป้องกันไม่ให้เกิดวิกฤตการณ์เหตุร้าย แต่ถ้าผมรับตำแหน่งเป็นผู้ใหญ่ในรัฐบาล แน่ละใครก็ย่อมว่าขึ้นกเป็นนกขี้ไม่เป็นไม้ แต่ที่จริงแล้วไม่เป็นเช่นนั้น บางครั้งแม้ว่าเราจะตั้งใจ

ทำอะไรก็ตาม แต่ถ้าเรามีคนที่ใช้ไม่ได้ หรือให้ทำแล้วไม่ทำ ก็จะไม่ได้อะไร เห็นได้จากอาจารย์สัญญาในขณะนี้ ท่านไม่มีเวลามาคิดอ่านในเรื่องคุณคนให้ทำอย่างนั้นอย่างนี้ ผมไม่ได้หมายความว่าผมติเตียนตำแหน่งนายฯ ว่าเป็นตำแหน่งไม่มีเกียรติ แท้จริงเป็นหน้าที่ที่สำคัญมาก แต่ใจผมรักจะทำหน้าที่นี้มากกว่า

ถาม ผมใคร่ถามเกี่ยวกับอุดมคติของอาจารย์ที่อาจารย์มีความสนใจในระบอบสังคมนิยม แต่เหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ไม่เคยมีประเทศใดบรรลุระบอบสังคมนิยมได้โดยสันติวิธีเลย มีอยู่ประเทศหนึ่งคือชิลี ซึ่งได้พยายามพัฒนารูปแบบด้วยวิธีสันติเป็นเวลาถึง ๓ ปี แต่ในที่สุดสังคมนิยมของชิลีก็ล้มเหลว จึงอยากเรียนถามท่านอาจารย์ว่า วิธีการในการใช้สังคมนิยมของอาจารย์จะเหมือนชิลีหรือไม่ ?

ตอบ ข้อแรกทีเดียว ถ้าผมได้พูดผิดไปขอภัยด้วย ผมไม่เคยอ้างว่าผมเป็นนักสังคมนิยม เมื่อครูที่ผมอธิบายเรื่องนี้ เป้าหมายของผมอาจจะไปตรงกับสังคมนิยมหรือไม่ก็แล้วแต่ แต่ผมรู้สึกว่าจะไม่มีคุณสมบัติที่จะเป็นนักสังคมนิยม เพราะในขณะนี้ผมไม่เห็นว่าจะควรรีบจัดการผลิตหรือการพาณิชย์มาเป็นของรัฐทั้งหมด ด้วยเหตุที่ว่าข้าราชการของเรายังมีมือไม่ไม่พอ ข้อสอง คำว่าสังคมนิยมมีหลายอย่าง รัสเซียก็เรียกว่าโซเชี่ยลลิสม์ เยอรมันเป็นโซเชี่ยลเดโมแครตก็เป็นโซเชี่ยลลิสม์ อังกฤษพรรคกรรมกรก็เป็นโซเชี่ยลลิสม์ ในโลกนี้มีทั้งโซเชี่ยลลิสม์แก่โซเชี่ยลลิสม์อ่อน สิ่งที่ผมเข้าใจว่าผู้ถามลืมนั่นก็คือ พรรคโซเชี่ยลเดโมแครตในสวีเดน นอร์เวย์ เดนมาร์ก ใน ๓ ประเทศนี้ เกิดมาโดยวิถีทางรัฐธรรมนูญ มีกษัตริย์เป็นประมุข โซเชี่ยลเดโมแครตในสวีเดนครองเมืองมาแล้วประมาณ ๒๐ กว่าปี

เดนมาร์ก นอร์เวย์ ก็เช่นเดียวกัน ออสเตรเลีย ซึ่งนายกฯ เพิ่ง
มาเยือนเมื่อเร็ว ๆ นี้ ก็เป็นพรรคกรรมกร การจะเป็นรัฐบาลก็
โดยวิถีทางรัฐธรรมนูญและประชาธิปไตยพร้อมทุกประการและ
รับผิดชอบได้เช่นเดียวกัน

จริงอยู่ ตัวอย่างของชิลี เห็นได้ชัดว่าฝ่ายนายทุน โดย
เฉพาะนายทุนต่างประเทศจะต้องพยายามขัดขวางลบล้าง ในชิลีนี้
ผมรู้พอสมควร มันยากยิ่งกว่านี้ คือพรรคของประธานา-
ธิบดียาเอนเด่เอง ซึ่งเป็นโซเซียลิสต์นั้น ต้องรวมสมทบกับฝ่าย
คอมมิวนิสต์ จึงสนับสนุนให้เป็นประธานาธิบดีสำเร็จ

แม้ในประเทศไทย วันหน้า รัฐบาลไทยอาจเป็นสังคมนิยม
ได้ โดยไม่ต้องปฏิวัติรัฐประหาร เข้ามาโดยวิถีทางรัฐธรรมนูญ
และเข้ามาโดยมีพระเจ้าอยู่หัวเป็นประมุขของประเทศ ไม่จำเป็นต้อง
ต้องมีการเปลี่ยนแปลงสถาบันพระมหากษัตริย์ ส่วนใหญ่ผู้ที่
รู้เรื่องการเมืองหรือรู้แต่ทำเป็นไม่รู้ พยายามจะบอกว่า ถ้าใคร
ซ้าย นี่แหละศัตรูในหลวง นี่เป็นเรื่องที่ทำให้เกิดความเกลียดชัง
ในเรื่องนี้ แต่พวกเราที่เรียนรู้ระบอบการเมืองมานาน ไม่จำเป็นต้อง
ต้องให้เขาหลอกได้

ธรรมศาสตร์กับการเมือง

การแสดงปาฐกถา ณ โรงแรมราชศุภมิตร ๑๓ มิถุนายน ๒๕๑๘
ในวันเลือกตั้งนายกสมาคมเศรษฐศาสตร์ปี ๒๕๑๘-๒๕๑๙

ดร. ป๋วย อึ๊งภากรณ์ เล่ม ๒ : ประวัติและความคิด, คู่แข่ง ๒๕๓๖

ขอแสดงความยินดีกับอาจารย์เกริกเกียรติ ที่ได้รับเลือกเป็นนายก (ปรบมือ) ขอแสดงความยินดีกับอาจารย์ไสว สุทธิพิทักษ์ที่ท่านขอถอนตัวและก็ถอนได้สำเร็จ (ปรบมือ) แต่ที่เสียดายก็คือเงินสามหมื่นบาท (หัวเราะ) แต่ในวิสัยของพวกเขาเรารวมศาสตร์ทั้งหลาย เมื่อท่านจะไม่เป็นนายกเราก็ยอมให้ท่านไม่เป็นนายก แต่เงินสามหมื่นบาทเอามา (ปรบมือ) ไม่ว่าจะอะไรคนรุ่นคุณไสวกับคนรุ่นผมพอๆกัน คุณไสวไม่ว่าอายุ ๕๘ ผมขอไม่ว่าผมอายุ ๕๙ (หัวเราะ) เพราะฉะนั้นไม่ว่าจะขึ้นหรือล่อง เสียทั้งนั้น หัวอกอันเดียวกัน ผมอยากจะเรียนในขั้นตอนนี้เลยทีเดียวนะครับว่ามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในขณะนี้มีความประสงค์เป็นอย่างยิ่งที่จะได้รับความสนับสนุนและความสัมพันธ์อันดีกับสมาคมศิษย์เก่าทั้งหลาย ในวันที่ ๑๙ มิถุนายนเดือนนี้ เราจะมี การต้อนรับกรรมการของสมาคมธรรมศาสตร์ ซึ่งจะไปประชุมกันที่ในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และก็เมื่อเข้านี้เองหรือเมื่อวานนี้ผมจำไม่ค่อยได้ แต่ว่าเราได้ตกลงกันว่า นอกจากสมาคมศิษย์เก่าธรรมศาสตร์ทั้งหลายไปร่วมด้วย ซึ่งเราหวังว่านายกสมาคมคนปัจจุบันท่านคงจะไปร่วมด้วย คือเรากำหนดไว้ว่าเราจะเชิญสมาคมละ

๒ ท่าน สมาคมพาณิชย์ก็จะเชิญ ๒ ท่าน ส่วนสมาคมอื่นๆ ที่
ยังไม่ได้ก่อตั้งและกำลังจะก่อตั้งนั้นก็ยังไม่เชิญไม่ได้ นอกจากนั้น
ในวันสถาปนาคือวันที่ ๒๗ มิถุนายน เราก็ใคร่จะขอให้สมาคม
ศิษย์เก่าทั้งหลายเข้าไปร่วมด้วยในงานของมหาวิทยาลัยในวัน
สถาปนาปีนี้ นอกจากนั้นเราคิดเลยไปจนกระทั่งถึงเตรียม
ธรรมศาสตร์ในรุ่นต่างๆ ซึ่งผมเข้าใจว่ามีอยู่ ๘ รุ่น รุ่นที่ ๑ ถึง
รุ่นที่ ๘ เราจะเชิญผู้แทนรุ่นละ ๒ ท่าน หวังว่าเตรียมธรรมศาสตร์
ทั้งหลายจะเข้าไปร่วมกันในงานวันสถาปนาด้วย ทั้งนี้เพื่อที่จะให้
มีความสัมพันธ์อันดีระหว่างนักศึกษาปัจจุบันและนักศึกษาในอดีต
และความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์ปัจจุบัน อาจารย์ในอดีต และ
นักศึกษาอดีต ข้อนี้เป็นข้อที่อยู่ในนโยบายของผู้บริหารมหา
วิทยาลัยในปัจจุบัน เผอิญผมได้รับเกียรติให้เป็นที่ปรึกษาของ
กรรมการที่ปรึกษาของสมาคมต่าง ๆ เช่น สมาคมเศรษฐศาสตร์
นี้ตั้งแต่ผมยังเป็นคณบดีคณะเศรษฐศาสตร์อยู่ และได้รับเกียรติ
ให้เป็นกรรมการที่ปรึกษาของสมาคมธรรมศาสตร์ ในการที่ผม
มาเป็นอธิการบดี ก็ได้รับทราบมาแต่เดิมมานั้น มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์เคยต้อนรับสมาคมศิษย์เก่าเข้าไปอยู่ที่ท่าพระจันทร์นี้
แต่ต่อมาจะด้วยเหตุที่ว่าเรามีที่น้อย และมีความต้องการมาก
วันหนึ่งสมาคมธรรมศาสตร์และสมาคมบัณฑิตสตรีของธรรม
ศาสตร์ ก็ได้รับโนติสจากผู้บริหารมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ใน
ขณะนั้นว่า พวกรุ่นน้องเขามีความต้องการจะได้ที่มาก เพราะ
ฉะนั้นพวกรุ่นพี่ขยับขยายออกไปเถิด ถ้าเป็นเรื่องจริงเช่นนี้ที่ผม
ได้ทราบมาจากสมาคมธรรมศาสตร์และสมาคมบัณฑิตสตรี ก็รู้สึก
ว่าไอ้สิ่งที่เราทำผิดไปเมื่อครั้งก่อนนี้ เราควรจะทำให้ดีขึ้นในครั้ง
นี้ เพราะฉะนั้นจึงได้มีการตกลงกันว่าในเมื่อสมาคมมีเงินที่จะสร้าง

ตึก และเวลานี้เขาก็พยายามที่จะไปหาซื้อที่นอกจากที่ทำ
 พระจันทร์ เพื่อที่จะสร้างสมาคม เงินของเขามีอยู่ ๕ ล้านบาท
 ทางมหาวิทยาลัยในปัจจุบันนี้ก็เลยเชิญให้สมาคมธรรมศาสตร์
 แทนที่จะไปซื้อที่อื่นและก็ไปสร้าง ก็ไม่ต้องซื้อที่แล้ว มาสร้างใน
 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เพื่อที่จะได้เป็นที่อยู่นหนาผาคั่งระหว่าง
 อาจารย์ นักศึกษา ข้าราชการตุลาการปัจจุบัน และกับัณฑิตและ
 นักศึกษาเก่า ข้อนี้เป็นข้อที่เราต้องการเป็นอย่างยิ่ง สมาคม
 ธรรมศาสตร์ก็มีข้อเงื่อนไขอยู่บ้างเล็กน้อย เดิมทีเดียวเรานึกว่า
 จะไปสร้างที่ข้าง ๆ สนามฟุตบอลที่เป็นตึก อมธ. ในขณะนี้ แต่
 สมาคมก็เกรงว่าจะไปสร้างอยู่ที่ใกล้ ๆ สนามหลวง การที่จะไป
 อยู่ใกล้ ๆ สนามหลวงนี้จะเห็นได้ว่า ใ้แนวของธรรมศาสตร์เรา
 ไม่ว่าเก่าหรือใหม่มักชอบชักชวนคนในสนามหลวงอยู่เสมอ
 (หัวเราะ) เวลาพูดกับ อมธ. ในปัจจุบันนี้เขาพูดว่า อาจารย์สะ
 ยากจะทำนิทรรศการไอนั้นไอนี้ ผมก็บอกว่าทำนิทรรศการที่นี้
 ก็ลานโพธิ์โง่ละ หรือทางที่เขาจะเดินขบวนไปสถานทูตอเมริกัน
 ต้องประชุมใกล้ ๆ จะต้องเปิดประตูด้านสนามหลวง ทำไม่ไม่มา
 ประชุมที่ลานโพธิ์ เขาบอกว่ามันไกล ผมถามว่าไกลอะไรกัน จาก
 ลานโพธิ์ไปสถานทูตอเมริกันกับสนามหลวงไปสถานทูตอเมริกัน
 ไม่ค่อยจะต่างกันเท่าไรหรอก เขาบอกว่าไม่ใช่หรอกครับอาจารย์
 อาจารย์โง่ไปหน่อย (หัวเราะ) เขาไม่ได้พูดหรอกครับ แต่ผมรู้
 เขาบอกว่าไกลสนามหลวง สมาคมธรรมศาสตร์ก็เช่นเดียวกัน
 อะไรมันไกลสนามหลวงไม่ชอบ ชอบให้มันใกล้สนามหลวง ทาง
 เราก็บอกว่า เออที่จะไปสร้างข้าง ๆ อยู่ใกล้กับคณะสังคมฯ ซึ่ง
 ขณะนี้เป็นที่จอดรถอยู่ ฝ่ายสถาปนิกเขาไม่เห็นด้วยเลย ซึ่งจะ
 ทำให้ธรรมศาสตร์ที่มันเลวอยู่แล้วเลวร้ายลงไป เราก็บอกเขาว่า

น่าจะคิดที่อื่น ที่นี้ก็ปรากฏว่ามีกรรมการหลายท่าน เช่น คุณอุทธรณ์ พลกุล ธรรมศาสตร์นี้ยังว่างก็มี คืออยากเห็นน้ำ อยากเห็นแว่น้ำสะท้อนแสง ใครออกหักเห็นน้ำจะได้สะดวกดี (หัวเราะ) เราก็เลยรับหลักการให้ไปสร้างใกล้ ๆ น้ำ บางทีอาจอยู่ ใกล้ตึกเศรษฐศาสตร์ก็เป็นไปได้กรณีเช่นนี้ แต่ว่าที่ผมเรียนมา ทั้งหมดนี้ก็คือ

หนึ่ง เราอยากจะกระชับความสัมพันธ์ระหว่างศิษย์เก่ากับ มหาวิทยาลัย เราไม่ต้องการให้ไปอยู่ที่อื่น เราต้องการให้อยู่ด้วยกันที่นี่ คับที่อยู่ได้คับใจอยู่ยาก เราอยู่ด้วยกันนี้แล้วเราจะได้ หยิบยืมเงินซึ่งกันและกัน (หัวเราะ) แต่ที่ผมพูดถึงนักเศรษฐศาสตร์อย่างเดียว แต่ความอ่อนหนาผาคั่งอยู่ด้วยกัน ผมหวังเป็นอย่างยิ่งว่าเมื่อสมาคมธรรมศาสตร์ไปสร้างตึกห้าชั้นแล้ว สมาคมเศรษฐศาสตร์ก็คงจะมีที่อยู่ที่นั่น สมาคมสตรีปีนี้เป็นปีของสตรี จะปีนี้หรือปีหน้าก็ยังมีที่อยู่ที่ทำพระจันทร์ของเรา ถึงแม้ว่าจะขยายงานของเราว่าจะออกไปอยู่ที่อื่น ที่รังสิตเป็นต้น ก็ไม่ได้หมายความว่าเราจะทอดทิ้งทำพระจันทร์ ตรงกันข้ามเราต้องการให้อยู่ที่ทำพระจันทร์นี้ เพราะฉะนั้นผมก็เลยเรียนว่าขอให้ท่านพยายามกระชับความสัมพันธ์กับสมาคมศิษย์เก่าอื่น ๆ และก็เรา ผู้บริหารมหาวิทยาลัยในปัจจุบันนี้ก็จะมีความสุขอย่างยิ่ง ผมไม่ทราบที่ท่านสมาชิกทั้งหลายจะหิวมากหิวน้อยแค่ไหน เมื่อเข้านี้ผมอ่านหนังสือพิมพ์ว่าที่ผมได้รับเชิญมาพูดในวันนี้จะพูดเรื่องเศรษฐกิจของประเทศไทย แต่ที่ผมบอกกับอาจารย์วรวรรณว่าที่ผมจะพูดนั้น พูดเรื่องธรรมศาสตร์กับการเมือง (ปรบมือ) ถ้าหากว่าผมจะพูดเศรษฐกิจแห่งประเทศไทย ผมเข้าใจว่าความหิวของท่านจะมีมากขึ้น (หัวเราะ) เพราะฉะนั้นถ้าหากว่า ถ้าผม

พูดเรื่องการเมืองแล้ว ถึงแม้ว่าจะกินเวลามากกว่าเศรษฐกิจแห่งประเทศไทยอาจจะทำให้ความทิวลคนน้อยลงก็ได้ เพราะฉะนั้น ผมจะขออนุญาตพูดเรื่องธรรมเนียมศาสตร์กับการเมือง ธรรมเนียมศาสตร์กับการเมืองไม่ใช่วิชาธรรมศาสตร์และการเมือง แต่ธรรมเนียมศาสตร์กับการเมือง เอากันมันตรง ๆ ไปเลย (หัวเราะ) ไม่ทราบที่ท่านทั้งหลายเห็นชอบด้วยไหม (ปรบมือ) เมื่อท่านทั้งหลายเห็นชอบด้วย ผมจะขอขยายความแห่งการพูดออกเป็น ๓ ตอน

ตอนที่ ๑ ว่าด้วยประวัติ คนเราเมื่อแก่ ๆ แล้วมักจะพูดถึงอดีตและด้วยสายตามองไปสู่อนาคต แต่อดีตก็เป็นของสำคัญ เพราะฉะนั้นขอพูดเรื่องประวัติของธรรมเนียมศาสตร์ ม.ธ.ก. และ ม.ธ. (ปรบมือ) ถัดไปในตอนที่ ๒ ผมจะขอพูดเรื่องการเมือง และตอนที่ ๓ ผมจะขอพูดถึงเรื่องปัจจุบันและอนาคต

มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๗๗ มีกำเนิดมาจากโรงเรียนกฎหมายซึ่งกรมหลวงราชบุรีฯ ได้ตั้งไว้ในปี พ.ศ. ๒๔๔๐ และในหลวงรัชกาลที่ ๕ ท่านตั้งให้เป็นโรงเรียนหลวง คือก่อนนี้ยังเป็นโรงเรียนเอกชน พอรัชกาลที่ ๕ ท่านตั้งให้เป็นโรงเรียนหลวงในปี พ.ศ. ๒๔๕๔ เป็นโรงเรียนกฎหมายสังกัดกระทรวงยุติธรรม ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๖๗ รัฐบาลในขณะนั้นได้ตั้งสถานนิติศึกษาขึ้นเพื่อที่จะอำนวยความสะดวกในโรงเรียนกฎหมายของกระทรวงยุติธรรมเพื่อที่จะให้เป็นแหล่งผลิตเนติบัณฑิต ต่อมาในปี ๒๔๗๖ ระหว่างโรงเรียนกฎหมายก็ตั้งอยู่มาเรื่อย ๆ ในปี ๒๔๗๖ การเมืองเข้ามาครอบงำกับโรงเรียนกฎหมายกระทรวงยุติธรรม โดยที่ว่าโรงเรียนกฎหมายได้ถูกยุบไป แล้วก็ในปี ๒๔๗๖ นั้น โรงเรียนกฎหมายไปรวมกับโรงเรียนข้าราชการพลเรือนซึ่งอยู่ในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย รวมกันเรียก

ว่าคณะนิติศาสตร์ อยู่ในสังกัดของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ท่านทั้งหลายคงจะทราบและจำได้ว่ารัฐบาลของพระยามโนปกรณนิติธาดา และในระหว่างนั้นหลวงประดิษฐมนูธรรมได้ถูกเนรเทศไปอยู่ในยุโรปในฐานะที่เป็นผู้ที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นคอมมิวนิสต์ แต่ต่อมาในปี ๒๔๗๖ นั้นเอง หลวงประดิษฐมนูธรรมได้กลับมาในประเทศไทย แล้วก็ได้มีการตั้งกรรมการขึ้นสอบสวนว่าเป็นคอมมิวนิสต์จริงหรือไม่ ซึ่งใคร ๆ ก็รู้ว่าคำตอบนั้นมันมาตั้งแต่ดั้งเดิมคือไม่เป็นจริง เพราะฉะนั้นในปี ๒๔๗๗ ม.ธ.ก. จึงได้ก่อกำเนิดขึ้น เหตุที่ ม.ธ.ก. กำเนิดขึ้นในปี ๒๔๗๗ นั้นก็มีความเกี่ยวข้องกับหลวงประดิษฐมนูธรรมอยู่อย่างมาก เพราะเหตุว่าหลวงประดิษฐมนูธรรมนั้นเมื่อเราทราบประวัติท่านเคยเรียนหนังสืออยู่ที่ฝรั่งเศส และในประเทศฝรั่งเศสนั้น นอกจากจะมีมหาวิทยาลัยปารีสแล้ว ยังมีโรงเรียนที่ลือชื่ออยู่แห่งหนึ่ง คือ เอ กอลีฟ แดซ็อส โพลิติค คือ Three schools of Political Science โรงเรียนนี้มีชื่อเสียงเหลือเกินว่าได้ทำให้ประเทศฝรั่งเศสมีการศึกษาทางด้านรัฐศาสตร์และการเมืองอย่างสูง เพราะฉะนั้นเมื่อหลวงประดิษฐมนูธรรมเป็นผู้ก่อตั้งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในปี ๒๔๗๖ ความจริงปี ๒๔๗๖ มาสำเร็จในปี ๒๔๗๗ นั้นหลวงประดิษฐมนูธรรมได้ลอกแบบมาจาก เอ กอลีฟ แดซ็อส โพลิติค มาตั้งชื่อโดยที่ท่านประยุกต์กับสภาพการเรียนกฎหมายในประเทศไทย คือนักเรียนกฎหมายในประเทศไทยขณะนั้น ไม่ว่าจะเรียนอะไรจะต้องเรียนวิชาธรรมศาสตร์ นิติศาสตร์ ธรรมศาสตร์ ก็เลยเอาธรรมศาสตร์มารวมกับ Science Politic ก็เลยเป็นธรรมศาสตร์และการเมือง นี่เป็นเค้าของมหาวิทยาลัยเรา คราวนี้ผมจะเว้นสักพักหนึ่ง และอยากจะเรียนให้ทราบไ้เรื่องเดียวกัน

เรื่องตัวของผมเองบ้าง ทุกคนก็คงจะทราบดีแล้วว่าผมเป็นนักเรียนรุ่นแรกที่เข้าศึกษาในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง พ.ศ. ๒๔๗๗ แต่ในขณะที่เดียวกันเมื่อผมจบธรรมศาสตร์ไปแล้ว ผมก็เผชิญเคราะห์ดีได้ทุนของรัฐบาลให้ไปศึกษาต่างประเทศ ผมก็ขึ้นไปบนตึกโดมในขณะนั้นเป็นห้องสมุดของมหาวิทยาลัย แล้วก็คิดว่าเราจะไปเรียนที่ไหนดี ก็ปรากฏว่ามีหนังสือคู่มือของการศึกษาวิชาเศรษฐศาสตร์อยู่เป็นปีกใหญ่และเป็นของฝรั่งเศส แล้วเขาก็อ้างว่าไอ้ที่มหาวิทยาลัยที่มีชื่ออยู่ในขณะนั้นคือ London School of Economics and Political Science ทีนี้ถ้าอ่านประวัติของ London School of Economics and Political Science จะเห็นได้ว่าผู้ที่ก่อตั้ง London School of Economics and Political Science นั้นคือพวกเฟเบียน โซเชี่ยลิสต์ มีเบอร์นาค ฮอว์ ปี F. cwellls ซึ่งแล้วเขาก็ลอกแบบมาจากไหน มาจาก เอ กอลีฟ แดชอิส โพลิติค ซึ่งก็เข้ากันดีกับวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง เมื่อผมไปอยู่ใน London School of Economics and Political Science ก็รู้สึกอบอุ่นใจเหมือนกันกับอยู่ในธรรมศาสตร์และการเมือง London School of Economics and Political Science แก่กว่าธรรมศาสตร์อยู่ประมาณเกือบ ๔๐ ปี ของเขา นี่เกิดปี พ.ศ. ๒๔๓๘ ของเราเกิดในปี พ.ศ. ๒๔๗๗ ในทัศนะของผมมีอคติพอใช้ คือรู้สึกทั้งสองสถาบันนี้ยังดำรงชื่อเสียงอยู่เรื่อย ๆ ส่วน เอ กอลีฟ แดชอิส โพลิติค ที่ปารีสนั้น บัดนี้ได้กลายเปลี่ยนแปลง ไมใคร่มีชื่อเสียงแล้ว เป็นโรงเรียนธรรมดาไป เพราะฉะนั้นก็เป็นที่ยินหยัดกันอยู่เสมอว่า ถ้าหากพูดถึงยุโรปแล้ว เรื่องสังคมศาสตร์นี้ไม่มีใครกิน London School of

Economics and Political Science แต่ถ้าพูดถึงเอเชียแล้ว สังคมศาสตร์ไม่มีใครที่จะดีเกินกว่ามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (ปรบมือ) โปรดคำนึงถึงคำที่ผมใช้ว่า “ควร” มันอาจจะยังไม่ใช้ มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองมีชีวิตอยู่ตลอดมา และก็ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๒ ก็เป็นที่ช่องสุ่มอั้งยี่ใหญ่ คือ เสรีไทย เป็นที่ทำการสำหรับเสรีไทยจะได้ใช้วิธีตลบทะเลงเพื่อที่จะทำให้ญี่ปุ่นเชื่อ และก็ในขณะเดียวกันก็เอาพวกที่จะต่อสู้กับ ญี่ปุ่นนั้นเข้ามาเลี้ยงไว้ในมหาวิทยาลัยของเราที่ตึกโดมนี้แหละครับ ไม่ใช่ที่อื่น เพราะฉะนั้นถ้าพูดไปแล้วแม้ว่าวิชาความรู้ของเรานั้น ก็ดีอยู่แล้วละ แต่ไอ้ความที่มหาวิทยาลัยของเราบำเพ็ญตนให้เป็น ประโยชน์แก่ประชาชนและประชาชาตินั้น ได้เริ่มทำมาตลอดไม่มี ที่สิ้นสุด และในขณะนั้นถ้าหากเกิดว่าญี่ปุ่นเกิดชนะขึ้นมา ก็เชื่อว่ามหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองของเราคงไม่มีอยู่ ต้องกระเด็นไปหมด แต่เคราะห์ดีที่เขาได้ไปหมด จึงได้ดำรงชีพ ของมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง ก็ดำรงกันมาจน กระทั่งปี ๒๔๙๕ ซึ่งรัฐบาลในสมัยนั้นเห็นว่ามิบุคคลหลายคน ซึ่งเป็นอันตรายแก่บ้านเมือง เช่น คุณไสว สุทธิพิทักษ์ เป็นต้น (หัวเราะ) เพราะฉะนั้น (ปรบมือ) ไอ้มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์ และการเมืองนี้เอาการเมืองออกไปเสียดีกว่า ก็เลยกลายเป็น มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์เฉย ๆ วิชาธรรมศาสตร์และการ เมือง ก็เหลือธรรมศาสตร์เฉย ๆ ส่วนผู้ประศาสน์การซึ่งนับว่า เป็นผู้ที่บริหารสูงสุดของมหาวิทยาลัยก็เลยเปลี่ยนแปลงเป็น อธิการบดี ผมอยากจะเสนอให้พวกเรา นั่งคิดกันสักนิดว่า คำว่า “ผู้ประศาสน์การกับอธิการบดี” มันแตกต่างกันอย่างไร อธิการบดี อธิการก็ใหญ่ บดก็ใหญ่ ถ้าเช่นนั้นก็ใหญ่สองหน

(หัวเราะ) อธิการบดีมันใหญ่เหลือเกิน ใหญ่สองหน ส่วนผู้ประธาการนั้นถ้าเปิดพจนานุกรมดู แปลว่า ผู้อำนวยการ ผู้รับใช้ ซึ่งรับใช้ ตรงกับหน้าที่ของผมซึ่งกำลังทำอยู่ในขณะนี้คือรับใช้อาจารย์อภิชัยเอย อาจารย์เกริกเกียรติเอย รับใช้นักศึกษาเอย รับใช้นักศึกษาแก่นักศึกษาใหม่นี้มันติดกันอย่างนี้ แต่ว่าในขณะนั้นปี พ.ศ. ๒๔๗๕ ผู้ที่มีอำนาจในบ้านเมืองเห็นว่าอย่ารับใช้กันเลย เป็นใหญ่กันดีกว่า ก็เลยเป็นใหญ่สองครั้ง อธิการก็ใหญ่ บดก็ยิ่งใหญ่อยู่ จบภาคหนึ่ง (หัวเราะและปรบมือ) ถ้ายังไม่หิวผมจะขอพูดการเมืองเป็นภาคสอง

ภาค ๒ พวกเราเห็นเขาตัดเรื่องการเมืองออกจากชื่อของเรา เราเสียใจ แต่ว่าเราเป็นนักวิทยาศาสตร์ในทางสังคม เราพยายามเอาอคติออกจากใจของเราแล้วก็มานั่งคิดว่ามันตัดได้อย่างไร ไอ้การเมืองนี่มันตัดกันได้อย่างไร นะฮะ ตัดกันได้อย่างไร มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองออกมาจากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ๒๔๗๕ ในขณะนั้นพวกรุ่นพี่ของผมเป็นนักเรียนกฎหมาย พวกนักเรียนกฎหมายที่จะเสียสละชีวิตในปี พ.ศ. ๒๔๗๕ ทำนองเดียวกับพวก ๑๔ ตุลาคม พวก ๑๔ ตุลานี้มันโหม่มาก วีรชนเอย อะไรเอย ได้ ๒๔๗๕ อย่างพวกนักเรียนกฎหมายตาย ๗ ชั่วโมง ถ้าหากว่าถูกจับเข้าไป ๗ ชั่วโมง เพราะฉะนั้นพวกเราบางทีถ้าไม่รู้ประวัติศาสตร์ บางทีเราก็นึกว่าอย่างนั้นอย่างนี้แล้วเราเอออวยนักศึกษากันได้ก็เป็นที่ดี เพราะฉะนั้นในเรื่องแรก ๒๔๗๕ เราทั้งหลายในขณะนั้นซึ่งผมอยู่มัธยม ๘ เท่านั้น พวกพี่ ๆ เขาไปกัน ผมก็ไปกับเขาเหมือนกัน ในขณะนั้นมีอยู่สองกลุ่ม ในพวกเรที่ยอมเสียสละเพื่อชาติเพื่อจะเปลี่ยนแปลงการปกครอง กลุ่มหนึ่งคือนักเรียนกฎหมาย

อีกกลุ่มหนึ่งคือพวกทหารหนุ่ม ในชั้นแรกก็กลมเกลียวกันอย่างดีเหลือเกินทีเดียว ก็ทำนองเดียวกับหลวงประดิษฐ์ หลวงพิบูลย์ กลมเกลียวกัน แต่ต่อมาก็ทำนองเดียวกับกระตังแดงกับสุนัย นิสิตนักศึกษา ของพวกนี้ไม่ใช่ของใหม่ มันเป็นของเก่า ก็เกิดแยกกัน มันก็ใครเด่นกว่าใคร อันนี้เป็นเรื่องของการเมือง เพราะฉะนั้น ในขณะนั้นจะเห็นได้ว่า นักเรียนกฎหมายซึ่งเป็นพวก รุ่นพี่ของเรา ธรรมศาสตร์บัณฑิตทั้งหลาย เป็นการเมืองเต็มเปา ไม่มีหย่อน ถัดมาในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๒ เมื่อทหารกับพลเรือนแตกแยกกัน เสรีไทยก็เกิดขึ้น นี่ก็เป็นธรรมดา ธรรมศาสตร์และการเมืองก็ยุ่งเข้ามาในการเมืองระหว่างประเทศ เข้ามาเป็นเสรีไทยอย่างเต็มที่ นี่เป็นของที่ผมมองเห็นว่าพวกเรา ที่ก่อกำเนิดมาจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองมันหนีการเมืองไม่ได้ ถึงแม้ว่าคุณจะต้องตัดหางเราด้วนแค่ไหน ไ้อ่างมันก็ยังอยู่ และมันยังกระดิกอยู่นั่นแหละ (ปรบมือ) การเมืองมันยังอยู่ มันไปไม่ได้ เหตุผลข้อที่ ๒ ที่ว่าการเมืองตัดไม่ได้คือ

๑. เราสอนอะไร เราเรียนอะไรกัน กฎหมาย รัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ สังคมวิทยา พาณิชย บัญชี วารสาร ได้พวกเหล่านี้รวมทั้งศิลปศาสตร์ ประวัติศาสตร์ จิตวิทยา พวกเหล่านี้ ถ้าคุณเอาการเมืองออกไปแล้ว ใ้อวิชาเหล่านี้เป็นวิชาชนิดไหน ขนมหัก ขนมหักไม่มีข้างบนด้วย (ปรบมือ) ไม่มีไส้ ไม่มีอะไร เรียนกันไปเป็นหุ่นเท่านั้น ทำบัญชีทำไป ไม่ได้คิดหรอกว่าบัญชี มันถูกหรือผิด มันโกงกันแค่ไหนอะไรนี้ เศรษฐศาสตร์ก็เรียนไป Marginal Aggregate คุณว่ากันไปมันไม่ได้เรื่องสักอย่าง (ปรบมือ) นิติศาสตร์ก็เรียนกันไป จำนำ จำนอง ตัวแทน และไ้อ

กรอบของสังคมเป็นอย่างไร ช่างมันเป็นไร มันจะเรียนอย่างนี้ไม่ได้ เรียนอย่างนี้เรียนไปเป็นทุนแท้ ๆ เพราะฉะนั้นมันจะต้องมี interdisciplinary นักปราชญ์ในคณะเศรษฐศาสตร์ในปัจจุบัน เรียน Economics equitive simultaneous อย่างนั้นอย่างนั้น แล้วก็คิดไม่ออกหกรอกครับ ต้องไปใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ ได้คอมพิวเตอร์ก็ทำผิดเรื่อง ก็โถทำไมไม่เรียนสิ่งที่เห็นชัด ๆ หญ้าปากคอก คือที่เขาเรียกกันว่าเรียน Political Economy นี่แหละสำคัญเหลือเกิน ไปเรียนอะไรก็ไม่รู้ เรียนมันใช้ไม่ได้ หกรอกครับ เศรษฐศาสตร์นี้มันสูง ๆ ขึ้นไป แต่อย่าลืมว่ากรอบของการเมืองมันบังคับไว้ไวชอยู่ ไม่ว่าเราจะเรียนอะไรอยู่ก็ตาม นี่เป็นของสำคัญเหลือเกิน

อีกประการหนึ่งที่ผมอยากจะเรียนให้ทราบว่ สิ่งที่ผมประทับใจมากเหลือเกินคือ ที่โรงเรียนผมที่ลอนดอน ส่วนมากเราเรียกกันว่า LSE, London School of Economics อาจารย์ของผมคือ ลอร์ด รอบบินส์ แกบอกว่อย่างนี้ นี่พวกคุณเรียน Economics, specialist economics ถ้าคุณเรียน Economics โอเค เรียนไป แต่แกบอกว่คุณเรียนไปครึ่งโรงเรียนเท่านั้น ชื่อของโรงเรียนเรายาวตั้งโยชน์ มันยาวอย่างนี้ London School of Economics and Political Science ถ้าคุณเรียน Economics อย่างเดียวครึ่งโรงเรียน ถ้าคุณเรียน Political Science ด้วย เต็มโรงเรียน เพราะฉะนั้นอย่างไร เราต้องเรียน Political Science ด้วยตาม นี่เป็นธรรมดา เราทิงไม่ได้ ตอนที่ผมจะรับเป็นอธิการบดีนี้ ผมก็เห็นว่าประเพณีของไทยเรานี้ อธิการบดีที่ดีที่สุด ก็คืออธิการบดีที่เป็นไ้ คือหมายความว่าไม่ออกเสียงเรื่องการเมืองอะไรทั้งสิ้น เข้ามาก็ขอรับกระผม (หัวเราะ)

ใต้เท้า (หัวเราะ) แล้วแต่รัฐบาลท่านก็แล้วกัน (ปรบมือ) แล้วแต่
มติคณะรัฐมนตรี มติคณะรัฐมนตรีมาอย่างนี้ก็เอาอย่างนี้ ผมก็
ขอตั้งเงื่อนไขไว้ว่าอย่าให้ผมต้องเป็นอย่างนั้นเลย ผมขอสิทธิให้
ผมได้พูดเรื่องการเมืองบ้าง จะพูดที่ไหนก็แล้วแต่ ขอให้ผมมี
โอกาส เมื่อวันก่อนนี้ บ้านเมือง ลงว่าไง หรือที่ไหนก็ไม่รู้ว่า
ผมขออนุญาตตั้งเงื่อนไขไว้ว่าให้ผมพูดเรื่องการเมืองเพื่อที่ผมจะ
ได้ช่วยนักศึกษาได้ วันนี้ผมใช้สิทธิของผมเพื่อมาช่วยนักศึกษา
พวกไหนๆ ทั้งนั้น เพราะฉะนั้น นี่เป็นเรื่องที่จำเป็นที่จะต้องกล่าว
กันให้มันชัด สรุปแล้วการตัดการเมืองออกจากการเรียนวิชา
มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์แล้วทำไม่ได้ ถ้าทำได้ก็หมายความว่า
เราก็คงไม่ได้ให้การศึกษามันที่ถูกต้อง ชนิดที่จำกัดจริงๆ
แล้วก็เป็นอันตรายแก่สังคม ไม่ใช่เป็นเพียงแต่ว่าเป็นสิ่งที่ไม่
ควรทำ แต่เป็นสิ่งที่อันตรายแก่สังคม คือว่าจะเห็นได้ว่าโลก
มันเปลี่ยนอยู่เสมอ เมื่อก่อนนี้ใครสอนมาร์กซิสต์ ใครสอน
เลนินนิสต์ ใครอ่านหนังสือเหล่านี้ถูกจับเข้าคุกหมด อาจารย์ทวี
ปานนี้ไปเยี่ยมแก่ได้แล้ว ถ้าแกยังไม่ดับชีพเสียก่อน เพราะแก
สอนเศรษฐศาสตร์สังคมนิยม ทีนี้เมื่ออัด ๆ กันเข้าไว้ พอหลัง
๑๔ ตุลาคมเป็นอย่างไร พวกนี้ก็เหมือนพวกเราตอนเด็ก ๆ
พ่อแม่เขาไม่ให้อ่านหนังสือเบ๊ เราก็อ่าน อาจารย์ทวีเป็นต้น
ก็หลบอ่านมาร์กซิสต์ เสร็จแล้วยังไง สมัยนี้เราจะโทษเด็กได้
อย่างไรในเมื่อเขาจะอ่านแต่มาร์กซิสต์ เขาไม่อ่านอดัม สมิท เขา
อาจจะเอาแง ๆ อันนี้อ่านแล้วสนุกดี อดัม สมิท มาเซลล์ มัน
ซิด มันไม่มีปฏิวัติ (ปรบมือ) และมันไม่ค่อยจะตำใครเพราะเขา
ไม่ค่อยชอบ มันสวิงกลับเข้ามานี้เป็นอันตรายอย่างยิ่ง การกำจัด
ตัดการเมืองออกจากการศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์นี้เป็นของที่ไม่ควร

จะกระทำ แต่ว่าถ้าหากเราจะมาเปลี่ยนแปลงกันในขณะนี้มันก็ไม่จำเป็น เพราะเรารู้แล้วว่ารัฐธรรมนูญจะต้องรวมอยู่กับการเมืองเหมือนกับไทยกับสยาม จะเอาไทยแลนด์หรือสยามผมไม่ว่า ขอให้มันจริงอยู่แล้วกัน ขอให้มันเป็นเอกราชมือธิปไตยอยู่ก็พอ เพราะฉะนั้นมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์จะมีการเมืองอยู่ในชื่อหรือไม่สำคัญ แต่การเมืองมันต้องมีอยู่แล้ว ผมไม่แคร์

ภาค ๓ (หัวเราะ) ปัจจุบันและอนาคตของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์กับการเมืองในต้นปีการศึกษานี้ มหาวิทยาลัยก็ทำอย่างที่เคยทำอย่างกับในต้นปีการศึกษา ก่อน ๆ คือเมื่อเด็ก ม.ศ. ๕ ได้รับการทรมานมาหลายครั้งหลายคราวแล้ว ก็ได้มารับการทรมานครั้งสุดท้ายที่มหาวิทยาลัยเรา โดยที่อาจารย์ทั้งหลายเป็นผู้สอบสัมภาษณ์ก่อนที่จะเข้ามาในมหาวิทยาลัย ก็เกิดหนังสือพิมพ์ลงว่ามีอาจารย์ผู้หนึ่งไปสัมภาษณ์หลานของเขาว่า “คุณเป็นคอมมิวนิสต์หรือเปล่า” (หัวเราะ) แล้วหนังสือพิมพ์เอาไปลงอย่างนั้น ผมหาอาจารย์ที่สัมภาษณ์อย่างนั้นหาไม่ได้ หาไม่เจอ นึกว่าถ้าเจอจะให้รางวัล เจอแต่ความเท็จเกี่ยวกับธรรมศาสตร์มีเป็นอันมาก และขอเรียนให้ทราบว่าตั้งแต่ผมเป็นอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์มา ผมก็ประกาศแก่อาจารย์ที่ไปสอบสัมภาษณ์เด็ก ถ้าจะเอาเด็กคนไหนตกต้องได้รับอนุญาตจากผมก่อนในเรื่องสัมภาษณ์นี้ พวกนี้แสนทารุณเหลือเกินกว่าจะได้มาพอนั่งโต๊ะสัมภาษณ์แล้วเราใช้เวลาไม่เกิน ๕ นาที อย่างมากที่สุด ๒๐ นาที ที่จะไปเอาเขาตก ทำลายชีวิตเขา เพราะฉะนั้นเราไม่เคยเอาใครตกเลย ไม่ว่าจะเป็คอมมิวนิสต์ ไม่ว่าจะเป็กระต๊องแดงปลอมตัวเข้ามา เป็นอะไร เอาทั้งนั้น (หัวเราะ) เอาทั้งนั้น มหาวิทยาลัยเราเอาทั้งสิ้น (ปรบมือ) ไม่เคยมีเอาใครตก เพราะ

ฉะนั้นไม่ต้องเป็นห่วง ท่านที่มีลูกหลานอย่าเอามาฝากกับผม ไปฝากกับรัฐมนตรีกระทรวงศึกษาธิการ (หัวเราะ) ถ้าหากว่า ลูกหลานท่านผ่านข้อเขียนเข้ามาแล้ว ถ้าใครตกมาบอก ไม่มี นอกจากนั้นเรายังช่วยเหลือคนอื่นเข้ามาด้วยความกรุณา ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ อย่างเช่นมหาวิทยาลัยบางแห่งเขา เอาเด็กขาเป๋ตก เอาเด็กตาเหล่ตก เอาเด็กที่ติดอ่างตก ถ้าเด็ก เหล่านั้นสอบเข้าธรรมศาสตร์แล้วคะแนนดีพอใช้ ตกที่โน่นเรา รับที่นี่ เราทำอย่างนี้ (ปรบมือ) เรื่องอะไร คนเรามันจะเลือกได้ อย่างไร ขาจะเป๋ไม่เป๋ (หัวเราะ) ตาจะเหล่ไม่เหล่ มันเลือกกัน ไม่ได้ บางทีคนตาเหล่ ๆ เป็นยอดมนุษย์ก็เยอะ ไม่จำเป็นที่จะต้องมาวุ่นวาย เพราะฉะนั้นผมจึงอยากจะเรียนให้ท่านทั้งหลาย ที่สำเร็จธรรมศาสตร์ คณะเศรษฐศาสตร์ ไม่ต้องเป็นห่วง ของเรา เขาว่าอย่างไร เรามีความเมตตากรุณาและมีความโอบอ้อมอารี ให้ความยุติธรรมแก่เด็กเสมอ

ข้อ ๒ ธรรมศาสตร์แดงหมดแล้วหรือ แดงหมดแล้วหรือ หนังสือพิมพ์ลงพวกทหารพูด ดร. ป่วยมาเป็นอธิการบดีในไม่ช้า หรือก ท่านหลวงประดิษฐ์จะเป็นประธานาธิบดี เดียวนี้พระบรมฉายาลักษณ์ลงจากธรรมศาสตร์หมดแล้ว รูปปริดี พนมยงค์ ขึ้นหมดแล้ว ไอ้เรื่องแค่นี้ใครเดินดูในธรรมศาสตร์สักนิดหนึ่งก็รู้ว่ามันเป็นอย่างไร มันจริง มันเท็จแค่ไหน แต่ไม่ใช่วิสัยคนไทย ที่จะหาสิ่งจะอย่างนี้ อ้าว เขาถือกัน เชื่อมันดีกว่า พวกเราเป็น อย่างนี้เสียด้วย เพราะฉะนั้นผมอยากจะเรียนว่าท่านทั้งหลาย ไม่ว่าจะไดโนเสาร์ ไม่ไดโนเสาร์ ไม่ต้องเป็นห่วง ถ้าท่านสงสัย ธรรมศาสตร์เมื่อไหร่เดินไปดู ไม่ต้องให้อธิการบดีมาอธิบายว่า มันจะเป็นอย่างไร เดินไปดูเอาเองแล้วก็จะเห็น มีบางคนเดิน

เข้าไปในตึกโดม ซึ่งเดี๋ยวนี้เขาบังคับให้อธิการบดีมาอยู่ที่ตึกโดม มันไม่ค่อยจะสบายเท่าไร เดินเข้าไปดู เอ๊ะ นี่รูปใคร ไม่รู้ครับ รูปในหลวงรัชกาลที่ ๕ และก็ถามว่าในหลวงรัชกาลที่ ๕ มีรูปไว้ทำไม เมื่อก็ผมอ่านมาแล้วว่า ในหลวงรัชกาลที่ ๕ ตั้งโรงเรียนกฎหมาย เราก็เลยตั้งรูปท่านที่นั่น เพราะฉะนั้นดูได้ครับไม่เป็นไร ข้อกล่าวหาอีกอันหนึ่งก็คือว่า เดี่ยวนี้นักศึกษาเป็นอันธพาล ไม่ว่านักศึกษาจะทำอะไร ชมชู้อาจารย์ จะเป็นอย่างไรก็ตาม อธิการบดีจะต้องเข้าข้างนักศึกษาเสมอ นักศึกษาไม่พอใจอาจารย์ ไปฟ้องอธิการบดีไล่อาจารย์ออก อะไรเหล่านี้ ข้อเหล่านี้ถ้าผมจะไล่กันจริง ๆ แล้ว คณะเศรษฐศาสตร์เกือบไม่มีอาจารย์เหลืออยู่ ไม่เหลือเลย อย่าว่าแต่คณะอื่นลำเอียง ไม่มีธรรมเนียมครับ การที่นักศึกษาเริ่มเสียชื่อในครั้งนี้นั้นมันเริ่มมาจากพวกเราเอง พวกอาจารย์ พวกรัฐบาล บ่อยอย่างต่าง ๆ บ่อยจนถึงขนาดว่าหลัง ๑๔ ตุลา แล้ว พวกเธอเป็นยอดมนุษย์แล้ว พวกเธอจะช่วยบ้านเมืองได้ โดยออกไปสอนประชาธิปไตยกับชาวชนบท แล้วก็ปล่อยออกไป พวกนี้ก็สบาย ฮึกเหิมไปดำคนนั้นคนนี้ ชนบทไม่ดี กำนันไม่ดี ข้าหลวงไม่ดีมันก็มี แต่อยากจะเรียนอยู่ข้อหนึ่งว่า record จากข้อเท็จจริง นักศึกษารวมศาสตร์มีจำนวนไม่กี่คนที่ไป เพราะเหตุว่าในตอนนั้นต้องสอบต้องเรียน ตอนนั้นที่ทำเสียชื่อพวกนิสิต นักศึกษานั้น ไม่ใช่ศึกษารวมศาสตร์ นี่เป็นของแน่ เป็นของที่เชื่อกันได้แน่ ๆ นักศึกษาเก่าไม่ว่าจะเป็นเศรษฐศาสตร์หรือจะเป็นที่ไหนอะไรก็ตาม เวลานี้เข้าไปในธรรมศาสตร์แล้วรู้สึกกลุ่มใจ ผมเองก็กลุ่มใจ มันกลุ่มใจเพราะอะไร มันกะกะรุงรัง โปสเตอร์นั่นโปสเตอร์นี่ ถ้าไม่ดำคึกฤทธิ์ก็ดำคนอื่น ถ้าไม่ดำคนอื่นก็ดำ ดร. ป่วย เดียวกันนิทรศการละ เดียวกันไฉ่โน่น

ไอนี้ พอวันอาทิตย์เข้าก็หนังสือเทศน์หนังสือธรรมเยอะ ซึ่งก็เป็นของดี แต่มันกะกะ และนักศึกษาก็ใช้หอประชุมใหญ่อยู่เรื่อย ๆ เหล่านี้เป็นของที่เราจำเป็นจะต้องพยายามแก้ไขให้ความสะอาดมันมี ให้ความระเบียบเรียบร้อยมันมี ให้ส่งเสริมในสิ่งที่เราควรส่งเสริม แต่ว่าพยายามป้องกันในสิ่งที่ไม่ควรจะส่งเสริม ทีนี้ใครเล่าที่ปล่อยให้ให้นักศึกษาทำได้ตามใจชอบ ผมอยากจะเรียนว่า ปีกลายนี้อาจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์ ยังเป็นอธิการบดีอยู่ แล้วก็ใครต่อใครบ้าง รักษาการบ้าง ไม่รักษาการบ้าง ในปีกลายนี้ ๒๕๑๗ มีวันอยู่ ๓๖๕ วัน ใน ๑ ปี นักศึกษาใช้หอประชุม ๑๗๓ วัน ไม่มีใครทักทาน ขอเมื่อไรได้เมื่อนั้น ขอเมื่อไรได้เมื่อนั้น เรื่องอะไรขอได้ทั้งนั้น ในเดือนกรกฎาคม ๒๕๑๗ มี ๓๑ วัน นักศึกษาใช้หอประชุม ๒๗ วัน เรื่องอะไรก็ไม่รู้ และผมก็เคยเข้านั่งฟัง ในขณะนั้นผมมีได้รับผิดชอบในเรื่องงานของมหาวิทยาลัย เห็นเขามีอภิปรายกันผมก็ไปนั่งฟัง มันน่าเบื่อเหลือเกิน มันซ้ำ ๆ ซาก ๆ แล้วก็ดาราเก่าทั้งนั้นขึ้นมาเล่น คนนั้นคนนี้ ของที่จะเป็นประโยชน์ต่อประเทศจริง ๆ มันก็มีหรอก แต่ของที่ควรจะดำเนินเมืองไทยมีเรื่องที่จะด่าเยอะ (หัวเราะ) แต่ว่ามันซ้ำ และผมก็ฟังสองที่สามที ครั้งที่สองผมก็หลับไป มันน่าเบื่อ และก็ไม่มีเป็นประโยชน์ต่อนักศึกษา ไม่เป็นประโยชน์ต่อภาพพจน์นักศึกษา ผมก็เลยมาบอกว่า คุณเอาเรื่องซ้ำ ๆ ซาก ๆ คุณทำไมไม่เอาของจริง ๆ มา ใครจะรัฐประหารเราเรียกคนได้ทันที ซึ่งเราไม่เห็นด้วยว่าการที่จะเป็นเผด็จการชั่ว เผด็จการขวา เราไม่ยอมแน่ อย่างนี้ละก็ โอเค ประชาชนก็อยู่ข้างเรา แต่ว่าประเดี๋ยวก็มีอุทยานคุณก็จะใช้หอประชุม ๓ วัน กรกฎาคมคุณจะใช้หอประชุม ๑๕ วัน อย่างนี้ไม่ถูก เอาเรื่องจริง ๆ จัง ๆ ดีกว่า เป็น

สิ่งที่เราต้องการ แต่ผมอยากจะขอพูดแทนนักศึกษาสักคนหนึ่งที่
ว่า ลักษณะประชาธิปไตยนั้นมันจำเป็นต้องมี Pressure group
จำเป็นจะต้องมีกำลังกดดัน มิฉะนั้นแล้วมันก็ไม่ใช้ประชาธิปไตย
เพราะฉะนั้น เราจะไปว่านักศึกษาทำผิดเสมอก็ไม่ถูก ผมได้ยืน
อยู่เสมอในเวลานี้ เดี่ยวนี้เขาเอากฎหมายมาข่มกฎหมาย ซึ่งก็เป็น
ของจริงว่าถ้าหากมันเป็นจริง ๆ มันเป็นอย่างนั้น กฏหมายจะมา
บังคับกฎหมายนั้นก็สมควร แต่ว่าคนที่พูดเช่นนั้นมักจะลืมไป
อีกอย่างว่า ทั้งเดี๋ยวนี้และเมื่อก่อนนี้เขาไม่ได้เอากฎหมายมาบังคับ
กฎหมายก็จริง แต่เขาเอาคนคนเดียวหรือสองคนมาข่มกฎหมาย
อยู่เสมอ ผมจะยกตัวอย่าง (ปรบมือ) ให้ดู เมื่อก่อนนี้ถ้าหากว่า
เราจะตัดถนนไปที่ไหน รัฐบาลเวนคืน ประชาชนไม่มีเสียง ก็ตกลง
ตัดไปทั้ง ๆ ที่เขาจะต้องอพยพครอบครัวไปจากที่นั่นที่นี่ รัฐบาล
จะสร้างอ่างน้ำที่ไหนหรืออะไรก็ตาม เมื่อรัฐบาลจะทำ ประชาชน
ก็ขัดไม่ได้ ไม่มีทางขัด เพราะฉะนั้นก็ปล่อยให้ ตัวได้รับความ
ลำบากต้องโยกย้าย เช่น เชื้อนย่นฮี ทุกวันนี้ก็ยังมีปัญหา พวก
ที่ถูกขนย้ายไปอยู่ที่อื่นก็ได้รับความเดือดร้อน อะไรทุกวันนี้ก็ยัง
ได้รับความเดือดร้อน ไปอยู่เถิน ไปอยู่ลี ไปอยู่ที่กันดาร ถ้าเรา
ไปสอดดูจะเห็นว่าทุกวันนี้เขาก็ยังลำบากอยู่ แต่พอหลัง ๑๔ ตุลา
นี้เขาไม่ยอมเพราะเหตุว่ามันมีอิสรภาพขึ้นมา เขาไม่ยอม เขา
ไม่ยอมก็ทำอย่างไร ก็มีพวกถือแพ่งอย่างมาบประชาชนเป็นต้น
เสร็จแล้วเขาก็รวมพวกกันมาประท้วงอย่างนี้ พวกที่ไม่เห็น ใคร
เขาก็เรียกว่ากฎหมายมาบังคับกฎหมาย อาจจะถูกอาจจะผิด แต่
ผมอยากจะชี้ให้เห็นว่ามันเรื่องชนบท แต่เรื่องในเมืองนี้ไอ้กฎ
คนเดียว กฎสองคนที่บังคับกฎหมายมีเยอะเยอะ ยกตัวอย่างเช่น
ถนนโอศก-ดินแดง ผมเป็นกรรมการสภาพัฒนาฯ อยู่ บอกว่า

ให้ตัดอย่างนี้ะตรงเราวางเส้นไว้ดี ไปเมืองนอกมาพักหนึ่ง
กลับมาผลอนิดเดียวมันอ้อมโค้งอย่างนี้ โค้งมฤตยู ทำไมโค้ง
มฤตยูแล้ว ซึ่งคนตายไปตั้งเท่าไร เพราะอะไร นี่ก็เพราะเหตุ
ว่าคนที่เหมือนมาบประชันมันไม่ยอม มันไม่ประท้วง แต่ใช้
อิทธิพลไม่ให้สร้างถนนตัดที่เขา ถ้าไม่สร้างถนนตัดที่เขา
เขาได้เปรียบสองอย่าง หนึ่งเขาอยู่ที่เก่าสบาย สองที่ดินของเขา
มีราคาขึ้นด้วย ถ้าหากว่าถนนเฉียด ถ้าเราไต่ยินว่ากฎหม้อยู่
เหนือกฎหมาย เราอย่าลืมนึกว่ากฎคนเดียว สองคนมันเหนือกฎหมาย
และเหนือกฎหมายด้วย เรามักจะไม่พูดกัน อันนี้มันน่าเจ็บใจ
มาก ที่มันพูดกันข้างเดียวเท่านั้น ผมพูดมามากแล้วและก็รู้สึก
ว่า ถ้าใครจะเอาที่ผมพูดไปบิดเบือนมันก็คงจะทำได้สำเร็จ (หัวเราะ
และปรบมือ) แต่อยากจะเรียนว่าในนามของผู้บริหารมหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์ ในเวลานี้ผมอยากจะทำเรื่องว่า มหาวิทยาลัยธรรม-
ศาสตร์ของเราอย่าเอาใจใส่เรื่องการเมือง ยังคงเอาใจใส่ในเรื่อง
ทุกข์สุขของประชาชน ยังเปิดประตูกว้างสำหรับประชาชนอย่าง
ที่ผมเขียนไว้ ใครจะไปจากทำพระจันทร์ไปถนนพระอาทิตย์
หรือจากถนนพระอาทิตย์ไปทำพระจันทร์ก็เดินผ่านได้สบายเสรี
ใครจะ demonstrate ใครจะอะไรที่สนามหลวง ก็มาใช้ส้วมที่
ธรรมศาสตร์ ถ้าหากว่าเป็นชาวไร่ชาวนามาจากที่ไหนเขาก็เข้ามา
เราจะยอมเขาหรือไม่ยอม เขาก็เข้ามา เมื่อเขาเข้ามาเราจะไล่เขา
ได้อย่างไร คราวสุดท้ายผมก็เขียนไปถึงท่านนายกฯ ถึงปลัดทบวง
ว่าชาวนามาแล้วนะครับ ๒,๐๐๐ คน จะให้ธรรมศาสตร์รับไหม
ถ้าไม่ให้ธรรมศาสตร์รับก็ให้ไปอยู่ที่อื่น หาที่ให้ ท่านก็บอกว่าดี
แล้ว (หัวเราะ) ดีแล้วหมายความว่าอย่างไร ก็หมายความว่าอย่างไร
เราไปเที่ยวในต่างจังหวัด ทำงานในต่างจังหวัด ไป ๒๐-๓๐ คน

เขาอุทิศส่หาพูกหาอาหารมาเลี้ยงเราอยู่อย่างสุขสบาย พวกชนบท มาเพื่อประท้วงต่อรัฐบาลต่อสังคมอันไม่ยุติธรรมของเขานี้ แล้ว เราให้เขามาอยู่ที่ธรรมศาสตร์ พวกเราทำอะไรให้เขาไม่ได้ พูกเราก็ทำให้เขาไม่ได้ เขาก็บอกว่าไม่ต้องหา เขาปิดกวางเอง ที่ เตียน ๆ นั้นนอนได้ไม่อะไร ข้าวปลาเราช่วยนิด ๆ หน่อย ๆ นี่เป็น ของเราที่น่าจะกระทำ เพราะฉะนั้น ที่ผมอยากจะเรียนก็คือว่า ธรรมศาสตร์เราต้องเอาใจใส่ต่อการเมือง ไม่มีปัญหา เพราะเหตุ ว่าถ้าไม่มีการเมืองแล้วธรรมศาสตร์มันจะไปไม่รอด และหมาย ความว่าวิชาความรู้จะก้าวหน้าไปนั้นมันเป็นของหลอก ไม่ใช่เป็น ของจริง เราจำเป็นที่จะต้องเอาใจใส่กับการเมือง เราจำเป็นที่จะ ต้องเอาใจใส่กับทุกข์สุขของประชาชน ทุกข์สุขและเอกราชของ ประเทศไม่มีปัญหา เราจำเป็นจะต้องทำ แต่ว่าการเอาใจใส่กับ การเมืองนั้นมีขอบเขตอยู่ และขอบเขตนั้นคืออะไร คติของผม ก็คืออย่างที่ผมได้เขียนและได้พูดอยู่ตลอดเวลา คือว่า สันติ ประชาธรรม สันติประชาธรรมหมายความว่าเราจำเป็นที่จะต้อง มีประชาธิปไตย เราจำเป็นจะต้องมีเสรีภาพ สมภาพ ภราดรภาพ หลีกเลี้ยงไม่ได้ แต่นอกจากนั้นเราจำเป็นจะต้องมีสมรรถภาพ สมรรถภาพก็เกิดจากวิชาความรู้ซึ่งเราจะประสิทธิประสาทให้แก่ นักศึกษาของเรา และนอกจากนั้นเราจะต้องทำตัวอย่างให้แก่เด็ก รุ่นหลังนี้ว่าเราไม่จำเป็นที่จะต้องใช้วิธีฉ้อฉล วิธีโกงเขา เราก็ สามารถที่จะยืนหยัด ทำให้บ้านเมืองของเราดีขึ้น ก็คือ หมายความว่า เรามีศีลธรรมข้อสุดท้ายที่เราจำเป็นจะต้องแนะนำกับนักศึกษา รุ่นใหม่ ๆ ของเราก็คือว่า วิธีที่จะนำไปสู่เป้าหมายหรือประชาธรรม กล่าวคือ จะต้อง มีเสรีภาพ จะต้อง มีภราดรภาพ จะต้อง มีสมรรถภาพ และจะต้อง มีธรรมะนั้น วิธีการที่ดีที่สุดคือสันติวิธี

อย่าใช้วิธีรุนแรง ต้องพยายามที่จะใช้สติปัญญาของเราเป็น
ประโยชน์ แทนที่จะใช้ความรุนแรงซึ่งเป็นธรรมชาติของสัตว์
เดรัจฉานทั้งหลาย ทำให้เกิดสิ่งที่เราต้องการ หวังว่าธรรมศาสตร์
และการเมืองจะคู่กันไป และจะคู่กันไปด้วยสันติประชาธรรม
ขอบคุณ

นายกกล่าว: ทางสมาคมเศรษฐศาสตร์ ธรรมศาสตร์ ขอ
ขอบพระคุณท่านอธิการบดีธรรมศาสตร์ ดร. ป่วย ที่มาให้
ความรู้ ความคิดความอ่าน และเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาและ
อนาคตของมหาวิทยาลัยเรา ซึ่งพวกเราก็ได้ซาบซึ้งเป็นอย่างดี
ขอขอบพระคุณครับ

ความรุนแรงและรัฐประหาร

๖ ตุลาคม ๒๕๑๙

เจตนาและความทารุณโหดร้าย

๑. ในวันพุธที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ เวลาประมาณ ๗.๓๐ น. ตำรวจไทยโดยคำสั่งของรัฐบาลเสนีย์ ปราโมช ได้ใช้อาวุธสงครามบุกเข้าไปในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ยังไม่เลือกหน้า และมีกำลังของคณะกระทิงแดง ลูกเสือชาวบ้าน และนวมพลเสริมบ้างก็เข้าไปในมหาวิทยาลัยกับตำรวจ บ้างก็ล้อมมหาวิทยาลัยอยู่ข้างนอก เพื่อทำร้ายผู้ที่หนีตำรวจออกมาจากมหาวิทยาลัย ผู้ที่ถูกยิงตายหรือบาดเจ็บ ก็ตายไป บาดเจ็บไป คนที่หนีออกมาข้างนอกไม่ว่าจะบาดเจ็บหรือไม่ ต้องเสี่ยงกับความทารุณโหดร้ายอย่างยิ่ง บางคนถูกแขวนคอ บางคนถูกราดน้ำมันแล้วเผาทั้งเป็น คนเป็นอันมากก็ถูกซ้อม ปรากฏตามข่าวทางการว่าตายไป ๔๐ กว่าคน แต่ข่าวที่ไม่ใช่ทางการว่าตายกว่าร้อยและบาดเจ็บหลายร้อย

ผู้ที่ยอมให้ตำรวจจับแต่โดยดีมีอยู่หลายพันคน เป็นนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยต่าง ๆ หลายมหาวิทยาลัย เป็นประชาชนธรรมดาที่มี เป็นเจ้าหน้าที่และอาจารย์ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ซึ่งได้รับคำสั่งให้เฝ้าดูอาคารสถานที่และทรัพย์สิน

ของมหาวิทยาลัยก็มีใช้น้อย

เมื่อนำเอาผู้ต้องหาทั้งหลายไปยังสถานีตำรวจและที่คุมขังอื่น มีหลายคนที่ถูกตำรวจซ้อมและทรมานด้วยวิธีต่าง ๆ บางคนถูกทรมานจนต้องให้การตามที่ตำรวจต้องการจะให้การและขัดทอดถึงผู้อื่น

๒. เจตนาที่จะทำลายล้างพลังนักศึกษาและประชาชนที่ไผ่เสรีภาพนั้นมีอยู่มานานแล้ว ในตุลาคม ๒๕๑๖ เมื่อมีเหตุทำให้เปลี่ยนระบบการปกครองมาเป็นรูปประชาธิปไตยนั้น ได้มีผู้กล่าวว่า ถ้าหากนักศึกษาประชาชนได้สักหมื่นสองหมื่นคน บ้านเมืองจะสงบราบคาบ และได้สืบเจตนาที่ต่อมาจากจนถึงทุกวันนี้ ในการเลือกตั้งเมษายน ๒๕๑๙ ได้มีการปิดประกาศ และโฆษณาจากพรรคการเมืองบางพรรคว่า “สังคมนิยมทุกชนิดเป็นคอมมิวนิสต์” และกิตติวุฑฒโนวพลภิกขุยังได้ให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์ว่า การฆ่าคอมมิวนิสต์นั้นไม่เป็นบาป ถึงแม้ในเดือนกันยายน - ตุลาคม ๒๕๑๙ เอง ก็ยังมีผู้กล่าวว่า การฆ่าคนที่มาชุมนุมประท้วงจอมพลถนอม กิตติขจร สัก ๓๐,๐๐๐ คน ก็เป็นการลงทุนที่ถูก

๓. ผู้ที่ได้สูญเสียอำนาจทางการเมืองในเดือนตุลาคม ๒๕๑๖ ได้แก่ทหารและตำรวจบางกลุ่ม ผู้ที่เกรงว่าในระบบประชาธิปไตยตนจะสูญเสียอำนาจทางเศรษฐกิจไป ได้แก่ พวกนายทุนเจ้าของที่ดินบางกลุ่ม และผู้ที่ไม่ประสงค์จะเห็นระบบประชาธิปไตยในประเทศไทย กลุ่มเหล่านี้ได้พยายามอยู่ตลอดเวลาที่จะทำลายล้างพลังต่างๆ ที่เป็นปรปักษ์แก่ตนด้วยวิธีต่าง ๆ ทางวิทยุและโทรทัศน์ ทางหนังสือพิมพ์ ทางใบปลิวโฆษณา ทางลมปากลือกัน ทางบัตรสนเท่ห์ ทางจดหมายซึ่งเป็นบัตรสนเท่ห์ขู่เชิญต่าง ๆ และได้ก่อตั้งหน่วยต่าง ๆ เป็นเรื่องซึ่งจะได้กล่าวถึงในข้อ ๒๐ และ

ข้อต่อ ๆ ไป

วิธีการของบุคคลกลุ่มเหล่านี้คือใช้การปลุกผีคอมมิวนิสต์ โดยทั่วไปถ้าไม่ชอบใครก็ป้ายว่าเป็นคอมมิวนิสต์ แม้แต่นายกรัฐมนตรีศรีศิกฤทธิ์ หรือเสนีย์ หรือพระราชอาณาเขตบางรูปก็ไม่เว้นจากการถูกป้ายสี อีกวิธีหนึ่งคือการอ้างถึงชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์เป็นเครื่องมือในการป้ายสี ถ้าใครเป็นปรปักษ์ก็แปลว่าไม่รักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์

๔. ในกรณีของเดือนกันยายน-ตุลาคม ๒๕๑๙ นี้ เมื่อจอมพลถนอม กิตติขจร เข้ามาในประเทศไทย ก็อาศัยกาสาวพัสตร์คือศาสนาเป็นเครื่องกำบัง และในการโจมตีนักศึกษาประชาชนที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ก็ใช้สถาบันพระมหากษัตริย์เป็นข้ออ้าง

การเขววนคอ

๕. จอมพลถนอมเข้าประเทศไทยเมื่อ ๑๙ กันยายน นักศึกษา กรรมกร ชาวไร่ชาวนา ประชาชนทั่วไปมีการประท้วง แต่การประท้วงคราวนี้ผิดกับคราวก่อน ๆ ไม่เหมือนแม้แต่เมื่อคราวจอมพลประภาส จารุเสถียรเข้ามา คือกลุ่มผู้ประท้วงแสดงว่าจะให้ออกสแกร์รัฐบาลประชาธิปไตยแก้ปัญหา จะเป็นโดยให้จอมพลถนอมออกจากประเทศไทยไป หรือจะจัดการกับจอมพลถนอมทางกฎหมาย ในระหว่างนั้นก็ให้มีการปิดประกาศในที่สาธารณะต่าง ๆ เพื่อประณามจอมพลถนอม และได้มีการชุมนุมกันเป็นครั้งคราว (จนกระทั่งถึงวันที่ ๔ ตุลาคม)

การปิดประกาศประท้วงจอมพลถนอมนั้น ได้รับการต่อต้านอย่างรุนแรงจากกลุ่มที่เป็นปรปักษ์ต่อนักศึกษาประชาชน

นักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ๒ คน และนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๑ คน ถูกทำร้ายในการนี้ บางคนถึงสาหัส

ที่นครปฐม พนักงานของการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค ๒ คน ออกไปปิดประกาศประท้วงจอมพลถนอม ได้ถูกคนร้ายฆ่าตาย และนำไปแขวนคอไว้ในที่สาธารณะ ต่อมารัฐบาลยอมรับว่าคนร้ายนั้นคือตำรวจนครปฐมนั่นเอง

๖. ในการประท้วงการกลับมาของจอมพลถนอมนั้น ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาได้รับความร่วมมือจาก “วีรชน ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖” คือผู้ได้รับบาดเจ็บจากการปะทะกันในตุลาคม ๒๕๑๖ (บางคนก็พิการตลอดชีวิต) และญาติของ “วีรชน” นั้น ๆ ญาติของวีรชนทำการประท้วงโดยนั่งอดอาหารที่ทำเนียบรัฐบาลในราว ๆ ต้นเดือนตุลาคม แต่เจ้าหน้าที่ตำรวจและเจ้าหน้าที่ที่ทำเนียบพยายามขัดขวางด้วยวิธีต่าง ๆ ในวันอาทิตย์ที่ ๓ ตุลาคม ด้วยความร่วมมือของนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ชุมชนพุทธศาสตร์ประเพณี ญาติวีรชนจึงได้ย้ายมาทำการประท้วงที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ บริเวณลานโพธิ์ ในวันจันทร์ที่ ๔ ตุลาคม ผู้บริหารมหาวิทยาลัยคาดว่าคงจะมีการก่อฝูงชนขึ้นที่นั่น เป็นอุปสรรคต่อการสอบของนักศึกษา จึงได้มีหนังสือถึงนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการทบวงมหาวิทยาลัยแห่งรัฐขอให้รัฐบาลจัดหาที่ที่ปลอดภัยให้ผู้ประท้วงประท้วงได้โดยสงบและปลอดภัย

๗. ในเที่ยงวันจันทร์ที่ ๔ ตุลาคมนั่นเอง เหตุการณ์ก็เป็นไปอย่างคาด คือ ได้เกิดการชุมนุมกันขึ้น มีนักศึกษาระบบธรรมศาสตร์ นักศึกษามหาวิทยาลัยต่าง ๆ ตลอดจนประชาชนไปชุมนุมกันที่ลานโพธิ์ ในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ประมาณ ๕๐๐ คน ได้มี

การอภิปรายกันถึง (๑) เรื่องจอมพลถนอม (๒) เรื่องการฆ่า
พนักงานการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคที่นครปฐม และได้มีการแสดง
การจับพนักงานไฟฟ้านั้นแขวนคอโดยนักศึกษา ๒ คน คนหนึ่ง
ชื่อภินันท์เป็นนักศึกษาศิลปศาสตร์ปีที่ ๒ และเป็นสมาชิกชุมนุม
การละคอน แสดงเป็นผู้ที่ถูกแขวนคอ

จากปากคำของอาจารย์หลายคนที่ได้ไปดูการชุมนุมกันใน
เที่ยงวันจันทร์ที่ ๔ ตุลาคมนั้น ผู้แสดงแสดงได้ดีมาก ไม่มี
อาจารย์ผู้ใดที่ไปเห็นแล้วจะสะดุดใจว่าภินันท์แต่งหน้า หรือมี
ใบหน้าเหมือนเจ้าฟ้าชายมกุฎราชกุมาร เป็นการแสดงโดยเจตนา
จะกล่าวถึงเรื่องที่นครปฐมโดยแท้

เมื่ออธิการบดีลงไประงับการชุมนุมนั้น เป็นเวลาเกือบ
๑๔ น. แล้ว การแสดงเรื่องแขวนคอนั้นเลิกไปแล้ว ก่อนหน้า
นั้นมีการประชุมคณะบดีจนถึงเกือบ ๑๓ น. อธิการบดีรับประทาน
อาหารกลางวันที่ดีเลิศรสรสชาติอร่อย ๆ ๑๓ น. ถึง ๑๓.๓๐ น.
พอกลับจากดีเลิศรสรสชาติจะไปห้อง อธิการบดีเห็นว่ามี
การชุมนุมกัน เป็นอุปสรรคต่อการสอบไล่ของนักศึกษาจึงได้ไปห้าม

๘. รุ่งขึ้นหนังสือพิมพ์ต่าง ๆ หลายฉบับได้ลงรูปถ่ายการ
ชุมนุมและการแสดงแขวนคอนั้น จากรูปหนังสือต่าง ๆ เห็นว่า
นายภินันท์นั้นหน้าตาละม้ายมกุฎราชกุมารมากแต่ไม่เหมือน
ทีเดียว แต่ในภาพของหนังสือพิมพ์ ดาวสยาม (ซึ่งเป็นปรปักษ์
กับศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาตลอดมา) รูปเหมือนมาก จนกระทั่ง
มีผู้สงสัยว่าดาวสยามจะได้ตั้งใจแต่งรูปให้เหมือน

เรื่องนี้สถานีวิทยุยานเกราะ (ซึ่งก็เป็นปรปักษ์กับศูนย์กลาง
นิสิตนักศึกษา และเคยเป็นผู้บอกบทให้หน่วยกระหิงแดงโจมตี
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ด้วยอาวุธและลูกระเบิด เมื่อสิงหาคม

๒๕๑๓) ก็เลยนำเอามาเป็นเรื่องสำคัญ กล่าวหาว่าศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาเป็นคอมมิวนิสต์ เจตนาจะทำลายล้างสถาบันพระมหากษัตริย์ จึงได้พยายามแตงหน้านักศึกษาให้เหมือนมกุฎราชกุมารแล้วนำไปแขวนคอ ในการกระจายเสียงของยานเกราะนั้น ได้มีการช่วยๆ ให้ฆ่านักศึกษาที่ชุมนุมกันอยู่ในธรรมศาสตร์นั้นเสีย ยานเกราะได้เริ่มโจมตีเรื่องนี้เวลาประมาณ ๑๘ น. ในวันอังคารที่ ๕ ตุลาคม และได้กระจายเสียงติดต่อกันมาทั้งคืนวันอังคารต่อเนื่องถึงเช้าวันพุธที่ ๖ ตุลาคม

การชุมนุมประท้วง ๔ ตุลาคม ๒๕๑๓

๔. ส่วนทางศูนย์กลางนิสิตนักศึกษานั้น ได้จัดให้มีการชุมนุมที่สนามหลวงประท้วง (๑) ให้รัฐบาลจัดการกับจอมพลถนอม กิตติขจร (๒) ให้จับผู้ที่เป็นฆาตกรแขวนคอที่นครปฐมมาลงโทษ ตั้งแต่วันศุกร์ที่ ๑ ตุลาคม เป็นการทดลอง "พลัง" ตามที่นักศึกษากล่าว แล้วเลิกวันเสาร์ที่ ๒ อาทิตย์ที่ ๓ เพราะมีตลาดนัดที่ท้องสนามหลวง แล้วนัดชุมนุมกันอีกในเย็นวันจันทร์ที่ ๔ ตุลาคม

การชุมนุมประท้วงดังกล่าว ได้ทราบจากนักศึกษาว่า กำหนดจัดกันในช่วงต้นเดือนตุลาคมเพราะเป็นระยะที่นายทหารชั้นผู้ใหญ่เปลี่ยนแปลงตำแหน่งที่สำคัญ ๆ เนื่องจากมีผู้ครบเกษียณอายุไป ๓๐ กันยายน ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาสืบทราบมาว่า อาจจะมีการกระทำรัฐประหารโดยนายทหารผู้ใหญ่บางกลุ่มที่ไม่พอใจการสับเปลี่ยนตำแหน่งที่สำคัญ จึงต้องการจะแสดงพลังนักศึกษาเป็นการป้องกันการรัฐประหาร ในขณะเดียวกันก็เพื่อเรียกร้องให้รัฐบาลกระทำ ๒ อย่างข้างต้น

ฝ่ายทางสภากรรมกรก็กำหนดว่า จะมีการสัตรีศันับสนุน การประท้วงเพียง ๑ ชั่วโมงเป็นขั้นแรกในวันศุกร์ที่ ๘ ตุลาคม

เรื่องการชุมนุมประท้วงของศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาที่สนามหลวงนั้น มีหนังสือพิมพ์หลายฉบับไปถาม ม.ร.ว. เสถียร ปราโมช นายกรัฐมนตรีว่า ถ้าเขาจะมาชุมนุมกันที่ในธรรมศาสตร์ นายกรัฐมนตรีเห็นเป็นอย่างไร นายกรัฐมนตรีตอบว่า ถ้าย้ายไปชุมนุมกันที่ธรรมศาสตร์ก็จะดีมาก (หนังสือพิมพ์ต่อมาได้มาถาม อธิการบดีธรรมศาสตร์ว่าเห็นเป็นอย่างไรในคำตอบของนายกรัฐมนตรี อธิการบดีตอบว่าไม่ดีเลย)

๑๐. ในการชุมนุมประท้วงที่สนามหลวง เย็นวันจันทร์ที่ ๔ ตุลาคมนั้น เหตุการณ์ก็เหมือนกับการชุมนุมประท้วงในเดือนสิงหาคมเมื่อจอมพลประภาสเข้ามา คือพอฝนตกเข้าผู้ชุมนุมก็หักประท้วงทางด้านสนามหลวงเข้ามาในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ตั้งแต่เวลา ๒๐ น.

ทางผู้บริหารมหาวิทยาลัยได้ไปแจ้งความต่อตำรวจชนะสงครามตามระเบียบ ทางตำรวจชนะสงครามได้ส่งกำลังตำรวจประมาณ ๔๐ คนไปคุมเหตุการณ์ที่ด้านวัดมหาธาตุ ร่วมกับรองอธิการบดีฝ่ายการนักศึกษา ในการชุมนุมประมาณ ๒๕,๐๐๐ - ๔๐,๐๐๐ คนนั้น ตำรวจ ๔๐ คนคงจะทำอะไรมิได้ นอกจากจะใช้อาวุธห้ามผู้ชุมนุมมิให้เข้ามามหาวิทยาลัย ซึ่งถ้าเป็นเช่นนั้นจริง ก็จะทำให้เกิดจลาจลซึ่งมิใช่สิ่งที่ใคร ๆ หรือรัฐบาลต้องการ ฉะนั้นจึงเป็นภาวะที่ต้องจำยอมให้เข้ามาในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ฝ่ายกระหิงแดงและนวลนั้น ก็มาชุมนุมกันอยู่ที่วัดมหาธาตุอีกมุมหนึ่ง แต่เนื่องจากมีกำลังน้อยเพียงไม่กี่สิบคน

จึงมีได้ทำอะไร

ทางด้านศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาที่ชุมนุมต่างคืนอยู่ใน
ธรรมศาสตร์ตลอดมาจนถึงเช้าวันพุธที่ ๖ ตุลาคม ซึ่งเป็นเวลา
ที่เกิดเหตุ

๑๑. ทางฝ่ายผู้บริหารมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อมี
ประชาชนจำนวนมากไหลบ่ากันเข้ามาในเวลา ๒๐ น. ของวันจันทร์
ที่ ๔ ตุลาคม ก็ได้โทรศัพท์หารือกับ ดร. ประkob หุตะสิงห์
องคมนตรี นายกสภามหาวิทยาลัย และด้วยความเห็นชอบของ
ดร. ประkob ได้สั่งปิดมหาวิทยาลัยทันทีเพื่อป้องกันมิให้นักศึกษา
อื่น และอาจารย์ ข้าราชการมหาวิทยาลัยต้องเสี่ยงต่ออันตราย
(คราวจอมพลประภาสเข้ามาได้สั่งปิดมหาวิทยาลัยเมื่อมีการยิงกัน
และทิ้งระเบิดตายไป ๒ ศพแล้ว) และได้โทรศัพท์หารือรัฐมนตรี
ว่าการทบวงมหาวิทยาลัยแห่งรัฐก็ได้รับความเห็นชอบ จึงมี
หนังสือเป็นทางการรายงานท่านนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรี
ว่าการทบวงอีกโสดหนึ่ง

ครั้นแล้วผู้บริหารมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ก็ย้ายสำนักงาน
ไปอาศัยอยู่ที่สำนักงานการศึกษาแห่งชาติชั่วคราว ทิ้งเจ้าหน้าที่
รักษาทรัพย์สินและอาคารของมหาวิทยาลัยไว้ประมาณ ๔๐-๕๐ คน
และได้ติดต่อกับเจ้าหน้าที่เหล่านั้นตลอดเวลาโดยทางโทรศัพท์
และทางอื่น

การปลุกระดมมวลชนและกฎหมาย

๑๒. ฝ่ายยานเกราะและสถานีวิทยุในเครือของยานเกราะ
ก็ระดมปลุกปั่นให้ผู้ฟังเคียดแค้นนิสิตนักศึกษาประชาชนที่
ประท้วงอยู่ในธรรมศาสตร์ตลอดเวลา โดยอ้างข้อว่าจะทำลายล้าง

สถาบันพระมหากษัตริย์ โดยระดมหน่วยกระต๊องแดง นวพล และลูกเสือชาวบ้านให้กระทำการ ๒ อย่างคือ (๑) ทำลายพวก “คอมมิวนิสต์” ที่อยู่ในธรรมศาสตร์ (๒) ประท้วงรัฐบาลที่จัดตั้งรัฐบาลใหม่โดยไม่ให้นายสมัคร สุนทรเวช และนายสมบุญ คิริธร ได้เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย

การทำลายพวก “คอมมิวนิสต์” ในธรรมศาสตร์นั้น ได้ใช้ให้กระต๊องแดงและอันธพาลใช้อาวุธยิงเข้าไปในธรรมศาสตร์ตั้งแต่เที่ยงคืนจนรุ่งเช้าของวันพุธที่ ๖ ตุลาคม ฝ่ายทางธรรมศาสตร์ก็ได้ใช้อาวุธปืนยิงตอบโต้เป็นครั้งคราว

๑๓. การปลุกระดมของยานเกราะได้ผล ทางด้านรัฐบาล ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช ได้เรียกประชุมคณะรัฐมนตรีเป็นการด่วนในตอนดึกของวันอังคารที่ ๕ ตุลาคม และได้มีมติให้มีการนำตัวหัวหน้านักศึกษาและนายอภิรักษ์ ผู้แสดงละครแขวนคอมาสอบสวน

พอเช้าตรู่ของวันพุธที่ ๖ ตุลาคม นายสุธรรม เลขานุการ ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษา พร้อมด้วยผู้นำนักศึกษาจำนวนหนึ่งกับนายอภิรักษ์ นักแสดงละครแขวนคอ ได้ไปแสดงความบริสุทธิ์ใจที่บ้านนายกรัฐมนตรี เผอิญนายกรัฐมนตรีออกจากบ้านไปทำเนียบเสียก่อน นายกรัฐมนตรีจึงได้โทรศัพท์แจ้งให้อธิบดีกรมตำรวจคุมตัวนายสุธรรม นายอภิรักษ์และพวกไปสอบสวน ผู้เขียนบันทึกในขณะนี้ยังไม่ทราบผลการสอบสวนดังกล่าว

๑๔. การบุกมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์โดยตำรวจตามคำสั่งของนายกรัฐมนตรีนั้น เป็นการกระทำของรัฐบาลโดยเอกเทศมิได้มีการหารือกับอธิการบดีเลย แม้ว่าในตอนดึกของวันอังคารที่ ๕ ตุลาคม อธิการบดีจะได้พูดโทรศัพท์กับ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช

นายกรัฐมนตรีก็ตาม นายกรัฐมนตรีมิได้แจ้งให้อธิการบดีทราบ ว่ารัฐบาลจะเรียกตัวหัวหน้าลิตนศึกษา หรือนายอภิรักษ์มา สอบสวน ถ้านายกรัฐมนตรีประสงค์เช่นนั้น ก็มีวิธีที่จะเรียกตัว ได้ ให้มาสอบสวนโดยสันติ ไม่ต้องใช้กำลังรุนแรงจนควบคุม มิได้และจนเกินกว่าเหตุ

๑๕. การโจมตีนักศึกษาประชาชนที่ธรรมศาสตร์ ซึ่งเริ่ม ตั้งแต่เที่ยงคืน โดยมีการยิงเข้าไปในมหาวิทยาลัยจากภายนอก นั้น ได้ใช้กำลังตำรวจล้อมมหาวิทยาลัยตั้งแต่ ๐๓.๐๐ น. และได้เริ่มยิงเข้าไปอย่างรุนแรงโดยตำรวจตั้งแต่เวลา ๐๕.๐๐ น. ผู้ที่อยู่ในธรรมศาสตร์ขอให้ตำรวจหยุดชั่วคราว เพื่อให้ผู้หญิงที่อยู่ ในมหาวิทยาลัยได้มีโอกาสออกไป ตำรวจก็ไม่ฟัง

อาวุธในธรรมศาสตร์

๑๖. ในการบุกธรรมศาสตร์นั้น วิทยุยานเกราะประโคมว่า ภายในธรรมศาสตร์มีอาวุธร้ายแรง เช่น ลูกกระเบิด ปืนกลหนัก และอาวุธร้ายแรงอื่น ๆ ข้อนี้เป็นการกล่าวหาโดยปราศจากความ จริงตั้งแต่ ๒๕๑๗ มาแล้ว แต่เมื่อมีเหตุการณ์ที่จะพิสูจน์ข้อ เท็จจริงได้แต่ละครั้ง เช่น เมื่อกระหิงแดงบุกในเดือนสิงหาคม ๒๕๑๘ หรือเมื่อตำรวจเข้าไปกวาดล้างหลังจากการชุมนุมประท้วง จอมพลประภาส ก็มีได้มีหลักฐานประการใดว่า得有อาวุธสะสม ไว้ในธรรมศาสตร์

ถึงคราวนี้ก็ดี สิ่งที่เขาหน้าที่ตำรวจนำมาแสดงว่าเป็นอาวุธ ที่จับได้ในธรรมศาสตร์ก็มีแต่ปืนยาวสองกระบอก ปืนพกและ ลูกกระเบิด หาได้มีอาวุธร้ายแรงขนาดปืนกลไม่ เป็นเรื่องที่สร้าง ข้อกล่าวหาจากอากาศธาตุทั้งสิ้น

ตั้งแต่ปลายปี ๒๕๑๗ เป็นต้นมา นักการเมืองและหัวหน้า
นักศึกษาบางคนมีความจำเป็นต้องพกอาวุธไว้ป้องกันตัว เพราะ
หน่วยกระหิงแดง และตำรวจทหาร ฆาตกรรมมักจะทำร้ายหัวหน้า
กรรมกร หัวหน้าชาวนา ชาวไร่ หัวหน้านักศึกษา และนักการเมือง
อยู่เนื่อง ๆ และการฆ่าบุคคลเหล่านี้ทางตำรวจไม่เคยหาตัว
คนร้ายได้ (ขณะเดียวกันถ้าตำรวจฆ่าตำรวจ หรือมีผู้พยายาม
ฆ่านักการเมืองฝ่ายรัฐบาล ตำรวจจับคนร้ายได้โดยไม่ชักช้า)
พูดไปแล้ว การมีอาวุธไว้ป้องกันตัวในเมื่อรู้ว่าจะเสี่ยงต่ออันตราย
ก็มีเหตุผลพอสมควร

ระหว่างคืนวันจันทร์ที่ ๔ ตุลาคม จนถึงเช้าวันพุธที่ ๖
ตุลาคมนั้น นักศึกษาและประชาชนที่เข้ามาชุมนุมในธรรมศาสตร์
มีโอกาสนำอาวุธเหล่านั้นเข้าไปในมหาวิทยาลัยตลอดเวลา
นำเสียดายที่เจ้าหน้าที่ตำรวจมิได้ตั้งด่านสกัดค้นอาวุธทั้งทางด้าน
ผู้ชุมนุมประท้วงและฝ่ายกระหิงแดงเสียแต่ต้นมือ และเท่าที่
ปรากฏเป็นข้อเท็จจริงตลอดมา ฝ่ายกระหิงแดงได้พกอาวุธร้าย
ในที่สาธารณะเนื่อง ๆ โดยเจ้าหน้าที่ตำรวจไม่กล้าห้ามหรือ
ตรวจค้น

ถึงกระนั้นก็ดี ผู้เขียนบันทึกนี้เห็นว่าการชุมนุมประท้วง
ทางการเมืองไม่ว่าจะเป็นกรณีใดก็ตาม ต้องกระทำโดยสันติและ
ปราศจากอาวุธ ซึ่งเป็นการชุมนุมที่ชอบด้วยกฎหมายและรับรอง
โดยรัฐธรรมนูญ

๑๗. จากการ “สอบสวน” และ “สืบสวน” ของตำรวจและ
ทางการเท่าที่ปรากฏในเวลาที่ยืนยันบันทึกนี้ มีข้อกล่าวหาว่า
ในธรรมศาสตร์มีอุโมงค์อยู่หลายแห่ง แต่เจ้าหน้าที่ก็มีได้แสดง
ภาพของอุโมงค์ให้ดูเป็นหลักฐาน เป็นการปั้นน้ำเป็นตัวสร้างข่าว

ให้กำจัดรัฐมนตรีที่ชั่วและเลวออก การณ์ก็กลับกลายเป็นว่า ม.ร.ว. เส็นีย์ นายกรัฐมนตรี กลับเอานายสมัครและนายสมบุญ ออกไป เป็นเชิงว่านายสมัครและนายสมบุญซึ่งเป็นพรรคพวกกับ ยานเกราะนั้นเป็นคนเลวไป

๑๙. ยานเกราะระดมกำลังเรียกร้องให้ลูกเสือชาวบ้าน นวพล กระทั่งแดง และกลุ่มอื่น ๆ ในเครือ ชุมนุมกันที่ลานพระบรม รูปทรงม้าเพื่อเรียกร้องการจัดตั้งรัฐบาล การเรียกร้องกระทำ ตลอดคืนวันอังคารที่ ๕ คาบเช้าวันพุธที่ ๖ แล้วก็สามารถระดม พลเพื่อการเรียกร้องจัดตั้งรัฐบาลใหม่ต่อไป จนถึงเวลาบ่าย ม.ร.ว. เส็นีย์ จึงยอมจำนน และรับว่าจะคิดจัดตั้งรัฐบาลขึ้นใหม่ ตามคำเรียกร้อง

ต่อมาอีกประมาณ ๑ หรือ ๒ ชั่วโมงก็มีการยึดอำนาจกระทำ รัฐประหารขึ้นในเวลา ๑๘ น.

๒๐. เป็นที่น่าสังเกตว่า ตั้งแต่ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ เป็นต้นมา ผู้ที่เป็นปรปักษ์กับพลังนักศึกษา กรรมกร และชาวไร่ ชาวนา พยายามกล่าวหาว่านักศึกษา กรรมกร และชาวไร่ชาวนา “ใช้วิธีปลุกระดมมวลชน” และ “ใช้กฎหมายบังคับกฎหมาย” การกระทำของยานเกราะ กระทั่งแดง นวพล และลูกเสือชาวบ้าน และกลุ่มต่าง ๆ นั้นเป็นอย่างอื่นไปไม่ได้ ถ้าไม่ใช่วิธีปลุกระดม มวลชน และไม่ใช้การใช้กฎหมายบวกกับอาวุธมาทำลายกฎหมาย

เรื่องที่กล่าวมานี้มิใช่จะเริ่มเกิดขึ้นใน ๒๕๑๙ แต่เริ่มมา ตั้งแต่ ๒๕๑๗ กระทั่งแดงเป็นหน่วยที่ฝ่ายทหาร กอ.รมน. จัดตั้ง ขึ้นจากนักเรียนอาชีวะ ซึ่งบางคนก็เรียนจบไปแล้ว บางคนก็ไม่เรียน ไม่จบ บางคนก็ไม่เรียน กอ.รมน. เป็นผู้จัดตั้งขึ้นเพื่อหักล้าง พลังนักศึกษาตั้งแต่พวกเรากำลังร่างรัฐธรรมนูญอยู่ หนังสือพิมพ์

ต่างประเทศลงข่าวอยู่เนือง ๆ และระบุชื่อพันเอกสุตสาย หัสดิน
ว่าเป็นผู้สนับสนุน แต่ก็ไม่มีการปฏิเสธข่าว กอ.รมน. ไม่แต่เป็นผู้
จัดตั้ง เป็นผู้ฝึกอาวุธให้ นำอาวุธมาให้ใช้ และจ่ายเงินเลี้ยงดู
ให้จากเงินราชการลับ และตั้งแต่กลางปี ๒๕๑๗ เป็นต้นมา
หน่วยกระหิงแดงก็พกอาวุธปืนและลูกระเบิดประเภทต่าง ๆ อย่าง
เปิดเผย ไม่มีตำรวจหรือทหารจะจับกุมหรือห้ามปราม ไม่ว่าจะ
มีการประท้วงโดยสันติอย่างใดโดยนิตินักศึกษา กระหิงแดง
เป็นต้องใช้อาวุธซู่เชิญเป็นการต่อต้านทุกครั้ง นับตั้งแต่การ
ประท้วงบหมัญญิตีบางมาตราของรัฐธรรมนูญในปี ๒๕๑๗ การ
ประท้วงฐานทัพอเมริกาใน ๒๕๑๗-๒๕๑๘ การบุกมหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์ในเดือนสิงหาคม ๒๕๑๘ การประท้วงการกลับมา
ของจอมพลประภาสและจอมพลถนอม ตลอดจนมาแต่ละครั้ง
จะต้องมีผู้บาดเจ็บล้มตายเสมอ แม้แต่ช่างภาพหนังสือพิมพ์ที่
พยายามถ่ายภาพกระหิงแดงพกอาวุธ ก็ไม่วายถูกทำร้าย ใน
การเลือกตั้งในเมษายน ๒๕๑๙ กระหิงแดงก็มีส่วนซู่เชิญผู้สมัคร
รับเลือกตั้ง และในการโจมตีทำร้ายพรรคบางพรรคที่เขาเรียกกัน
ว่าฝ่ายซ้าย

๒๑. สมควรจะกล่าวถึง กอ.รมน. ในที่นี้ เพราะนอกจาก
จะเป็นผู้ชักกระหิงแดงให้ปฏิบัติการรุนแรงแล้ว ยังมีส่วนในการ
จัดตั้งกลุ่มและหน่วยอื่น ๆ ที่เป็นประโยชน์แก่กลุ่มทหารด้วย
เช่น นวพล ทั้งนี้โดยใช้งบประมาณแผ่นดินประเภทราชการลับ
ตลอดเวลา

กอ.รมน. เดิมมีชื่อว่า บก.ปค. แปลว่ากองบัญชาการปราบ
คอมมิวนิสต์ ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็น กอ.ปค. กองอำนวยการปราบ
คอมมิวนิสต์ ต่อมาเมื่อรัฐบาลมินโยบายจะคบกับประเทศ

คอมมิวนิสต์ จึงเปลี่ยนชื่อเป็นกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในประเทศ เป็นองค์กรที่จอมพลประภาสตั้งขึ้น และเป็นมรดกตกทอดต่อมาถึงทุกวันนี้

ความสำเร็จของ กอ.รมน. วัดได้ดังนี้ เมื่อแรกตั้งประมาณ ๑๐ ปีที่ผ่านมาแล้ว เงินงบประมาณสำหรับ บก.ปค. มีอยู่ประมาณ ๑๓ ล้านบาท และเนื้อที่ในประเทศไทยที่เป็นแหล่งคอมมิวนิสต์ในการปฏิบัติงานของ บก.ปค. มีอยู่ ๓ จังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ในปัจจุบันนี้ กอ.รมน. มีงบประมาณกว่า ๘๐๐ ล้านบาท และเนื้อที่ที่ประกาศเป็นแหล่งคอมมิวนิสต์มีอยู่เกือบทั่วราชอาณาจักรประมาณ ๓๐ กว่าจังหวัด

การปราบคอมมิวนิสต์ของ กอ.รมน. เป็นวิธีลับ ที่ปราบคอมมิวนิสต์จริงก็คงมี แต่ที่ปราบคนที่ไม่ใช่คอมมิวนิสต์ก็มีมาก ตั้งแต่ก่อน ๒๕๑๖ มาแล้ว เรื่องดังแดงที่พัทลุง เรื่องการรังแกชาวบ้านทุกหนทุกแห่งมีอยู่ตลอด แล้วใส่ความว่าเป็นคอมมิวนิสต์ จึงทำให้ราษฎรเดือดร้อนทั่วไป และที่ทนความทารุณโหดร้ายต่อไปไม่ได้ เข้าป่ากลายเป็นพวกคอมมิวนิสต์ไปก็มากมาย

รัฐสภาประชาธิปไตยในปี ๒๕๑๗-๒๕๑๘ และ ๒๕๑๙ ในเวลาพิจารณางบประมาณของ กอ.รมน. แต่ละปี ได้พยายามตัดงบประมาณออก หรือถ้าไม่ตัดออกก็ให้ตั้งเป็นงบราชการเปิดเผย แทนที่จะเป็นงบราชการลับ ได้ประสบความสำเร็จเพียงบางส่วน กอ.รมน. ยังสามารถใช้เงินเกือบร้อยล้านบาทแต่ละปีเป็นงบราชการลับ ทำการเป็นปรปักษ์ต่อระบบประชาธิปไตยได้ตลอดมา

๒๒. นวพล ถือกำเนิดมาจาก กอ.รมน. เช่นเดียวกับกระตังแดง แต่เป็นหน่วยสงครามจิตวิทยา ไม่ต้องใช้อาวุธเป็น

เครื่องมือสำคัญ แต่ทำงานร่วมกับกระตังแดง เป็นองค์กรที่พยายามรวบรวมคหบดี นายทุน ภิภษุ ที่ไม่มีใครอยากเห็นการเปลี่ยนแปลงทางสังคมให้ร่วมกันต่อต้านพลังนิติศึกษาศึกษาและกรรมกร วิธีการก็คือขอให้เกิดความหวาดกลัวว่าทรัพย์สินสมบัติต่าง ๆ ของตนนั้นจะสูญหายไปถ้ามีการเปลี่ยนแปลง แม้จะเป็นไปตามระบบประชาธิปไตย เครื่องมือของนวพลคือ การประชุม การชุมนุม การเขียนบทความต่าง ๆ นายวัฒนา เขียววิมล ซึ่งเป็นผู้จัดการนวพล เป็นผู้ที่พลเอกสายหยุดชุกชุมมารับใช้ กอ.รมน. จากอเมริกา มีผู้ที่เคยหลงเข้าใจผิดว่า นวพลจะสร้างสังคมใหม่ให้ดีขึ้นด้วยวิธีสหกรณ์ เช่น คุณสวด กุระมะโรหิต ต้องประสบความสำเร็จไป เพราะนวพลประกาศว่าจะสร้างสังคมใหม่ แต่แท้จริงต้องการสงวนสภาวะเดิมเพื่อประโยชน์ของนายทุนและขุนศึกนั่นเอง

๒๓. ลูกเสือชาวบ้าน ก่อตั้งขึ้นมาโดยแสดงวัตถุประสงค์ว่าจะไม่เกี่ยวข้องกับการเมือง แต่แท้จริงเป็นเครื่องมือทางการเมืองของกลุ่มนายทุนและขุนศึก โดยเห็นได้จากการเลือกตั้งใน เมษายน ๒๕๑๔ ลูกเสือชาวบ้านมีส่วนในการชักจูงให้สมาชิกและชาวบ้านทำการเลือกตั้งแบบลำเอียง วิธีนี้เป็นวิธีที่อเมริกันเคยใช้ อยู่ในเวียดนาม แต่ไม่สำเร็จ มาสำเร็จที่เมืองไทยเพราะใช้ความเท็จเป็นเครื่องมือ ว่าเป็นการจัดตั้งเพื่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ทรหรวงมหาดไทยมีส่วนสำคัญในการจัดตั้งลูกเสือชาวบ้านขึ้น และมักจะใช้คหบดีที่มั่งคั่งเป็นผู้ออกเงินเป็นหัวหน้าลูกเสือ การชุมนุมทางการเมืองในวันที่ ๖ ตุลาคมของลูกเสือชาวบ้านเป็นหลักฐานอย่างชัดในวัตถุประสงค์ของขบวนการนี้

๒๔. นอกจากกระตังแดง นวพล และลูกเสือชาวบ้าน

ฝ่าย กอ.รมน. และมหาดไทย ยังใช้กลุ่มต่าง ๆ เรียกชื่อต่าง ๆ อีกหลายกลุ่ม บางกลุ่มเป็นพวกกระต๊องหรือนิวพลแอบแฝง มา เช่น ค้างคาวไทย ชุมชนแม่บ้าน ผู้พิทักษ์ชาติไทย เป็นต้น เครื่องมือการปฏิบัติงานของกลุ่มเหล่านี้ได้แก่ บัตรสนเท่ห์ ใบปลิว ไทรศัพท์ซู่เซ็งญ เป็นต้น

๒๕. มาตรการทางการเมืองได้เริ่มมาตั้งแต่ปี ๒๕๑๗ โดยผู้แทนชาวไร่ชาวนาและกรรมกรถูกลอบทำร้ายที่ละคนสองคน ต่อมาก็ถึงนักศึกษา เช่น อมเรศ และนักการเมือง เช่น อาจารย์บุญสนอง บุญโญทยาน แต่ละคร้งตำรวจไม่สามารถหาตัวคนร้ายได้ จึงเป็นที่น่าสงสัยว่าตำรวจคงจะมีส่วนร่วมแน่ ๆ เพราะถึงที่มีผู้ร้ายทำร้ายตำรวจหรือนักการเมืองฝ่ายขวา ตำรวจจับได้โดยไม่ชักช้า

๒๖. ในตอนที่ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรีนั้นได้เริ่มมีการครอบคลุมสื่อมวลชน คือ หนังสือพิมพ์ วิทยุ และโทรทัศน์ ทางวิทยุและโทรทัศน์นั้น พลตรีประมาณ อดิเรกสาร รองนายกรัฐมนตรี หัวหน้าพรรคชาติไทยเป็นผู้คุมอยู่ ผู้ที่พูดวิทยุและโทรทัศน์ได้ต้องเป็นพวกของตน ถ้าไม่ใช่พวกไม่ยอมให้พูด และต้องโจมตีนักศึกษา กรรมกร ชาวนา อาจารย์มหาวิทยาลัย ขาประจำเรื่องนี้ได้แก่ ดุสิต ศิริวรรณ ประหยัด ศ. นาคะนาท ธานินทร์ กรัยวิเชียร อุทิศ นาคสวัสดิ์ ทมยันตี อาคม มกรานนท์ พ.ท. อุทาร์ สนิทวงศ์ เป็นต้น และการครอบคลุมเช่นนี้มีมาจนกระทั่งทุกวันนี้

๒๗. นิสิตนักศึกษาส่วนใหญ่มีเจตนาบริสุทธิ์ ต้องการประชาธิปไตย ต้องการช่วยเหลือผู้ยากจน แก้ไขความอยุติธรรมในสังคม ฉะนั้นพลังนิสิตนักศึกษาจึงเป็นพลังที่สำคัญสำหรับ

ประชาธิปไตย และขอกล่าวหาว่านิสิตนักศึกษาทำลายชาตินั้น เป็นขอกล่าวหาที่บิดเบือนป้ายสีเพื่อทำลายพลังที่สำคัญนั้น แต่ในสภาวะการณ์ในปี ๒๕๑๘-๒๕๑๙ ฝ่ายนิสิตนักศึกษาก็ไม่มีวิธีการผิดแผกไปจากตุลาคม ๒๕๑๖ เมื่อทำงานได้ผลใน ๒๕๑๖ นักการเมืองต่าง ๆ พวกกันประจบนิสิตนักศึกษา อวยกได้อะไรก็พยายามจัดทำให้ ถึงกับสนับสนุนให้ออกไปตามชนบทเพื่อสอนประชาธิปไตย ในโลกนี้ไม่มีที่ไหน ใครจะสอนประชาธิปไตยกันได้ และนักศึกษาที่โอหัง เมื่อออกไปตามชนบท ก็สร้างศัตรูไว้โดยไปตำเจ้าหน้าที คหบดี ชาวบ้านต่าง ๆ ต่อมานักศึกษาก็ยังคิดว่าพลังของตนนั้นมีพอที่จะต่อต้านองค์กรต่าง ๆ ใหม่ ๆ ของ กอ.รมน. มหาตไทย และนายทุนขุนศึก จับเรื่องต่าง ๆ ทุกเรื่องให้เป็นเรื่องใหญ่ พร่ำเพรื่อจนประชาชนเกิดความเบื่อหน่าย เช่น ชุมนุมกันที่ไรก็ตามก็ต้องมีการด่ารัฐบาล ไม่ว่าจะรัฐบาลไหน เรื่องการถอนทหารอเมริกันก็จัดชุมนุมอีก แม้ว่าจะรัฐบาลจะได้สัญญาว่าจะมีกำหนดถอนไปหมดแน่ การจัดนิทรรศการก็จัดแต่เฉพาะเป็นการอื้ออวดประเทศคอมมิวนิสต์เป็นต้น ที่ที่นักศึกษาไม่มีความเกรงใจ คือ ในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ใช้มหาวิทยาลัยพร่ำเพรื่อจนเกินไป และทำให้มหาวิทยาลัยล่อแหลมต่ออันตรายแห่งเดียว แทนที่จะกระจายฐานของนักศึกษาให้แพร่หลายออกไป ผู้บริหารมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์มีเรื่องต้องขัดแย้งกับนักศึกษามากครั้งบ่อยที่สุด แต่ที่สำคัญที่สุดนั้นคือ ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแทนที่จะเปลี่ยนวิธีการยังใช้วิธีการเดิม แทนที่จะปลุกนิยมในหมู่ประชาชน กลับนึกว่าประชาชนเข้าข้างตนอยู่เสมอ แทนที่จะบำรุงพลังให้กล้าแข็งขึ้นกลับทำให้อ่อนแอลง

อธิการบดีและที่ประชุมอธิการบดี

๒๘. เมื่อมีข่าวว่าจอมพลถนอมจะเข้าประเทศไทยนั้น ผู้เขียนได้รับบทเรียนจากคราวที่จอมพลประภาสเข้ามาเมืองไทย เดือนสิงหาคม จึงได้เห็นว่ามีมหาวิทยาลัยต่าง ๆ จะต้องได้รับความกระทบกระเทือนแน่ จึงได้เรียกประชุมอธิการบดีทั้งหลายที่ทบวงมหาวิทยาลัยแห่งรัฐ โดยรัฐมนตรีทบวงเห็นชอบด้วย ที่ประชุมอธิการบดีได้มีมติตอนต้นเดือนกันยายน ให้เสนอขอให้รัฐบาลพยายามกระทำทุกอย่างมิให้จอมพลถนอมเข้ามาในประเทศไทย เพราะจะทำให้เกิดความยุ่งยากในการศึกษา และจะทำให้สูญเสียการเรียน ในขณะที่เดียวกันก็มีข้อตกลงกันภายในระหว่าง มหาวิทยาลัยทั้งหลายว่า ถ้าจอมพลถนอมเข้ามาจริง แต่ละมหาวิทยาลัยก็ต้องใช้ดุลยพินิจว่า มหาวิทยาลัยใดควรปิด มหาวิทยาลัยใดควรเปิดต่อไป ทั้งได้วางมาตรการร่วมกันหลายประการ

๒๙. เมื่อจอมพลถนอมเข้ามาจริงในวันที่ ๑๙ กันยายน ผู้เขียนในฐานะประธานในที่ประชุมอธิการบดีสำหรับ ๒๕๑๙ ได้เรียกประชุมอธิการบดีอีกทันทีในวันที่ ๒๐ กันยายน โดยมีรัฐมนตรีทบวงร่วมด้วย ที่ประชุมได้เรียกร้องให้รัฐบาลจัดการเรื่องจอมพลถนอมโดยด่วน และขอทราบว่าจะทำเด็ดขาดอย่างไร เพื่อจะได้ชี้แจงให้นักศึกษาแต่ละมหาวิทยาลัยทราบเป็นการบรรเทาปัญหาทางด้านนักศึกษา แต่รัฐบาลหาได้ตัดสินใจอย่างหนึ่งอย่างใดไม่ เพียงแต่ออกแถลงการณ์อย่างไม่มี ความหมายอะไร

ต่อมาได้มีการประชุมอธิการบดีเรื่องนี้อีก ๒ ครั้ง แต่ละครั้งก็ไม่ได้รับคำตอบจากรัฐบาลเป็นที่แน่นอนอย่างไร ดร. นิพนธ์

ศศิธร รัฐมนตรีทบวง ได้ให้ความพยายามอย่างมากและเห็นใจ
อธิการบดีทั้งหลายในเรื่องนี้ แต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จในอันที่
จะให้คณะรัฐมนตรีหรือนายกรัฐมนตรีแสดงท่าทีอย่างไร

๓๐. ในคืนวันจันทร์ที่ ๔ ตุลาคม เมื่อนักศึกษาและ
ประชาชนหักเข้ามาในธรรมศาสตร์นั้น ผู้บริหารมหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์ได้ประกาศปิดมหาวิทยาลัยตามที่ได้กล่าวมาใน
ข้อ ๑๑ ทั้งนี้เป็นไปตามข้อตกลงกันในที่ประชุมอธิการบดี

ต่อมาในคืนวันอังคารที่ ๕ ตุลาคม ผู้เขียนได้พูดโทรศัพท์
กับ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช นายกรัฐมนตรี ในเวลาประมาณ
๒๓ น. ขอให้ท่านนายกรัฐมนตรีตั้งใครที่มีอำนาจเจรจากับ
นักศึกษาไปเจรจาในธรรมศาสตร์ เพราะที่แล้วมารัฐบาลเป็นเพียง
ฝ่ายรับ คือ เมื่อนักศึกษาต้องการพบ นายกรัฐมนตรีจึงให้พบ
ผู้เขียนเสนอว่าการตั้งผู้แทนนายกรัฐมนตรีไปเจรจากับนักศึกษา
นั้น จะช่วยให้การชุมนุมสลายตัวได้ง่ายขึ้น นายกรัฐมนตรี
ตอบว่าจะต้องนำความหารือในคณะรัฐมนตรีก่อน

หลังจากนั้นผู้เขียนเลยปลดโทรศัพท์ออกกระทั่งรุ่งเช้า
เพราะเหตุว่าในคืนวันนั้นได้มีผู้โทรศัพท์ไปด่าผู้เขียนอยู่ตลอดคืน
พอรุ่งเช้าก็เกิดเรื่อง

๓๑. ก่อนหน้านั้นได้มีการนัดหมายอยู่แล้วว่า จะมีการประชุม
สภามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในวันที่ ๖ ตุลาคม เวลา ๑๐ น.
ดร. ประkob หุตะสิงห์ นายกสภามหาวิทยาลัย เป็นประธานใน
ที่ประชุม ท้ายการประชุมนั้น ผู้เขียนได้แถลงลาออกจากตำแหน่ง
อธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โดยอ้างว่าจะอยู่เป็น
อธิการบดีต่อไปไม่ได้เพราะนักศึกษาและตำรวจได้ถูกทำร้าย
ถึงแก่ความตายมากมาย สภามหาวิทยาลัยก็แสดงความห่วงใย

ในความปลอดภัยส่วนตัวของอธิการบดี

๓๒. ในตอนบ่ายมีเพื่อนฝูง อาจารย์หลายคน แนะนำให้ผู้เขียนเดินทางออกไปจากประเทศไทยเสีย ยานเกราะก็ดี โบปลิวกั๊ดี ได้ยุยงให้มีการลงประชามติต่ออธิการบดีธรรมศาสตร์ ในฐานะที่เป็นผู้ยุยงส่งเสริมนักศึกษาให้ทำลายสถาบันพระมหากษัตริย์ ผู้เขียนเห็นว่าอยู่ไปก็ไม่เป็นประโยชน์ ต้องหลบ ๆ ซ่อน ๆ ระวัง กระสุน จึงตัดสินใจว่าจะไปอยู่กัวลาลัมเปอร์ ดูเหตุการณ์สักพักหนึ่ง เพราะขณะนั้นยังไม่มีจลาจลรัฐประหาร

๓๓. เครื่องบินไปกัวลาลัมเปอร์จะออกเวลา ๑๘.๑๕ น. ผู้เขียนได้ไปที่ดอนเมืองก่อนเวลาเล็กน้อย ปรากฏว่าเครื่องบินเสีย ต้องเลื่อนเวลาไป ๑ ชั่วโมง จึงนั่งคอยในห้องผู้โดยสารขาออก

ต่อมาปรากฏว่ามีผู้เห็นผู้เขียน นำความไปบอกยานเกราะ ยานเกราะจึงประกาศให้มีการจับกุมผู้เขียน และยุให้ลูกเสือชาวบ้านไปชุมนุมที่ดอนเมือง ชัดขวางมิให้ผู้เขียนออกเดินทางไป

เวลาประมาณ ๑๘.๑๕ น. ได้มีตำรวจชั้นนายพันโทตรงเข้ามาจับผู้เขียน โดยที่กำลังพูดโทรศัพท์อยู่ ได้ใช้กริยาหยาบคาย ตบหูโทรศัพท์ร่วงไป และบริภาษผู้เขียนต่าง ๆ นานา บอกว่าจะจับไปหาอธิบดีกรมตำรวจ ผู้เขียนก็ไม่ได้โต้ตอบประการใด เดินตามนายตำรวจนั้นออกมา

บรรดา สท. ทหารอากาศ และตำรวจกองตรวจคนเข้าเมือง ได้้ออกความเห็น ว่า ไม่ควรนำตัวผู้เขียนออกไปทางด้านห้องผู้โดยสารขาออก เพราะมีลูกเสือชาวบ้านอยู่เป็นจำนวนมากเกรงว่าจะมีการทำร้ายขึ้น จึงขออนุญาตทางกองทัพอากาศ จะขอนำออกทางสนามบินกอล์ฟกองทัพอากาศ

ธรรมศาสตร์ที่เป็นนอพลเข้ามาหนึ่งอยู่ ๒ คน นัยว่าต้องการเข้ามาเยาะเย้ย แต่ผู้เขียนจำเขาไม่ได้เลยไม่ได้ผล และในขณะนั้นก็มีการสั่งให้ปล่อยตัวเดินทางได้แล้ว เข้าใจว่าอาจารย์ทั้งสองคือ อาจารย์ราตรีและอาจารย์ปนัดดา

ต่อมาอีกสักครู่ นายวัฒนา เขียววิมล ก็เข้ามาในห้องที่ผู้เขียนถูกคุมขังอยู่ เคยรู้จักกันมาก่อน เขาจึงเข้ามาทัก ผู้เขียนก็ทักตอบ แต่แล้วก็หันไปจัดการจองเครื่องบินกับเจ้าหน้าที่ นายวัฒนาอยู่สักครู่เล็ก ๆ ก็ออกไป

การปฏิวัติรัฐประหาร

๓๗. คณะที่กระทำการปฏิวัติ เรียกตนเองว่า “คณะปฏิรูปการปกครอง” เพื่อมิให้ฟังเหมือนกับการ “ปฏิวัติ” ของจอมพลสฤษดิ์และจอมพลถนอมที่แล้วมา ซึ่งเป็นที่น่าเบื่อหน่ายของประชาชน แต่ความจริงก็เป็นการปฏิวัติรัฐประหารนั่นเอง โดยทหารกลุ่มหนึ่ง โดยมีพลเรือนเป็นใจด้วย เพราะ (๑) ได้มีการล้มรัฐธรรมนูญ (๒) ได้มีการล้มรัฐสภา (๓) ได้มีการล้มรัฐบาลโดยผิดกฎหมาย (๔) คำสั่งของหัวหน้าคณะ “ปฏิรูป” เป็นกฎหมาย (๕) มีการจับกุมประบักษ์ทางการเมืองโดยพลการเป็นจำนวนมาก และยังมีลักษณะอื่น ๆ ที่ไม่ผิดแผกแตกต่างไปจากการปฏิวัติรัฐประหารที่แล้ว ๆ มา

๓๘. มีพยานหลักฐานแสดงว่าผู้ที่ต้องการจะทำการรัฐประหารนั้น มีอยู่อย่างน้อย ๒ ฝ่าย ฝ่ายที่กระทำรัฐประหารเมื่อเวลา ๑๘ น. วันที่ ๖ ตุลาคม กระทำเสียก่อน เพื่อต้องการมิให้ฝ่ายอื่น ๆ กระทำได้ ข้อนี้อาจจะจริง เพราะปรากฏว่า พลเอกฉลาด หิรัญศิริ นักทำรัฐประหารถูกปลดและไปบวช

อาศัยกาสาวพัสดร์อยู่ที่วัดบวรนิเวศเช่นเดียวกับจอมพลถนอม (วัดบวรนิเวศต่อไปนี่คงจะจำกันไม่ได้ว่าแต่ก่อนเป็นวัดอย่างไร) และพลโทวิฑูร ยะสวัสดิ์ ก็รีบรับคำสั่งไปประจำตำแหน่งพลเรือนที่ประเทศญี่ปุ่น

แต่อย่างไรก็ตาม ก็ยังเป็นปฏิวัติรัฐประหารอยู่วันยังค่ำ

๓๙. ตามประเพณีการรัฐประหารของไทยในระยะ ๒๐ ปีที่แล้วมา คณะรัฐประหารจัดให้มีการปกครองออกเป็น ๓ ระยะ

(ก) ระยะที่ ๑ เพิ่งทำการรัฐประหารใหม่ ๆ มีการล้มรัฐธรรมนูญ ล้มรัฐสภา จับรัฐมนตรี และศัตรูทางการเมือง ประกาศตั้งหัวหน้าและคนรอง ๆ ไป ตั้งที่ปรึกษาฝ่ายต่าง ๆ เช่น การต่างประเทศ เศรษฐกิจ ฯลฯ ให้ปลัดกระทรวงทำหน้าที่รัฐมนตรี ออกประกาศคำสั่งต่าง ๆ เป็นต้น ระยะนี้เป็นระยะที่เผด็จการมากที่สุด

(ข) ระยะที่ ๒ เป็นระยะที่มีธรรมนูญการปกครอง ตั้งคณะรัฐมนตรี ตั้งสภา ออกกฎหมายโดยสภา แต่ยังเป็นระยะที่เผด็จการอยู่มาก เพราะคณะรัฐมนตรีก็ดี รัฐสภาที่แต่งตั้งขึ้นก็ดี หัวหน้าปฏิวัติยังเป็นผู้คุมอยู่

(ค) ระยะที่ ๓ เป็นระยะที่รัฐสภาแต่งตั้งนั้น ได้ร่างรัฐธรรมนูญใหม่เสร็จแล้ว จะมีการเลือกตั้งผู้แทนราษฎร แต่หัวหน้าปฏิวัติยังสามารถบันดาลให้การเลือกตั้งนั้นล่าเอียงเข้าข้างตนเอง

แต่ระยะเวลาจะกินเวลาเท่าใดนั้น แล้วแต่หัวหน้าคณะปฏิวัติ เช่น สมัยจอมพลสฤษดิ์ ระยะที่ ๒ กินเวลากว่า ๑๐ ปี

การจับกุมศัตรูทางการเมืองและใช้อำนาจเผด็จการนั้น กระทำได้ทุกเมื่อทุกระยะ โดยอาศัยกฎหมายป้องกันการกระทำ

อันเป็นคอมมิวนิสต์ และอาศัยธรรมเนียมการปกครองหรือรัฐธรรมนูญ (ปกติมาตรา ๑๗) ให้อำนาจแก่วุฒิสภาคณะปฏิวัติ และนายกรัฐมนตรีอย่างเต็มที่

๔๐. ในการรัฐประหารปัจจุบันระยะที่ ๑ กินเวลาตั้งแต่ ๖ ตุลาคม ถึง ๒๒ ตุลาคม นับตั้งแต่นั้นมาเราอยู่ในระยะที่ ๒ แต่่นายกรัฐมนตรีธานินทร์ กรัยวิเชียร ยังขยายความต่อไปอีกว่า ระยะที่ ๒ จะกินเวลา ๔ ปี และระยะที่ ๓ จะแบ่งเป็น ๒ ตอน ตอนละ ๔ ปี โดยจะกุมอำนาจไว้ต่อไปในระยะที่ ๓ ตอนต้น “เพื่อให้เวลาประชาชนไทยสามารถเรียนรู้การใช้สิทธิตามระบบประชาธิปไตย”

๔๑. การรัฐประหารปัจจุบันมีข้อแตกต่างจากการรัฐประหารที่แล้วมาอยู่ ๓ ข้อใหญ่ ๆ คือ (๑) หัวหน้าปฏิวัติไม่เป็นนายกรัฐมนตรีเสียเอง กลับแต่งตั้งพลเรือนเป็นนายกรัฐมนตรี และมีการแต่งตั้งล่วงหน้า ๑๔ วัน (๒) ตามธรรมนูญการปกครองที่ประกาศใช้เมื่อ ๒๒ ตุลาคม ๒๕๑๙ (เขาเรียกกันว่ารัฐธรรมนูญ) นายกรัฐมนตรีและคณะรัฐมนตรีมีอิสรภาพในการบริหารน้อยกว่าที่แล้วมา เพราะมีสภาที่ปรึกษา (ทหารล้วน) ค้ำอยู่ และ (๓) มีการเห็ดทูนความเท็จในทางปฏิวัติมากกว่าคราวก่อน ๆ

๔๒. ในการรัฐประหารแต่ละครั้งในประเทศไทย หัวหน้าปฏิวัติเป็นนายทหารบก คราวนี้หัวหน้าเป็นทหารเรือ และรองก็เป็นนายทหารอากาศ เป็นที่เข้าใจกันว่า พล.ร.อ. สงัด ชลอมอยู่เป็นผู้ที่ถูกอุปโลกนขึ้นมามากกว่า เพราะนิสัยใจคอและลักษณะการคุมกำลังนั้นคงจะไม่ทำให้คุณสงัดกระทำรัฐประหารได้เอง การที่รีบตั้งพลเรือนขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรีแทนที่จะเป็นเสียเองก็ทำให้เกิดความฉงนมากขึ้น ปัญหาที่มีผู้กล่าววิจารณ์กันมาก

ก็คือ ใครเล่าอยู่เบื้องหลังการรัฐประหารคราวนี้ ซึ่งรู้สึกว่าการทำ
กันแบบรีบด่วน อาจจะวางแผนไว้ก่อนหน้าแล้ว แต่รู้สึกว่ารื
บจัดทำในวันที่ ๖ ตุลาคม หลังจากฆาตกรรมในธรรมศาสตร์
นั่นเอง

จะว่าพวกของพลเอกฉัตรก็ไม่ใช่ จะว่าพวกของพลโทวิฑูร
ก็ไม่ใช่ จอมพลถนอมก็ยังไม่ออกหน้ามา และคงจะไม่แสดงหน้า
ออกมา จะเป็นใครเล่า เป็นประเด็นที่นักประวัติศาสตร์คงจะ
ค้นหาความจริงได้

๔๓. รัฐธรรมนูญ ๒๒ ตุลาคม ยังให้อำนาจแก่นายกรัฐมนตรี
อย่างกว้างขวาง เช่น จะใช้อำนาจตุลาการลงโทษผู้ใดก็ได้ตาม
อำเภอใจ ตามมาตรา ๒๑ ซึ่งถอดมาจากมาตรา ๑๗ ของธรรมนูญ
การปกครองเดิม แต่คราวนี้มีสภาที่ปรึกษาของนายกรัฐมนตรี
มาค้ำคือนายกรัฐมนตรี และคณะรัฐมนตรี (มาตรา ๑๘ และ
มาตรา ๒๑) สภาที่ปรึกษาของนายกรัฐมนตรีได้แก่ “คณะปฏิรูป
การปกครอง” นั่นเอง คือเป็นกลุ่มนายทหารและตำรวจ (๑ คน)
ที่ยึดอำนาจเมื่อ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๔

๔๔. มาตรา ๘ ของ “รัฐธรรมนูญ” เกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพ
ของบุคคลมีข้อความประโยคเดียวคือ “บุคคลที่มีเสรีภาพภายใต้
บทบัญญัติแห่งกฎหมาย” และเราก็พอจะทราบว่าเป็นผู้
บัญญัติกฎหมาย

นอกจากนั้นในทางปฏิบัติเท่าที่เป็นมา ประชาชนจะไม่มีสิทธิ์
ทราบความจริงอย่างใดเลย นอกจาก “ข้อเท็จจริง” ที่รัฐบาล
อนุญาตให้ทราบได้ เพราะ “คณะปฏิรูป” ได้ตั้งกรรมการขึ้น
๒ คณะ คณะหนึ่งเป็นผู้วินิจฉัยว่าจะอนุญาตให้หนังสือพิมพ์ใด
บ้างออกตีพิมพ์ได้ และอีกคณะหนึ่งเป็นผู้เซ็นเซอร์หนังสือพิมพ์

ที่ออกได้ บุคคลที่ได้รับแต่งตั้งให้เป็นกรรมการทั้ง ๒ คณะนี้ เป็นผู้เชี่ยวชาญในการกล่าวเท็จ เขียนเท็จทั้งนั้น และหนังสือพิมพ์ที่ได้รับอนุญาตให้ออกจำหน่ายได้ก็มีแต่หนังสือที่เชี่ยวชาญในความเท็จ ฉะนั้นในระยะนี้และระยะต่อไปนี้ซึ่งยังไม่ทราบว่าจะหมดสิ้นเมื่อใด หนังสือพิมพ์ของเมืองไทยส่วนใหญ่จะมีความเท็จเป็นเกณฑ์ เชื่อถือไม่ได้

ยกตัวอย่างเช่น *ดาวสยาม* ลงข่าวว่าตำรวจตามจับนาย คำสิงห์ ศรีนอกแล้ว ทางทหารได้หลักฐานยืนยันว่า คำสิงห์ กับป่วย กับเสนห์ กับสุลักษณ์ ไปประชุมกันที่โคราชกับเคจีบี เพื่อทำลายชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และลงรูปถ่ายหมู่ มีฝรั่งอยู่ด้วย อ้างว่าเป็นเคจีบี (รัสเซีย) ความจริงนั้นรูปถ่ายหมู่ถ่ายที่เขื่อนน้ำพรม การประชุมนั้นก็เกี่ยวกับการสร้างเขื่อนผามอง ผู้ร่วมประชุมนอกจากอาจารย์มหาวิทยาลัย ชาวบ้าน ข้าราชการ ทั้งส่วนกลางและท้องถิ่นแล้ว ยังมีผู้แทนการไฟฟ้าฝ่ายผลิตด้วย และคนที่ *ดาวสยาม* อ้างว่าเป็นรัสเซีย เคจีบี นั้น คือ นายสจ๊วต มีแซม ชาวอเมริกัน ศาสนาคริสเตียน นิกายแควกเก้อ ขณะนั้นเป็นผู้อำนวยการสัมมนาของแควกเก้ออยู่ที่สิงคโปร์ เวลานี้กลับไปอเมริกาแล้ว

ความเท็จที่หนังสือเหล่านี้คำอยู่มีอยู่ตลอดเวลาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๗ ส่วนวิทยุโทรทัศน์นั้นก็ยังคงคำความเท็จอยู่ตลอดเวลาเช่นเดิม

ในคืนวันที่ ๕ ต่อวันที่ ๖ ตุลาคม สถานีวิทยุ ท.ท.ท. ได้พยายามเสนอข่าวเกี่ยวกับการชุมนุมประท้วงอย่างเป็นทางการเป็นกลาง แต่สถานีวิทยุยานเกราะไม่พอใจ เพราะ ท.ท.ท. เสนอความจริง ทำให้การปลุกกระดมของยานเกราะเสียหายจึงได้ประณาม ท.ท.ท.

อยู่ตลอดเวลาด้วย ครั้นมีการรัฐประหารขึ้น ก็ได้มีการปลดผู้รับผิดชอบทาง ท.ท.ท. ทั้งวิทยุและโทรทัศน์ออกโดยไม่มีเหตุผล เป็นอันว่าจะหาความจริงจากหนังสือพิมพ์หรือวิทยุโทรทัศน์เมืองไทยมิได้เลย แม้แต่ข่าวว่าตำรวจหรือทหารได้จับใครต่อใครไปบ้าง หรือใครข้ามไปลาว หรือใครทำอะไร อยู่ที่ไหน พูดว่าอย่างไร นอกจาก “ข่าว” ที่รัฐบาลป้อนให้

คณะรัฐมนตรี ๒๒ ตุลาคม ๒๕๑๓

๔๕. นายธานินทร์ กรัยวิเชียร นายกรัฐมนตรีเป็นคนสะอาดบริสุทธิ์ เท่าที่เกี่ยวกับการปฏิบัติราชการแผ่นดิน เป็นผู้ที่ได้ออกวิทยุโทรทัศน์แบบนิยมชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และสอนกับเขียนหนังสือเกี่ยวกับการต่อต้านปราบปรามคอมมิวนิสต์มากพอสมควร จนมีผู้กล่าวกันว่าเป็น “ชาวสุด”

เมื่อยังหนุ่ม ๆ อยู่ กลับจากศึกษาที่ประเทศอังกฤษใหม่ ๆ นายธานินทร์เป็นผู้ที่รักการเขียนอยู่เป็นนิสัยแล้ว ได้เขียนบทความหลายเรื่อง โดยอยากเห็นความเปลี่ยนแปลงทางสังคมของไทย ครั้งนั้นวงการตุลาการมีเสียงกล่าวหาว่านายธานินทร์เป็นคอมมิวนิสต์ จะด้วยเหตุอันกระมังที่มีปฏิกิริยาต่อต้านคอมมิวนิสต์อย่างไม่หยุดยั้ง

นายธานินทร์มีความรู้ดี มีสติปัญญาเฉียบแหลม และรู้ตัวว่าฉลาดและสามารถ ปัญหาเมื่ออยู่ว่าจะทนให้สภาที่ปรึกษานายกรัฐมนตรีค้ำคองอยู่ได้นานเท่าใด เฉพาะอย่างยิ่งถ้าสภาที่ปรึกษานั้นเข้าข้างคนทุจริตในราชการ หรือทำการทุจริตเสียเอง

๔๖. ในคณะรัฐมนตรี ฝ่ายทหารสงวนตำแหน่งไว้ ๓ ตำแหน่งคือ รองนายกรัฐมนตรี ๑ รัฐมนตรีกลาโหม ๑ และ

รัฐมนตรีช่วยกลาโหม ๑ ทั้ง ๓ ตำแหน่งนี้ไม่ต้องกล่าวถึง
รัฐมนตรีมหาดไทย ก็เหมาะสมกับฉายาของกระทรวงนี้
ที่เราเรียกกันว่า กระทรวงมาเฟีย

ที่รัฐมนตรีที่เป็นข้าราชการประจำ ไม่ถึงขั้นปลัดกระทรวง
ได้รับแต่งตั้งเป็นรัฐมนตรี ๘ คน คือ รองนายกรัฐมนตรีคนที่ ๒
รัฐมนตรีช่วยมหาดไทย รัฐมนตรีต่างประเทศ พาณิชย ย์ ยุติธรรม
ศึกษาธิการ สาธารณสุข และทบวงมหาวิทยาลัย

รองนายกรัฐมนตรีคนที่ ๒ และรัฐมนตรียุติธรรม เป็นเพื่อน
ส่วนตัวของนายกรัฐมนตรี

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังเลือกมาจากประธานคณะ
กรรมการตรวจเงินแผ่นดิน รัฐมนตรีว่าการเกษตรเป็นข้าราชการ
บำนาญอายุ ๗๗ ปี รัฐมนตรีว่าการอุตสาหกรรมเป็นข้าราชการ
บำนาญทหารอากาศ รัฐมนตรีว่าการคมนาคมเป็นเจ้าของรถเมล์
ขาวมาแต่เดิม ทั้ง ๔ คนนี้คงจะทำหน้าที่ได้ตามสมควร ตาม
ความประสงค์ของสภาที่ปรึกษาของนายกรัฐมนตรี แต่เท่าที่ได้
ทราบมานายกรัฐมนตรีได้ทาบทามผู้อื่นก่อน และได้รับการปฏิเสธ
มาหลายราย

รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรีโกหกเก่ง และโกหกจน
ได้ดี

๔๗. คนอื่น ๆ ที่โกหกเก่ง แต่น่าเสียใจที่ยังไม่ได้ดี คือ
ศาสตราจารย์ ดร. อุทิศ นาคสวัสดิ์ อาคม มกรานนท์ ทมยันตี
วัฒนา เขียววิมล อุทาร์ สนิทวงศ์ ประหยัด ศ. นาคะนาท และ
เพื่อน ๆ ของเขาอีกหลายคนที่เป็นนักหนังสือพิมพ์ นักพฤกษวิทยา
และโทรทัศน์

อะไรจะเกิดขึ้น

๔๘. ผู้เขียนได้ให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์ไว้เมื่อเดือนกันยายน (ซึ่งบางตอนได้นำมาถ่ายทอดใน พาร์ฮิสเทอร์นอีโคโนมิก รีวิว) ว่า ถ้าเกิดปฏิวัติรัฐประหารขึ้นในประเทศไทย จะมีนักศึกษา อาจารย์ นักการเมือง กรรมการ ชวนาชาวยุโรปเข้าไปสมทบกับพวกคอมมิวนิสต์ (ทั้ง ๆ ที่ไม่เป็นคอมมิวนิสต์) อีกเป็นจำนวนมาก เท่าที่ฟังดูในระยะ ๒๐ วันที่แล้วมา ก็รู้สึกเป็นจริงตามนั้น ยังมีเหตุร้ายแรงที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ซึ่งกระทบกระเทือนทั่วไปหมด มิใช่แต่นักศึกษาธรรมศาสตร์เท่านั้น ยังมีช่องทางเป็นจริงมากขึ้น

๔๙. ข้อที่น่าเสียดายสำหรับคนรุ่นหนุ่มรุ่นสาวที่ไผ่ในเสรีภาพก็คือ เหตุการณ์ในวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๔ ไม่เปิดโอกาสให้เขามีทางเลือกที่ ๓ เสียแล้ว ถ้าไม่ทำตัวสงบเสถียรคล้อยตามอำนาจเป็นธรรม ก็ต้องเข้าไปทำงานร่วมกับคอมมิวนิสต์ ใครที่สนใจในเรื่องสันติวิธี ประชาธิปไตย และเสรีภาพ จะต้องเริ่มต้นใหม่ เบิกทางให้แก่หนุ่มสาวรุ่นนี้และรุ่นต่อ ๆ ไป

๕๐. ได้กล่าวมาข้างต้นแล้วว่า ทหารทั้งหลายยังแตกกันและยังแย่งทำรัฐประหาร สภาพการณ์ก็คงจะเป็นอยู่เช่นนั้น แม้ว่าตัวการคนหนึ่งจะหลบไปบวช และอีกคนหนึ่งไปญี่ปุ่น จะทำอะไรให้เกิด "ความสามัคคี" ในหมู่ทหาร ซึ่งหมายความว่า เป็น "ความสามัคคีในชาติ" ได้ น่าคิดว่าบทบาทของจอมพล ถนอม กิตติขจร น่าจะยังมีอยู่ อาจจะไปลี้ภัยออกมารับใช้บ้านเมือง เพื่อสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นได้อย่างที่เคยมีมาในประวัติศาสตร์ไทยสมัยกรุงศรีอยุธยาหลายครั้งหลายหน เช่น พระมหาธรรมราชา เป็นต้น แล้วจอมพลประภาส จารุเสถียร เล่า

พันเอกณรงค์ กิตติขจร เล่า

๕๑. เหตุการณ์จะเป็นอย่างไร ทางด้านการเมืองก็ตามเป็นที่แน่ชัดว่า โครงการสร้างระบบประชาธิปไตย ๓ ระยะ ๑๒ ปีของคุณธานินทร์ กรัยวิเชียร กับพวก คงจะไม่เป็นไปตามนั้น “เสี้ยนหนามศัตรู” ของรัฐบาลนี้มีหลายทางหลายฝ่ายนัก อะไรจะเกิดขึ้นก็ได้ และสภาวะบ้านเมืองก็คงจะอำนวยให้เกิดขึ้นได้หลายอย่าง ข้อที่แน่ชัดก็คือ สิทธิเสรีภาพพื้นฐานจะถูกบั่นทอนลงไป สิทธิของกรรมกร ชาวไร่ชาวนาจะด้อยถอยลง และผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนมากที่สุด คือ ประชาชนพลเมืองธรรมดา นั่นเอง

๕๒. เมื่อกรรมกรไม่มีสิทธิโต้แย้งกับนายจ้าง เมื่อการพัฒนาชนบทแต่ละชนิดเป็นการ “ปลุกกระดมมวลชน” เมื่อมีการปฏิรูปที่ดินเป็นสังคมนิยม เมื่อราคาข้าวจะต้องถูกกดต่ำลง เมื่อไม่มีผู้แทนราษฎรเป็นปากเสียงให้ราษฎร เมื่อผู้ปกครองประเทศเป็นนายทุนและขุนศึก การพัฒนาประเทศและการดำเนินงานเศรษฐกิจและสังคมของประเทศคงจะเป็นไปอย่างเดิม ตามระบบที่เคยเป็นมาก่อน ๒๕๑๖ ฉะนั้น พอจะเดาได้ว่า ปัญหาเศรษฐกิจของประชาชนจะมีมากขึ้นทุกที โดยช่องว่างระหว่างคนมีกับคนจนจะกว้างขึ้น ชนบทและแหล่งเสื่อมโทรมจะถูกทอดทิ้งยิ่งขึ้น ส่วนชาวกรุงเทพฯ และหัวเมืองใหญ่ ๆ ที่ร่ำรวยอยู่แล้วจะรวยยิ่งขึ้น ความฟุ้งเฟ้อจะมากขึ้นตามส่วน

การปฏิรูปการศึกษา การกระจายสาธารณสุขไปสู่ชนบท การกระจายอำนาจ การปกครองท้องถิ่นอย่างดี ก็จะหยุดชะงัก ปัญหาสังคมของประเทศไทยจะมีแต่รุนแรงขึ้น

๕๓. ทางด้านการต่างประเทศ อเมริกาคงจะมีบทบาทมาก

ขึ้นในประเทศไทย โดยใช้เป็นหัวหอกต่อสู้กับประเทศคอมมิวนิสต์
 เพื่อนบ้านของเรา ประเทศต่าง ๆ ที่เป็นภาคีในองค์การอาเซียน
 คงดีใจเพราะได้สมาชิกใหม่ที่เป็นเผด็จการด้วยกัน และยังเป็น
 ด้านแรกต่อสู้คอมมิวนิสต์ให้เขาด้วย

ภายในรัฐบาลไทยเอง ความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้าน
 ที่เป็นคอมมิวนิสต์คงจะไม่ราบรื่นนัก จะเห็นได้จากการที่เอาปลัด
 กระทรวงการต่างประเทศและอธิบดีกรมการเมืองออกจากราชการ
 นัยว่าพวกทหารไม่ชอบ เพราะไปทำญาติติดกับญวน เขมร และ
 ลาว โดยสมรู้ร่วมคิดกับรัฐมนตรีต่างประเทศคนก่อน การ
 “ปราบ” ญวนอพยพคงจะมีต่อไป การวิวาทกับลาวและเขมรเรื่อง
 เขตแดนหรือเรื่องอื่น ๆ ที่หาได้ง่าย คงจะเป็นเรื่องจริงจังขึ้นมา
 ปัญหาเมื่ออยู่ว่า จะเป็นเรื่องวิวาทเฉพาะประเทศเล็ก ๆ ด้วยกันอย่าง
 เดียว หรือจะชักนำมหาอำนาจให้เข้ามาร่วมทำให้ลุกลามต่อไป

๕๔. ผู้เขียนรู้สึกว่เท่าที่เขียนมานั้น ค่อนข้างจะเป็นเรื่อง
 เศร้า น่าสลด อนาคตมืดมน

ใครเห็นแสงสว่างบ้างในอนาคต โปรดบอก

๒๘ ตุลาคม ๒๕๑๓

แนวทางสันติวิธี

พิมพ์ใน แนวทางสันติวิธี ทางเลือกของคนไทยหลัง ๖ ตุลา
สำนักพิมพ์ประกายพรึก, ๒๕๒๑
ดร. ป่วย อึ้งภากรณ์ เล่ม ๑๐ : ทัศนะทางการเมือง, คู่แข่ง ๒๕๓๖

๑

ผมมีความยินดีที่ทราบว่าเพื่อนทางญี่ปุ่นจะจัดพิมพ์เอกสารเรื่องเมืองไทยขึ้นเผยแพร่ในหมู่ชาวญี่ปุ่น สมัยนี้ความจริงเป็นเรื่องหายาก เฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ ของเมืองไทยที่มาจากเมืองไทย เพราะรัฐบาลปัจจุบันนอกจากจะทำลายเสรีภาพและสิทธิของประชาชนไทยโดยแถลงเป็นนโยบายว่าจะขังคนไทยทั้งเมืองมิให้ใช้เสรีภาพถึง ๑๒ ปี แล้วยังสกัดกั้นมิให้ความจริงออกมาจากเมืองไทยด้วยวิธีต่าง ๆ เช่น การปิดหนังสือพิมพ์ การปิดเบื่อนข่าวสารทางวิทยุและโทรทัศน์ การขับไล่ผู้สื่อข่าวต่างประเทศที่เขียนข่าวจริงจากเมืองไทย เป็นต้น ฉะนั้น หากมีเอกสารที่ออกมาโดยผู้เขียนมีอิสระที่จะเขียน โดยมีต้องพะวงถึงโทษที่อาจจะได้รับในเงื้อมมือของรัฐบาลไทย โลกก็ย่อมเจริญขึ้น เพราะมีช่องทางที่จะเปรียบเทียบข้อเท็จและข้อจริงได้ แม้ว่าผู้ที่มีเสรีภาพในการเขียนนั้นจะใช้เสรีภาพในการบิดเบือนความจริงไป ผู้อ่านซึ่งมีวิจาร์ณญาณย่อมสามารถจับผิดได้ โดยเปรียบเทียบกับเอกสารอื่นในประเทศไทย แล้วใช้เสรีภาพพินิจพิจารณาด้วยตนเองว่าฝ่ายใดสมจริง ฝ่ายใดไม่น่าจะเป็นไปได้

เหตุการณ์ในเดือนตุลาคม ๑๙๗๓ ที่ทำให้ประเทศไทยพ้นจากระบบเผด็จการที่เริ่มมาแต่ ๑๙๔๘ เป็นอย่างไรกัน ในหนังสือนี้คงจะปรากฏอย่างชัดเจนแล้ว ความรุ่งเรืองทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ซึ่งน่าจะเกิดตามเสรีภาพในเมืองไทย ย่อมต้องใช้เวลานานพอสมควร แต่เนื่องด้วยระยะเวลาที่เรามีเสรีภาพจริง ๆ นั้นต้องหยุดชะงักลงในตุลาคม ๑๙๗๖ ความรุ่งเรืองที่กำลังจะปรากฏออกมาจึงต้องดับไป โดยนับพลา

ก่อนปี ๑๙๗๓ ถอยหลังกลับไป ๒๕ ปี ประเทศไทยมีการปกครองด้วยลัทธิเผด็จการตลอดเวลา ใครจะเป็นนายกรัฐมนตรี มักจะต้องมียศเป็นจอมพล รัฐบาลไทยหลอกลวงประชาชนเสมอว่าเราอยู่ในระบบเสรีประชาธิปไตย แต่ยังไม่พร้อมจริง ๆ จึงต้องร่างรัฐธรรมนูญกันใหม่หลายวาระหลายปี เมื่อมีการเลือกตั้งก็ใช้เล่ห์เหลี่ยมทำให้การเลือกตั้งสกรปรกด้วยวิธีต่าง ๆ อย่างดีที่สุดก็ใช้เงินไปร้อยซื้อเสียง การเลือกตั้งทำได้อย่างโจ่งแจ้ง เมื่อการเลือกตั้งเป็นไปโดยผู้มีอำนาจ และผู้มีเงินใช้อำนาจและเงินทำลายการเลือกตั้งเสียแล้ว ก็พาลโทษราษฎรว่าไม่มีการศึกษา ไม่มีความรู้ทางการเมือง ฉะนั้นประเทศไทยยังไม่พร้อมที่จะเป็นประชาธิปไตย บางทีเมื่อมีการเลือกตั้งสภาผู้แทนราษฎรขึ้นมาแทนแล้วโดยรัฐบาลทหารมีเสียงข้างมาก แต่เสียงข้างมากนั้นสืบเนื่องมาจากการใช้เงินซื้อ ในไม่ช้าเมื่อเงินงวดลง เสียงข้างมากก็งวดลง ฝ่ายทหารก็ทำการปฏิวัติตนเองเสียที ทำดังนี้มาเป็นเวลา ๒๕ ปี ชั่วอายุคน (generation) ผลที่แท้จริงก็คืออำนาจตกอยู่ในมือของคนไม่กี่คนซึ่งผลัดกันใช้อำนาจเด็ดขาดตามลำดับอาวุโส "อำนาจนั้นทำให้เสื่อมด้วยความทุจริต อำนาจเด็ดขาด

ก็ยิ่งทำให้เสื่อมอย่างเด็ดขาด” (“Power corrupts: absolute Power corrupts: absolutely” Lord Acton) ฉะนั้นความทุจริตจึงเกิดขึ้นอย่างกลาดเกลื่อนในวงสังคมไทย จนเป็นเหตุหนึ่งในหลายเหตุให้ประชาชนเรือนแสนต้องทำการประท้วงในท้องถนนของกรุงเทพฯ จนถึงขั้นที่ต้องเปลี่ยนระบบการปกครองมาเป็นเสรีในเดือนตุลาคม ๑๙๗๓ รัฐธรรมนูญ ๑๙๗๔ เป็นรัฐธรรมนูญที่มีข้อเสียหลายอย่าง แต่ผู้ร่างทั้งหลายพยายามที่จะให้เป็นรัฐธรรมนูญที่เสรียุติธรรมแก่ทุกฝ่าย แต่ล้าพังรัฐธรรมนูญเป็นตัวอักษรฉีกทิ้งได้ทุกเมื่อ ไม่ปฏิบัติตามก็ได้ตามชอบใจ ไม่เป็นหลักประกันอะไรเลยที่จะป้องกันผู้ทำลายประชาธิปไตย ฝ่ายที่ต้องการทำลายประชาธิปไตยจึงสามารถวางแผนและดำเนินการตามแผนได้ในไม่ช้า เพราะวงการทหารก็ดี วงการปกครองด้านมหาดไทยก็ดี วงการศึกษาที่ดี มิได้มีการเปลี่ยนแปลงแต่ประการใดจาก ๑๙๔๘-๗๓ ระบบประชาธิปไตยและระบบเสรีซึ่งอ่อนแออยู่แล้วด้วยความชอกช้ำจากระบบเผด็จการ ๒๕ ปีมา ก็ยังแสดงความอ่อนแออยู่ต่อไปด้วยการมีพรรคการเมืองมากมายเกินต้องการ และรัฐบาลที่ได้มาจากการเลือกตั้งก็ต้องเป็นรัฐบาลผสมด้วยพรรคการเมืองหลายพรรค ดำเนินการอะไรไม่ได้สะดวก จึงเป็นช่องทางให้พรรคการเมืองฝ่ายทหาร ทหารและตำรวจประจำการ สนับสนุนโดยเจ้าของที่ดินและนายทุนบางพวกจัดการโค่นหลักการประชาธิปไตยโดยยึดอำนาจเผด็จการขึ้นในวันที่ ๑๖ ตุลาคม ๑๙๗๖

ถึงกระนั้นก็ดี แนวโน้มทางการเมืองใน ๓ ปี ตั้งแต่ตุลาคม ๑๙๗๓ ก็ได้เป็นไปในทางฟื้นฟูประชาธิปไตยมิใช่น้อย ในการเลือกตั้งครั้งที่ ๒ เมษายน ๑๙๗๖ มีผลให้สมาชิกสภาผู้แทน

ราษฎรสังกัดพรรคใหญ่มากขึ้น และพรรคการเมืองในสภาก็มี
น้อยพรรคลง เมื่อเทียบกับการเลือกตั้งครั้งที่ ๑ ในปี ๑๙๗๕
ประชาชนทั้งหลายมีความสำนึกทางการเมืองมากขึ้น การรวมตัว
ของกรรมกรและชาวนามีมากขึ้น คนหนุ่ม ๆ สาว ๆ ที่ใช้สิทธิ
เสรีภาพก็สามารถใช้สิทธินั้น ๆ ในทำนองสร้างสรรค์มากขึ้น
มีความสำนึกว่าเมืองไทยมิใช่กรุงเทพฯ แห่งเดียว แต่ยังมี
ชนชาวไทยอยู่ในชนบทที่มีได้รับการดูแลจากรัฐบาลมากมาย
เสียงเรียกร้องให้รัฐบาลเอาใจใส่สอดส่องดูแลทุกข์สุขของราษฎร
ในภาคต่าง ๆ มีมากขึ้น และสิทธิเสรีภาพที่ฝังอยู่ในจิตสำนึกของ
ประชาชนนั้นย่อมจะหมดสิ้นไปด้วย การใช้อำนาจรอนสิทธิย่อม
จะเป็นไปได้ ถ้าหากระบบประชาธิปไตยมีชีวิตยืนยาวไปได้สัก
๑๐ ปี เหตุการณ์ทางการเมืองที่เป็นจุดอ่อนของระบบนั้นจะแก้ไข
ให้ดีขึ้นได้ด้วยเวลา ไม่ใช่เพราะราษฎรมีความรู้น้อย จึงมี
ประชาธิปไตยไม่ได้ เป็นเพราะไม่มีโอกาสนานพอที่ราษฎรจะใช้
สิทธิเสรีภาพของมนุษย์ชนต่างหาก

ในด้านเศรษฐกิจ ปัญหาของไทยไม่ได้อยู่ที่เศรษฐกิจส่วน
รวมของชาติที่เสื่อมโทรมหรือวิกฤติการณ์แต่อย่างไร แต่เป็น
เพราะความไม่สมดุลแห่งการพัฒนาเศรษฐกิจในส่วนต่าง ๆ
ของประเทศ นับตั้งแต่ปี ๑๙๕๕ เป็นต้นมา ประเทศไทยได้มี
กลไกและการบริหารทางด้านเศรษฐกิจ การเงิน การคลังมั่นคงดี
พอสมควร เงินบาทมีเสถียรภาพดีเป็นเวลานาน ความเจริญ
โดยส่วนรวมก็เป็นไปโดยอัตราสูง แต่ระหว่างกรุงเทพฯ กับ
เมืองใหญ่ ๆ กับชนบทนั้น ความเจริญไม่สม่ำเสมอ กรุงเทพฯ
เติบโตขึ้นเร็วจนน่าเกลียด ส่วนชนบทอยู่กับที่หรือบางแห่งก็
เสื่อมลง คนในกรุงร่ำรวยขึ้นมาก แต่คนในชนบทกลับจนลง

กำไรของอุตสาหกรรม พาณิชยกรรม การเงินการธนาคารสูงขึ้น แต่รายได้ของชาวนาชาวไร่กลับลดลงหรือเพิ่มในอัตราต่ำ อัตราค่าจ้างของกรรมกรทั้งในกรุงและชนบทต่ำมาก ในปี ๑๙๗๓ อัตราค่าจ้างขั้นต่ำในกรุงเทพฯ รัฐบาลกำหนดไว้เพียง ๑๒ บาทต่อวัน ส่วนรายได้ของพ่อค้า นักอุตสาหกรรม นายธนาคาร หรือแม้ข้าราชการนั้นสูงจนพุ่มเฟือยฟุ้งเฟ้อขึ้นทั่วไป และข้าราชการที่อยู่ใกล้ผู้มีอำนาจก็ยิ่งร่ำรวยขึ้นอย่างผิดปกติ ถูกกฎหมายบ้าง ผิดกฎหมายบ้าง ราคาข้าวเปลือกที่เป็นรายได้ของประชาชนส่วนใหญ่ถูกกดตั้งแต่เลิกสงครามในตลาดโลกตลอดมา ให้อยู่ในระดับประมาณกึ่งหนึ่งของราคาในตลาดโลก บางครั้ง ๑ ใน ๒ และเมื่อเกิดอากาศวิปริต ฝนแล้งหรือน้ำท่วม ทำนาไม่ได้ผล ชาวนาทุกภาคก็ต้องเสียที่ดินทำกินของตน เพราะความอึดคดเดือรื้อนที่เป็นเช่นนี้ในระบบเผด็จการนั้น แม้จะมีเหตุผลอย่างอื่น เช่นอัตราการเพิ่มประชากรสูงมากก็ตาม แต่เหตุผลสำคัญอยู่ที่ระบบเผด็จการนั่นเอง แทนที่จะมีผู้แทนราษฎรทำหน้าที่เป็นปากเสียงของประชาชนจริง ๆ สภาที่มีก็เป็นสภาแต่งตั้ง ผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งก็ต้องคล้อยตามผู้เผด็จการที่แต่งตั้งตนขึ้นมา และแวดล้อมผู้เผด็จการคือข้าราชการ นักการค้า และอุตสาหกรรมที่หวังพึ่งเผด็จการ เป็นเชิงถ้อยที่ถ้อยอาศัยกัน ผู้เผด็จการจึงมองไม่เห็นความจำเป็นที่จะพัฒนาบ้านเมืองให้สุขทุกหย่อมหญ้า มองแต่บริเวณใกล้ตัว และดำเนินการและนโยบายไปตามผลประโยชน์ของตนและเพื่อนฝูงที่ใกล้ชิด ส่วนการแถลงนโยบายเป็นทางการนั้นเป็นอีกเรื่องหนึ่ง จะแถลงให้กว้างขวางเพื่อประโยชน์ส่วนรวมอย่างใดก็ได้ แต่การกระทำกลายเป็นอีกเรื่องหนึ่ง

ตั้งแต่ตุลาคม ๑๙๗๓ เป็นต้นมา ข้อเสียของเศรษฐกิจไทย ดังกล่าวได้มีการพยายามแก้ไขอยู่ตามลำดับ การพัฒนาชนบท ได้เริ่มขึ้นอย่างจริงจังโดยรัฐบาล มหาวิทยาลัย กลุ่มนิสิตนักศึกษา และเอกชนชาวนาชาวไร้มลทินที่จะรวมตัวกันเป็นสหกรณ์ที่แท้จริง หรือกลุ่มชาวนาเพื่อดูแลผลประโยชน์ของตน ที่เคยถูกนายเหมือง หรือคหบดีอื่นก่อกวนแก่งให้ทำนาทำไร่ไม่สะดวก ก็สามารถเรียกร้องสิทธิอันชอบธรรมของตน และรัฐบาลก็ต้องเหลียวแล ดูแลผลประโยชน์ของคนส่วนมาก ที่เคยถูกนายอำเภอ ผู้ว่าราชการจังหวัด หรือตำรวจทหารท้องถิ่นก่อกวนด้วยวิธีและข้อหาต่าง ๆ ก็สามารถร้องเรียนมีปากเสียงได้ ผู้แทนราษฎรในรัฐสภาที่ต้องฟังราษฎรในการเลือกตั้ง ก็ต้องเป็นปากเสียงให้ราษฎร ราคาข้าวเปลือกและสินค้าพืชไร่ต่าง ๆ จึงสูงขึ้น แล้วรัฐบาลก็ถึงกับประกันราคาสินค้าเกษตรหลายชนิดมิให้ตกต่ำ ส่วนกรรมกรในเมืองก็รวมตัวกันเป็นสหภาพ สหพันธ์ เรียกร้องสิทธิอันชอบธรรมของตนในค่าจ้างและภาวะการทำงานโดยทั่วไป ค่าจ้างขั้นต่ำในกรุงเทพฯ เขยิบขึ้น ๑๒ บาทต่อวัน เป็น ๑๖ บาท ๒๐ บาท และ ๒๕ บาทตามลำดับ* แต่ก็ยังไม่เพียงพอสำหรับการครองชีพโดยมัธยัสถ์ การกระทำต่าง ๆ บางครั้งต้องใช้วิธีสไตรค์หยุดงานจึงได้ผล การแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจและสังคม กระเตื้องดีขึ้นมาโดยลำดับ แต่ยังไม่ถึงขั้นที่น่าพอใจ ค่าจ้างแรงงานของคนไทยยังต่ำกว่าของคนชาติอื่น ๆ เป็นไหน ๆ

แต่เมื่อเกิดเหตุการณ์ขึ้นในตุลาคม ๑๙๗๖ ความก้าวหน้าในเรื่องการแก้ปัญหาเศรษฐกิจและสังคมต้องหยุดชะงักลง รายได้ของชาวนาชาวไร้มลทินไปสู่ความกดดันในเงื้อมมือของ

* ดูปัจจัยมลทินของบทความนี้

ผู้เผด็จการ จะรวมตัวกันเรียกร้องสิทธิไม่ได้เสียแล้ว กรรมกรยังมีสภาพอยู่ในนามแต่หยุดงานไม่ได้ กรมแรงงานเสนอให้ขึ้นค่าจ้างขั้นต่ำจาก ๒๕ บาทเป็น ๒๘ บาทต่อวัน รัฐบาลก็ไม่ยอมรับ ฉะนั้นสภาวะเศรษฐกิจและสังคมจึงกลับไปสู่สภาวะเดิมก่อน ๑๙๗๓ คือแล้วแต่ผู้เผด็จการ

ในด้านเสรีภาพทางวิชาการก็ดี เสรีภาพทางวัฒนธรรมก็ดี การดนตรีนาฏศิลป์ต่าง ๆ หรือวรรณกรรม แต่ก่อนเคยถูกจำกัดให้อยู่ในขอบเขตแคบ ๆ จนถึงตุลาคม ๑๙๗๓ ได้มีการจรรโลงให้มีอิสระจนเกิดความรุ่งเรืองทางวิชาการและวัฒนธรรมขึ้นเต็มที่ที่มีผลงานประจักษ์อยู่ เรื่องต่าง ๆ ที่กำลังจะปฏิรูป เช่น เรื่องการศึกษา สาธารณสุข เป็นต้น ต้องชะงักงันลงเมื่อวันที่ ๖ ตุลาคม ๑๙๗๖ และจะต้องอับเฉาไปอีกนาน เพราะผู้เผด็จการใหม่บังคับให้เผาหนังสือเป็นพัน ๆ หมื่น ๆ เล่ม ห้ามมิให้ใช้ความคิดในการเรียนการสอนในโรงเรียนและมหาวิทยาลัย และดนตรีหรือละครคอนบางอย่างก็ห้ามแสดง เพราะเป็นพิษเป็นภัยต่อสังคม

๓

สภาพของบ้านเมืองไทยเป็นอยู่อย่างนี้ในปัจจุบัน ทางรัฐบาลหลังจากวันที่ ๖ ตุลาคม ๑๙๗๖ ต้องการกุมอำนาจเผด็จการไว้ได้ลิดรอนสิทธิเสรีภาพของประชาชน ใครจะพูดจะเขียน จะคิดจะเรียนอะไร ต้องเป็นไปตามที่รัฐบาลอนุญาต และข่ายของการอนุญาตนั้นจำต้องแคบลง หนังสือพิมพ์และสื่อสารมวลชนต่าง ๆ ต้องดำเนินการตามที่รัฐบาลจะพึงพอใจ กรรมกรชาวนาชาวยุโรปไม่มีสิทธิที่จะชุมนุมหรือรวมตัวกัน ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาไม่มีได้รัฐธรรมนูญ ๑๙๗๔ ทั้งฉบับถูกยกเลิก รัฐสภาที่เกิดจากการ

เลือกตั้งต้องยุบ เกิดรัฐสภาแต่งตั้งขึ้นแทน “รัฐธรรมนูญ” ใหม่
ให้อำนาจเด็ดขาดอยู่ที่รัฐบาล ทั้งในการบริหาร การตุลาการ และ
นิติบัญญัติ ถ้ารัฐบาลไม่พอใจผู้ใด รัฐบาลจะเป็นผู้พิจารณา
ตัดสินเอง ไม่ต้องขึ้นศาลหรือผ่านกระบวนการยุติธรรมแต่
อย่างไร และถ้าเจ้าหน้าที่ปกครองไม่พอใจผู้ใดก็กล่าวหาได้
โดยสะดวกว่า “เป็นภัยต่อสังคม” ซึ่งหมายความว่า จะต้องอยู่ใน
เงื้อมมือเจ้าหน้าที่บริหาร ชั่งได้นาน ๆ ไม่ต้องขึ้นศาล แม้รัฐบาล
จะตัดสินประหารชีวิตใครก็ได้ตามอำเภอใจ เมื่อเป็นเช่นนี้
การจับกุมจึงมีอยู่ทั่วไป

เมื่อตุลาคม ๑๙๗๖ จากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มีผู้ถูก
จับกุมอยู่ ๓,๐๐๐ กว่าคน ในจำพวกนี้มีหลายร้อยคนที่รัฐบาล
ขังไว้ยาวนานถึง ๕-๖ เดือน จึงปล่อยตัวออกมา ทำที่ว่ารัฐบาลเมตตา
กรุณา เหลือไว้หลังจากมีนาคม ๑๙๗๗ ประมาณ ๑๐๐ กว่าคน
ที่รัฐบาลจะจัดการฟ้องศาลด้วยข้อหาจกจกจกจกจกจกจกจกจกจกจก
สังเกตคือ คนที่ถูกขังตั้งแต่ตุลาคม ๑๙๗๖ ถึงมีนาคม ๑๙๗๗
เป็นเวลาหลายเดือนนั้น ถูกขังฟรีไม่มีอะไรทดแทน กลับเสีย
ชื่อเสียง แท้จริงการปล่อยผู้ที่ถูกขังเป็นจำนวนมากนั้นเป็นเพราะ
(ก) รัฐบาลไม่สามารถตั้งข้อหาได้ว่ามีความผิดและ (ข) รัฐบาลต้อง
การแสดงต่อโลกเฉพาะอย่างยิ่งประธานาธิบดีคนใหม่ของอเมริกา
ว่ารัฐบาลพยายามไม่ละเมิดสิทธิมนุษยชน เพื่ออเมริกาจะได้ให้
ความช่วยเหลือต่อไป

ส่วนผู้ต้องหาเหลืออยู่ ๑๐๐ กว่าคน ซึ่งจะฟ้องร้องนั้น
มีจำนวน ๓๐ กว่าคนที่อัยการส่งเรื่องคืนตำรวจ* เพราะไม่สามารถ
ฟ้องได้ หลักฐานไม่พอเพียง แต่ตำรวจยืนยันจะให้ฟ้อง อย่างไร

* ดูปัจจัยลึกลับของบทความนี้

ก็ตามหลายคนในจำนวน ๑๐๐ กว่าคนนั้น ถูกฟ้องในข้อหาว่ามี การกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ จะต้องขึ้นศาลทหาร มีทนาย ว่าต่างไม่ได้และไม่มีอุทธรณ์ฎีกา ถ้าไม่ถูกใช้มาตรา ๒๑ ของ “รัฐธรรมนูญ” มาบังคับโดยรัฐบาลตัดสินใจเอง ก็ยังไม่ได้ประโยชน์ จากกระบวนการยุติธรรม และไม่แน่ว่าจะถูกลงโทษโดยมาตรา ๒๑ หรือไม่ เพราะรัฐบาลอาจเกรงว่าถ้าศาลพิจารณาแล้วอาจ ยกฟ้อง เสียหน้ารัฐบาลหมด จึงตัดสินใจเอง รัฐบาลนี้กำลัง มั่นเขี้ยวใช้มาตรา ๒๑ ลงโทษประหารชีวิตผู้ต้องหาไป ๓ รายและ จำคุกไปอีกหลายคน นี่หรือนายกรัฐมนตรี นักกฎหมาย อดีต ผู้พิพากษา อาจารย์สอนกฎหมาย และในคณะรัฐมนตรีนี้ก็มี นักกฎหมายอยู่หลายคน แต่ไม่ต้องการใช้กฎหมายตามหลัก ธรรม

แต่ ๓,๐๐๐ กว่าคนที่ถูกจับที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์นั้น เป็นพวกที่ “เปิดเผย” ไม่เปิดเผยก็ไม่ได้เพราะเรื่องมันแดงเสีย แล้ว ต่อจากนั้นยังมีประชาชนถูกจับอีกมากมายในชนบททั่ว ราชอาณาจักร จำนวนแน่นอนไม่เป็นที่ทราบ เพราะพวกนี้รัฐบาล ปิด หนังสือพิมพ์ลงไม่ได้ ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่ไม่มีชื่อเสียง ไม่มี คนรู้จักทั่วไป แต่ก็เป็นมนุษย์คนไทยนี้แหละ บางเสียงคะเนว่า จำนวนที่ถูกจับคงประมาณ ๕,๐๐๐ คน ที่จับแล้วปล่อยเร็วบ้าง ช้าบ้างก็คงมี บางเสียงคะเนว่าถูกคุมขังอยู่ประมาณ ๒,๐๐๐ คน ที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นคอมมิวนิสต์ก็มี ถูกกล่าวหาว่าเป็นภัยสังคม ก็มาก และก็มีมากที่ถูกเจ้าหน้าที่แกล้งจับด้วยเป็นเรื่องอริส่วนตัว แล้วหาความเป็นภัยต่อสังคม เช่น ในกรณีของนายแพทย์ผู้หนึ่ง ที่มหาสารคาม ซึ่งได้ช่วยเหลือชาวบ้านมาแต่ก่อนโดยขัดผล ประโยชน์ของผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำเภอและนายทุนที่เป็น

เพื่อนของเจ้าหน้าที่ ปรปักษ์ของแพทย์ผู้นี้ เคยพยายามทำร้าย แพทย์มาหลายครั้ง สบโอกาสหลังปฏิวัติ จึงจับมาในข้อหาว่า เป็นภัยต่อสังคม ชาวบ้านนับร้อยไปเยี่ยมแพทย์ผู้นี้แน่นที่คุมขัง ทุกวัน จนเจ้าหน้าที่ต้องปล่อยตัวเพราะหาหลักฐานมิได้ นี่เป็น ตัวอย่างที่มีผู้เดือดร้อนเพียงตัวอย่างเดียว ซึ่งเผอิญเป็นผู้มีบารมี ชาวบ้านรัก จึงพ้นโทษไป ตัวอย่างที่มีผู้เดือดร้อนเพราะถูกจับ โดยรัฐบาลไม่ยอมให้ชาวยังมีอีกมาก เช่น ภิกษุสามเณรและ อุบาสกของวัดชลประทานเป็นต้น เจ้าหน้าที่ที่ต้องการจ้องล้าง จองผลาญราษฎรยังมีเกลื่อนไป และได้รับความปกป้องคุ้มครอง จากรัฐบาลอยู่เสมอ แม้พระสงฆ์องค์เจ้าก็ไม่ยกเว้น เช่น ภิกษุ ๓ รูปที่ตำบลพิปูน จังหวัดนครศรีธรรมราช จากคำบอกเล่าของ ภิกษุผู้ทรงศีลเอง เจ้าหน้าที่ไปหลอกเจ้าอาวาสว่าจะนำไปให้การ และจะให้จำวัดอยู่ในวัดหนึ่งในเมือง แต่แท้จริงนำไปขังร่วมกับ ผู้ต้องหาอื่น ๆ และวันดีคืนดีญาติโยมไปเยี่ยมไม่พบ ปรากฏ จากคำของผู้ต้องขังด้วยกันว่าเจ้าหน้าที่และอาสาสมัครนำไป ฆ่าเสียแล้ว บรรดาผู้ต้องหาว่าเป็นภัยต่อสังคม ส่วนมากเป็น คนยากจนมีลูกเมียพ่อแม่จะต้องเลี้ยง เมื่อถูกขังนาน ๆ ย่อม เดือดร้อน มิใช่แต่ตัวคนเดียว แต่ทั้งครอบครัว ซึ่งหมายถึง อย่างน้อย ๖ ปาก ๖ ท้อง มิหนำซ้ำบางรายถูกเจ้าหน้าที่ส่งเข้า มาคุมขังที่กรุงเทพฯ หรือเมืองอื่นไกลหมู่บ้าน ญาติมิตรไม่สามารถไปเยี่ยมส่งเสียได้ เลยกลายเป็นคนสาบสูญไป อยู่ใน เงื่อมมือเจ้าหน้าที่อย่างมิใช่มนุษย์

ที่กล่าวมานี้มิได้พูดถึงการซ้อม ตบตี ทรมานผู้ถูกคุมขัง โดยเจ้าหน้าที่ เมื่อวันที่ ๖ ตุลาคม ๑๙๗๖ นั้นการซ้อมและทรมาน เห็นได้ชัด ประชาชนในกรุงเทพฯ ไกล้วมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

และใกล้สถานีตำรวจต่าง ๆ ได้เห็นด้วยตาของตนเอง และหลังจากนั้นแม้พวกที่ถูกจับที่มหาวิทยาลัยก็ยังคงมีการซ้อมและทรมานอยู่ต่อไปเพื่อให้ “สารภาพ” และให้การ “ชัดเจน” ถึงผู้อื่น แต่พวกที่ถูกจับที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์นั้นเป็นพวก “เปิด” คือเป็นผู้ที่ทราบกันโดยทั่วไป การซ้อมและทรมานจึงซาลงในระยะหลัง ๆ นี้ แต่ก็ไม่วายที่ผู้ที่ถูกขังเดี่ยวในกรงเล็ก ๆ หรือคุกมืดหลายคนที่เจ้าหน้าที่ห้ามคนเยี่ยม ส่วนพวกที่ถูกจับชนิด “ปิด” นั้นน่าเกรงว่าจะมีการทำทารุณโดยทั่วไป เฉพาะอย่างยิ่งในเขตทรวงันดารไกลหูดตาผู้คน

การใช้อำนาจข่มขู่ด้วยวิธีต่าง ๆ เช่น การใช้มาตรา ๒๑ แห่ง “รัฐธรรมนูญ” ปัจจุบัน การตั้งข้อหาภัยล้างคมตามประกาศของคณะปฏิรูปอย่างกว้างขวาง การปิดหนังสือพิมพ์ การห้ามชุมนุม ฯลฯ เหล่านี้เป็นเครื่องมือทำให้ประชาชนโดยทั่วไปเกิดความสยดสยองไม่กล้าแสดงความจริง หรือออกความเห็นเป็นอย่างอื่น นอกจากเป็นเชิงสนับสนุนฝ่ายปกครอง เพราะฉะนั้นรัฐบาลก็สามารถอ้างได้ว่าประชาชนทั้งประเทศสนับสนุนรัฐบาลนี้ เป็นการที่กักพุดเอาฝ่ายเดียว ส่วนข้อที่อ้างว่าหลัง ๖ ตุลาคม ๑๙๗๖ บ้านเมืองสงบเรียบร้อยลง อาชญากรรมลดลงนั้น ดูจากหนังสือพิมพ์ที่ออกในเมืองไทยก็ได้ จะเห็นว่าไม่เป็นความจริงแต่อย่างใด กรณีฆ่ากัน ลักทรัพย์ วิวังราว ช่มชืด ปล้น ยังมีอยู่เกลื่อนหน้าหนังสือพิมพ์ จนรัฐบาลโดยรัฐมนตรีสำนักนายกรัฐมนตรี ต้องดำริที่จะออกหนังสือพิมพ์ของรัฐบาลเอง ซึ่งไม่มีประเทศประชาธิปไตยประเทศไหนเขาทำกัน มีก็แต่ประเทศที่ปกครองด้วยระบบคอมมิวนิสต์ เช่น รัสเซีย รัฐบาลออกหนังสือพิมพ์ปริ๊ฟตา และอีสเวสเซีย ข้อที่แน่ก็คือการปะทะกับผู้ก่อการร้าย

คอมมิวนิสต์เพิ่มความรุนแรงและความถี่ยิ่งขึ้น ทั้งนี้จากข่าวทาง
รัฐบาลเองและข่าวของฝ่ายคอมมิวนิสต์ ก็ค่อนข้างจะสอดคล้อง
กัน

๔

ทางฝ่ายคอมมิวนิสต์นั้นแล้ว ในระยะ ๑๙๖๓ ถึง ๑๙๗๓
ได้เพิ่มกำลังขึ้นบ้างก็จริง แต่เพิ่มขึ้นที่เล็กน้อย และไม่มีกำลัง
กล้าแข็งอย่างไร แม้จะได้สมัครพรรคพวกเพิ่มเติมขึ้นเรื่อย ๆ
จากผู้ที่ถูกเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นกลั่นแกล้งรังแก (เช่นกรณี “ดังแดง”
ทางภาคใต้ หรือบ้านนาทรายในตะวันออกเฉียงเหนือ) มาในระยะ
ประชาธิปไตย ๑๙๗๓-๗๖ การก่อการร้ายปะทะกับเจ้าหน้าที่กลับ
น้อยลง ผู้เสียชีวิตจากการสู้รบก็ลดน้อยลงทั้งสองฝ่าย ทั้งนี้ดู
ได้จากสถิติของรัฐบาลเอง แต่หลังจาก ๖ ตุลาคม ๑๙๗๖ การ
ปะทะและการเสียชีวิตการบาดเจ็บกลับมากขึ้น จากสถิติของ
รัฐบาลใน ๓ เดือนแรกของปี ๑๙๗๗ มีการสู้รบและเสียชีวิตมาก
กว่าทั้งปีของแต่ละปีระหว่าง ๑๙๗๓ ถึง ๑๙๗๖

ทั้งนี้เป็นสิ่งที่คาดหมายได้ เพราะเหตุการณ์ทางด้านรัฐบาล
หลัง ๖ ตุลาคม ๑๙๗๖ และการเผด็จการข่มขู่ราษฎร ทำให้นิสิต
นักศึกษา อาจารย์ กรรมกร ชาวนา ชาวไร่ และราษฎรโดยทั่วไป
มีทางเลือกอยู่แคบมาก ถ้าไม่อ่อนน้อมยอมให้จำกัดสิทธิ์ก็มีหวัง
จะถูกจำคุกหรือประหารด้วยอำนาจเผด็จการ หรือมิฉะนั้นก็ต้อง
หนีออกนอกประเทศ หรือเข้าป่าไปรวมมือกับผู้ก่อการร้าย
คอมมิวนิสต์ พวกหลังนี้มีอยู่เป็นจำนวนมาก จะมากน้อยเท่าใด
นั้นไม่แน่ชัด ทางฝ่ายคอมมิวนิสต์อ้างว่าหลายพันคน แต่ลอง
สำรวจบรรดานิสิตนักศึกษาที่หายไปจากมหาวิทยาลัยต่าง ๆ และ

วิทยาลัยต่าง ๆ เฉพาะอย่างยิ่งวิทยาลัยครูทั่วประเทศอาจจะมีผู้คะเนว่าหายไปสัก ๕ หรือ ๖ พันคน สมมติว่าเพียง ๑ ใน ๓ ของคนที่หนีหายไปนั้นไปสมทบกับคอมมิวนิสต์ ก็จะได้ตัวเลขประมาณ ๑,๕๐๐-๒,๐๐๐ คน

แต่จำนวนคนที่กลับใจไปจับอาวุธร่วมกับคอมมิวนิสต์นั้นไม่สำคัญเท่ากับคุณภาพของคน คอมมิวนิสต์ไม่เคยได้รับการสมทบจากผู้มีความรู้สูงมากมายถึงขนาดนี้ มีนักศึกษาระดับปริญญาตรี แพทย์ศาสตร์ วิทยาศาสตร์ รัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ การศึกษา ฯลฯ มากหลาย บรรดาทหารตำรวจและพลเรือนที่มีส่วนทำทารุณกรรมในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และบรรดาผู้ที่ยึดอำนาจการปกครองและรัฐบาลที่ตั้งขึ้นต่อจากนั้น เป็นผู้ที่ยุ่ช่วยเหลือให้คอมมิวนิสต์กล้าแข็งขึ้นมาก ถ้าจะเอากฎหมายมาพิจารณากันตามข้อเท็จจริงอย่างถ่องแท้แล้ว รัฐบาลเองและเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลน่าจะมีควมผิดตามกฎหมายว่าด้วยการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ เพราะสมคบกันสนับสนุนคอมมิวนิสต์ให้มีกำลังมากขึ้น

ด้วยเหตุที่กล่าวมานี้ จึงเป็นข้อยืนยันว่าการสู้รบระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐบาลกับคอมมิวนิสต์ ได้รุนแรงและมีมากขึ้นจริง และในอนาคตอันใกล้ ก็ยังจะต้องมีมากและรุนแรงขึ้นเรื่อย ๆ ประเทศไทยจะเกิดศึกการเมืองอย่างดุเดือดเหมือนเวียดนามและเขมรจริง ๆ หรือ นี่เรายังไม่ได้กล่าวถึงการแทรกแซงจากประเทศภายนอก ถ้ารัฐบาลได้อาวุธจากประเทศมหาอำนาจฝ่ายหนึ่ง ฝ่ายคอมมิวนิสต์ก็ต้องแสวงหาอาวุธจากประเทศมหาอำนาจอีกฝ่ายหนึ่ง และข้อที่แน่อีกข้อหนึ่งก็คือ ประชาชนที่ไม่เกี่ยวข้องขงกับลัทธิการเมืองใด ๆ จะเดือดร้อนหนักขึ้น อันได้แก่ชาวนาชาวล่า

ชาวบ้านร้านตลาดทั้งหลาย ส่วนซุนคึกทั้งสองฝ่ายและคนมั่งมี
ในกรุงเทพฯ คงจะหนีเอาตัวรอดได้ ที่มีปัญหาส่งเงินไปต่าง
ประเทศเพื่อซื้อบ้านที่ดินและลงทุนอย่างอื่นก็เริ่มมีแล้ว

ด้วยเหตุนี้จึงเป็นข้อสำคัญอย่างยิ่งที่ผู้รักความสงบและหวัง
จะแก้ไขความทุกข์ยากของราษฎร จะต้องพยายามมิให้ประเทศ
ภายนอกส่งอาวุธให้แก่รัฐบาลหรือคอมมิวนิสต์เลย ใครที่พยายาม
มิให้อเมริกาส่งอาวุธให้แก่รัฐบาลไทย และมิให้เวียดนาม จีน
หรือรัสเซียส่งอาวุธให้คอมมิวนิสต์ ย่อมจะช่วยผ่อนหนักเป็นเบา
คนที่ขัดขวางความพยายามเช่นนี้เป็นผู้ที่คิดแคบและสั้น ไม่แยแส
ต่อความเดือดร้อนของเพื่อนมนุษย์คนไทยด้วยกัน

ใครจะชนะในสงครามกลางเมืองที่เกิดขึ้น ไม่สู้สำคัญ ผู้แพ้
คือคนไทยธรรมดา และชาติไทยนั่นเอง

ไม่ว่าใครจะชนะไม่สำคัญนั้น มองจากแง่ของสิทธิเสรีภาพ
ของประชาชน เพราะถ้ารัฐบาลเผด็จการชนะ สิทธิเสรีภาพก็จะ
ยับเยินอย่างเวลานี้ หรือยิ่งกว่า เช่นเดียวกับที่ได้ยับเยินมาตั้งแต่
๑๙๔๘ ถ้าฝ่ายคอมมิวนิสต์ชนะ ดูจากประสบการณ์ในประเทศ
คอมมิวนิสต์ทั่วโลก และดูจากลัทธิของคอมมิวนิสต์เอง ก็ต้อง
จำกัดสิทธิเสรีภาพของประชาชน เพราะจะต้องมีการเผด็จการของ
ชนชั้นกรรมาชีพ

การอ้างว่าคอมมิวนิสต์ไทยไม่เหมือนกับคอมมิวนิสต์ยุโรป
และนโยบายที่ฝ่ายคอมมิวนิสต์ไทยแถลงออกมา ๑๐ ประการเมื่อ
ต้นปีนี้นั้น ย่อมเปิดโอกาสให้ผู้ที่มีความคิดทางการเมืองแตกต่าง
จากคอมมิวนิสต์มาร่วมมือด้วย ข้อนี้ต้องพิสูจน์ด้วยการกระทำ
มิใช่ด้วยการแถลงนโยบาย

ถ้าพูดถึงการแพ้ชนะ มีผู้กล่าวว่าทางรัฐบาลจะต้องเป็นฝ่าย

แพ้ เช่นเดียวกับฝ่ายก๊กมินตั๋งของจีน หรือเวียดนามใต้ เพราะฝ่ายรัฐบาลมีการใช้อำนาจหน้าที่ทำการทุจริตอยู่เสมอ และอีกประการหนึ่ง ฝ่ายทหารเบื้องหลังรัฐบาลมีการแตกแยกกันมาก ชาวสื่อว่าจะมีรัฐประหารเกิดตกดินตั้งแต่ปลายปีก่อน แล้วความจริงก็เกิดขึ้นแล้วจริงเมื่อมีนาคม โดยที่รัฐบาลไม่สามารถกวาดล้างให้สิ้นเลี่ยนหนาม แม้ในเดือนมิถุนายนนี้ ก็ยังมีข่าวลือหนาหูยิ่งขึ้น ข้อนี้ก็น่าคิด และเป็นเหตุผลสนับสนุนให้น่าเชื่อว่าบุคคลที่ใกล้ชิดกับวงการรัฐบาลปัจจุบันได้นำเงินทองออกนอกประเทศเตรียมจะหนี

๕

ผมไม่ทราบว่ามีผู้จัดทำหนังสือนี้ จะมีนโยบายในทางสร้างสรรค์เมืองไทยให้เจริญด้วยประชาธิปไตยอย่างไร แต่สำหรับผมและเพื่อน ๆ ผมหลายคนยังยึดมั่นอยู่ในหลักสันติประชาธรรมหรือประชาธรรมไทยโดยสันติวิธี ผมเขียนบันทึกเรื่องนี้ไว้เมื่อเมษายน ๑๙๗๒ ในหนังสือ “สันติประชาธรรม” (จัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์เคล็ดไทย เมื่อปี ๑๙๗๓) และในบทความนี้ผมจะได้อ้างถึงบันทึกนั้นหลายตอน

ก่อนอื่นผมขอตอบความข้องใจของเพื่อน ๆ หลายคนที่มีความปรารถนาดีต่อผมว่า ทำไมผมจึงไม่หาความสงบ อายุมากแล้ว ทำไมไม่ไปสอนหนังสือหรือเขียนหนังสือเจียบ ๆ หาเรื่องให้เขาตำเอา ตำเอา กวนใจเปล่า ๆ และจะทำให้เดือดร้อนถึงเพื่อนฝูงพี่น้อง คำตอบผมคือ “ผมมีฐานะปานนี้ แก่ปานนี้แล้ว ถ้าไม่จับเรื่องและริเริ่ม จะคอยให้ใครริเริ่มก็กระไรอยู่” (หนังสือที่อ้างหน้า ๕๙)

ประชาธรรมเป็นคำที่ผมต้องการใช้มากกว่าประชาธิปไตย เพราะในวงการเมืองนั้น คำว่าประชาธิปไตยใช้กันจนเหื่อ เช่น ในโรงเรียนไทย แม้จะอยู่ในระบบเผด็จการ เขาก็ยังสอนให้นักเรียนท่องว่าประเทศไทยเป็นเสรีประชาธิปไตย อีกประการหนึ่ง การเป็นประชาธิปไตยนั้น ถ้าไม่อาศัยหลักธรรมะแล้ว ย่อมไม่สมบูรณ์และบกพร่องแน่ เพราะถึงแม้เราจะปกครองกันด้วยเสียงข้างมาก ถ้าเสียงข้างมากโน้มเอียงไปเชิงพาลแล้ว ก็ต้องเปิดโอกาสให้เสียงข้างน้อยสามารถถกเถียงเรียกร้องให้มีสิทธิแสดงความคิดเห็นได้ จึงจะเป็นธรรม

หลักประชาธรรมเป็นหลักกว้าง ๆ มีองค์ประกอบเป็นแก่นสาร ๒ ประการ คือ เสรีภาพและสิทธิของคนแต่ละคน (จำกัดความตามเอกสารสหประชาชาติเรื่องสิทธิของมนุษยชน) ภายในขอบเขตที่ไม่ทำลายเสรีภาพและสิทธิของผู้อื่น นี่ประการหนึ่ง กับประการที่สอง คือการมีส่วนร่วมในการกำหนดโชคชะตาของสังคมที่เราอาศัยอยู่ แต่ละคนมีสิทธิหน้าที่เท่ากันในเรื่องนี้ ไม่ว่าจะมิชานะ เพศ หรือกำเนิดมาอย่างไร

หลักการเสรีภาพและการมีส่วนร่วม ไม่ใช่หลักการตะวันตกหรือหลักการของประเทศที่มั่งมีแล้วอย่างในยุโรปหรืออเมริกา เป็นหลักการชอบด้วยธรรมะของทุกประเทศ เช่นคำว่า “ไทย” ก็ไม่ใช่อื่นไกล คือเสรีหรือเป็นใหญ่นั่นเอง คนไทยที่ปราศจากเสรีภาพทางการเมืองจึงเป็นไทยไม่ครบ และการทำ “สังฆกรรม” ตามหลักพระพุทธศาสนา ก็คือการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ นั้นเอง ฉะนั้นจึงเป็นหลักที่ถูกต้องรับรองได้ทั่วโลก มิใช่หลักตะวันตกที่จะนำมาใช้กับประเทศด้อยพัฒนาไม่ได้

ถ้าเราได้ ๒ หลักนี้ คือเสรีภาพและการมีส่วนร่วมแล้ว

รูปแบบของประชากรจะเป็นอย่างไร ก็แล้วแต่กาลและเทศะ ไม่จำเป็นต้องเอาอย่างรูปแบบของยุโรปอเมริกา เป็นหน้าที่ของนักรัฐศาสตร์ไทยที่จะคิดหารูปแบบที่เหมาะสมกับสังคมไทย แต่นักรัฐศาสตร์ไทยจะทำหน้าที่ได้ก็ต้องมีเสรีภาพทางวิชาการ

ในประเทศที่มีประชากรรวมในการปกครอง ใครจะมีความเลื่อมใสในลัทธิการเมืองใด ก็กระทำได้ทุกอย่าง จะเป็นคอมมิวนิสต์ สังคมนิยม เสรีนิยม อนุรักษนิยม หรือจะซ้ายจัดหรือขวาตกขอบอย่างไรก็ได้ทั้งนั้น แต่มีเงื่อนไขอยู่สองอย่างคือ (ก) ต้องยอมให้คนอื่นคิดแตกต่างกับตนได้ หรือยอมให้มีพรรคการเมืองหลาย ๆ พรรค (ข) จะไม่พูดไม่เขียนหรือใช้กำลังรุนแรงทำลายผู้อื่นหรือความคิดของผู้อื่น ข้อนี้ก็เป็นหลักกฎหมายอาญาและแพ่งตามปกติวิสัยอยู่แล้ว

ประชากรคือธรรมเป็นอำนาจ ไม่ใช่อำนาจเป็นธรรม บ้านเมืองที่มีประชากรนั้นต้องมีชื่อมีแปะ ไม่ใช่ปกครองกันตามอำเภอใจของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง (หนังสือที่อ้าง หน้า ๖๑)

ที่เราฟังบุคคลในรัฐบาลพูดทุกวันนี้ จะเป็นตัวอย่างที่เด่นชัดของการใช้อำนาจเป็นธรรม เช่นที่เขาว่าหนังสือพิมพ์เมืองไทยมีเสรีภาพในการตีพิมพ์ความเห็นที่ถูกต้องใครเป็นคนตัดสินว่าความเห็นไหนถูกหรือควร คำตอบคือผู้มีอำนาจ ถ้าหนังสือพิมพ์แสดงความคิดเห็นที่ขัดใจผู้มีอำนาจ เขาก็ว่าผิด ที่ทำได้เช่นนี้เพราะเขาใช้อำนาจ อาวุธที่เขาผูกขาดขึ้นมาปกครองประเทศแล้วยึดเยียดให้ประชาชนต้องยอมรับ ว่าสิ่งที่เขาคิดนั้นเป็นสิ่งที่ถูกต้อง

“ประชากรย่อมสำคัญที่ประชาชน ถ้าประชาชนส่วนใหญ่ไม่ต้องการประชากร ก็ยอมไม่มีใครที่จะหยิบยื่นได้ ฉะนั้น

จุดเริ่มต้นและจุดหมายสุดท้าย คือประชาชนชาวไทย สิทธิเสรีภาพของประชาชนไทย” (หนังสือที่อ้าง หน้า ๖๑)

ในสังคมที่มีประชาธิปไตย เราจะต้องแก้ไขปัญหาเรื่องช่องว่างหรือความแตกต่างระหว่างรัฐบาลกับประชาชน เจ้าหน้าที่กับราษฎร หญิงกับชาย คนมีกับคนจน ท้องถิ่นที่อุดมกับท้องถิ่นที่ก้นดาร์ การมีโอกาสศึกษากับการปราศจากโอกาส การมีโอกาสด้านสุขภาพอนามัยกับการปราศจากโอกาส ฯลฯ ทั้งนี้มิได้เกิดจากลัทธิการเมืองหรือลัทธิอื่นใด เป็นเรื่องของความชอบธรรม ความเมตตาการุณา การเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน การปรองดองกัน และการที่มีผู้แทนราษฎรเป็นปากเป็นเสียงให้แก่ผู้ที่ตกยาก การมีอิสระที่จะรวมตัวกันเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน กับความลำเอียงถึงศักดิ์ศรีของมนุษย์แต่ละคน ซึ่งควรเคารพไม่ว่าฐานะกำเนิดของเขาจะเป็นอย่างไร ย่อมสามารถช่วยให้เราแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่ว่านั้นได้โดยสันติภาพ

“ไม่มีวิธีอื่นใดเพื่อได้มาซึ่งประชาธิปไตย นอกจากสันติวิธี การใช้อาวุธประหัตประหารกันเพื่อประชาธิปไตยนั้น แม้จะสำเร็จ อาจจะได้ผลเพียงชั่วคราวชั่วยาม จะไม่ได้ประชาธิปไตย เมื่อฝ่ายหนึ่งใช้อาวุธแล้วฝ่ายหนึ่งแพ้ ก็ย่อมคิดใช้อาวุธโต้ตอบ เมื่ออาวุธปะทะกันแล้ว จะรักษาประชาธิปไตยได้อย่างไร” (หนังสือที่อ้าง หน้า ๕๙-๖๐)

เหตุการณ์ในวันที่ ๖ ตุลาคม ๑๙๗๖ และหลังจากนั้น ทำให้ผู้ที่ใฝ่สันติวิธีมาแต่ก่อน เลิกใช้สันติวิธีไปเป็นจำนวนมาก เขาอ้างว่าการใช้สันติวิธีเป็นการฆ่าตัวตาย “พวกเราถูกเขาฆ่าตาย เพราะเราใช้สันติวิธี” คำกล่าวเช่นนี้มาจากคนที่ได้รับความทุกข์จากความรุนแรง ก็เข้าใจได้ไม่ยาก แต่ผู้ที่กล่าวนั้นหากคิดไม่ว่า การ

ใช้ความรุนแรงต่อสู้กัน แม้ว่าผลสุดท้ายจะได้อำนาจมา ก็ต้องใช้อาวุธเพื่อรักษาอำนาจหรือชัยชนะนั้นตลอดไป หากสันติสุขมิได้อีกประการหนึ่ง การใช้อาวุธต่อสู้กันนั้นเดือดร้อนแก่คนกลางที่ไม่เกี่ยวข้องกับ การต่อสู้มากกว่า ชาวนาชาวไร่ในเวียดนามและเขมรตายเปล่าไปหลายล้านคน ระหกระเหินลี้หนี้อะปาดตัวไปหลายแสนครอบครัว

ข้อตำหนิสันติวิธีมีอีกข้อหนึ่ง คือไม่มีช่องทางสำเร็จได้ เพราะอีกฝ่ายหนึ่งใช้อาวุธ “สันติวิธีเพื่อประชธรรมนั้น เมื่อใช้กับฝ่ายมีอาวุธก็ไม่ว่าจะกระทำสำเร็จ และแม้จะสำเร็จก็ต้องใช้เวลานาน เช่น มหาตมาคานธีใช้กับอังกฤษ ต้องระงำลำบาก ต้องมานะอดทนเด็ดเดี่ยว ต้องอาศัยความกล้าหาญมากกว่าผู้ที่ใช้อาวุธ เพราะมือเปล่าต้องเผชิญกับอาวุธ”

“สมมติว่าเราปักใจท้อเสียก่อนว่าสันติวิธีจะไม่สามารถนำประชธรรมมาได้ (ความจริงไม่น่าท้อเสียก่อน) สมมติว่าไม่มีหวังสำเร็จ ก็นำคิดว่าควรจะทำหรือควรจะทำหรือควรเขียนเพื่อเสรีภาพหรือ สำหรับผมแม้จะไม่มีหวังสำเร็จ ก็อดเขียนอดพูดไม่ได้ มิฉะนั้นจะคับใจเหลือประมาณ” (หนังสือที่อ้าง หน้า ๖๐)

“เมื่อ ดร. ป่วยเขียนเรื่องประชธรรมโดยสันติวิธี หรือจดหมายนายเข้ม เย็นยิ่ง ก็ถูกหาว่าโง่บัดซบ ทะเลิ่ง รู้สึกว่าไม่ได้ผลอะไรมากนัก ตอบว่า ก็ต้องยอม ยิ่งกว่านั้น ในวิธีการของสันติวิธีในต่างประเทศนั้น เขาอาจต้องถูกจับ ถูกทำร้าย ถูกทรมาน กระทั่งถูกปลิดชีวิตเป็นอันมาก แต่เขาก็ยังเก็บดวงประทีปนี้ไว้อยู่เรื่อย ๆ ดังนั้นการถูกหาว่าโง่บัดซบ ทะเลิ่ง ถูกทำร้าย ถูกทรมาน มันเป็นส่วนหนึ่งของสันติวิธี” (หนังสือที่อ้าง หน้า ๗๒)

ในบันทึกที่ผมเขียนไว้เมื่อ ๕ ปีแล้ว ผมได้แยกสันติวิธีไว้เป็นสองระยะ ในหน้า ๖๒ ถึง ๖๔ คือระยะยาวกับวิธีในปัจจุบันสรุปความได้ว่า จะต้องพยายามพูด เขียน เรียกร้องสิทธิเสรีภาพอยู่เสมอ ทุกคนจะต้องซื้อสัตย์สุจริตให้เป็นที่เคารพเชื่อถือ จะต้องปกป้องมิให้ประชาธรรมเสื่อม เพราะกันง่ายกว่าแก้ จะต้องรวมกันเป็นปึกแผ่นมั่นคง และควรมีมานะ นี่เป็นวิธีระยะยาววิธีปัจจุบันนั้นย่อมแตกต่างกันไปตามกาลและเทศะของสภาวะการณ์ แต่ควรมีความสัมพันธ์กันระหว่างสมาชิกที่เห็นอย่างเดียวกัน ควรศึกษาสภาวะและข้อเท็จจริงเพื่อหาโอกาสสนับสนุนสิทธิและเสรีภาพ ควรช่วยซึ่งกันและกัน เมื่อมีใครถูกประทุษร้าย และควรจะเขียนและเรียกร้องประชาธรรมมิให้ขาดสาย

ผู้ที่ไฝ่สันติประชาธรรม เฉพาะอย่างยิ่งที่อยู่ในประเทศไทยตกอยู่ในที่ลำบาก เพราะอยู่ระหว่างกลางผู้ที่ใช้อาวุธประทุษหารกัน ทางฝ่ายรัฐบาลก็ยอมเห็นว่าเราเป็นผู้ปฏิบัติขัดกับนโยบายของเขา แม้ว่าจะแสดงให้ชัดว่าเราใช้สันติวิธี เขาก็มักเหมาเอาว่าเราเป็นฝ่ายศัตรู ทำร้ายหรือจับกุมเอาง่าย ๆ ฝ่ายคอมมิวนิสต์ก็ยอมไม่ไว้วางใจ เพราะเห็นว่าอยู่ในเมืองคงจะร่วมมือกับรัฐบาล อันตรายมิได้สองด้าน จึงจำต้องระมัดระวังเป็นพิเศษ ยิ่งมีความลำบากในการทำงานนัก ที่ร้ายกว่านั้นคือ “คนกลาง” มักจะสงสัยเราว่าเป็นพวกผู้ก่อการร้าย เข้าตำราว่า “มือไม่พาย เอาเท้าราน้ำ”

๖

ทางเลือกของคนไทยมีอยู่สองทาง คือปล่อยให้เขาสู้รบกันเป็นศึกกลางเมือง จะยึดเยือกกันสักปานใดก็แล้วแต่ยถากรรม

จะเดือดร้อนแก่ใครสักหมื่นแสนก็ช่วยไม่ได้ เขาจะปกคองกัน
อย่างไร ใครจะโกงกินอย่างไร ไม่ใช่ธุระของเรา ใครจะถูกจับ
ถูกทรมาน ก็เป็นกรรมของสัตว์ รบกันแล้วใครจะเสียหาย
อย่างใดเท่าใด ใครจะมีอำนาจที่หลัง ก็แล้วแต่บุญกรรม เรา
รู้รักษาตัวรอดเป็นยอดดี นี่เป็นทางที่หนึ่ง อีกทางหนึ่งคือ
พยายามป้องกันมิให้เดือดร้อนทุกหย่อมหญ้า หรือถ้าป้องกัน
ไม่ไหว ก็พยายามบรรเทาทุกข์ให้น้อยที่สุด คนไทยไม่ว่าจะเป็น
ทหาร ตำรวจ พลเรือน ข้าราชการ ราษฎร คอมมิวนิสต์ สังคมนิยม
เสรีนิยม หรืออนุรักษนิยม ก็เป็นคนที่จะต้องอยู่ในประเทศไทย
และมีลูกหลานเป็นคนไทยทั้งนั้น ทางที่ถูกต้องชอบธรรมคือ
หาทางปรองดองกัน ในเวลานี้มองหาทางปรองดองกันไม่ได้
เพราะทั้งสองฝ่ายต่างตั้งข้อแข็งด้วยกัน ใครอยู่ตรงกลางก็ถูกฟัน
ทิวภูมิมานะกล้าแข็งเหลือประมาณ แต่ต้องหาวิธีและเวลาปรองดอง
กันให้ได้ การปรองดองคือการโอนอ่อนเข้าหากัน ยอมรับและ
เคารพสิทธิเสรีภาพด้วยกัน เติบโตขึ้นสัจจะ ไม่ปั้นน้ำเป็นตัว
ใส่ร้ายกัน หรือพลิกแพลงตลบตะแลงเพื่อประโยชน์ชั่วขณะ
อีกนัยหนึ่งคือเป็นทางสนับสนุนหลักธรรมะของประชา และ
พยายามให้เกิดประชาธรรมด้วยสันติวิธี

ถ้าคนไทยเป็นจำนวนมากพอเลือกทางที่สอง ก็ต้องแสดง
ตัวให้ปรากฏ มิฉะนั้นแล้วสังคมไทยจะไปสู่ทางที่สั้นกว่า ง่าย
กว่า คือ ทางเลือกที่หนึ่ง

ปัจฉิมลิขิต

ผมเขียนบทความนี้เมื่อมิถุนายน ๒๕๒๐ และตีพิมพ์เมื่อต้นเดือนกันยายน ๒๕๒๐ มีข้อที่ควรแก้ไขเพิ่มเติมในข้อเท็จจริงคือ:-

(๑) ค่าจ้างขั้นต่ำในหน้า ๓ นั้น คณะรัฐมนตรีอนุมัติเมื่อกรกฎาคมให้เป็น ๒๘ บาท แต่เป็นเรื่องของความ "น้อยไปและช้าเกินไป" การละเมิดกฎหมายแรงงานโดยนายจ้างยังคงมีอยู่ตามเดิม

(๒) ในหน้า ๔ ผู้ต้องหาจาก ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ เมื่อต้นเดือนกันยายนเหลือเพียง ๑๘ คนที่ตกเป็นจำเลยในศาลทหาร มีหลายคนถูกขังฟรี ทรมานฟรี มาร่วม ๑๐ เดือนกว่า แม้แต่อัยการศาลทหารก็ยังไม่ปล่อยเพราะไม่มีหลักฐาน

นอกจากนี้ อัยการศาลทหารยังมีรายชื่อของผู้ที่หลบหนีไป จับตัวไม่ได้อีกหลายคน ซึ่งเชื่อว่าจะนำขึ้นศาลเมื่อจับตัวได้ ในจำนวนนี้มีผู้ที่ถูกฆ่าตายไปแล้วบ้าง เช่น นายพีเชียร อานาจวรประเสริฐ นายก อมธ. และมีผู้ที่ออกจากประเทศไทยไปตั้งแต่ต้นปี ๒๕๑๙ (คือไม่เกี่ยวข้องกับ ๖ ตุลาคม) อีกหลายคน เช่น นายเสกสรร ประเสริฐกุล นายสมาน เสือดวง.... นายหวง โตจิราการ นายเทอดภูมิ ใจดี เป็นต้น ทั้งนี้แสดงว่าสำนวนการฟ้องคดี การชู้ว่าจะฟ้องคดี เบาะเบาะเติมที่

(๓) ในเดือนกรกฎาคมและสิงหาคมปีนี้ ยังมีเรื่องแทรกเข้ามาอีกคือ เหตุการณ์ทางพรมแดนเขมร ซึ่งทำให้รัฐบาลในกรุงเทพฯ ต้องสู้ศึกอีกด้านหนึ่ง ไม่มีฝ่ายใดจะถูกฝ่ายใดจะผิด รัฐบาลในกรุงเทพฯ หลังจาก ๖ ตุลาคมเป็นต้นมา ได้แสดงตนเป็นจริงอย่างเปิดเผยต่อลาว เขมร และเวียดนาม ซึ่งเป็นกรกลับนโยบายต่างประเทศของรัฐบาลคึกฤทธิ์และรัฐบาลเสนีย์โดยสิ้นเชิง เป็นการทำให้ไทยอ่อนแอลงไปอีก

ป่วย อังภากรณ์

ลอนดอน ๘ กันยายน ๒๕๒๐

เป้าหมายและวิธีการที่เหมาะสม สำหรับสังคมไทย

พิมพ์ใน ภาจรายสาร ฉบับปวารณา ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒๐ กันยายน-ตุลาคม ๒๕๑๙
และใน อนุสรณ์บัณฑิตธรรมศาสตร์ ๒๕๒๙

ความนำ*

อาจารย์ป่วย อึ้งภากรณ์ มีชื่อเสียงลือระบือไกลเป็นครั้งแรกก็ด้วยบทบาทและฐานะของนักเศรษฐศาสตร์ชั้นนำ ความเป็นนักวิชาการผู้ปราดเปรื่องและนักบริหารเศรษฐกิจผู้ซื่อสัตย์และสามารถอย่างหาผู้เปรียบได้ยาก ทำให้ท่านเป็นบุคคลสำคัญที่สุดผู้หนึ่งในด้านการเสริมสร้างระบบเศรษฐกิจของชาติให้มีเสถียรภาพ และมีการเจริญเติบโตอย่างน่าพอใจตามมาตรฐานตะวันตก จนเป็นที่ยอมรับของนานาชาติ

หากอาจารย์ป่วยจะดำรงตนเป็นผู้ชำนาญการเฉพาะทางหรือ “เทคโนแครต” ที่ดีกรอบบทบาทและความสนใจให้จำกัดอยู่เฉพาะในแวดวงเศรษฐกิจและการคลัง และพอใจกับความสำเร็จเฉพาะตัวทางด้านวิชาชีพแล้ว เชื่อแน่ว่าเกียรติภูมิของท่านในฐานะข้าราชการชั้นนำของรัฐ จะมั่นคงหนักแน่นในหมู่ชนชั้นนำของไทย

* จากหนังสือ อนุสรณ์บัณฑิตธรรมศาสตร์ ๒๕๒๙

มียศศักดิ์อันครุฐานอย่างยิ่งยวดซึ่งน้อยคนจะมีได้ แต่แล้วอาจารย์ป่วยกลับมีสายตากว้างไกลเกินกว่าที่จะติดอยู่กับกรอบวิชาชีพหรือความสำเร็จส่วนตัว อย่างน้อยท่านก็เห็นกระจ่างชัดว่า เศรษฐกิจนั้นเป็นเพียงมรรควิธีหนึ่งในการนำไปสู่สังคมที่ผาสุกและเป็นธรรม ประสบการณ์อันยาวนานในช่วงที่เป็นผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย ผู้อำนวยการสำนักงานงบประมาณและกรรมการบริหารสภาพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ได้ทำให้ท่านตระหนักมากขึ้นว่า สิ่งสำคัญที่เป็นพื้นฐานสำคัญสำหรับสังคมที่พึงปรารถนานั้นมิได้อยู่ที่ความมั่นคงของระบบเศรษฐกิจ ซึ่งอาจเป็นประโยชน์จำเพาะแก่คนกลุ่มน้อย หากอยู่ที่คุณภาพของประชาชน ซึ่งจะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยการศึกษา ในเวลาต่อมาท่านจึงให้ความสำคัญแก่การพัฒนาการศึกษาของชาติ ดังที่นอกจากจะเป็นกรรมการสำคัญของสภาการศึกษาแห่งชาติแล้ว อาจารย์ป่วยยังได้กลับมายังมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในฐานะคณบดีคณะเศรษฐศาสตร์และอธิการบดี อันเป็นหน้าที่สุดท้ายของท่านในฐานะข้าราชการ ก่อนที่จะต้องจากมาตุภูมิที่แม่ท่านจะรับใช้อย่างอุทิศตนเพียงใด แต่แล้วกลับถูกปองร้ายจากชนชั้นปกครองเป็นการตอบแทน

การที่ท่านมีทัศนคติไม่หยุดนิ่ง ใฝ่เรียนรู้ และใคร่ครวญตรวจสอบการกระทำของตนอยู่เสมอ ทัศนคติของท่านจึงเปิดกว้างและวิวัฒน์เป็นลำดับ เมื่อท่านเห็นข้อจำกัดของความเป็น *นักเศรษฐศาสตร์* และขยายบทบาทมาทางด้าน *การศึกษา* ท่านก็ได้หยุดแต่เพียงนั้น หากยังเห็นต่อไปอีกว่า จำเป็นอย่างยิ่งที่ท่านจะต้องใส่ใจกับ *การพัฒนาชนบท* เพื่อให้ผู้ยากไร้มีชีวิตอย่างสมศักดิ์ศรี ทั้งด้านความเป็นอยู่และสำนึกในพลังอำนาจของตนเอง ซึ่งท่านถือว่าเป็นพื้นฐานของ *ประชาธิปไตย* อย่างสำคัญ

พร้อมกันนั้นท่านก็ประจักษ์ชัดขึ้นทุกทีว่า กลไกและระบบต่าง ๆ ในสังคมนั้นเป็นต้นตอของความยุติธรรมอย่างไรบ้าง ทัศนะและบทบาทดังกล่าวได้ก่อรูปและพัฒนาจนทำให้ท่านไปพ้นสถานะความเป็นข้าราชการและผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทางสู่อีกฐานะหนึ่ง เราอาจเรียกท่านว่า นักปฏิรูปสังคม แต่กระนั้นท่านก็เป็นนักปฏิรูปสังคมที่มีแบบฉบับของตัวเอง โดยยึดมั่นในหลัก สันติประชาธรรม อย่างเด็ดเดี่ยว ฐานะดังกล่าวอาจจะสำคัญยิ่งกว่าความเป็นนักเศรษฐศาสตร์และนักการศึกษาของท่านเสียอีก ตรงที่ผลสร้างสรรค์ทางด้านสติปัญญาและความนึกคิดในสังคมไทย โดยเฉพาะกับปัญญาชนคนหนุ่มสาวเป็นอันมาก แต่ขณะเดียวกันก็เป็นเหตุให้ชนชั้นนำและชนชั้นปกครองหวาดระแวง ท่านมากขึ้นเรื่อย ๆ จนสุดท้ายก็ประทุษร้ายท่านด้วยวิธีการต่าง ๆ นานา จนถึงขั้นจะคุกคามชีวิตและอิสรภาพของท่านด้วยซ้ำ

กล่าวกันว่าอาจารย์บ๊วยได้ถึงจุดสุดยอดทางด้านหน้าที่การงานในปี ๒๕๑๗ เมื่อท่านได้รับความนิยมนยกย่องอย่างสูงจากประชาชนหลายวงการ จนถึงขั้นที่สามารถเป็นนายกรัฐมนตรีได้ โดยไม่ยากนักหากท่านยอมไกลเกลียดประนีประนอมหลักการของตน แต่แล้วท่านกลับปฏิเสธ ด้วยเชื่อว่าคำตอบของบ้านเมืองนั้นมีได้อยู่ที่อำนาจจากเบื้องบน หากอยู่ที่สังคมเมืองล่าง และเพราะท่านสนใจคนเมืองล่างโดยยึดมั่นในความดี ความงาม และความจริงนี้เอง แผนการเลวร้ายต่าง ๆ จึงอุบัติขึ้น เพื่อหมายกีดกันให้จมลงไป นับแต่นั้นชื่อเสียงเกียรติคุณของท่านก็ถูกเหยียบย่ำ ชาวสื่อเท็จจะบาดไปทุกวงการ ในเวลาไม่นาน สื่อมวลชนซึ่งทำตนเป็นสื่อมวลชนก็สามรถระบายสีล้นให้แก่ท่านอย่างได้ผล จนคนเห็นไปว่าท่านเป็น “หัวหน้าคอมมิวนิสต์”

คราวนี้ กิตติศัพท์ของท่านแพร่ไปทั่วประเทศ ยิ่งกว่าครั้งเป็น
ผู้ว่าการธนาคารชาติเสียอีก หากแต่เป็นกิตติศัพท์ที่ชนชั้น
ปกครองเสกสรรปั้นแต่งด้วยกลุบายอันเลวร้ายยิ่ง แต่การ
ประทุษร้ายเช่นนี้ไม่อาจขัดขวางอุดมคติของท่านได้ แม้
สถานการณ์บ้านเมืองจะเลวร้าย และโน้มไปทางความรุนแรง
เพียงใด ท่านก็ยังมั่นคงในหลัก *สันติประชาธรรม* อยู่แน่นอน

บทความที่นำมาตีพิมพ์ในที่นี้ ได้บอกอะไรหลายอย่าง
เกี่ยวกับอาจารย์ป๋วย กล่าวคือ มิเพียงแต่จะสะท้อนทัศนะของ
ท่านเกี่ยวกับ *เป้าหมายและวิธีการที่เหมาะสมสำหรับสังคมไทย*
ตามชื่อเรื่องเท่านั้น หากยังเป็นการวิพากษ์วิจารณ์ความบกพร่อง
ของตัวท่านเองในฐานะผู้บริหารเศรษฐกิจของชาติในช่วง ๒
ทศวรรษที่แล้วอย่างตรงไปตรงมา แต่ไม่มีอะไรที่จะสายเกินไป
สำหรับท่าน เมื่อท่านกลับลำตั้งตัวใหม่โดยหันมาให้ความสำคัญ
และความเชื่อมั่นในประชาชนยิ่งกว่าข้าราชการ แม้สถานการณ์
การเมืองเวลานั้น จะไม่อำนวยให้สิ่งที่ท่านปรารถนาบรรลุผลได้
โดยง่าย ท่านก็ยังไม่สิ้นหวังในอนาคตของบ้านเมือง ในเวลานั้น
เหตุการณ์ ๖ ตุลาคมิใกล้เข้ามาแล้ว และท่านก็รับรู้ถึงสัญญาณ
ของการนองเลือดดังกล่าว โดยตระหนักว่าตนเองก็ตกเป็นเป้า
การปองร้ายของอีกฝ่ายหนึ่งด้วย (ก่อนการบรรยายอันเป็นที่มา
ของบทความนี้ กลุ่มขวาจัดถึงกับส่งคนมาแจกใบปลิวถึงห้อง
ประชุมโจมตีผู้จัดและกล่าวร้ายท่านด้วย) จนถึงเพียงนั้น อุปสรรค
ต่าง ๆ ก็ไม่อาจโยกคลอนความเชื่อมั่นของท่านในเรื่อง *สันติ
ประชาธรรม* ตลอดจนความมุ่งมั่นผันใฝ่ถึงสังคมใหม่อันพึง
ประสงค์ ซึ่งท่านรู้ดีว่าคงไม่มีโอกาสเห็นในชีวิตของท่าน

บทความนี้ แม้จะมีคุณค่าอย่างมาก แต่ก็ถูกลืมหรือมอง

ข้ามไปอย่างน่าเสียดาย อย่างน้อยที่สุด บทความนี้ก็มีความค่า
ในฐานะที่เป็นบทความและการบรรยายในเชิงวิพากษ์วิจารณ์
สังคมในช่วงสุดท้าย (หากมิใช่บทความและการบรรยายครั้ง
สุดท้าย) ของท่านก่อนที่จะถูกกดดันจนต้องออกจากประเทศไทย
ไป ตราบจนทุกวันนี้ สำหรับผู้ที่คุ้นกับข้อเขียนของอาจารย์ปวย
บทความสั้น ๆ ชื่นนี้อาจไม่มีเนื้อหาสาระใหม่เท่าใดนัก แต่สิ่ง
สำคัญที่เราอาจเรียนรู้ได้จากบทความนี้คือ

ความอ่อนน้อมถ่อมตน ความใจกว้าง ชนิดที่พร้อมจะ
วิพากษ์วิจารณ์ตนเอง และที่สำคัญไม่น้อยไปกว่ากันก็คือ จิตใจ
ที่ยืนหยัดมั่นคงอย่างไม่ระย่อห่อเหี่ยวต่ออุปสรรค ซึ่งแม้จะโถมถั่ง
เข้ามาเพียงใด แต่ความหวังและความมุ่งมั่นในสังคมอุดมคติก็
ยังเจิดจรัส นี้จะต้องไม่ใช่ความหวังและความมุ่งมั่นของคนแก่
อย่างท่านเท่านั้น หากยังจะต้องเป็นความหวัง และความมุ่งมั่น
ที่คนหนุ่มสาวทั้งหลายจะต้องจุดให้บรรเจิดขึ้นในจิตใจให้ได้
แต่เราจะทำเช่นนั้นได้ ก็ต่อเมื่อเราศรัทธามั่นในความดี ความงาม
ความจริง และตั้งมั่นในหลักการอย่างไม่ยอมคลอนแคลนงาย ๆ
เหล่านี้คือสิ่งสำคัญที่ทรงคุณค่าสำหรับเรา อันอาจเรียนรู้ได้จาก
อาจารย์ปวย ถึงแม้ว่าเราจะไม่เห็นพ้องกันกับท่านในเรื่องอื่น ๆ
ก็ตาม

สุขใจ ชื่นวินิจ

เป้าหมายและวิธีการที่เหมาะสม สำหรับสังคมไทย

สิ่งที่ผมจะพูดในวันนี้ สำหรับท่านที่คุ้นกับข้อเขียนของผม ก็คงจะรู้ว่า ไม่มีอะไรใหม่เท่าใดนัก เพราะหลาย ๆ อย่างผมก็พูดมาแล้วโดยเฉพาะหลักของสังคมที่พึงปรารถนา

ผมขอเริ่มต้นว่า สังคมที่เราปรารถนาที่เราวางเป้าหมายที่จะดำเนินการให้เป็นสังคมที่น่าอยู่นั้น จะต้องเป็นหลัก ๔ ประการ คือ

๑. สมรรถภาพ
๒. เสรีภาพ
๓. ความยุติธรรม
๔. ความเมตตากรุณา

ผมจะขอขยายความสักเล็กน้อย สมรรถภาพนี้หมายถึงการดำเนินการต่าง ๆ ไม่ว่าจะของราชการก็ดี หรือของเอกชนก็ดี จะต้องลงทุนน้อยที่สุด และได้ผลมากที่สุด และตรงเป้าหมาย ข้าราชการไม่มีทุจริตไม่มีการทะเลาะทะเลาะ สามารถจะดำเนินการ

ไปได้ตามเป้าหมายตามขั้นตอน สมรรถภาพยังรวมถึงการพูดจริง ความสุจริตใจ ตรงไปตรงมา

เสรีภาพนี้ ผมหมายความว่าถึงเสรีภาพทั้งทางร่างกาย เสรีภาพในชีวิต เสรีภาพทางการเมือง เสรีภาพในทางเศรษฐกิจ บางคนบอกว่าประเทศตะวันตกที่ใช้ลัทธิทุนนิยมนั้นมีเสรีภาพทางการเมือง แต่ไม่มีเสรีภาพในทางเศรษฐกิจ เพราะเหตุว่าความยาก ความจนกับความมั่งมียังห่างไกลกันนัก เสรีภาพในทางเศรษฐกิจมีอยู่ในประเทศที่เราเรียกว่าประเทศคอมมิวนิสต์ แต่จะมีมากหรือมีน้อยนั้นเป็นอีกเรื่องหนึ่ง หมายความว่าในทางเศรษฐกิจไม่ต้องดีกว่ากันมากนัก แต่ว่าไม่มีเสรีภาพทางการเมือง ใครจะมาพูด จะมาตั้งพรรคการเมืองซึ่งไม่ตรงกับนโยบายของรัฐบาลไม่ได้ นี่เป็นการปราศจากเสรีภาพทางการเมือง

ความยุติธรรมในสังคมก็คือว่า ไม่ว่าใครจะเกิดมามีอำนาจวาสนา เกิดมาเป็นลูกคนมั่งมีหรือคนจนต่างเสมอภาคกันหมด ทำผิดต้องขึ้นศาล ไม่ใช่ทำผิดแล้วจะอยู่ในอิทธิพลของบิดามารดา หรือของเพื่อน ใครทำดีก็ได้ดี ใครทำชั่วก็ได้ชั่ว แรงงานก็ควรจะได้รับค่าตอบแทนเช่นเดียวกับนายทุน นี่เป็นความยุติธรรมทั้งในด้านเศรษฐกิจและกฎหมาย

ความเมตตาการุณาก็จำเป็นที่จะต้องมี เพราะเหตุว่า คนที่เกิดมาง่อยเปลี้ยเสียขา สติปัญญาที่บ่ ที่อยู่ในชนบทที่ยากไร้ ก็ควรจะได้รับ การเกื้อหนุนเป็นพิเศษจากผู้ที่มีอำนาจวาสนา

ผมเข้าใจว่า ถ้าสังคมใดมีลักษณะอยู่ ๔ ประการนี้แล้วจะดำเนินไปสู่สันติ และสันตินี้ เรารู้กันอยู่แล้วว่าเป็นความสุขอย่างเลิศ จึงเชื่อว่าคำคำนี้เป็นเป้าหมายของสังคมไทย

อาจจะจะมีผู้ถามว่าหลัก ๔ ประการนี้ อะไรสำคัญที่สุด คำตอบ

ของผมก็คือว่า เสรีภาพสำคัญที่สุด ถ้าเราเชื่อในศักยภาพของ
สมองมนุษย์แล้ว ถ้าปล่อยให้เขามีเสรีภาพแล้ว ความยุติธรรม
สมรรถภาพ และความเมตตาากรุณาจะมาเอง เพราะฉะนั้นผมจึง
ขอย้ำในข้อที่ว่า เสรีภาพสำคัญที่สุดในกรณีนี้ ทุกวันนี้เรามักจะ
บ่นกันว่าบ้านเมืองของเรามีเสรีภาพมากเกินไป ใครจะทำอะไรก็
ทำได้ มือใครยาวสาวได้สาวเอา แต่ความจริงคำว่า “เสรีภาพ”
กับ “เสรีนิยม” ผิดกัน ไม่เหมือนกัน บ้านเมืองที่มีลักษณะเสรี
นิยมนั้นมีลักษณะไปอีกอย่างหนึ่ง แต่บ้านเมืองที่แต่ละคนมี
เสรีภาพในความคิดในความอ่านในการรวมกลุ่มเป็นสมาคมเป็น
อีกอย่างหนึ่ง ผมคิดว่าควรจะทำให้ความเข้าใจกันเสียแต่เดี๋ยวนี้

เมื่อได้นิยามเป้าหมายของสังคมที่พึงปรารถนาแล้ว มาดู
สภาพปัจจุบันนี้ ก็ยังเห็นว่าขาดอยู่หลายประการ ขาดทั้ง
สมรรถภาพ ขาดทั้งเสรีภาพ (ถึงแม้ว่าประเทศไทยเวลานี้จะมี
เสรีภาพในทางการเมืองมากกว่าเพื่อนในแถบประเทศเอเชีย
ตะวันออกเฉียงใต้) ขาดทั้งความยุติธรรมขาดทั้งความเมตตา
กรุณา มีแต่ประหัตประหารกันเป็นส่วนใหญ่ และระบบสังคม
ในประเทศไทยก็เป็นระบบนายทุนแบบผูกขาด

ผมก็หวนกลับมาคิดว่า ทำไมจึงเกิดเรื่องพรรคนี้อันขึ้น ถ้าพูด
ไปแล้วก็เป็นการนึกถึงตัวเองในสมัย ๒๐ ปีก่อน ที่ตนได้มีส่วน
ในการทำราชการ มีความรับผิดชอบพอใช้ที่จะทำการพัฒนาบ้าน
เมือง ทำไมจึงได้ปล่อยให้เกิดเรื่องเช่นนี้เข้า ผมก็ได้รับคำตอบ
ว่า (นี่พูดถึงส่วนตัวผมและเพื่อนรุ่นเดียวกัน) ในสมัยรับราชการ
และมีความรับผิดชอบพอสมควรในระบบเศรษฐกิจและสังคมนั้น
เราเอาใจใส่ในเรื่องหนึ่ง คือ เรื่องสมรรถภาพของระบบเศรษฐกิจ
ของไทย ท่านทั้งหลายคงจำได้ว่าหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ มีการ

ทุจริตมากขึ้นในวงราชการ มีการให้อภิสิทธิ์แก่ผู้หนึ่งผู้ใดมากขึ้น และแม้หลังการปฏิวัติของจอมพล ป. พิบูลสงคราม จอมพลผิน ก็ยังมีการให้อภิสิทธิ์แก่คนบางชนิดอยู่เรื่อย ๆ และอภิสิทธิ์นี้ก็รุนแรงขึ้นทุกที พวกผมในขณะนั้นสนใจในเรื่องที่ว่าจะให้บ้านเมืองของเราเป็นกลาง ไม่ให้เป็นเรื่องमुखโลกนะ ไม่ให้เป็นเรื่องที่จะให้อภิสิทธิ์แก่ใครได้ จึงได้พยายามปรับปรุงระบบเศรษฐกิจ และสังคมให้เป็นไปตามที่หวังไว้ เช่น ยกเลิกสำนักงานข้าว ให้มีการค้าข้าวอย่างเสรี เราพยายามที่จะทำให้ระบบเศรษฐกิจและระบบการคลังของเราเป็นไปโดยเรียบง่ายยิ่งขึ้น ตัวอย่างเช่น เมื่อครั้งก่อนเงินคงคลังมีอยู่เท่าใด มักจะไม่ใช่ที่รู้จักกัน บัญชีงบประมาณก็ไม่ได้ พวกเราก็มาร่วมแก้ปัญหาเหล่านี้ จนกระทั่งปรากฏว่ามีสมรรถภาพพอสมควร แต่ถึงกระนั้นก็ตามเราดำเนินการเลยไปอีก จนกระทั่งสร้างสิ่งที่เราเรียกว่า “พื้นฐานในการพัฒนาเศรษฐกิจ” เช่น ดัดถนนหนทางให้มากขึ้น มีกระแสไฟฟ้าใช้มากขึ้น มีเขื่อนชลประทานมากขึ้น มีสินเชื่อการเกษตรมากขึ้น ทั้งหมดนี้ล้วนเป็นการทำโดยส่วนรวม ทำให้มีผลประโยชน์ต่อส่วนรวม เช่น ทำให้รายได้ประชาชาติเพิ่มขึ้น ๖-๘ % ๑๖% ก็เคยมี นี่เป็นสิ่งที่ครั้งหนึ่งเราเคยภูมิใจ แต่เมื่อมาคำนึงถึงส่วนย่อยในชนบทก็ดี ในด้านกรรมกรก็ดี เรารู้สึกว่าเราได้บกพร่องเป็นอย่างมาก นี่เป็นมูลเหตุแห่งความคิด (ซึ่งผมเองก็ได้มีอยู่เมื่อประมาณ ๕ ปีที่แล้วมา) ว่าที่เราทำไปนั้นไม่ค่อยถูก

ที่ผมนำมากล่าวนี้ก็เพื่อแสดงให้เห็นว่า ระบบนั้นมันดีอยู่ชั่วขณะหนึ่ง และดีอยู่ในขอบเขตจำกัด ไม่ทั่วถึงชนบท เพราะฉะนั้นผลที่เกิดมาก็คือว่า มีไอ้ใครยาวสาวได้สาวเอา เพราะเหตุว่า เมื่อสร้างถนนแล้วใครมีรถวิ่งได้ ก็ได้เปรียบกว่าคนอื่น

คนที่ไม่มีสิทธิ ไม่รวบรวมเป็นสหกรณ์ ก็ถูกคนอื่นขูดรีดเป็นธรรมดา นี่เป็นความบกพร่องของพวกรุ่นผมที่รับราชการอยู่ในขณะนั้นได้ทำเอาไว้ สำหรับคนรุ่นต่อไปขออย่าได้ทำอย่างนี้อีก ควรจะทำให้มันดี อย่าให้มันแย่ไปกว่านั้น นี่เป็นความบกพร่องของระบบปัจจุบัน

ความบกพร่องของคนที่ยากเป็นมาร์กซิสต์ ยากเป็นคอมมิวนิสต์ในขณะนี้ ผมก็ว่ามีอยู่ ผมไม่เห็นด้วยกับเบนเนตที่ว่าในเมืองไทยเรายังไม่เคยมีรัฐบาลฝ่ายซ้าย รัฐบาลคอมมิวนิสต์ เพราะฉะนั้นเราจึงไม่รู้แน่ว่ามันจะเลวอย่างไร* แต่เรารู้แน่ว่าที่อื่น ๆ มันเลวกันอย่างไร อย่างที่ผมได้เรียนเอาไว้ว่า เสรีภาพในทางการเมืองในระบบคอมมิวนิสต์มันเป็นไปได้ จะไม่มีเป็นอันตราย ที่ในประเทศรัสเซียพวกเราจะมาประชุมกันอย่างไร เพื่อพิจารณาว่าระบบการปกครองของรัสเซียไม่ดี จะต้องเปลี่ยนแปลง ถ้าพวกเรากล้าประชุมกันอย่างนี้แล้ว พวกเราจะต้องไปโรงพยาบาลบ้ากันทุกคน เพราะเหตุว่าการลงโทษผู้ที่คิดอ่านผิดจากรัฐบาลรัสเซีย ก็คือการส่งโรงพยาบาลบ้า เพราะเหตุว่าถ้าไม่บ้าทำไมจึงบอกว่ารัฐบาลไม่ดี มันต้องบ้าแน่ ๆ นี่เป็นความจริงในรัสเซีย ในเวลานี้ใคร ๆ ไปเมืองจีนกันมาก็บอกว่าดีร้อยแปดลองใครบอกว่าเหมาไม่ดีสิ ในเมืองไทยเราบอกว่าเสนีย์ไม่ดีเราพูดได้ แต่ถ้าเราไปเมืองจีนและพูดว่าเหมาใช้ไม่ได้สิ ใคร ๆ

*ดูบทความของนิโคลาส เบนเนต เรื่อง "สันติวิธีกับการแสวงหาทางที่ ๓" ใน *ปาจารย์สาร* ฉบับที่ ๑๙ (กรกฎาคม-สิงหาคม) ปี ๒๕๑๙ หน้า ๗-๘ - สารานุกรมบทความนี้เป็นเอกสารประกอบการประชุมปรึกษาของกลุ่มสันติวิธี ซึ่งผู้บรรยายได้เข้าร่วมด้วย

อาจจะไม่รู้ลึก แต่ผมรู้สึกว่าคุณภาพในทางการเมืองเป็นสิ่งที่ยิ่ง
ปรารถนาอย่างยิ่ง เพราะฉะนั้นทั้ง ๆ ที่เป็น “หัวหน้าคอมมิวนิสต์”
ผมก็ยังเห็นว่าประเทศไทยไม่ควรเป็นคอมมิวนิสต์

มีบางท่านอาจจะถามว่าสังคมนิยม ทุนนิยม มันเป็น
อย่างไรกันแน่ คำตอบผมซึ่งอาจจะต่างจากคนอื่นก็คือ เวลานี้
พรรคการเมืองที่เรียกตัวเองว่าพรรคทุนนิยมนั้นไม่มีเลยในโลก
ส่วนมากมีแต่พรรคที่เรียกตัวเองว่าพรรคอนุรักษนิยม หรือ
มิฉะนั้นก็พรรคเสรีนิยม เพราะฉะนั้นจึงดูยาก ที่ร้ายที่สุดก็คือ
พรรคที่เรียกว่าพรรคสังคมนิยมก็มีอยู่มากมายเหลือเกิน มีอยู่
กว่าร้อยลัทธิ แต่ผมแยกออกมาเป็น ๒ อย่าง คือสังคมนิยม
แบบคอมมิวนิสต์ และสังคมนิยมประชาธิปไตย เช่นที่มีอยู่ใน
อังกฤษ เยอรมัน และแถบสแกนดิเนเวีย อันหลังนี้จะมีพระ
มหากษัตริย์ก็ได้ไม่มีก็ได้ แต่ดำเนินตามระบอบรัฐสภา สังคม
นิยมประชาธิปไตยนี้ผมแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท ประเภทแรก
เห็นว่าปัจจัยการผลิตทั้งหลาย รัฐบาลจะต้องควบคุมให้มากที่สุด
เท่าที่จะทำได้ ประเภทที่ ๒ ยังปล่อยให้เอกชนทำกิจการบ้าง
สำหรับประเทศไทยนี้ผมไม่มีข้อสงสัย ที่รัฐบาลจะเอามาทำนั้น
ทำไม่ได้แน่ ๆ เพราะเหตุว่าสมรรถภาพของข้าราชการเรานั้นแล้ว
เต็มที เพราะฉะนั้นอย่าเลยที่จะเอาสังคมนิยมแบบประชาธิปไตย
ชนิดแรกนี้เอาโรงงานต่าง ๆ มาเป็นของรัฐบาล อย่าเลยทีเดียว
หรือแม้กระทั่งการขายข้าว พวกเราที่เป็นนักเรียนนักศึกษาบอก
ว่ารัฐบาลตัวเองเถอะ อย่ายี่เดียว เพราะในทางเศรษฐกิจจะยิ่ง
ร้ายกว่านี้ เมื่อไรเราปฏิรูประบบราชการและทำให้ข้าราชการมี
ประสิทธิภาพพอสมควร จึงค่อยคิดค่อยอ่านอย่างนั้น

อย่างไรก็ตามผมเองมีความเห็นว่า ทำไมเราจะต้องไปติด

กับยี่ห้อว่า เราจะเป็นทุนนิยม สังคมนิยม หรือเสรีนิยม ทำไม
เราไม่คิดปัญหาของเราก่อน แล้วแก้ด้วยระบบของเราเอง ไม่
ต้องไปเปิดตำราของเหมา มาร์กซ์ เราคิดด้วยสติปัญญาของเรา
ซึ่งมีอยู่ ไม่ใช่ไม่มี คนที่เปิดตำราดูทุกฝีก้าวนั้นไม่มีสติปัญญา
ทำไมเราไม่คิดว่าในความคิดเรา สังคมน่าจะเป็นอย่างนี้ น่าจะ
เดินทางสายกลาง น่าจะช่วยคนจนมากกว่าคนมั่งมี ฯลฯ นี่เป็น
สิ่งที่ผมคิดว่าพวกเราน่าจะคำนึงกัน เฉพาะอย่างยิ่งเด็ก ๆ ที่ผม
เคยเห็นในมหาวิทยาลัยของผมก็มี และในมหาวิทยาลัยอื่น ๆ ก็มี
ไม่ใช่มีอยู่แต่ธรรมศาสตร์เท่านั้น ชนิดที่เปิดตำราดูอยู่เรื่อยและ
ตำรานั้นผิดด้วย เขียนผิดเพือมอมเมา เจ้าตำราเขาเองถ้าพื้น
ขึ้นมา เขาก็จะกลับไปตายอีก เรื่องนี้ผมไม่อยากจะบรรยาย
ละเอียด แต่มันเป็นจริงอย่างนั้น

สำหรับผมเองในเมื่อเรามีปัญหา เราก็หาวิธีแก้โดยไม่ต้อง
ไปเปิดตำรา เผอญมันไปตรงกับตำรานั้นตำรานี้ก็ช่างมันปะไร
เผอญมันไปตรงกับตำราของคอมมิวนิสต์ ของอดัม สมิท
ปรมาจารย์ของลัทธิทุนนิยมก็ช่วยไม่ได้ เราทำไปตามที่เราเห็น
ว่าควรจะทำ และใครจะเรียกเราว่าอย่างไรก็ช่าง ชื่อไม่สำคัญ
อย่างนี้ผมคิดว่าในไม่ช้าเราแต่ละคนต่างก็จะเป็นศาสดา เช่นเดียวกับ
กับที่มาร์กซ์ได้เคยเป็นศาสดามาแล้ว

ในเรื่องของประเทศไทย ผมมีความเห็นว่าถ้าเราจะใช้วิธีสันติ
ไปสูเป้าหมายที่สันติแล้ว เราก็ต้องใช้วิธีประชาธิปไตย และจะ
ใช้วิธีอื่นไม่ได้ แม้แต่ประเทศบางประเทศในเวลา นี้ เช่น อิตาลี
พรรคคอมมิวนิสต์จะขึ้นมาเป็นรัฐบาลได้ด้วยวิธีประชาธิปไตย
ซึ่งจะเป็นของประหลาด กอนนี้ก็มิแต่ประเทศชิลี แต่ก็ล้มไป
แล้วเพราะฝีมือของซีไอเอ อิตาลีก็กำลังจะเป็นคอมมิวนิสต์ด้วย

ระบบรัฐสภา

ที่อื่นจะเป็นอะไรก็แล้วแต่ แต่ของเราน่าจะมีระบบประชาธิปไตย ระบบประชาธิปไตยหมายความว่ากระไร หมายความว่าต้องมีกฎหมาย ถ้าไม่กฎหมาย มีประชาธิปไตยไปไม่ได้ มีกฎหมายในที่นี้หมายความว่ามีความยุติธรรม มีสหพันธ์กรรมกร ชาวไร่ชาวนา อีกด้านหนึ่งก็มีนवल กระหิงแดง ชมรมแม่บ้าน พวกนี้ผมจะเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยไม่สำคัญ ขอให้มีความรู้ทุกฝ่าย จะได้ว่าแต่ละฝ่ายต้องการอะไร นักการเมืองจะได้เสนอต่อรัฐบาล ข้อสำคัญก็คืออย่าใช้อำนาจเป็นอำนาจ ทุกวันนี้เรามักได้ยินเสมอว่า ขวาพิฆาตซ้าย ซ้ายพิฆาตขวา ความจริงแล้วถ้าตัดเรื่องทหารป่าออกไป ในเมืองนี้มีแต่ขวาพิฆาตซ้าย ซ้ายไม่มีพิฆาตขวาเลย ซ้ายนี้ได้แก่พวกศูนย์นิสิตกิติ กรรมกรกิติ พวกนี้ไม่มีอาวุธ ไม่เคยเลยที่จะห้อยลูกระเบิดโชว์ให้ตำรวจดู อย่างมากก็มีแต่ปืนกระบอกหนึ่งซึ่งไม่ได้จดทะเบียน เอาไว้ป้องกันตัว พวกนี้ถึงแม้จะมีความรุนแรงทางวาจา แต่ก็ไม่เคยรุนแรงถึงขนาดใช้ลูกระเบิด

ผมเห็นว่าประชาธิปไตยเป็นวิถีทางที่จะนำไปสู่เป้าหมายของเรา และกฎหมายก็จำเป็นสำหรับประชาธิปไตย แต่กฎหมายจะอยู่เหนือกฎหมายไม่ได้ นอกเสียแต่ว่ากฎหมายจะใช้พลังของตนแก่งกฎหมายเสียก่อน

ที่นี้มาถึงลักษณะอหิงสา เรามักเข้าใจกันว่าอหิงสหมายถึงการอยู่หนึ่ง ไม่ทำอะไร ใครจะทำอะไรฉัน ฉันก็ยอม นั่นไม่ใช่ อหิงสา อหิงสหมายถึงว่าเราไม่ทำร้ายคนอื่น ถ้าเราจะเดินทางสายกลางจริง ๆ เพื่อจะนำตัวเองไปสู่สันติด้วยสันติวิธีแล้ว เราจะต้องไม่ทำร้ายคนอื่น ไม่พกปืนหรือลูกระเบิดไว้ฆ่าใคร เรา

กล้าพอที่จะไม่פק

ผมไม่เห็นด้วยกับการถือปิ่น ผมอยากจะเรียนด้วยว่า เมื่อตอนผมโตตรมลงช้ยนาทตอนยังหนุ่ม ๆ ผมไม่ได้พกปิ่นเข้ามาเพราะปลงตกแล้วว่า จะต้องใช้ของสิ่งที่เป็นทหาร แต่ก็ใจเย็นอยู่น้อยที่เพื่อน ๆ เขาถือปิ่น ตอนนั้นผมก็มานึกปลงว่า หากประจัญบานกับญี่ปุ่นแล้ว ผมยิงเขาไม่ได้ เมื่อยิงไม่ได้ก็จะเอาปิ่นมาทำไม

นั่นเป็นเรื่องส่วนตัวของผม สำหรับของสิ่งนั้นผมเห็นว่าเป็นพลังใหญ่ในกระบวนการที่จะนำเราสู่สันติ อย่าได้ดูถูกของสิ่ง

ผมอยากจะย้อนไปตอนต้นที่บอกว่าเมืองไทยทุกวันนี้มี ปัญหาที่จะต้องแก้ แต่ก่อนจะแก้มันเราต้องถามก่อนว่า ใครเป็นเจ้าของปัญหา ผมเองเห็นว่าเจ้าของปัญหาในกรณีนี้คือประชาชน การแก้ไขปัญหาต่าง ๆ นั้นจะต้องให้ประชาชนเขาทำของเขาเองจริงอยู่ ระยะสั้นเราต้องพึ่งรัฐบาล (ซึ่งอาจจะได้บ้าง ไม่ได้บ้าง) ระยะยาวเราต้องพึ่งประชาชน แต่ประชาชนเป็นฝ่ายสำคัญที่สุดที่จะเป็นผู้พิจารณาปัญหาและเป็นพลังในการแก้ปัญหา ประชาชนจะต้องทำ และประชาชนจะทำได้อย่างไร ประชาชนจะทำได้ก็ต่อเมื่อให้การศึกษาประชาชน ถ้าประชาชนได้รับการศึกษาแล้ว เขาจะรักความยุติธรรม รักเสรีภาพ มีความเมตตากรุณา และทำให้ข้าราชการมีสมรรถภาพมากขึ้น โดยใช้กฎหมายรวมพลังผลักดัน

นอกจากการศึกษาแล้ว ต้องให้เขามีอย่างอื่นด้วย เช่น ให้เขามีอนามัยที่ดี ให้ลูกเขามีโภชนาการที่ดี มิฉะนั้นสมองจะเติบโตไปไม่ได้ และต้องให้รายได้ในปัจจุบันของเขาด้วย แต่พวกเรากำลังหลายที่พยายามพัฒนาชนบท และพยายามช่วยคนใน

แหล่งเสื่อมโทรมให้มีความเป็นอยู่ดีขึ้นก็มักจะพบกับทางตัน (ซึ่งมีอยู่ชั่วคราว) ใครที่ไปชนบทก็ถูกกล่าวหาเป็นคอมมิวนิสต์ไปหมด แต่ว่าเราต้องยืนหยัดในหลักการและพยายามทำให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ อาจมีผู้กล่าวว่ากว่าถั่วจะสุกกาก็ไหม้ รอไม่ได้ ถ้ารอไม่ได้ ก็รอไม่ได้ จะมีรัฐประหารก็มีไป แต่ที่แน่ที่สุดก็คือเมื่อไม่ได้ผลในคราวนี้ คราวหน้าก็เอาใหม่ ถ้าวันหน้ามีรัฐประหารมีเผด็จการ ก็มี ๑๔ ตุลาได้อีก คนเรานั้นต้องตั้งต้นกันใหม่ ในชั่วชีวิตผมอาจจะไม่ได้เห็น ในชั่วชีวิตท่านทั้งหลาย อาจจะไม่ได้เห็น แต่หลักการที่ควรจะทำคือการศึกษา อนามัยกับโภชนาการ และรายได้ที่ดีแก่ประชาชน จะต้องมียู่ต่อไป พวกเราเป็นเพียงเชื้อเพลิงอันแรกเท่านั้นที่จะให้แสงสว่างให้เขาตื่นขึ้น แต่ถ้าเผชิญประเทศไทยเกิดเคราะห์ร้าย เราเริ่มงานไม่เท่าไรก็มีรัฐประหารและเผด็จการนั้นมีอยู่อีก ๒๐๐ ปี ก็ช่วยไม่ได้ ไม่มีทาง ผมคิดว่าทางอื่นไม่ใช่ทางที่ถูก ที่คิดเป็นคอมมิวนิสต์และจะปฏิวัติให้เร็ว ๆ นั้นก็คงจะไม่ได้ สำหรับผมแล้ววิถีทางสันตินั้นมีอยู่ทางเดียวเท่านั้น นั่นคือจะต้องใช้ประชาธิปไตย ซึ่งจะต้องมีกฎหมาย จะต้องใช้วิธีอหิงสา และจะต้องเชื่อมั่นมวลชนเพื่อเป็นพลังสำหรับนำไปสู่สังคมที่เราต้องการ

(เรียบเรียงจากคำบรรยายในการประชุมปรึกษาเรื่อง "ปัญหาของสังคมไทยในปัจจุบัน" จัดโดยกลุ่มสันติวิธี ณ ตึกมหิตล สมาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย วันที่ ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๑๙)

ข้อคิดจากสหรัฐอเมริกา

พิมพ์ครั้งแรก ใน สังคมศาสตร์ปริทัศน์ มีนาคม-พฤษภาคม ๒๕๑๔

ในระยะระหว่าง ๑ ตุลาคม ๒๕๑๓ กับ ๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๔ ผมได้รับเชิญให้ไปเยือนมหาวิทยาลัยพรินสตัน ในฐานะเป็นนักวิจัยอาวุโสทางเศรษฐศาสตร์ประจำวิทยาลัยวูดโรวิลสัน ซึ่งมีชื่อเต็มว่าเป็นวิทยาลัยเพื่อรัฐประศาสนศาสตร์และกิจการระหว่างประเทศ (Public and International Affairs) ผมมีหน้าที่บรรยายและนำสัมมนาเรื่องการพัฒนาประเทศไทย ซึ่งใช้เวลา ๖ ครั้ง ครั้งละครึ่งวัน นอกจากนั้น ทางวิทยาลัยปล่อยให้ผมใช้เวลาว่างได้ตามความพอใจ ผมได้ใช้เวลาว่างดังกล่าวนั้น เตรียมการบรรยายอย่างหนึ่ง เปิดโอกาสให้นักศึกษาเข้าพบเพื่อปรึกษาหารือในเรื่องการเรียนอย่างหนึ่ง ทำการศึกษาเรื่องบริหารและจัดงานมหาวิทยาลัยอย่างหนึ่ง และรับเชิญไปบรรยายในมหาวิทยาลัยอื่นอีกอย่างหนึ่ง

ในบทความนี้จะพยายามเล่าเรื่องวิทยาลัยวูดโรวิลสันในสาระสำคัญเป็นประการแรก และในตอนหลังจะเล่าเรื่องความคิดเห็นเกี่ยวกับเมืองไทยเท่าที่ได้ยินได้ฟังจากอาจารย์และนักศึกษาในมหาวิทยาลัยต่างๆที่ผมได้ไปเยือน โดยเฉพาะอย่างยิ่งความคิดเห็นของคนไทยในมหาวิทยาลัยอเมริกันต่าง ๆ นั้น

วิทยาลัยวูดโรวิลสัน

วิทยาลัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของมหาวิทยาลัยพรินสตัน แต่เป็นส่วนเอกเทศคือมีอิสระในการบริหาร การเงิน การรับอาจารย์ และการรับนักศึกษาพอสมควร วิทยาลัยมีเงินอุดหนุนจากมูลนิธิต่าง ๆ มากพอ ดู โดยมูลนิธิต่าง ๆ นั้นเจาะจงกำหนดเงินอุดหนุนให้แก่วิทยาลัยเป็นเรื่อง ๆ ไป มหาวิทยาลัยพรินสตันจะนำไปใช้โดยทั่วไปไม่ได้ เช่น เงินสมนาคุณที่ผมได้รับระหว่างอยู่ที่นั่นตลอดจนค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปกลับนั้น เบิกได้จากบัญชีหนึ่งของเงินอุดหนุนจากมูลนิธิฟอร์ด ซึ่งตั้งไว้โดยเฉพาะเพื่อสามารถเชิญอาจารย์พิเศษไปเยือนได้เป็นครั้งคราว

วิทยาลัยวูดโรวิลสันทำหน้าที่ตามชื่อเต็มที่ได้กล่าวมาข้างต้นคือมีหน้าที่สอนและวิจัยเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับบ้านเมือง (public) และกิจการระหว่างประเทศ (international) ฉะนั้น การสอนและการวิจัยในวิทยาลัยจึงเป็นไปแบบสังคมศาสตร์ผสมหลาย ๆ สาขาวิชา (multi-disciplinary approach) เช่น วิชาการพัฒนาประเทศก็ไม่จำกัดเฉพาะเรื่องการเศรษฐกิจ ต้องพิจารณาถึงการพัฒนาทางสังคม ทางวัฒนธรรม ทางประวัติศาสตร์ ทางรัฐศาสตร์ และทางต่างประเทศด้วย หลักสูตรการบรรยายแต่ละวิชาอาจจะกว้างหรือแคบขึ้นหรือลึก แล้วแต่จะเหมาะสม เช่น ในหลักสูตรการพัฒนาที่ผมเกี่ยวข้องด้วย มีอาจารย์ผู้หนึ่งบรรยายเรื่องการพัฒนาเกษตรกรรมในอาฟริกา ซึ่งคลุมทั่วทั้งอาฟริกา แต่กล่าวเน้นถึงการเกษตรอย่างเดียว ส่วนการบรรยายเรื่องการพัฒนาประเทศไทยนั้น ใช้ประเทศไทยประเทศเดียวเป็นกรณีสำหรับศึกษา (case study) แต่มีขอบเขตรวมทั้งในด้านเกษตร อุตสาหกรรม พาณิชยกรรม การธนาคาร การสังคม

และรัฐศาสตร์ด้วย เป็นต้น การสอนแบบสาขาวิชาผสมนี้มีประโยชน์ผิดกับการสอนตามสาขาวิชาเฉพาะ เพราะเป็นเรื่องที่เห็นจริงเห็นจังโดยที่เศรษฐกิจต้องพัวพันกับสังคม สังคมก็ต้องพัวพันกับระบบการปกครอง เป็นต้น และวิทยาลัยวูดโรว์ลันมีชื่อเสียงในเรื่องที่การสอนและการเรียนนั้น มุ่งไปสู่จุดการพิจารณานโยบายและการตัดสินใจ (policy consideration and decision making) เป็นสำคัญ

ในวิทยาลัยวูดโรว์ลันนอกจากโครงการพัฒนาเศรษฐกิจแล้ว ยังมีโครงการที่สำคัญอยู่อีกหลายโครงการ เช่น โครงการศึกษาปัญหาสังคมในเมือง โครงการศึกษาเรื่องประชากร เป็นต้น

การศึกษาและวิจัยแบบสาขาวิชาผสมนี้ เหมาะสำหรับนักศึกษาชั้นสูงและปริญญาตรี เพราะก่อนที่จะพิจารณาเรื่องนโยบาย นักศึกษาจำเป็นต้องมีความรู้หลักในสาขาวิชาใดวิชาหนึ่งอย่างลึกซึ้งพอสมควรเป็นทุนไว้เสียก่อน และตามปกติในหลักสูตรปริญญาตรี นักศึกษาจะต้องเรียนบางวิชาเป็นวิชาเอกและวิชาอื่น ๆ เป็นวิชาโทอยู่แล้ว จึงพอมีพื้นฐานที่จะเรียนผสมสาขาวิชาได้ดี ด้วยเหตุนี้นักศึกษาของวิทยาลัยวูดโรว์ลันจึงเป็นผู้มีปริญญามาแล้ว แต่ไม่จำกัดว่าจะต้องได้ปริญญาเศรษฐศาสตร์ หรือรัฐศาสตร์ หรือสังคมวิทยา นักศึกษาบางคนได้ปริญญาทางวิทยาศาสตร์ ทางคณิตศาสตร์ ทางประวัติศาสตร์ หรือทางวิศวกรรมศาสตร์ก็มี เนื่องจากวิทยาลัยนี้มีชื่อเสียงสูง มีผู้สมัครเรียนมาก วิทยาลัยจึงสามารถคัดเลือกผู้มีคุณสมบัติเด่นจริง ๆ เข้าเป็นนักศึกษา นักศึกษาเป็นจำนวนมากเมื่อได้ส่งเข้าเรียนในวิทยาลัยนี้แล้ว มักจะได้รับทุนเล่าเรียนจากวิทยาลัยหรือจากแหล่งทุนอื่น ๆ

นักศึกษาอีกประเภทหนึ่งของวิทยาลัยวูดโรวิลสันเป็น ผู้ที่กำลังประกอบอาชีพอยู่ (mid-career students) อายุมากกว่า นักศึกษาปกติ แต่ได้ทุนมาเรียนร่วมกับนักศึกษาปกติ จะทำ ปริญญาก็ได้ ไม่ทำก็ได้แล้วแต่จะต้องการ และบางคนอาจจะมาจากต่างประเทศ (ซึ่งน่าจะเป็นที่สนใจสำหรับพวกเราคนไทยด้วย) การมีนักศึกษาประเภทนี้เข้าเรียนร่วมกับนักศึกษาปกติ เป็น นโยบายสำคัญของวิทยาลัย เพราะผู้ที่กำลังประกอบอาชีพอยู่นั้น ย่อมนำประสบการณ์ของตนมาเผยแพร่เป็นประโยชน์ดีนัก

วิทยาลัยวูดโรวิลสันยังรับนักศึกษาอีกประเภทหนึ่ง คือ นักศึกษาชั้นปริญญา แต่รับเฉพาะผู้ที่ได้ผ่านการศึกษาระดับปีที่ ๑ และปีที่ ๒ มาแล้ว คงจะเป็นเพราะต้องการให้มีความรู้เบื้องต้น พอสมควรแล้วอย่างหนึ่ง และอีกอย่างหนึ่งคงจะสะดวกแก่การ คัดเลือกหาคนดี ๆ รับเข้าด้วย

อาจารย์นั้น บางคนก็เป็นอาจารย์สังกัดวิทยาลัยโดยตรง บางคนเป็นอาจารย์สังกัดมหาวิทยาลัยพรินสตัน แต่วิทยาลัย แต่งตั้งให้ประจำวิทยาลัยด้วย และบางคนเป็นอาจารย์ที่มาเยือน (Visiting) จากที่อื่น

นักศึกษาส่วนใหญ่ รู้สึกว่าเรียนกันอย่างจริงจัง และใช้ ห้องสมุดเป็นหลัก นอกจากห้องสมุดกลางของมหาวิทยาลัยแล้ว นักศึกษาวิทยาลัยวูดโรวิลสันได้ใช้ห้องสมุดเฉพาะของวิทยาลัย ด้วย เจ้าหน้าที่ห้องสมุดมีส่วนสำคัญในการบริการการศึกษา เมื่อผมไปถึงพรินสตันใหม่ ๆ ผมได้ใช้เวลาประมาณ ๑ สัปดาห์ จัดรายชื่อหนังสือและบทความที่ใช้ประกอบการศึกษาเกี่ยวกับ วิชาของผม โดยมีเจ้าหน้าที่ห้องสมุดมาช่วยรวบรวม สิ่งใดที่ เขายังไม่มี เขาก็พยายามติดต่อหามาให้จนได้ พอจัดรวบรวม

ได้ครบแล้วก็ประกาศให้นักศึกษาทราบทั่วกัน แล้วนำเข้าห้องสมุดเปิดให้นักศึกษาอ่านค้นได้โดยสะดวก

ในห้องสมุดกลางของมหาวิทยาลัยนั้น มีเจ้าหน้าที่อยู่ประจำทำงานตามกำหนดเวลาพอสมควร แต่เมื่อพ้นเวลานั้นไปแล้ว นักศึกษายังเข้าไปทำงานในห้องสมุดได้จนถึงสองยามหรือสามยามจึงปิด ส่วนห้องสมุดของวิทยาลัยนั้น นักศึกษาอยู่ทำงานได้ ๒๔ ชั่วโมงต่อวันถ้าต้องการ เขากันห้องแคบ ๆ ไว้ให้นักศึกษาอยู่เดี่ยวบ้าง คู่บ้าง ตามเหมาะสม ข้อจำกัดมีอยู่แต่ว่า พอถึงเวลา ๒๓ น. เขาจะลั่นกลอนประตูสำหรับเข้าตีวิทยาลัย ใคร ๆ ก็เข้าไม่ได้ (เว้นแต่จะมีกุญแจเป็นพิเศษ) แต่มีประตูบางบานที่เปิดออกให้ เปิดเข้าไม่ได้ วันเสาร์วันอาทิตย์หรือเวลาปิดภาคเรียนก็ไม่แตกต่างกับวันปกติ

ห้องเรียนที่ผมใช้สอนนั้น เป็นห้องเล็กบรรจุคนได้ไม่เกิน ๓๐ คน มีโต๊ะตั้งรอบห้อง มีกระดานดำและเครื่องใช้อย่างอื่นตามปกติและมีที่ติดตั้งแผนที่ ผู้เข้าสัมมนามีนักศึกษาชั้นปริญญาเอกสองคน นักศึกษาชั้นปริญญาโทประมาณ ๑๐ คน นักศึกษาประเภทกำลังประกอบอาชีพ ๒ คน ผู้ช่วยวิจัย ๓-๔ คน เจ้าหน้าที่ห้องสมุด ๑ คน และอาจารย์ ๒ คน การสัมมนามีทุกวันจันทร์เวลา ๙.๓๐ น. ถึง ๑๒.๓๐ น. (บางที่ถึง ๑๓.๓๐ น.) รวม ๖ ครั้ง ตั้งแต่ครั้งแรกแล้ว นักศึกษาได้ร่วมอภิปรายและซักถามเป็นที่ครึกครื้นและเป็นที่น่าสนใจของผู้บรรยาย ไม่เงิบเหงาอย่างที่เวลาสัมมนา กับนักศึกษาไทยที่เมืองไทย ยิ่งในครั้งต่อไปเมื่อนักศึกษามีเวลาอ่านหนังสือมากขึ้นเกี่ยวกับประเทศไทย เขาก็ยิ่งถกเถียงโต้แย้งกันมาก ครั้งแรก ๆ ผมใช้เวลาบรรยายประมาณ ๑ ชั่วโมงถึง ๒ ชั่วโมง แต่พอมาถึงครั้งสุดท้าย ผม

บรรยายเพียงครึ่งชั่วโมงเพื่อเปิดให้นักศึกษาถกเถียงกันมากขึ้น
สำหรับวิชาที่ผมสอนนี้ เราได้ตกลงกันว่า จะใช้วิธีให้นักศึกษาเขียนเรียงความส่งอาจารย์ (อเมริกัน) ตรวจ เป็นการสอบไล่ ฉะนั้นจึงไม่ต้องออกข้อสอบ

นักศึกษาปริญญาเอกสองคนในชั้นที่ผมสอนนั้น เผอิญเขียนวิทยานิพนธ์เรื่องประเทศไทยทั้งสองคน คนหนึ่งเขียนเรื่องทางเศรษฐศาสตร์ อีกคนหนึ่งเขียนเรื่องทางรัฐศาสตร์ ทั้งสองคนได้ใช้เวลามาพูดหารือกับผมตามสะดวก คนที่เขียนด้านเศรษฐศาสตร์นั้น เผอิญได้ร่างวิทยานิพนธ์ร่างแรกเสร็จ จึงถือโอกาสให้ผมได้อ่านและวิจารณ์ไปด้วย

การไปเยือนมหาวิทยาลัยอื่น ๆ

ผมได้รับคำเชิญให้ไปแสดงปาฐกถาและบรรยายในที่ต่าง ๆ หลายแห่งด้วยกันแต่เนื่องด้วยเวลาจำกัด จึงไม่สามารถรับเชิญเสียหลายแห่ง ที่สามารถไปได้ก็คือที่มหาวิทยาลัยดาร์หมัทพิทสเบอร์ก วิสคอนซิน คอร์เนลล์ และอเมริกัน นอกจากนั้นได้บรรยายที่สถาบันพัฒนาเศรษฐกิจของธนาคารโลก (สองครั้ง) ที่สมาคมการสัมพันธ์กับต่างประเทศ และสมาคมเอเชีย (ในนครนิวยอร์ก) ในการเดินทางไปมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ดังกล่าว ได้มีเพื่อนคนไทยชวนไปคุยกันบ้าง แสดงปาฐกถาบ้างหลายแห่ง ได้สังสรรค์คนไทยซึ่งส่วนใหญ่เป็นนักศึกษาชั้นสูง ประมาณทั้งสิ้น ๕๐๐ คน ในเมืองบอสตัน พิตสเบอร์ก บลูมิงตัน (อินเดียนา) เออบานา (อิลลินอยส์) เมดิสัน (วิสคอนซิน) ซิกาโก อีท์สแลนซิง (มิชิแกน) อิซากะ (คอร์เนลล์และลิวคิงส์) นิวยอร์ก (สมาคมไทย) และวอชิงตัน (สมาคมนักเรียนไทยในพระบรมราชูปถัมภ์)

เรื่องที่มีมหาวิทยาลัยต่าง ๆ เชิญผมไปบรรยายนั้น ส่วนใหญ่เกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทยที่ธนาคารโลก ผมได้บรรยายเรื่องการพัฒนาการศึกษา และเรื่องนโยบายการเงินกับการคลัง แต่เรื่องที่ทุกมหาวิทยาลัย สมาคมต่าง ๆ และคนไทยทุกคนสนใจมากคือ สถานะของประเทศไทยในสงครามเวียดนาม

ความสนใจเรื่องนี้ เกิดจากเหตุที่มีมติมหาชนส่วนใหญ่ในอเมริกาต้องการจะให้รัฐบาลอเมริกันยุติสงคราม และถอนทหารจากเวียดนามและไทยโดยเร็วที่สุดที่จะทำได้ ผมกล่าวถึงมติมหาชนส่วนใหญ่ในอเมริกานี้ เพราะว่าเมื่อก่อนไปอเมริกา ก็พอทราบอยู่บ้างแล้วว่าเขาพยายามถอนทหารเพียงใด แต่เมื่อไปอยู่ในอเมริกา และได้ฟัง ได้สนทนา ได้อ่านความเห็นต่าง ๆ แล้ว ยิ่งแน่ใจมากขึ้น และยิ่งรู้สึกว่ ส่วนน้อยที่ยังต้องการให้รัฐบาลอเมริกันรบต่อไปนั้นช่างน้อยเสียเหลือเกิน หนึ่งในปี ค.ศ. ๑๙๗๒ นี้ก็จะเป็นวาระที่เขาจะมีการเลือกตั้งประธานาธิบดีอเมริกัน ได้มีผู้สมัครรับเลือกตั้งแสดงเจตนาหลายคนแล้ว และแต่ละคนก็ได้แสดงออกโดยชัดเจนซึ่งนโยบายที่จะถอนทหารโดยเร็วที่สุด อเมริกาเป็นประเทศใหญ่และมีปัญหามาก เช่น ปัญหาเรื่องผิวขาว ผิดำ ปัญหาเรื่องอากาศและน้ำสกปรก (pollution) ปัญหาเรื่องความสงบเรียบร้อยภายในประเทศ ปัญหาเรื่องค่าครองชีพสูง เงินเฟ้อ และคนว่างงาน (มีคนว่างงานประมาณ ๖-๗ ล้านคน) เป็นต้น ฉะนั้นจึงมีมติมหาชนอย่างรุนแรงเฉพาะอย่างยิ่งในมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ที่จะยุติสงครามเวียดนามเสียโดยเร็ว เพื่อตัดปัญหาใหญ่ไปเสียด้านหนึ่ง

สำหรับชาวอเมริกันที่สนใจเรื่องประเทศของเรานั้น ก็เป็น

หวังว่า เมื่ออเมริกาถอนทหารออกไปมากถึงขีด ประเทศไทยซึ่งเป็นพันธมิตรกับเขามาตลอดเวลา จะประสบอันตรายจากการคุกคามด้านคอมมิวนิสต์มากเพียงใด บางคนให้ความเห็นว่าประเทศไทยควรพยายามตั้งตนเป็นกลางร่วมกับประเทศอื่น ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งอาจจะเป็นทางออกที่ดี

สำหรับคนไทยที่ผมได้สนทนาด้วยนั้น ก็ยังเป็นห่วงในชะตาของประเทศมากขึ้น เพราะแต่ละคนก็ย่อมรักชาติ ต้องการจะให้ชาติไทยรักษาเอกราชไว้ได้ และในขณะเดียวกันก็ไม่ประสงค์ที่จะเห็นคอมมิวนิสต์มามีอำนาจในประเทศไทย

การสนทนาเรื่องนี้ที่มีแก่นสารย่อมหันมาสู่เรื่อง “การก่อการร้าย” ในประเทศไทย เพราะการก่อการร้ายโดยคอมมิวนิสต์นั้น เป็นการชักศึกเข้าบ้าน และหากลูกกลามออกไปถึงขีด สถานการณ์ในประเทศไทยก็อาจจะเป็นอย่างในเวียดนามใต้หรือราชอาณาจักรลาวสักวันหนึ่ง เฉพาะอย่างยิ่งเมื่อฝ่ายปรักภัยหมดภาวะที่จะต่อสู้รบพุ่งกับอเมริกันเสียแล้ว

จริงอยู่ ผู้ที่เรียกกันว่า “ก่อการร้าย” นั้น มีอยู่หลายกลุ่มที่แท้จริงมิใช่คอมมิวนิสต์ หากอาจจะถูกเจ้าพนักงานฝ่ายปกครองผสมเรียกว่า ผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ เพราะสะดวกดีแก่เจ้าพนักงาน บางกลุ่มอาจจะเป็นโจรธรรมดา บางกลุ่มอาจจะเป็นกลุ่มชนส่วนน้อยที่ต้องการอิสรภาพบางประการ บางกลุ่มอาจจะไม่ได้มุ่งปฏิบัติการในประเทศไทย แต่มุ่งในประเทศข้างเคียง แต่การที่เราเรียกผสมกันไปหมดว่าผู้ก่อการร้าย โดยหมายว่าเป็นคอมมิวนิสต์ แล้วปฏิบัติกับกลุ่มเหล่านี้ทำนองเดียวกันกับที่เราปฏิบัติต่อคอมมิวนิสต์ ก็ย่อมเป็นการยุและผลักดันให้กลุ่มเหล่านี้ไปเชื่อมโยงสัมพันธ์กับคอมมิวนิสต์จนได้ในไม่ช้า

การที่ผู้ก่อการร้ายไม่ว่าจะเป็นประเภทใด แต่เฉพาะอย่างยิ่งประเภทคอมมิวนิสต์ จะทำการสำเร็จได้นั้น ย่อมอาศัยหลักสองประการ คือ (ก) ทำการชูขวัญชาวบ้านให้เกรงกลัว จะได้ช่วยปกป้องคุ้มกันและช่วยเหลือเขาได้ และ (ข) ชักจูงชาวบ้านให้เกลียดชังรัฐบาลและเจ้าหน้าที่รัฐบาลในท้องถิ่น จะได้มีผู้ร่วมมือกับเขามากขึ้น ฉะนั้นการร่วมมือปราบปรามผู้ก่อการร้าย ก็ควรจะใช้วิธีแก้หลักการทั้งสองประการนี้ คือเร่งรัดพัฒนาชนบทให้ประชากรราษฎรได้อยู่โดยร่มเย็นเป็นสุข กับใช้วิธีปกครองคุ้มภัยแก่ราษฎรในท้องถิ่นให้เป็นที่เลื่อมใสแก่ราษฎรจริง ๆ

รัฐบาลได้มีนโยบายเร่งรัดพัฒนาชนบท และทะนุบำรุงความสุขของท้องถิ่นอยู่แล้ว แต่พวกเราเกรงกันว่าจะไม่พอหรืออาจจะสายเกินไปเสียแล้ว เฉพาะอย่างยิ่งเมื่อปรากฏเป็นข่าวในหน้าหนังสือพิมพ์เสมอ และมีข่าวลือเสมอว่ามีเจ้าหน้าที่ตำรวจและเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองบางแห่งรังแกราษฎรบ้าง ตั้งช่องการพนันบ้าง เป็นโจรเสียเองบ้าง ถืออำนาจเป็นธรรมบ้าง ถ้าเป็นเช่นนั้นจริง ความเสียหายย่อมจะท่วมท้นผลของความพยายามเร่งรัดพัฒนาชนบท อันตรายจะเพิ่มมากขึ้นทุกวัน ฉะนั้นการแก้ไขปรับปรุงการปกครองท้องถิ่นจึงเป็นเรื่องสำคัญยิ่งเกี่ยวกับเอกราชและอิสรภาพของไทยทั้งประเทศ การรักษาความสงบเรียบร้อยและการทะนุบำรุงราษฎรให้ได้อยู่โดยร่มเย็นเป็นสุข จึงเป็นข้อสำคัญในการป้องกันประเทศ

นักเรียนไทยส่วนใหญ่ในอเมริกาและผมมีความเห็นว่า ในขณะนี้และในสองสามปีข้างหน้า เรื่องความปลอดภัยของประเทศเป็นเรื่องใหญ่ที่สำคัญยิ่งกว่าเรื่องใด ๆ ทั้งสิ้น ฉะนั้นจึงอยากจะได้เห็นนักการเมืองของไทยทุกพรรค ตลอดจนคนไทยทุกกลุ่ม

มีความสามัคคี ร่วมมือกันป้องกันประเทศ ให้รอดพ้นจากอันตรายไปด้วยนโยบายของชาติอันรอบคอบสุขุม และยังเห็นต่อไปว่า หลักการประชาธิปไตยภายในประเทศเรานั้น จะช่วยส่งเสริมให้เกิดความสามัคคีกันได้ดียิ่งกว่าวิธีการใช้อำนาจยึดหรือทำการรัฐประหาร

เหตุผลที่สนับสนุนหลักการประชาธิปไตยดังกล่าวมาข้างต้น ก็คือในระบบประชาธิปไตยนั้น ราษฎรแต่ละคนอย่างน้อยก็ตามกฎหมาย มีสิทธิและหน้าที่ และมีส่วนในการปกครองประเทศ แต่ละคนควรจะเป็นอิสระของตนที่จะให้รัฐบาลดำเนินไปโดยดี มิใช่จะถือแต่คณาว่า “อิสระไม่ใช่” “เป็นเรื่องของผู้ใหญ่” “เป็นเรื่องของรัฐบาล”

ทุกวันนี้ ไทยเราอย่างน้อยก็แสดงความพยายามที่จะเป็นประชาธิปไตย เรากลับมามีรัฐธรรมนูญ มีการเลือกตั้ง มีสภาผู้แทน ฉะนั้นควรจะยึดไว้ในสิ่งที่มีอยู่ที่นี่ แม้ว่าจะไม่สมบูรณ์ และบกพร่องสักเพียงใด รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันมีบทบัญญัติหลายเรื่องที่คนไทยเป็นจำนวนมากไม่พอใจ แต่เราก็ก็นิ่งยัดเป็นหลักไว้ก่อน และพยายามแก้ไขปรับปรุงต่อไป เพราะอย่างน้อยก็เป็นกฎหมายขึ้นมาแล้ว และประชาธิปไตยนั้นต้องอาศัยหลักการปกครองด้วยกฎหมาย (rule of law) ไม่ใช่การปกครองด้วยอารมณ์หรือด้วยกลุ่มบุคคลจะมีระเบียบหรือไม่ก็ตาม

การเปลี่ยนแปลงการปกครองในระยะปัจจุบันนี้ ด้วยวิธีรัฐประหารก็ดี หรือการก่อให้เกิดทะเลาะวิวาทระหว่างทหารกับตำรวจก็ดี หรือการเน้นถึงความแตกแยกภายในชาติของเราก็ดีย่อมเป็นอันตรายแก่เอกราชและความอยู่รอดของประเทศไทยทั้งสิ้น

กลับกัน การเปลี่ยนแปลงการปกครองด้วยวิธีสันติตาม
กฎหมาย การสมัครสมานสามัคคีภายในชาติ การทะนุบำรุง
ความสุขราษฎร์ การค้ำกันความปลอดภัยในชีวิต ร่างกาย และ
ทรัพย์สินของราษฎร การปกครองโดยกฎหมายย่อมจะช่วยให้เรา
รอดพ้นอันตรายไปได้

จริงอยู่ในระบบประชาธิปไตยนั้น บุคคลทั้งหลายย่อมมี
ความคิดเห็นแตกต่างกันอยู่เป็นธรรมดา ผู้ที่มีอำนาจปกครองอยู่
ย่อมต้องเผชิญกับข้อวิพากษ์วิจารณ์ของสาธารณชนอยู่เสมอ
แต่ที่รู้มานะนั้นเป็นบาปอย่างใหญ่หลวง วิธีแก้ไขป้องกันมิให้การใช้การ
จำกัดเสรีภาพในความคิด การพูด การเขียน แต่หากควรใช้วิธี
ให้เสรีภาพในความคิด การพูด และการเขียนให้มากขึ้น จะต้อง
ยอมให้มีการวิพากษ์วิจารณ์การดำเนินต่าง ๆ โดยเสรี โดยคำนึง
เสียว่าเป็นการช่วยกันติเพื่อก่อ เพื่อประโยชน์แห่งมหาชน

ในบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญปัจจุบัน เสรีภาพในความคิด
การพูด การเขียนได้มีข้อรับรองไว้แล้ว แต่มีเงื่อนไขว่าต้องอยู่ใน
จำกัดแห่งบทกฎหมาย กับบทกฎหมายนั้นก็คนเราเองเป็นผู้กำหนด
และคนเราเองเป็นผู้ตีความ ก็น่าจะกำหนดและตีความให้ชอบ
ด้วยหลักประชาธิปไตยจึงจะควร

ข้อคิดเหล่านี้ที่ได้พรรณามาข้างต้น เป็นข้อสรุปจากการ
สนทนาของผมนับกับเพื่อนคนไทยในสหรัฐฯ บางแห่งบางมหา-
วิทยาลัย ผมซึ่งไม่ได้เป็นส่วนใดตอนใดเป็นผู้ใด ถือเอาว่าเป็น
ข้อสรุปของผมจากการสนทนาก็แล้วกัน หากผมเขียนผิดพลาด
ล่วงเกินไปในข้อใด ก็หวังว่าจะมีคนไทยที่ผมได้สนทนาด้วย
เขียนมาแก้ไขเพิ่มเติมหรือตำหนิได้ตามจะเห็นควร

แต่ยังมีข้อหนึ่งซึ่งชวนให้ผมคิดเป็นพิเศษ เนื่องจากการที่

ได้สนทนากับนักเรียนไทยชั้นสูงเป็นจำนวนมาก คือรู้สึกชื่นใจที่ได้ยินได้ฟังข้อคิดที่มีสาระจากผู้ที่ยังเป็นหนุ่มเป็นสาวอยู่ แสดงว่าคนไทยรุ่นใหม่ก็มีใช้ว่าจะไม่เอาถ่านเสียทีเดียว ยังมีมากคนที่มียุทธมคติและมุ่งในประโยชน์ส่วนรวมถาวร

ข้อคิดที่น่าชื่นใจนี้ ชวนให้เกิดข้อคิดอีกสองข้อ คือ (๑) ยุทธมคติที่พวกเราเมื่อก่อนอยู่เมื่อยังเป็นนักเรียนหรืออยู่เมืองนอกนั้น พวกเราจะยึดมั่นเพียงใด เมื่อเรากลับมาทำงานในเมืองไทยแล้ว สังคมไทยเป็นสังคมที่กลืนยุทธมคติเก่ง รวดเร็ว และแนบเนียน มีนักเรียนไทยบางคนกล่าวว่า “ที่น่าเจ็บใจก็คือพวกเราบางคน อยู่เมืองนอกก็ด่าว่าเขาเรื่องคอร์รัปชั่น แต่พอถึงเมืองไทยไม่ช้าไม่นาน เพียงแต่ไม่ทำอะไรก็ยังไม่ว่า หนาเข้าไปร่วมกับเขาทำคอร์รัปชั่นอีก” (๒) บทบาทของพวกเรานักเรียนมหาวิทยาลัย ทั้งหัวนอกและหัวในมีอย่างไรเกี่ยวกับเรื่องประชาธิปไตยหรือความอยู่รอดของประเทศไทย ?

เท่าที่ผมได้ดูและได้ฟังจากวิทยาลัยวูดโรว์วิลสัน เขาอบรมนักศึกษาให้ใช้ความคิดพิจารณาเรื่องนโยบายและการตัดสินใจเกี่ยวกับเรื่องของบ้านเมือง นักศึกษามีใช้แต่จะใช้ความคิดหรืออภิปรายหรือเขียนเท่านั้น เขาพิจารณาบทบาทของเขาด้วยว่าจะแก้ปัญหาคืออะไร ด้วยวิธีใดดี

พวกเราที่ได้มีวาสนาสูงกว่าเพื่อนร่วมชาติทั้งหลาย คือได้เรียนชั้นอุดมศึกษา (แม้ในประเทศไทย) และได้เรียนในมหาวิทยาลัยที่ดีมีชื่อเสียงทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ ย่อมมีความรับผิดชอบในชะตากรรมของชาติและสังคมไทยมากกว่าตาสีตาสหรือใคร ๆ ในประเทศเรา ปัญหาที่มีอยู่ว่าเราจะถือเป็นธุระหรือว่าธุระไม่ใช่ เราจะใจเด็ดหรือจะใจเย็นเอาตัวรอด

แสงสุขสบายตามยถากรรม ?

เวียดนามเหนือต่อสู้แสนยานุภาพของสหรัฐอเมริกาได้ด้วย
ใจเด็ดเป็นสำคัญ (อาวุธเป็นรอง) คนไทยต้องต่อสู้คอมมิวนิสต์
และรักษาเอกราชและความชอบธรรมภายในชาติเราได้ด้วย
ใจเด็ด ด้วยการปกครองที่ถูกต้อง ด้วยการปกครองโดย
กฎหมาย และด้วยประชาธิปไตย

มีนาคม ๒๕๑๔

ภาคที่ **๒๓**
ทัศนะทางจิตวิทยา

ธรรมะ

พิมพ์ใน วารสารธรรมศาสตร์ มกราคม ๒๕๐๕
และใน คำพูดและข้อเขียน ของ ดร.บัว อึ้งภากรณ์ ๒๕๑๑ หน้า ๒๑๕-๒๑๗

ในฐานะที่ผมเป็นศิษย์เก่าธรรมศาสตร์ เมื่อทางมหาวิทยาลัย จะออกวารสาร “ธรรมศาสตร์” จึงใคร่ขอเสนอข้อคิดเป็นการคารวะ และเป็นกรรมาชิกคุณท่านอาจารย์ผู้ประสิทธิ์ประสาทสัทธิวิทยาการ เป็นบุพการีในมหาวิทยาลัย

สีของธรรมศาสตร์ คือ สีเหลือง-แดง และเพลงปลุกใจก็มีความตอนหนึ่งว่า “เหลืองของเราคือธรรมประจำจิต” ฉะนั้นใคร่จะพิจารณาว่า อะไรคือธรรมะ

ในบทาณุกรมไทยอธิบายไว้ว่า “ธรรม คือ คุณความดี ความชอบ...คำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา มรรคผลนิพพาน ปัญญา ความรู้ของจริง ความจริง เหตุบุญกุศล ความถูกต้อง กฎหมาย ถ้อยความ อารมณ...” ทั้งนี้แสดงว่ามีความหมายได้หลายประการ ล้วนแต่เป็นเรื่องที่ดีและที่ชอบ แต่ธรรมะมิได้มุ่งหมายถึง กฎหมายอย่างเดียว มีความหมายกว้างขวางยิ่งไปกว่ากฎหมาย คือรวมทั้งความดีความชอบตามสามัญสำนึกด้วย ในด้านนักปรัชญาโรมันก็ได้มีสุภาษิตไว้ว่า “Jus est ars boni et acqui” แปลว่า ธรรมศาสตร์คือศิลปศาสตร์แห่งความดีและความยุติธรรม เมื่อวิเคราะห์และวิจารณ์แล้วก็จะเห็นได้ว่า อรรถาธิบายของไทย

และโรมันมีข้อความสอดคล้องต่องัน

ถ้าจะมีปัญหาถามว่า เพราะเหตุใดจึงจะต้องประพาศิธรรม พุทธภาษิตมีตอบไว้หลายประการ ข้อหนึ่งที่พวกเราเรียนรู้อันรู้ ประจำใจ ก็เห็นจะเป็นพุทธภาษิตที่ว่า “ธมฺโมหเว รุกฺขติ ธมฺมจรี” แต่ถ้าจะมีผู้แปลสอดซักถามเป็นปัญหาว่า มีบุคคลบางท่านซึ่ง ประพาศิธรรมแล้วไม่เห็นได้รับความป้องกันอารักขาจากธรรมะ นั้นเลย ในโลกนี้มีความอยู่ดีธรรมอยู่เป็นอันมาก เช่นนี้ผมมี ความเห็นว่าผู้ประพาศิธรรมนั้นคงจะไม่ได้ประสงค์มุ่งหวังหา ผลตอบแทนเสมอไป คือ ประพาศิธรรมเพื่อความดี ความชอบ ความเป็นจริง เพื่อความยุติธรรมให้มากที่สุดที่จะมากได้ ก็จะเป็นอานิสงส์อยู่ในตัวแล้ว

เมื่อแรกเริ่มตั้งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ขึ้นมา นั้น มีแต่ คณะธรรมศาสตร์คณะเดียว บัดนี้มหาวิทยาลัยนี้ได้แยกแยกออกไป เป็นหลายคณะ ฉะนั้นผมจึงหวังว่าข้อคิดสั้น ๆ ข้างต้นนี้คง จะเป็นข้อเตือนใจนักศึกษารุ่นหลัง ๆ ได้บ้างว่า ถึงแม้ว่าตนจะ เรียนอยู่ในคณะหรือแขนงต่าง ๆ ในธรรมศาสตร์ จุดมุ่งหมาย สำคัญที่จะยึดถือ คือ ธรรมะสมตามชื่อของมหาวิทยาลัยและ วารสารนี้

เงินมาก เงินน้อย*

พิมพ์ใน คำพูดและข้อเขียน ของ ดร.ปวย อึ้งภากรณ์ ๒๕๑๑ หน้า ๒๐๖-๒๑๐

* เขียนให้อัสสัมชัญพานิชย์

“อันรูปรสกลิ่นเสียงเคียงสัมผัส
ซึ่งคฤหัสถ์ทวงแทนไม่แก่นสาร
ครั้นระงับดับขั้นธสันดาน
ก็สาธารณ์เปื่อยเน่าเสียเปล่าตาย”

ผมกำลังทวนระลึกถึงกลอนบทนี้อยู่ในใจ ไม่นานว่าใครเป็นผู้แต่ง และอยู่ในบทหรือเรื่องใด แน่อยู่อย่างเดียวว่าเคยท่องจำอยู่ที่โรงเรียนอัสสัมชัญเมื่อเรียนภาษาไทยอยู่กับคุณครูเจริญบุญมโหตรัม ก็พอดีได้รับจดหมายจากภราดาอามาโด ขอร้องให้ช่วยเขียนบทความให้นักเรียนรุ่นปัจจุบันของอัสสัมชัญพาดิษฐ์ จึงนำเอามาใช้เป็นต้นกระทุ้งของบทความนี้

กลอนข้างต้นนี้คงจะเป็นของสุนทรภู่ แต่จะเป็นของใครก็ตาม ผู้แต่งเตือนสติว่าอย่าโลภ เพราะเมื่อตายแล้วเราจะเอาวัตถุสมบัติติดตัวไปไม่ได้ ย่อมเน่าเปื่อยสูญเสียไปไม่อนิจจัง

“อย่าโลภ” สองคำนี้สำคัญยิ่งนัก เพราะโลภจะเป็นบ่อเกิดแห่งความประพฤติผิดนานาประการ การหลีกเลี่ยงจากความโลภนั้นมีเหตุผลอย่างอื่นสนับสนุนนอกจากการปลงอนิจจัง เช่น

มนุษยธรรม ความยุติธรรม สันติสุข และการดำเนินไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองร่วมกันทั้งชุมชน

พวกเราที่ยากจนหรือไม่สู้จะร่ำรวยนัก ก็ใคร่จะแสวงหาทรัพย์สินสมบัติเพื่อครองชีพ เพื่อเลี้ยงครอบครัว สำหรับเผชิญกับชีวิตทั้งในปัจจุบันและอนาคต การเสาะแสวงหาเงินทองทรัพย์สินสมบัติอย่างนี้ไม่เรียกว่าโลภ ถ้าอยู่ในขอบเขตแห่งสัมมาอาชีวะ แต่ถ้าเป็นผู้ที่อยู่ในฐานะที่จะเพิ่มพูนรายได้ของตนโดยง่าย และเป็นผู้ที่มีรายได้สูงอยู่แล้วพยายามกอบโกยทั้งทางที่ชอบธรรมและไม่ชอบธรรม เพื่อให้รายได้ของตนสูงยิ่งขึ้น เรียกว่าโลภ และไม่ยุติธรรมต่อเพื่อนมนุษย์ เพราะทรัพย์สินในประเทศและในโลกขณะใดขณะหนึ่งมีจำนวนจำกัด ถ้าเราได้มามาก คนอื่นก็ต้องได้น้อยลง ยิ่งในกาลและเทศะที่อึดคัดขาดแคลนเครื่องอุปโภคบริโภคแล้ว จะยิ่งเห็นได้ง่ายขึ้น มีหน้าซำการมีทรัพย์สินเงินทองมากนั้น ก็ทำให้ใช้จ่ายสิ้นเปลืองมาก พอที่จะแบ่งเอามาลงทุนให้เกิดความสมบูรณ์พูนสุขทั่วหน้ากัน ก็เป็นการขัดขวางความเจริญของคนอื่นทั่วไป

ที่กล่าวข้างต้นนี้เป็นเรื่องของเอกชน เรื่องของมหาชนคือของประเทศชาตินั้นผิดกันบ้าง เพราะมองจากแง่ส่วนรวมของประเทศเงินตราหรือแม่ทองคำเป็นเครื่องมือการค้าและการแลกเปลี่ยนความสมบูรณ์พูนสุขอยู่ที่เครื่องอุปโภคบริโภค ฉะนั้นประเทศใดมีเงินใช้มาก แต่มีเครื่องอุปโภคบริโภคน้อย ชาวของก็มีราคาแพงขึ้นทันที ถ้ามีเงินใช้น้อยเกินไปก็เกิดฝืดเคืองในการค้า ฉะนั้นเป็นการสำคัญยิ่งที่จะรักษาจำนวนเงินกับจำนวนของให้พอดีๆกัน อย่าให้เงินมากนัก หรือเงินน้อยนัก หน้าที่นี้ในชาติหนึ่ง ๆ นั้นก็ต้องเป็นหน้าที่ที่รัฐบาลจะมอบหมายให้กระทรวง

การคลังและธนาคารกลาง (หรือธนาคารชาติ หรือที่ในประเทศไทยเรียกว่าธนาคารแห่งประเทศไทย) เป็นผู้ดูแลอดส่องอยู่ตลอดเวลา

สมมติว่าในเวลาที่เกิดมีเหตุดำนำเอาเงินมาให้ประชาชนชาวไทยใช้เพิ่มจำนวนธนบัตรขึ้นจากประมาณ ๗,๐๐๐ ล้านบาท เป็น ๘,๐๐๐ ล้านบาท ปัญหาที่จะถามอัสสัมชนิกผู้อ่านก็คือ เราควรจะเรียกว่าเหตุดำนำโปรดหรือไม่ คำตอบคงเป็นว่า เรียกว่ามาโปรดไม่ได้ เพราะไม่ทำให้เครื่องอุปโภคเพิ่มขึ้น ข้าวของที่ก่อนหน้านี้ราคา ๗ บาท อาจจะเป็น ๘ บาท และคนส่วนรวมทั้งประเทศจะไม่เจริญขึ้นเลย (แม้ว่าบางคนจะดีขึ้น บางคนจะเลวลง) ฉะนั้นอย่าโลก

ที่นี้จะว่าถึงทองคำ (หรือเงินของชาติอื่นที่แลกเปลี่ยนได้ง่าย) ผิดกับเงินบาทอยู่ที่เราเอาไปใช้นอกประเทศได้ ประเทศทุกประเทศมีการค้าขายกับต่างประเทศ ฉะนั้นการมีทองคำหรือเงินตราต่างประเทศมากขึ้น *ปกติ* ก็ย่อมดีขึ้น แต่ที่เขียนคำว่า *ปกติ* นี้ ก็เพราะมีข้อยกเว้น เพราะ (ก) ทองคำก็เอามาบริโภคอุปโภคมิได้ ถ้าไม่ใช่ซื้อสินค้ามาก็ไม่มีประโยชน์อะไรมากนัก และ (ข) ในบางกรณีถ้าชาติใดมีทองคำมากขึ้นรวดเร็ว ชาติอื่นก็ต้องขาดทองคำ และเมื่อเขาขาดทองคำ เขาก็ขาดหนทางที่จะซื้อของจากชาติเราหรือชาติอื่นได้ ยกตัวอย่างใน ๒-๓ ปีนี้ เยอรมันตะวันตก (และบางชาติอื่น) สะสมทองคำไว้ได้มาก เกิดวิปริตและความยากลำบากในสหรัฐอเมริกาและสหราชอาณาจักรบริติช (และบางชาติอื่น) จนต้องร่วมมือแก้ไขกัน เช่นนี้เป็นต้น

สรุปความว่า อย่าโลก อย่างนี้กว่าเงินทองมากเท่าใดก็ยิ่งดีเท่านั้น ต้องให้พอดี ๆ จะพอดีเท่าใดนั้นเป็นเรื่องที่อัสสัมชนิก

นักเรียนจะต้องเรียนกันให้ลึกซึ้ง จึงจะวินิจฉัยได้ถ่องแท้และ
ถูกต้อง แต่ความรู้้อาจเรียนหันกันหมด ยกแต่ชั่วดีกระต่างๆ
ต้องอาศัยความสัตย์สุจริตเป็นแนวจึงจะครบสมบูรณ์

ศิลปกรรมและศาสนา
ในการพัฒนาชาติ

สดุดีชินแคลร์ ทอมป์สัน

วิทยาลัยพระคริสตธรรมในประเทศไทยและสภาคริสตจักรในประเทศไทย ได้ให้เกียรติแก่ผมอย่างสูง โดยเชิญให้แสดงปาฐกถาเป็นอนุสรณ์ครั้งที่ ๖ สำหรับชินแคลร์ ทอมป์สัน ประจำปี พ.ศ. ๒๕๑๒ นี้ ปาฐกถาในชุดอนุสรณ์นี้ที่แล้วมาทั้ง ๕ ท่านเป็นศาสนาจารย์และมหาเปรียญผู้เชี่ยวชาญในศาสนธรรมและศาสนศาสตร์ทุกท่าน ปีนี้เป็นปีแรกที่ท่านผู้อำนวยการเรื่องนี้ได้นำเอาผู้ที่อยู่นอกศาสนจักรอย่างผมมาแสดงปาฐกถาอนุสรณ์ จึงทำให้ผมรู้สำนึกในเกียรตินี้เป็นพิเศษ และรู้สึกหวั่นไหวอยู่ว่า คำบรรยายนี้จะเป็นไปได้สมดังความประสงค์ของวิทยาลัยฯ และสภาคริสตจักรฯ หรือไม่ประการใด

วิลเลียม เจมส์ ชินแคลร์ ทอมป์สัน เป็นศาสนาจารย์ซึ่งเข้ามาบำเพ็ญประโยชน์สอนศาสนาที่วิทยาลัยนี้ตั้งแต่ปี ๒๔๘๐ ได้อุทิศสติปัญญาความสุขส่วนตัวของท่านเพื่อศิษยานุศิษย์ในประเทศไทยทั้งก่อนและหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ ตลอดมาจนสิ้นชีวิต ท่านทั้งหลายคงจำได้ว่า อาจารย์ชินแคลร์ ทอมป์สัน

ถึงแก่กรรมโดยอุบัติเหตุไฟ และในวันเดียวกันก่อนการเดินทางครั้งสุดท้ายของท่านนั้น ท่านได้ช่วยอนุเคราะห์มูลนิธิโรคเรื้อนที่ลำบากโดยแสดงปาฐกถา ได้ว่าที่ เก็บเงินบำรุงมูลนิธิ นั้น อาจารย์ชินแคลร์ ทอมป์สัน ได้ทำการค้นคว้าวิจัยวิทยาศาสตร์เปรียบเทียบโดยเฉพาะอย่างยิ่งการเปรียบเทียบระหว่างพุทธธรรมและคริสตธรรม โดยละเอียด เป็นที่น่าสรรเสริญยิ่งนัก เพราะประการหนึ่งครูบาอาจารย์ที่ประเสริฐนั้นย่อมไม่พึงพอใจในการสอนศิษย์ด้วยพื้นความรู้เดิมของตนแต่อย่างเดียว ย่อมต้องชวนขยายหาความรู้เพิ่มเติมด้วยการศึกษาวิจัยสืบสาววิชาการอันเลิศนำมาเผยแพร่ต่อไปอย่างมีวิมวมือ อีกประการหนึ่งเมื่อนักปราชญ์ทางศาสนาหนึ่ง นิกายหนึ่ง อย่างอาจารย์ทอมป์สัน เบิกใจและสติปัญญาให้กว้างศึกษาหลักธรรมและรายละเอียดของอีกศาสนาหนึ่ง เพื่อให้รู้แจ้งเห็นชัดนั้น ย่อมเป็นการกระทำที่น่าสรรเสริญ เพราะชอบด้วยเหตุผลทั้งในด้านวิชาการและทางปฏิบัติ สมควรแก่การสดุดีเป็นอย่างยิ่ง

ดังที่ได้เรียนไว้ตอนต้น ผมเองจัดได้ว่าเป็นฆราวาสนอกศาสนจักร ปราศจากความรู้สึกซึ่งในพุทธธรรมและคริสตธรรม และด้อยในปัจจุบันสำคัญในทางศาสนา คือความศรัทธาแบบศาสนนิยม ถึงกระนั้นก็ตามผมมีความรู้สึกสรรเสริญและนิยมนานศาสนาจารย์ทุกศาสนา ที่อยู่ในโลกยสมบัติและสละความทะเยอทะยานทางโลก ใฝ่แต่ธรรมสาระและธรรมวินัย นำเอาหลักธรรมเผยแพร่แก่สัตว์โลก โดยหวังช่วยให้พ้นทุกข์ บรรลุถึงสุขอันประเสริฐโดยทั่วหน้า

ตอนที่ ๑ ลัทธิของคนที่ขาดศรัทธา

คริสต์ธรรมกับพุทธธรรมผสม

เมื่อเด็ก ๆ ผมได้มีโอกาสเข้าศึกษาในโรงเรียนซึ่งศาสนาจารย์ทางคริสตจักรนิกายคาทอลิกเป็นผู้ก่อตั้งและดำเนินการ ได้ศึกษาอยู่เป็นเวลา ๙ ปี และเป็นครูฆราวาสอยู่อีก ๔ ปีเศษในโรงเรียนนั้น ได้เริ่มคุ้นกับคริสต์ศาสนาตั้งแต่เล็ก ได้อ่านประวัติทั้งก่อนพระเยซูคริสต์และประวัติของพระเยซูโดยสรุปพอสมควร ครั้นต่อมาเมื่อออกไปศึกษาในยุโรป ก็ได้คุ้นกับนิกายอื่นของคริสต์ศาสนาซึ่งแยกและแตกต่างจากนิกายคาทอลิกออกไป นับว่าไม่สู้จะมีข้อแก้ตัวมากนักที่จะอ้างว่าไม่รู้เรื่องศาสนาคริสต์ส่วนทางด้านศาสนาพุทธเล่าก็ได้รับการอบรมที่บ้านมาตั้งแต่จำความได้ ชะรอยจะเป็นเหตุนี้กระมังที่ท่านอาจารย์ในวิทยาลัยนี้และสภาคริสตจักรฯ ถือเป็นข้อสนับสนุนให้เรียกตัวมาบรรยายในคราวนี้ ทั้ง ๆ ที่ปราศจากความเชี่ยวชาญลึกซึ้งในทางธรรม

ถ้าจะจำแนกประเภทของผลแห่งการอบรมศึกษาศาสนาและจริยธรรมแล้ว คงจะจำแนกได้เป็นผลทางตรงประเภทหนึ่ง ผลทางอ้อมประเภทหนึ่ง ผลทางตรงนั้นคือ ก่อให้เกิดความเลื่อมใสศรัทธาเชื่อมั่นในคติสำคัญแห่งศาสนานั้น เช่น ในศาสนาคริสต์ก็เชื่อมั่นในพระผู้เป็นเจ้า เชื่อว่าความมุ่งหมายขั้นสุดท้ายของคริสตศาสนิกชนคือการมีชีวิตใหม่ ถือกำเนิดในอาณาจักรและกฤดาภินิหารแห่งพระผู้เป็นเจ้าผู้ทรงไว้ซึ่งความจริงอันเลิศ ความงามอันเลิศ และความดีอันเลิศ ในศาสนาพุทธโดยแท้จริง (ไม่รวมถึงนิกายบางนิกายซึ่งถือพระพุทธเจ้าเป็นพระผู้เป็นเจ้า

ตามแบบไสยศาสตร์) ความมุ่งหมายขั้นสุดท้ายได้แก่การบรรลุถึงโลกุตระธรรม พ้นเสียจากความเกิดซึ่งเป็นต้นเหตุแห่งทุกข์ หรืออีกนัยหนึ่งบรรลุถึงพระนิพพาน ผู้ที่สอนศาสนาย่อมมุ่งที่จะปลูกความศรัทธาเชื่อถือในจุดมุ่งหมายดังกล่าวเป็นลำดับ ซึ่งนับว่าเป็นผลทางตรงของการสอนศาสนานั้น ๆ

ส่วนผลทางอ้อมของการสอนศาสนา ซึ่งในที่นี้มีได้หมายความว่า เป็นผลที่สำคัญด้อยกว่าผลทางตรง ได้แก่ การปลูกฝังให้ผู้รับการสอนนั้นประพฤติดี มีธรรมจริยาวัตร รักษาศีล กัลยาณ เป็นต้น เป็นโลกียธรรม คือ ธรรมะซึ่งรักษาความดี ความงาม และความจริงไว้ในหมู่มนุษย์ ทำให้มนุษย์แต่ละคนที่ประพฤติตามคำสั่งสอนนั้นมีจิตใจผ่องแผ้ว อยู่ร่วมกับผู้อื่นในครอบครัว ในหมู่มิตรสหาย ในวงงานและในสังคมได้ โดยมีสันติคือความสงบและโดยมีสุข

ที่กล่าวมาข้างต้นนี้เป็นความเข้าใจส่วนตัวของผม อันเกิดจากความระลึกย้อนหลังไปถึงการสั่งสอนอบรมที่ได้มาจากบ้าน และโรงเรียนทั้งทางด้านศีลธรรมและศาสนา ผลที่ผมจะเสนอจากการประเมินตนเองพอจะสรุปได้ว่า ผลทางตรงคือความศรัทธาสำหรับตัวผมนั้นแทบจะไม่มี แต่ผมเข้าใจว่าผมได้รับผลทางอ้อมทางศีลธรรมจรรยาามากพอใช้ ซึ่งเห็นจะต้องขยายความให้ชัดสักเล็กน้อย ณ ที่นี้

ความจำเป็นของศรัทธา

การที่กล่าวว่าผมยังไม่สามารถรับผลทางตรง คือความศรัทธาเชื่อมั่นจากการศึกษาศาสนานั้น ก็เพราะยังไม่สามารถรับรองกับตนเองอย่างสุจริตใจว่า พระผู้เป็นเจ้าของหรือไม่มี

นิพพานเป็นจุดจบแท้จริงอย่างสมบูรณ์แน่ชัดหรือไม่ ที่กล่าวมานี้ไม่ได้คัดค้านว่า พระผู้เป็นเจ้าของนิพพานไม่มีแน่ เพียงแต่ว่าไม่แน่ใจสนิทว่ามีแน่ ประเด็นเรื่องที่พ้นไปจากชีวิตในโลกปัจจุบันนั้นเป็นเรื่องนอกเหนือไปจากโลกมนุษย์อย่างที่ในภาษาฝรั่งเรียกว่า Metaphysics ถ้าผมจะลำเอียงไปก็คงจะลำเอียงไปทำนองบอดสีรับเอาแต่สิ่งที่เห็นประจักษ์ สิ่งที่ไตร่ตรองได้ด้วยเหตุผลเป็นสำคัญ จะแย้งว่าถ้าไม่เชื่อไม่มีความศรัทธาแล้วจะไม่ได้ก็ยังไม่เห็นว่าจะไม่ได้อย่างไร เพราะการขาดศรัทธาดังกล่าวนี้อาจจะถือเป็นข้อบกพร่องก็เป็นข้อบกพร่องเฉพาะตัว ไม่มีผลทำให้เกิดเสียหายแก่ผู้ใด ตราบใดที่ยังยึดมั่นในศีลธรรม และผู้ที่ปฏิบัติตามธรรมะแล้ว ถ้าพระผู้เป็นเจ้าของจริง พระผู้เป็นเจ้าของจะปล่อยให้ได้รับทุกข์ทรมานหรือ คงเป็นไปไม่ได้สำหรับพระผู้เป็นเจ้าของที่ทรงพระมหากรุณาธิคุณอันไม่รู้จัก ถ้ามีพระนิพพานจริงที่จะไม่บรรลुถึงความพ้นทุกข์นั้น คงเป็นไปไม่ได้เช่นเดียวกัน ฉะนั้นเมื่อไม่มีศรัทธาก็ต้องปล่อยไปตามบุญตามกรรม อนึ่ง การขาดความศรัทธาเชื่อมั่นในโลกุตระธรรมบางประการนั้น ก็ใช่ที่จะปราศจากหลักการเสียทีเดียว ในกาลามสูตรตามพุทธประวัติ ก็ปรากฏมีพุทธโอวาทดังนี้

“ท่านทั้งหลาย อย่าพึงเชื่อถือสิ่งใดเพียงแต่เพราะเหตุที่ได้ฟังตามกันมา หรือเพราะเคยเป็นเช่นนั้นต่อ ๆ กันมา ก็อย่าเชื่อหรือโดยชาวเล่าลือ ก็อย่าเชื่อ หรือโดยมีผู้อ้างตำรา ก็อย่าเชื่อหรือโดยฟังเดาเอาเอง ก็อย่าเชื่อ หรือโดยคาดคะเนเอาเอง ก็อย่าเชื่อ หรือโดยการตรึกตรองตามอารมณ์ ก็อย่าเชื่อ หรือเพราะชอบใจว่าต้องกับลัทธิของตน ก็อย่าเชื่อ หรือเพราะเห็นว่าผู้พูดสมควรจะเชื่อถือ ก็อย่าเชื่อ หรือเพราะเห็นว่าสมณะผู้นี้เป็นครู

เรา ก็อย่าเชื่อ แม้แต่คำของพระพุทธเจ้าที่สอนมานี้ ก็อย่าฟังเชื่อ ท่านจงเอาข้อที่ได้ยินได้ฟังไปตรึกตรองกรองดูด้วยเหตุผล จนเกิดความชัดแล้วจึงค่อยเชื่อ”

แท้จริงการเชื่อถือพระอย่างฉาบฉวยโดยไม่มีศีลธรรม คำจุนอยู่โดยมั่นคงนั้น ตามความเข้าใจของผมจะเป็นโทษยิ่งกว่าเป็นคุณ ผู้เรียกตนว่าพุทธศาสนิกชนไปเข้าวัดฟังเทศน์โดยมิขาดเข้าตักบาตรเป็นกิจศีล แต่สายๆ หน้อยพุดปด น้อโกง และละเมียดศีลอื่น ๆ ย่อมเป็นคนเลว ไม่ว่าจะใช้มาตรฐานอะไรมาวัด เทียบได้กับคริสตศาสนิกชนซึ่งนึกว่ามีพิธีไถ่บาปทางศาสนาแล้วไม่กลัวบาป หรือนิสิตนักศึกษาซึ่งหัดให้สินบนเสียตั้งแต่เด็ก ๆ โดยบบานพระเจ้าขอให้สอบได้ จะนำเครื่องสักการะมาเช่นไหว้ ดังนี้ ผมคิดว่าไม่ได้ปฏิบัติตามที่ท่านองคโลงธรรม

ปัญหาที่ผมใคร่จะวิไลษนาเกี่ยวกับหัวข้อของคำบรรยายนี้ก็คือ การที่ชาดศรัทธาตั้งกล่าวมาแล้วนั้น เป็นอุปสรรคแก่การพัฒนาชาติหรือไม่ คำตอบโดยสรุปของผมก็คือ (ก) ถ้าชาดศรัทธาแต่ไม่ละเมียดศีลธรรม ก็ไม่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาชาติ (ข) ถ้ามีศรัทธาและมีทั้งศีลธรรม ก็ยังไม่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาชาติ อาจจะเป็นการสะดวกสบายสำหรับบุคคลผู้มีศรัทธาด้วยซ้ำ และ (ค) ถ้าผู้ใดมีแต่ศรัทธา แต่ละเมียดศีลธรรม ผู้นั้นจะเป็นปรปักษ์แก่การพัฒนาชาติแน่นอน

เพื่อให้เกิดความเข้าใจแจ่มชัดขึ้น ผมเห็นสมควรที่จะกล่าวย้ำว่า การที่ผมบังอาจมากกล่าวในวิทยาลัยพระคริสตธรรมนี้ว่า ศรัทธาไม่ใช่เป็นปัจจัยสำคัญยิ่งยอดในการพัฒนานั้น จะได้ประสงค์ลบลู่ท่านอาจารย์ทั้งหลายและวิทยาลัยนี้ก็ไม่ทำ ความมุ่งหมายของผมต้องการแก้ความเข้าใจผิดในวงการศึกษาใน

ประเทศไทย ที่ย้ำเรื่องความศรัทธามากเกินไป ไม่ว่าจะเป็นการศรัทธาแบบฉาบฉวยหรือหน้าไหว้หลังหลอกก็ยังรับประกันว่าตีส่วนศีลธรรมไม่ย่ำให้พอ คำโฆษณาชวนเชื่อในวิทยุกระจายเสียงของรัฐบาลก็ยังพูดได้ว่า คนที่ไม่เชื่อศาสนานั้นเป็นคอมมิวนิสต์หรือผู้ก่อการร้าย เด็ก ๆ ครูสอนมาแบบนี้จะเข้าใจไขว้เขว คนที่ไม่มีศาสนาแต่ประพฤติธรรมก็ควรได้รับการยกย่องนับถือ เพราะเป็นธรรมจารี อนึ่ง ผมใคร่เสนอว่าท่านศาสนาจารย์ทั้งหลาย ทั้งทางพุทธและคริสต์ อบรมสั่งสอนให้คนเรามีทั้งศรัทธาและศีลธรรม ถ้าสานุศิษย์ได้รับทั้งศรัทธาและศีลธรรมไปจริง ๆ ก็เป็นสิ่งประเสริฐ จะเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาชาติ แต่แม้ว่าสานุศิษย์ของท่านจะบกพร่องไปในด้านศรัทธา หากมันคงทางด้านศีลธรรม ผลของการสั่งสอนอบรมของท่านก็เกิดเป็นบุญได้โดยสมบูรณ์แล้วทางการพัฒนาชาติ

ข้อเสนอดังกล่าวข้างต้นนี้ ผมจะขอขยายความต่อไปในคำบรรยายนี้ทั้ง ๓ ชั่วโมง ในขั้นนี้ผมใคร่จะกล่าวต่อไปถึงผลทางหลักศีลธรรมที่เราพึงได้จากศาสนาทั้งทางด้านคริสต์และด้านพุทธ และการนี้ก็เป็นที่ผมจะต้องพิจารณาระลึกถึงหลักศีลธรรมซึ่งตนเองยึดถือ อันเนื่องมาจากการอบรมทั้งพุทธและคริสต์ รวมกันจนแยกไม่ออกชัดเจน หากผมนำเรื่องของตนเองมากล่าวมากเกินไปก็ขอได้โปรดให้อภัย

หลักศีลธรรมประจำตัว

หลักธรรมใหญ่ในชีวิตที่พอจะยึดถือได้นั้น ผมได้มาจากคริสต์ซึ่งลำดับไว้ดี ถูกใจผม เพราะง่ายและได้ความ กล่าวคือ ความจริง ความงาม และความดี แท้จริงทางศาสนาพุทธก็มี

ปรัชญาไปในทำนองเดียวกัน แต่มิได้ลำดับไว้ในตำราให้ครบถ้วน
ในที่เดียวกันอย่างนี้ การลำดับโดยสมบูรณ์อย่างสั้น ๆ นี้ ทำให้
ยึดถือประจำใจได้ง่าย ทำนองเดียวกับที่ทางพุทธสอนให้ท่องคุณ
พระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์ ซึ่งถือประจำใจได้ง่าย แต่ไม่ได้
บ่งระบุตรงถึงหลักคุณธรรมที่เข้าใจชัด

ความจริง ความงาม และความดี ทั้ง ๓ ประการนี้เป็น
คุณธรรมสำคัญในการพัฒนาทั้งบุคคลแต่ละคนและชาติหมู่คณะ
ให้เจริญก้าวหน้ารุ่งเรืองไปโดยสมบูรณ์ดังนี้

ความจริงหรือที่ทางพุทธเรียกว่าสัจจะนั้น เป็นธรรมที่คน
เราควรไฝหาทั้งทางโลกและทางธรรม ทั้งทางวิทยาศาสตร์
มนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ ที่เห็นได้ง่ายคือ ความก้าวหน้า
ทางวัตถุ การอยู่ดีกินดี ซึ่งอาศัยวิทยาศาสตร์ช่วยอยู่มิใช่น้อย
และวิทยาศาสตร์จะเจริญก้าวหน้าขึ้นได้ ก็โดยมนุษย์เราสามารถ
ค้นพบความจริงจากโลกวิทยาศาสตร์ แล้วนำมาใช้ได้เป็น
ประโยชน์แก่มนุษยชาติ ความจริงทางวิทยาศาสตร์อย่างเดียว
ย่อมไม่เพียงพอ จำเป็นจะต้องได้สัจจะทางสังคมศาสตร์ช่วยด้วย
จึงจะแพร่ประโยชน์ทางวัตถุนั้นให้เป็นที่ไปตามต้องการในหมู่ชนที่
รวมกันเป็นสังคม ฉะนั้นสัจจะจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนา
ชาติอย่างหนึ่ง

ความงามเป็นคุณธรรมที่จิตใจของมนุษย์เรียกร้อง เพราะ
มนุษย์เราแตกต่างกับสัตว์เดรัจฉานก็ตรงที่เราไม่ได้อยู่ด้วยวัตถุ
อย่างเดียว เราต้องมีความพึงพอใจลึกซึ้งซึ่งเข้าไปในจิตใจด้วยภาพ
ศิลปะที่งดงาม คนที่มีหน้าตารูปร่างแซมซ้อย ภูมิประเทศที่ตรึงใจ
ดอกไม้สีสวยมีกลิ่นหอม คำพูดที่จับใจ ดนตรีไพเราะ จินตกวี
นิพนธ์ วิศวกรรม และความเสียสละของมนุษย์ สิ่งเหล่านี้อยู่ใน

ประเภทความงามทั้งนั้น รวมทั้งอาหารที่อร่อย สิ่งที่ต้องใจเมื่อ ล้มผัส และนักกีฬาที่สามารถกระทำสิ่งที่เกินปกติวิสัยของมนุษย์ สิ่งที่มีความงามเหล่านี้ทำความเจริญให้แก่ใจ นับเป็นปัจจัยสำคัญของความจำเริญของมนุษย์ ขาดเสียมิได้

ความดีนั้นเป็นเครื่องหล่อเลี้ยงและกำกับโลก ถ้าโลกเรามี แต่ความชั่วเป็นเกณฑ์ มนุษย์จะเบียดเบียนซึ่งกันและกัน แทนที่จะช่วยกันบำรุงหมู่คณะให้เจริญ ในด้านความดีนี้ทั้งศาสนาพุทธ และคริสต์ย้าหนักย้าหนา ชั้นแรกก็คือให้รู้จักแยกว่าอะไรดี อะไรชั่ว คือทางพุทธเรียกว่าหิริโอตตปปะ ทางคริสต์เรียกว่า มโนธรรมหรือ Conscience ต่อมาก็มีศีลที่ห้ามมิให้ทำการ บางอย่าง เพราะเป็นภัยแก่มนุษย์ และมีคำสั่งสอนให้มีธรรมะ คือการกระทำเป็นหน้าที่ต่อตนเอง ต่อครอบครัว และต่อหมู่คณะ สังคมประเทศชาติ ความดีก็เป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาทั้งคน และชาติ

สรุปความว่าหลักธรรมเรื่องความจริง ความงาม และความดี ซึ่งเป็นหลักอันประเสริฐ ทั้งในด้านคริสต์และด้านพุทธนั้น ใช้ ได้เป็นปัจจัยชั้นมูลฐานแห่งการพัฒนาชาติ

ทางไปสู่ธรรมคติ

เมื่อกำหนดแน้แก่ใจแล้วว่า ความจริง ความงาม และความดี เป็นสิ่งที่พึงปรารถนาแล้ว จะมีหนทางที่จะนำไปสู่เป้าหมาย ดังกล่าวอย่างไรบ้าง

เรื่องนี้ผมหาสูตรจากคำสั่งสอนทางคริสต์ได้ยาก อาจจะ เป็นเพราะไม่รู้แจ้งจริงก็เป็นได้ แต่เมื่อจะหวังพึงจากมรรค ๘ ของอริยสัจ ๔ ตามพุทธคตติก็ไม่จุใจ เพราะมีแต่เรื่องให้คิดชอบ

ทำชอบโดยไม่บอกว่า ชอบอย่างไร ที่สุดไปพอใจเอาจากคำเทศนาทางพุทธ ซึ่งแสดงถึงจุดพละ คือ กำลัง ๔ ประการ ซึ่งพอจะนำมาใช้เป็นสูตรประจำใจสำหรับการพัฒนาตนเองและพัฒนาชาติได้

กำลัง ๔ ประการ ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญสำหรับการปฏิบัติ นั้น ทางพุทธแสดงไว้ดังนี้

๑. ปัญญาพละ กำลังคือปัญญา
๒. วิริยพละ กำลังคือความพากเพียร
๓. อนวัชชพละ กำลังคือการทำสิ่งที่ไม่เป็นโทษ
๔. สังคหพละ กำลังคือการถือกุศลสงเคราะห์

ผมชอบใจสูตรนี้ เพราะเห็นว่าครบถ้วนบริบูรณ์อยู่ การที่จะพึงรู้ว่าอะไรเป็นวิชาหรืออวิชา อะไรเป็นความงามนั้น ต้องอาศัยปัญญาเป็นเบื้องต้น และต้องอาศัยปัญญาอีก เพื่อหาช่องทางไปสู่จุดหมายอันประเสริฐ แต่ปัญญาอย่างเดียวไม่พอ ถ้ารู้จริงแต่เกียจคร้านเสีย หรือเพิกเฉยเสีย ก็หาประโยชน์อันใดมิได้ ฉะนั้น จึงต้องใช้กำลังที่ ๒ คือ ความพากเพียร แต่มีเพียรและมีปัญญา ก็เหมือนรถมีเครื่องยนต์ มีผู้ขับขี่ชำนาญไม่พอ ต้องมีห้ามล้อและหางเสือ คือ สติ คอยเหนี่ยวรั้งไว้ไม่ให้ปฏิบัติสิ่งที่เป็นโทษและมีภัย นอกจากนั้นยังต้องคิดถึงผู้อื่น ต้องมีเมตตากรุณาเป็นที่ตั้ง ทำการสงเคราะห์ถือกุศลผู้อื่นให้พันทุกข์ได้ถึงสุข จึงจะเป็นความงามและความดีจริง

การที่นำเอาขนมของคริสต์มาผสมกับน้ำยาของพุทธนี้ ผมไม่ได้หมายความว่า จะชักชวนให้ท่านผู้ฟังกระทำตาม เพียงแต่ใครจะเรียนว่า หลักธรรมของพุทธและคริสต์นั้นไม่ขัดกันกลมกลืนกันได้ง่าย และหากเราเผชิญมีวาสนาได้รับทิพยรสของทั้ง ๒ ศาสนา เราก็จะมีกุศลบุญเพิ่มขึ้น เพราะมีให้เลือกได้ง่าย

คัดเอาแต่ที่ถูกต้องและประทับใจ เป็นสูตรจำได้ง่าย มาใช้ติดตัว เป็นสิ่งวิเศษประจำตัวได้สะดวกมากยิ่งขึ้น

หลักความเจริญแห่งสังคม

ถึงแม้ว่าเราแต่ละคนจะได้รับธรรมทางพุทธ หรือทาง คริสต์ หรือทั้ง ๒ ทางมาใส่ใจ ทำให้มีหลักเกณฑ์ในการดำเนิน ชีวิตให้เป็นไปโดยดีก็ตาม และถึงแม้ว่าหลักธรรมทางศาสนา ทั้งสองจะมีลักษณะเป็นอมตะและอกาลิก คือใช้ได้ตลอดไป ไม่มีวันตาย และใช้ได้ทุกกาลเทศะก็ตาม สำหรับผมเองรู้สึกว่ ในสังคมปัจจุบันย่อมมีลักษณะพิเศษประจำสมัย และหลักธรรม จากศาสนาโดยทั่วไปนั้น แม้จะใช้ได้แก่ลักษณะพิเศษนี้ แต่ก็ อาจจะมีความหมายกว้างขวางเกินที่มนุษย์ธรรมดาจะเข้าใจได้ แน่ชัดประการหนึ่ง และอีกประการหนึ่งเห็นว่า ถ้าเราเอาหลัก ธรรมอมตะทั้ง ๒ ศาสนานี้มาเป็นรากฐานและปลูกฝังหลักขั้นบน ฐานอันมั่นคงนั้นเสียเอง คงจะเหมาะสมและยึดเป็นคติประจำใจ ได้ดีกว่า ด้วยเหตุนี้ผมจึงพยายามศึกษาพยายามวางหลักซึ่ง เป็นของตนเอง แต่มีพุทธธรรมและคริสต์ธรรมรองรับอยู่เป็นฐาน สำหรับการศึกษและพัฒนาสังคมในกาลปัจจุบันให้เจริญขึ้น แล้ว นำหลักนั้นมาเสนอต่อนักเรียนในรุ่นปัจจุบัน รู้สึกว่าสะดวกและ ได้ผลดีกว่าที่จะเสนอคติธรรมตามแบบศาสนาโดยไม่ดัดแปลง อย่างน้อยก็เป็นภาษาและถ้อยคำที่คนนอกวัดจะเข้าใจได้โดยง่าย

ฉะนั้นเมื่อเราถามตัวเราเองว่า สังคมปัจจุบันนี้อาศัย คุณธรรมอะไรบ้างจึงจะเจริญพัฒนาได้ คำตอบของผมก็จะเป็น ดังนี้คือ

๑. หลักสมรรถภาพ

๒. หลักเสรีภาพ

๓. หลักยุติธรรม

๔. หลักเมตตากรุณา

ซึ่งผมจะขอบรรยายขยายความในปาฐกถาชั่วโมงที่ ๒ ต่อไป
ในที่นี้จะขออธิบายแต่เพียงว่าสมรรถภาพนั้น เป็นคุณธรรมที่ใกล้
เคียงกับหลักความจริง และต้องใช้ปัญญาพลังและวิริยะพลังเป็น
เครื่องมือ เสรีภาพและยุติธรรมเกี่ยวข้องกับจิตใจของมนุษย์ที่
มีศักดิ์ศรี ทำนองเดียวกับความงาม คือก่อให้เกิดความงามขึ้น
ในสังคมมนุษย์ ต้องใช้ชนวิเศษพลังเป็นกำลังนำไปสู่ ส่วนเมตตา
กรุณานั้นตรงกับความดี และอาศัยสังคหพลังเป็นสื่อ

ท่านนักธรรมทั้งทางพุทธและทางคริสต์อาจจะติเตียนผมได้
ว่า ผมผสมผสานเอาพะชนกแะปนกันยุ่ง แต่ผมเชื่ออยู่แก่ใจของ
ตนว่า อย่างน้อยก็เป็นเรื่องที่เราแต่ละคนเข้าใจได้ง่าย เหมือน
อาหารที่เราปรุงขึ้นเองให้ถูกปากของเรา

ตอนที่ ๒

ลักษณะของสังคมที่เจริญและหลักการพัฒนา

ทางเจริญของสังคม

สังคมจะเจริญรุ่งเรืองได้ต้องเป็นสังคมที่มีสมรรถภาพ ๑
บุคคลในสังคมนั้นมีอิสระเสรีภาพ ๑ มีความยุติธรรมครอบงำ
อยู่ ๑ และคนในสังคมนั้นมีความเมตตากรุณาซึ่งกันและกัน ๑
สมรรถภาพ ในที่นี้หมายถึง ความสามารถของบุคคลใน
สังคมที่จะประกอบกิจต่าง ๆ ให้มีผลเป็นประโยชน์แก่ตนและ

ผู้อื่น อรรถประโยชน์ที่ว่่านี่แบ่งออกได้เป็น ๓ คือ ประโยชน์ทาง
 วัตถุ ประโยชน์ทางปัญญา และประโยชน์ทางธรรมะ ประโยชน์
 ทางวัตถุได้แก่ การอยู่ดีกินดี ทำให้สุขภาพ ประโยชน์ทางปัญญา
 ได้แก่ การสร้างสรรค์ความงามให้เกิดขึ้นในประเภทต่าง ๆ ทำให้
 เจริญใจ และประโยชน์ทางธรรมะได้แก่ ความอึดเอิบในดวงจิต
 เพราะความรู้สำนึกว่ามีอะไรดีเกิดขึ้น ความสามารถมาจากปัญญา
 โดยกำเนิดทางหนึ่ง และมาจากการศึกษาอบรมอีกทางหนึ่ง
 และเมื่อบุคคลในสังคมมีความสามารถเป็นเบื้องต้นแล้ว บุคคล
 เหล่านั้นก็ย่อมจะรู้จักสะสมความสามารถขึ้นมาเป็นทุน ประกอบ
 ขึ้นเป็นเครื่องมือ เครื่องจักร เครื่องกล ทำให้มีสมรรถภาพสูง
 ขึ้นสืบต่อไป วิธีใช้เครื่องมือและความสามารถของบุคคลประกอบ
 กันนั้น ก็ยิ่งส่งเสริมวิชาการและความถนัดให้สูงยิ่งขึ้น เป็นมรดก
 ตกทอดแก่ชนรุ่นต่อ ๆ ไป ฉะนั้นสมรรถภาพในที่นี้จึงควรแยก
 ได้ว่าเป็นทั้งสมรรถภาพในปัจจุบันและสมรรถภาพอันเป็นทุน
 สำหรับอนาคตของสังคม การสะสมทุนทางวิชาการต้องอาศัยการ
 วิจัยเป็นสำคัญ ฉะนั้น ประเทศใดไม่มีการวิจัย เฉพาะอย่างยิ่ง
 ในมหาวิทยาลัย หรือมีการวิจัยแบบนั่งประชุมกันเฉย ๆ หรือแบบ
 วิจัยด้วยลมปากอย่างบางแห่ง ประเทศนั้นจะต้องด้อยในเชิง
 สะสมทุนเป็นแน่ อนึ่งความสามารถของบุคคลแต่ละคนเมื่อมีการ
 ประสานซึ่งกันและกันโดยวิธีจัดการที่ดีและวิธีบริหารที่ดี ย่อม
 ทำให้เกิดความสามารถส่วนรวม ซึ่งสูงกว่าผลบวกธรรมดาของ
 ความสามารถของแต่ละคน โดยสรุป สมรรถภาพของสังคมเป็น
 กำลังชักจูงให้สังคมและบุคคลในสังคมเจริญก้าวหน้ายิ่ง ๆ ขึ้นไป
 นี้แหละเป็นเรื่องที่เราเรียกว่าการพัฒนา

เสรีภาพของมนุษย์เป็นสิ่งที่ทำให้มนุษย์แตกต่างกับสิ่งของ

ปราศจากชีวิต หรือเครื่องยนต์กลไก หรือสัตว์เดรัจฉาน ถ้ามีแต่สมรรถภาพแต่ปราศจากเสรีภาพของบุคคล สังคมนั้นก็เป็นสังคมน่ากลัว แม้จะมีกำลังทำให้เจริญได้ ก็จะไม่เจริญไปได้ไม่ตราบ เพราะผลของความสามารถนั้นคงจะมีไปในทำนองเดียวกันสำหรับทุกคน เสรีภาพทำให้มนุษย์เราสามารถเลือกจุดหมายและวิถีทางแห่งชีวิต และการประกอบกิจของตนได้ตามใจชอบ และใจของมนุษย์รวมทั้งรสนิยมและความเอนเอียงย่อมต่าง ๆ กันออกไป เมื่อมีความแตกต่างกัน สังคมนั้นย่อมจะมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น หนึ่ง เมื่อมนุษย์เราทำอะไรด้วยใจชอบ คือด้วยฉันทะตามคติของพุทธศาสนา ท่านว่าจะทำได้ผลดีกว่าทำโดยไม่ชอบ ผืนใจทำ เสรีภาพจึงเป็นสิ่งที่ส่งเสริมปัญญา อันเป็นอนุสณธิแห่งสมรรถภาพตามคริสตคติ มนุษย์แต่ละคนเกิดมาย่อมมีศักดิ์ศรีของตนติดตัวมา ตั้งแต่พระเจ้าเป็นเจ้าประทานให้ ศักดิ์ศรีนี้จะลบล้างเสียมิได้ ฉะนั้นเสรีภาพจึงเป็นหลักสำคัญในการพัฒนาชาติ ไม่ว่าจะพิจารณาจากแง่พุทธคติหรือคริสตคติ และจะนั่นหลักการประชาธิปไตยจึงเป็นหลักการที่ควรส่งเสริมสนับสนุนอย่างจริงจัง มิใช่แต่ลมปาก อุปสรรคสำคัญของหลักประชาธิปไตย คือ ความโลภอย่างหนึ่ง กับความทะนงนึกว่าตนวิเศษอีกอย่างหนึ่ง เลยทำให้เพิกเฉยต่อและทำลายซึ่งสิทธิและศักดิ์ศรีของผู้อื่น เป็นการเหนียวรั้งไว้ไม่ให้โอกาสที่ชาติบ้านเมืองจะเจริญพัฒนาได้อย่างสมบูรณ์

มนุษย์เราในสังคมนั้น ผูกพันให้อยู่ร่วมกันได้ก็โดยมีกฎแห่งความยุติธรรมกระชับอยู่ ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว เป็นคติของทั้งศาสนาพุทธและศาสนาคริสต์ การที่สังคมจะอยู่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันหรือที่เราเรียกว่ามีสามัคคีธรรมนั้น ก็ต้องอาศัยความ

ยุติธรรมเป็นที่ตั้ง ความน้อยใจ ความริษยา ความแก่งแย่งชิงดี ย่อมเกิดจากความรู้สึกนึกหรือระแวงว่าอาจจะเกิดความอยุติธรรมขึ้น และย่อมเป็นชนวนให้เกิดทุกข์ สันติสุขขปลาสนาไป ทั้งนี้ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของสังคมเดียวของชาติเดียวกันหรือเป็นเรื่องระหว่างชาติ ถ้าขาดความยุติธรรมภายในชาติ บ้านเมืองไม่มีชื่อ ไม่มีแป ก็เกิดเหตุร้ายจลาจลภายในชาตินั้น ถ้าเป็นเรื่องระหว่างชาติก็ย่อมเกิดกบฏและสงคราม ฉะนั้น จึงกล่าวได้ว่าความยุติธรรมนำไปสู่สันติ และสันติเป็นมูลฐานแห่งการพัฒนา

มนุษย์เราเกิดมามีร่างกายและปัญญาสมองไม่เสมอกัน บางคนฉลาด บางคนโง่ บางคนพิการ บางคนแข็งแรง และบางคนก็ประสบภัยพิบัติในระหว่างดำรงชีวิตอยู่ บางคนเกิดมาในถิ่นฐานที่มีช่องทางจะศึกษาเล่าเรียนได้สะดวกตาย บางคนอยู่ในชนบทห่างไกลความเจริญ เหล่านี้เป็นต้น เมื่อเริ่มต้นก็เกิดความอยุติธรรมเสียแล้วเช่นนี้ ก็เป็นหน้าที่ของสังคมที่จะขจัดปิดเป่าความไม่เสมอภาคนั้นให้น้อยลงที่สุดที่จะกระทำได้ ดังที่ประธานาธิบดีแมกไซไซกล่าวไว้ว่า “ใครเกิดมามีน้อย ควรจะได้รับการให้มากจากกฎหมาย” ธรรมข้อนี้ก็คือ ความเมตตากรุณานั้นเอง ตามความเห็นของผมกฎที่บางคนเรียกว่ากฎแห่งกรรม เช่นเด็กเกิดมาตาบอดแล้วเราเฉยเสีย อ้างว่าเพราะชาติก่อนเขาทำบาป จึงมาตาบอดชาตินี้นั้น เป็นความเชื่อที่เป็นภัยแก่พุทธศดตัวอย่างยิ่ง และผู้ใดกอบโกยลาภยศด้วยมิัจฉาชีพแล้วภายหลังพยายามไถ่บาปด้วยการให้ทานแบบที่เรียกกันว่า Charity นั้น การทำบุญให้ทานชนิดนี้ไม่ชอบด้วยหลักธรรมทั้งด้านพุทธและด้านคริสต์ เป็นเรื่องที่อนุโลมเข้าในหลักเมตตากรุณามีได้ หลักเมตตากรุณานี้สืบเนื่องสัมพันธ์กับหลักเสรีภาพ คือ คักดีศรีของ

มนุษย์แต่ละคน ผู้ที่อ่อนแอกว่าย่อมพึงมีสิทธิเรียกร้อง ไม่ใช่คอยรับทานจากผู้แข็งแรงกว่า และผู้ที่แข็งแรงกว่าฉลาดกว่า จะต้องรู้จักยับยั้งไม่กอบโกยด้วยความโลภ เพื่อเปิดโอกาสให้มีความยุติธรรมทางสังคม ความเมตตากรุณาเป็นธรรมชาติสำคัญของสังคม เพราะสมรรถภาพอย่างเดียว อาจจะทำให้เกิดความอยุติธรรม ต้องอาศัยความเมตตากรุณาด้วย สังคมนั้นจึงจะเจริญพัฒนาโดยสมบูรณ์

คติในการวางแผนพัฒนาชาติ

เมื่อพิจารณาเห็นชัดแล้วว่า ชาติที่จะเจริญได้ต้องมีลักษณะ ๔ ประการ ดังกล่าวมาข้างต้น คือ มีความสามารถ มีเสรีภาพ มีความยุติธรรม และมีความเมตตากรุณาภายในชาตินั้นแล้ว การวางแผนพัฒนาก็คงต้องกระทำภายในกรอบแห่งหลักทั้ง ๔ ประการนั้น

การวางแผนพัฒนานั้น คนส่วนใหญ่เข้าใจว่า เป็นเรื่องเศรษฐกิจและสาธารณูปการ (การศึกษาและสาธารณสุข) เป็นสำคัญ และถือว่าเป็นเรื่องของนักเศรษฐศาสตร์และนักสังคมศาสตร์ แท้จริงถ้าพิจารณาต่อไปโดยลึกซึ้งแล้ว จะเห็นว่าเรื่องของการพัฒนาชาติเป็นเรื่องของวิชาการทุกแขนง รวมทั้งวิชาศีลธรรม จรรยาด้วย เมื่อเราจะปลูกบ้าน เราจะต้องปรับเนื้อที่ดินและก่อรากฐานให้แน่นแฟ้นเสียก่อน หรือถ้าเราจะปลูกพืชหวังผล เราก็จะต้องบำรุงที่ดิน หาอาหารพืช หาน้ำมารด และจะต้องเตรียมคน เตรียมพาหนะ เตรียมยุงฉางไว้เป็นอุปกรณ์ให้พร้อม

ฉันใดก็ฉันนั้น การหว่านพืชพัฒนาจะหวังผลนั้น ก็ต้องเตรียมสิ่งต่าง ๆ อันเป็นอุปกรณ์ไว้ให้พร้อม จึงจะได้ผลดีและ

สมบูรณ์ ถ้าไม่เตรียมอุปกรณ์ไว้ให้พร้อมก็พัฒนาได้เหมือนกัน แต่จะไม่ได้ผลดีเท่าที่ควร เสมือนหว่านเมล็ดพืชลงไปในนาที่ขาดน้ำหรือธาตุที่เป็นอาหารพืช

สถานการณ์ต่าง ๆ อันเป็นคุณแก่การพัฒนานั้น พอจะสรุปได้ดังนี้ (ก) ชาติมีความสงบเรียบร้อยทั้งภายในและภายนอกและระบบการบริหารราชการแผ่นดินดีพอสมควร (ข) เป้าหมายในการพัฒนาดีและถูกต้อง (ค) กระบวนการดำเนินงานพัฒนาเป็นไปโดยรอบคอบ (ง) มีการใช้อำนาจในการพัฒนาแต่พอควรและมีวิธีการที่จะป้องกันมิให้ใช้อำนาจไปในทางที่เป็นภัย

ทั้ง ๔ ประการนี้ จะขอขยายความดังนี้

(ก) ความสงบและการบริหารเรียบร้อย การวางแผนพัฒนาเป็นการวางแผนลงทุนสำหรับชาติ เพื่อให้เกิดผลในอนาคตทั้งใกล้และไกล เพราะฉะนั้นการลงทุนและการเก็บผลจะกระทำไม่ได้ดี ถ้าบ้านเมืองไม่เป็นปกติสุข ตัวอย่างที่เห็นได้ชัด คือชวา นา ชาวไร ในเขตที่มีการรบพุ่งต่อสู้กัน จะหว่าน จะปลูก จะเก็บเกี่ยวไม่ได้ สะดวก ประเทศเวียดนาม ลาว ไนจีเรีย และประเทศอื่น ๆ ที่มีสงครามขับเคี่ยวอยู่ ไม่มีทางวางแผนแม้แต่ล่วงหน้าเพียง ๒-๓ เดือน เพราะไม่ทราบแน่ชัดว่าจะเกิดอะไรขึ้น สงครามระหว่างประเทศ และสงครามโลกย่อมขัดขวางการวางแผนพัฒนาอย่างที่เราเห็นกันอยู่แล้ว แม้แต่เพียงมีการคุกคามว่าจะโจมตีกัน เช่นกรณีมาเลเซียกับอินโดนีเซียประจันหน้ากัน ก็ทำความเสื่อมเสียแก่การจำเริญเศรษฐกิจและสังคมของทั้ง ๒ ประเทศ

ความไม่สงบดังกล่าวข้างต้นไม่จำเป็นจะต้องเป็นการคุกคามด้วยอาวุธโดยชัดแจ้ง เมื่อใดการบริหารราชการแผ่นดินบกพร่องถึงขนาดชนิดที่เราเรียกกันว่า บ้านเมืองไม่มีชื่อมีแป แม้ว่าจะ

ไม่มีคอมมิวนิสต์มาก่อการร้าย ก็จะทำให้ชาตินั้นรวนเร พัฒนา
อย่างไรไม่สำเร็จ ลักษณะของความระส่ำระสายนี้พอจะยกเอา
คำพรรณนาเรื่องเมืองสาวัตถี ในมุลบทบรรพกิจมาแสดงเป็น
อุทาหรณ์ได้ คือ

อยู่มาหมู่ข้าเฝ้า
ที่หน้าตาดีดี
เข้าคำร่ำสีซอ
หาได้ให้ภริยา
ไม่จำคำพระเจ้า
ถือดีมีข้าไป
คดีที่มีคู่
ใครเอาข้าวปلامา
ที่แพ้แก่ชนะ
ซี้ซ้อก็ได้ดี
ที่ซื่อถือพระเจ้า
ผู้เฒ่าเหล่าเมธา
ภิกษุสมณะ
คาถาว่าล่านา
ไม่จำคำผู้ใหญ่
ที่ดีมีอีกไซ
พาราสาเวถิ
ดุเดือดถือแกใจ
ผู้ที่มีฝีมือ
ไล่คว้าผ้าที่คอ

ก็หาเยาวนารี
ทามโหรีที่เคหา
เข้าแต่หอล่อกามา
โลโภพาให้บ้าใจ
เหไปเข้าภาษาไสย
น้อแต่ไพร่ใส่ชื่อคา
คือโก่หมูเจ้าสุภา
ให้สุภาก็ว่าดี
ไม่ถือพระประเวณี
ไล่ดำตีมีอาญา
ว่าโง่งเง่าเต่าปูปลา
ว่าไม้บ้าสาระยา
เล่าก็ละพระธรรม
ไปเร่ร่ำทำแจโก
ศิระะไม้ใจโยโส
ข้าขอโมทนาไป
ใครไม่มีปรานีใคร
ที่ใครได้ใส่เอาพอ
ทำดุเดือดไม่ซื่อขอ
อะไรล่อก็เอาไป

ข้าเฝ้าเหล่าเสนา	มิได้ว่าหมู่มาก
ถือน้ำร่ำเข้าไป	แต่น้ำใจไม่นำพา
หาได้ใครหาเอา	ไพร่ฟ้าเกล้าเปล่าอุรา
ผู้ที่มีอาญา	ไล่ตีดาไม่ปรานี

ความยุ่งยากทั้งหมดที่พรรณนามานี้ สรุปลงได้ว่าเกิด เพราะ (๑) ความมัวเมาในกามตัณหา (๒) ความโลภ (๓) ไม่ถือศีลธรรมแต่ถือไสยศาสตร์ (๔) การน้อราชกรัวยังหลง (๕) โรงศาลไม่ให้ความยุติธรรม (๖) ไม่เคารพความดี เห็นผิดเป็นชอบ (๗) ใจเหี้ยมโหดปราศจากเมตตากรุณา ถืออำนาจเป็นธรรม (๘) ข้าราชการไม่ปฏิบัติหน้าที่ และข่มเหงราษฎร

ลักษณะวิบากเช่นนี้ วิธีแก้ไขมีอยู่ ๒ ประการคือ การอบรมสั่งสอนศีลธรรมในมวลชนและข้าราชการทั่วไปให้ได้ผล ไม่ว่าจะใช้ศาสนาพุทธหรือคริสต์ หรือศาสนาอื่นใดเป็นหลักประการหนึ่ง อีกประการหนึ่งต้องพยายามเพ่งเล็งที่ผู้ใหญ่ในราชการ เพราะถ้าผู้ใหญ่ดีและควบคุมผู้น้อยได้ จะช่วยให้ผู้น้อยเข้าทำนองคลองธรรมได้ง่ายขึ้น พุทธภาษิตมีใจความว่า “ผู้นำควรตั้งอยู่ในธรรมเสียก่อน หมู่คณะจึงสวัสดีได้” และขยายความว่า “เมื่อฝูงโคข้ามไปอยู่ ถ้าโคผู้นำฝูงไปคด โคเหล่านั้นย่อมไปคดทั้งหมด ในหมู่มนุษย์ก็เหมือนกัน ผู้ใดได้รับสมมติให้เป็นผู้นำ ถ้าผู้นั้นประพฤติธรรม ประชาชนนอกนั้นก็ประพฤติธรรมเหมือนกัน แวันแคว้นทั้งหมดก็ได้ประสบความทุกข์ ถ้าฝูงโคโคผู้นำฝูงไปตรง โคเหล่านั้นย่อมไปตรงทั้งหมด ในหมู่มนุษย์ก็เหมือนกัน ผู้ใดได้รับสมมติให้เป็นผู้นำ ถ้าผู้นั้นประพฤติธรรม ประชาชนนอกนั้นก็ย่อมประพฤติธรรมเหมือนกัน แวันแคว้น

ทั้งหมดย่อมได้ประสบการณ์”

(ข) เป้าหมายในการพัฒนา การพัฒนาบ้านเมืองอย่างที่เราเข้าใจกันโดยทั่วไปนั้น หมายถึงการเพิ่มรายได้ของประชาชนในบ้านเมืองให้อยู่ดีกินดีขึ้น มีพละนาสมัยดี และมีการศึกษาดี จะทำอะไรให้ถึงจุดหมายนี้ จะได้กล่าวในวรรคต่อไปตอนที่พูดถึงขบวนการดำเนินงาน ในที่นี้จะขอขยายความถึงคำว่าพัฒนาที่กล่าวมาข้างต้นนั้นว่า ยังไม่ได้ความบริบูรณ์จริง ๆ ถ้าไม่ขยายความให้ชัดและเป้าหมายบกพร่องอยู่ จะไม่ได้ผลสมความมุ่งหมาย

เป้าหมายที่ถูกต้องสมบูรณ์ของการพัฒนาชาตินั้น ต้องให้ครบองค์ ๓ ประการคือ

(๑) ต้องพยายามเพิ่มรายได้และสุขภาพของประชาชนในชาติ โดยคำนึงถึงประโยชน์ปัจจุบันและประโยชน์อนาคต ถ้าเราลงทุนมาก ทรัพย์สินที่จะนำมากินและใช้ในปัจจุบันย่อมน้อยลง ถ้าเราลงทุนน้อยเกินไป เราอาจจะอยู่ดีกินดีถึงขนาดในปัจจุบัน แต่ออนาคต ประโยชน์จะน้อยไป ฉะนั้น จึงจำต้องรักษาดุลระหว่างปัจจุบันและอนาคตให้ดีให้เหมาะ ให้ความสำคัญยุติธรรมแก่คนรุ่นนี้และรุ่นหน้าพอควร

(๒) ต้องพยายามรักษาเสถียรภาพในการพัฒนา คำว่าเสถียรภาพนี้หมายความว่า สภาพที่ไม่เป็นการระส่ำระสาย เพราะถ้าเกิดความระส่ำระสายในเศรษฐกิจแล้ว ปัญหาทางการเงิน เศรษฐกิจ และสังคมจะเกิดขึ้น ทำให้พัฒนาไม่ได้ผล ตัวอย่างเช่น สมมติว่ารัฐบาลเก็บภาษีอากรน้อยเกินไปคือน้อยกว่าที่ควรจะนำมาลงทุน และเวลาจะลงทุนก็พิมพ์ธนบัตรขึ้นให้มาก เอาเงินที่สร้างจากอากาศธาตุนั้นมาใช้จ่าย กฎแห่งเศรษฐกิจย่อม

จะทำให้เกิดผล คือเงินเพื่อ ราคาสินค้าอุปโภคบริโภคสูงขึ้น รวดเร็ว เพราะคนมีเงินมากกว่าของที่ซื้อ ในกรณีเช่นนี้ การลงทุนของรัฐบาลและเอกชนย่อมไม่มีความแน่นอน คาดคะเนยาก ไม่มีเสถียรภาพทั้งค่าของเงินตราและการประกอบอาชีพ การพัฒนาย่อมมีผลรวนเรดังที่ปรากฏอยู่ในหลายประเทศ เช่น อินโดนีเซียเมื่อ ๔-๕ ปีก่อน เป็นต้น การรักษาเสถียรภาพเป็นวิชาทางการเงิน การธนาคาร และการคลัง

(๓) ต้องพยายามกระจายผลให้ทั่วถึงกันในหมู่ชนชาติเดียวกัน ไม่ใช่แต่พิเคราะห์ดูแต่เฉพาะอัตราเฉลี่ยส่วนรวมของชาติอย่างในประเทศไทย เราเห็นได้ชัดเจน คือในกรุงเทพฯ และภาคกลาง ประชาชนมีรายได้เฉลี่ยถึงประมาณ ๓ เท่าของประชาชนในอีสาน และถ้าเรายังพัฒนา ผลของการพัฒนานั้น ตกอยู่กับคนในเมืองหลวงได้ง่ายกว่าที่จะไปได้แก่คนในชนบท ในโลกนี้คนที่รวยแล้วยิ่งรวยขึ้นง่ายกว่าคนจน และคนจนยิ่งวันก็ยิ่งจน ถ้าเราใช้หลักความยุติธรรมและความเมตตากรุณาในสังคมเป็นที่ตั้งแล้ว ก็จะต้องตั้งเป้าหมายพัฒนาให้เกิดผลมากเป็นพิเศษสำหรับชาวนาและชาวชนบท ในทางปฏิบัติข้อนี้หมายความว่า ใช้เงินลงทุนให้มากสำหรับชนบท และยับยั้งไว้บ้างในเมืองหลวง และแม้แต่ภายในเมืองหลวงเอง ก็ควรมุ่งให้เกิดประโยชน์แก่คนยากจนเป็นพิเศษ

การวางเป้าหมายข้อนี้ นักพัฒนาจะต้องอาศัยศีลธรรมเป็นหลักสำคัญ

(๔) กระบวนการดำเนินงานพัฒนา เรื่องนี้เป็นเรื่องทางวิชาการมากกว่าเรื่องอื่น ๆ ที่ได้บรรยายมาแล้ว แต่พอจะกล่าวง่าย ๆ โดยทั่วไปว่า การพัฒนาเป็นเรื่องของการลงทุนและการคาด

คะเนผล ฉะนั้นจึงต้องนำผลที่คาดคะเนต่าง ๆ นั้นมาเปรียบเทียบกัน ในการนี้หลักวิชาเศรษฐศาสตร์ที่นำมาใช้ก็เป็นหลักกรรมดา ไม่ใช่หลักพิสดารอะไรออกไป และการดำเนินงานในกระบวนการพัฒนาก็เป็นการดำเนินงานโดยแบบแผนระเบียบวิธีปฏิบัติธรรมดา ไม่แตกต่างอะไรกับการประกอบกิจการหรือปฏิบัติราชการโดยปกติ คือ ลงทุนน้อยที่สุด ให้ได้ผลมากที่สุด และต้องกระทำโดยรอบคอบแม้ว่าจะต้องเร่งทำ ผมขอย้ำในเรื่องหลักกรรมดา ซึ่งตรงกันข้ามกับวิธีพัฒนาแบบอุตริ ในกระบวนการพัฒนานั้น เราจะทำให้เกิดผลดีได้ก็ด้วยความรอบรู้ลึกซึ้งทั้งในเชิงทฤษฎีและเชิงปฏิบัติ เช่นนี้เรียกว่าใช้หลักกรรมดา วิธีพัฒนาแบบอุตรินั้นหมายถึงการละเลยเสียซึ่งทฤษฎี ผืนหลักธรรมชาติ มนุษย์เรา ผืนใจมนุษย์ด้วยกันได้นับว่าเก่ง แต่มนุษย์ไม่เก่งพอที่จะผืนหลักเศรษฐศาสตร์หรือทฤษฎีวิชาอื่นใด ถ้าผืนเข้าเมื่อใดผลจะประสพเป็นหายนะเมื่อนั้น

ข้อที่ควรคำนึงถึงเป็นพิเศษในกระบวนการพัฒนาก็คือ ควรจะทำอะไรก่อนอะไรหลัง รัฐบาลควรทำอะไรและเอกชนควรทำอะไร

เนื่องด้วยทรัพยากรของชาติมีจำกัด เวลาที่มีจำกัด คนที่มีฝีมือก็มีจำกัด เราจะทำอะไรเพื่อพัฒนาพร้อม ๆ กันทุกอย่างคงไม่ได้แน่ ฉะนั้นจึงจำต้องทำเรื่องสำคัญก่อน เอาเรื่องสำคัญน้อยไปทำทีหลัง เรื่องที่สำคัญมากกว่าอื่น ๆ นั้น คือ เรื่องที่เมื่อทำสำเร็จแล้ว จะช่วยให้ทำอย่างอื่นได้สะดวกและได้ผลดียิ่งขึ้น การพัฒนาคนและแรงงานอยู่ในประเภทนี้ เพราะถ้ามีคนดีมีฝีมือแล้วย่อมจะช่วยให้มีฝีมือไปทำอย่างอื่นได้สะดวก การจัดการ การคลัง การเงิน ให้มีระเบียบเรียบร้อย การตัดถนน การจัดการ

ทำเรือ และการขนส่งต่าง ๆ ให้มีสมรรถภาพดี ย่อมอยู่ในประเภทสำคัญเหล่านี้ทั้งนั้น อนึ่ง ในการดำเนินงานพัฒนานั้น นักเศรษฐศาสตร์มักจะเพ่งเล็งแต่เฉพาะเรื่องเศรษฐกิจ ถ้าเป็นเช่นนี้จะนับว่ามีการพัฒนาสมบูรณ์มิได้ จำต้องพิจารณาเลยไปถึงพัฒนาการทางสังคมด้วย ซึ่งหมายถึงการศึกษา สาธารณสุข สาธารณูปการ และนอกจากนั้นนักเศรษฐศาสตร์ควรคำนึงถึงหลักใหญ่แห่งชีวิตคือ ความงาม ศิลปะ กวีนิพนธ์ และดนตรี ต้องอยู่ในข่ายแห่งการพัฒนาขั้นสำคัญ การวิจัยในมหาวิทยาลัย เล่าก็เป็นการส่งเสริมสังคมและปัญญา ควรเป็นเรื่องเอกของกระบวนการพัฒนาด้วย

ในประเด็นที่เป็นปัญหาระหว่างรัฐบาลและเอกชนนั้น เป็นเรื่องของลัทธิการเมืองอย่างหนึ่ง กับเป็นเรื่องของการเคารพสิทธิในบุคคลอีกอย่างหนึ่ง ลัทธิคอมมิวนิสต์และโซเชี่ยลิสต์อย่างจัด ถือว่ารัฐบาลควรทำเสียทั้งหมดที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจของประเทศ เอกชนควรเป็นเครื่องมือรัฐบาลเท่านั้น ส่วนลัทธินายทุนและเสรีนิยมนั้น ถือว่ารัฐบาลควรทำน้อยที่สุด เอกชนเป็นใหญ่ ลัทธิทั้งสองนี้สร้างความมอดุติธรรมและมีผลร้ายทั้ง ๒ ฝ่าย เพราะฝ่ายคอมมิวนิสต์ย่อมเพิกเฉยในศักดิ์ศรีของมนุษย์ ส่วนลัทธินายทุนถ้าปล่อยให้ดำเนินไปโดยเสรี ย่อมทำให้เกิดการเบียดเบียนกันได้ง่าย และความมั่งคั่งกับความยากจนจะรุนแรงแตกต่างกันไป ยิ่งมากขึ้นในสังคม คนมีเสียเหลือหลาย คนจนยิ่งจนทรุดลง ฉะนั้นผมเห็นว่าวิธีที่เหมาะสมคือทางสายกลาง รัฐบาลไม่แย่งราษฎรทำเสียทั้งหมด และก็ปล่อยให้พลละเลยให้ทำกันไปโดยไม่มีขอบเขต รัฐบาลจะต้องใช้มาตรการการคลังและการภาษีอากร กำกับการกระทำของเอกชน และพยายามส่งเสริมให้เกิดผล

ส่วนรวมขึ้นโดยช่วยวางพื้นฐานในการพัฒนาให้ราษฎร

ที่ผมกล่าวถึงรัฐบาลในที่นี้หมายถึงเอกชนผู้มีอำนาจในราชการด้วย ผู้ที่มีอำนาจแล้วมักจะหลงเข้าใจไปว่า คนอื่นจะไม่สามารถทำอะไรได้เป็นประโยชน์แก่ชาติ ทั้งนี้ไม่ต้องกล่าวถึงการแสวงหาลาภยศสมบัติกันดื้อ ๆ ผู้มีอำนาจบางครั้งอาจจะคิดว่าตนต้องเป็นประธานบริษัทนั้นธนาคารนี้ให้ทั่วไปหมด ใครจะทำอะไรไม่ได้ ถ้าไม่มาเช่นไหว้เจ้าพ่อด้วยหัวหมูหรือบายศรี ซึ่งในกรณีปัจจุบัน หมายถึง หุ่นลม หุ่นฟรี และอภิสิทธิ์ในการเก็บภาษีเข้ากระเป๋าของตนและลูกเมีย ผลร้ายเกิดขึ้นเสมอในกรณีเช่นนี้ ทางแก้คือถ่อมตนเองลงสักนิด และนึกถึงศักดิ์ศรีของผู้อื่นซึ่งควรเคารพบ้าง ซึ่งรวมทั้งชาวไร่ ชาวนา พ่อค้า และนักอุตสาหกรรมหรืออีกนัยหนึ่งนึกถึงศีลธรรมบ้าง

(ง) อำนาจในการพัฒนา ในกระบวนการพัฒนาคือการลงทุนสำหรับส่วนรมนั้น ย่อมอดเสียมิได้ที่จะมีการใช้อำนาจมากกว่าปกติไปบ้าง ในวงราชการย่อมมีการก่อสร้างมาก จ้างคนมาก เงินงบประมาณรายจ่ายย่อมสูงกว่าปกติ และย่อมจะมีการดำเนินงานโดยเข้มแข็งกว่าปกติ กล่าวกันง่าย ๆ ก็คือ พัฒนามาก งานก็มาก เงินก็มาก ช่องทางที่จะโกงกัน ททุจริตกันก็มาก เงินคืองาน งานคือเงิน บันดาลสุขให้แก่ผู้มีอำนาจที่ปราศจากหิริโอตตปปะ ผู้ที่รับผิดชอบในการพัฒนาจึงจำเป็นต้องสร้างระเบียบวิธีปฏิบัติป้องกันทุจริตและการใช้อำนาจไปในทางมิชอบให้ได้ จึงจะพัฒนาให้ได้ผลสมบูรณ์จริง ๆ

เวลาเราจะก่อสร้างอะไร ถ้าเรามีเงินพอ เราก็ทำซื้อสิ่งที่ดีที่สุด ถูกที่สุดทั่วโลกได้ สำคัญอยู่ที่วางระเบียบให้รัดกุมและหากคนซื้อสัตย์มาดำเนินการ เท่านั้นยากพออยู่แล้ว แต่ถ้าเราไม่มี

เงินพอ ผู้ที่ต้องการจะขายของและถือโอกาสทำประโยชน์ส่วนตัว ย่อมจะมีทางช่วยวนเราได้ง่าย โดยยอมให้ตัดหนี้ไว้ แต่ต้องซื้อของของเขา (อย่างที่เรารู้จักว่า Supplier's Credit) กรณีเช่นนี้เปิดช่องทางให้ทุจริตและเอาผิดเอาเปรียบได้ง่าย เอกชนหรือรัฐบาลก็เหมือนกัน ฉะนั้น จึงจำเป็นต้องระมัดระวังเป็นพิเศษ

ในการพัฒนารัฐบาลจำเป็นต้องจ่ายเงินมากกว่ากรณีปกติ และเพื่อการนี้รัฐบาลจะหวังเก็บภาษีอากรมาใช้จ่ายทั้งหมดนั้น ย่อมเป็นที่เดือดร้อน จึงจำเป็นที่รัฐบาลจะต้องกู้เงินมาจ่ายพัฒนาการกู้เงินแบ่งออกเป็นกู้ภายในประเทศและกู้จากต่างประเทศ การกู้เงินภายในประเทศนั้น มีข้อพึงระวังอย่าให้มีการกู้เกินก่อให้เกิดเงินเพื่อ ถ้ากู้จากธนาคารกลางมาก ๆ แล้ว ธนาคารกลางต้องพิมพ์ธนบัตรออกมามาก ๆ เพื่อให้กู้ ย่อมจะเกิดเงินเพื่อได้ง่าย การกู้จากประชาชนหรือบริษัทหรือกองทุนเอกชนซึ่งเป็นเงินออม จะผ่านธนาคารออมสินหรือไม่ก็ตาม เป็นการกู้ที่ไม่เกิดเงินเพื่อ ส่วนการกู้เงินจากต่างประเทศนั้น มีประเด็นที่จะต้องระวังคือ อย่าให้เกิดพอกพูนเป็นหนี้สินล้นพ้นตัว ควรจะกำหนดจำกัดไว้ให้แยบคายรอบคอบว่า ไม่ให้เกินความสามารถชำระหนี้แต่ละปี โดยใช้หลักประมาณรายได้จากการส่งสินค้าขาออกเป็นเกณฑ์ เรื่องนี้รัฐบาลไทยมีความรอบคอบพอได้วางหลักเกณฑ์กำหนดไว้ดังกล่าวข้างต้น และได้มอบหมายให้กรมการบริการของสภาพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติและอนุกรรมการพิจารณาการก่อหนี้ (อ.พ.น.) ของกรมการบริการนั้น เป็นพนักงานคอยพิจารณาอยู่เสมอ

มีเจ้าลัทธิประหลาดบางคนออกความเห็นเห็นว่า ประเทศด้อยพัฒนาอย่างไทยเราปกป้องกันการโกงกันได้ยาก และยังมีมีการ

พัฒนาแล้วก็ยิ่งป้องกันยาก และมีหน้าซำยังกล่าวต่อไปอีกว่า ถ้าเราปล่อยให้โกงกันเสียบ้างจะพัฒนาได้เร็วขึ้น ลัทธินี้เป็นลัทธิอุบาทว์ จะพัฒนากันให้พิสดารไปเช่นนั้นได้อย่างไร ถ้าเราจะปล่อยให้ศีลธรรมเสื่อมโทรมไปเพื่อพัฒนากันให้สะดวก แม้ว่าจะเป็นความจริงก็อย่าพัฒนาเสียดีกว่า อยู่กันเฉย ๆ มีความสุขกว่า แม้ว่าจะต้องย่ำแย่ไปบ้าง แต่ลัทธิอุตริดังกล่าวไม่มีหลักวิชา เศรษฐศาสตร์ รัฐศาสตร์ หรือศีลธรรมสนับสนุนประการใด ถ้าประเทศใดมีการโกงกันมากเท่าใด ก็ย่อมเป็นอุปสรรคในการพัฒนามากเท่านั้น และพอเปิดโอกาสให้โกงกันได้ ก็จะมีโกงกันใหญ่ ตัวอย่างประเทศที่ได้รับความเสียหายในเรื่องนี้ก็มีอยู่ในระยะก่อนปัจจุบันหลายประเทศ เช่น อินโดนีเซีย ฆานา และประเทศอื่น ๆ ในอาฟริกาหลายประเทศ

ตอนที่ ๓ การพัฒนาคน

ในช่วงโม่งสุดท้ายนี้ผมตั้งใจจะพูดให้น้อย เพื่อเปิดโอกาสให้ท่านผู้ฟังได้อภิปรายโต้แย้งคำบรรยายของผม หรือตั้งคำถามเพื่อให้ขยายความที่ยังบรรยายมิได้แจ่มแจ้ง และหวังว่าท่านผู้ฟังจะร่วมมือในการนี้ แต่ก่อนที่จะเปิดอภิปรายทั่วไป ผมใคร่จะเสนอความคิดเห็นบางประการเกี่ยวกับเรื่องที่สำคัญยิ่งสำหรับทั้งศาสนา ศีลธรรม และการพัฒนา เรื่องนั้นคือ เรื่องของคน

การพัฒนาคน หมายถึง การศึกษาสำหรับคนที่ยังเยาว์วัย และเข้าสถานการศึกษา แต่ความหมายกว้างขวางรวมถึงคนที่พ้น

จากวัยและเกณฑ์การศึกษาแล้ว เราจะช่วยคนทั้ง ๒ ประเภทนี้ ให้เป็นคนดีมีความรู้ มีความสามารถทำงานที่เป็นประโยชน์แก่ตนเองและสังคมได้อย่างไร เรื่องที่ควรจะพูดเรื่องนี้ยืดยาวมากพอที่จะเป็นหัวข้อปาฐกถาอนุสรณ์ ชินแคลร์ ทอมป์สัน อีก ๑ ปี ผมจะขอเสนอแต่เฉพาะหัวข้อสำคัญ ๆ สั้น ๆ

สำหรับเด็กเล็กตั้งแต่ ๖-๗ ขวบขึ้นไป รัฐบาลมีหน้าที่ที่จะอำนวยความสะดวกให้ทั่วถึง ขณะนี้เรายังไม่สามารถทำให้เด็กทุกคนเข้าเรียนได้ตามกำหนด แต่การแก้ปัญหาข้อนี้เป็นเรื่องสำคัญที่สุดเรื่องหนึ่งในการพัฒนาชาติ ตราบใดที่เด็กของเรายังไม่สามารถอ่านเขียนได้ ผู้ใหญ่ทั้งหลายควรจะต้องมีความละเอียดใจ เพราะบกพร่องในหน้าที่ ทั้งด้านศีลธรรมและการพัฒนา

การอำนวยความสะดวกศึกษานี้ เจ้าหน้าที่ฝ่ายการศึกษาอ้างว่าทำเร็วไม่ได้ เพราะครูส่วนมากขาดคุณวุฒิ ข้ออ้างนี้ผมไม่เห็นด้วยเลย คุณวุฒิสำหรับครูที่สอนชั้นประถมศึกษานั้นไม่สูงนักสำหรับวิชาการ (ปัญญา) แต่สูงยิ่งนักสำหรับความอดุสาหะ (วิริยะ) ครูเป็นจำนวนมากต้องการจะปรับปรุงวิทยฐานะของตน จนลืมไปว่าตนมีหน้าที่สอนเด็ก บางคนไม่เอาใจใส่การสอน แต่เอาใจใส่การเรียนและการสอบเลื่อนวิทยฐานะของตนเองมากเกินไป และครูใหญ่ ศึกษานิเทศก์ส่วนใหญ่มักจะไม่วางใจตรวจตราการปฏิบัติงานของครู การเทิดทูนวิทยฐานะของครู แทนความอดุสาหะวิริยะของครูนั้น เป็นการละเมิดศีลธรรมและขัดขวางการพัฒนา

การศึกษาชั้นมัธยมศึกษาชั้นนั้น ไม่บังคับสำหรับเด็กทุกคนในปัจจุบันนี้ แต่ถ้ามีเด็กเข้าเรียนในชั้นมัธยมมากเพียงใด บ้านเมืองก็จะมีช่องทางเจริญได้เร็วขึ้นเพียงนั้น ญี่ปุ่นเป็นตัวอย่าง

ที่ดีในเรื่องนี้ การอำนวยความสะดวกวิชาชั้นมัธยมนี้ต้องกระทำโดยมีความมุ่งหมาย ๒ ประการ ประการหนึ่ง ให้วิชาการแตกฉานดีพอสมควร และอีกประการหนึ่ง ต้องส่งเสริมให้นักเรียนแยกออกเป็น ๒ ทาง คือ ผู้ที่จะเรียนชั้นอุดมต่อไปทางหนึ่ง กับผู้ที่จะเรียนจบชั้นมัธยมและออกไปทำงานประกอบอาชีพ ฉะนั้นจึงควรจะจัดการศึกษาให้สูงทางวิชาการสำหรับนักเรียนประเภทแรกและให้สูงพอทางวิชาชีพ (อาชีวศึกษา) สำหรับนักเรียนประเภทหลัง

สำหรับนักเรียนที่ออกจากการศึกษาในโรงเรียนไปในชั้นประถมกิติ หรือในชั้นมัธยมกิติ ยังจัดว่าได้รับความรู้เพียงพอแก่สถานการณ์ปัจจุบันและความต้องการด้านพัฒนามิได้ เพราะเรียนน้อยเกินไป รัฐบาลจำเป็นต้องจัดการศึกษาอบรมนอกโรงเรียนต่อไปให้ด้วย และต้องดำเนินการจริงจัง โดยให้หนักไปในด้านให้รู้หนังสือสำหรับชั้นประถม และฝึกอาชีพให้ความรู้พิเศษสำหรับนักเรียนที่ออกชั้นมัธยม

นักเรียนชั้นอุดมศึกษาหรือมหาวิทยาลัยนั้น นับได้ว่าเป็นชั้นปัญญาชน การศึกษาจำต้องอำนวยความสะดวกให้นักเรียนชั้นนี้รอบรู้วิชาการทั่วไปกว้างขวางพอสมควร ให้รู้จักหน้าที่ความรับผิดชอบของปัญญาชนในประเทศ และให้รู้วิชาเฉพาะของตนให้ลึกซึ้งจริงจังประกอบอาชีพเป็นผู้นำคนอื่นได้

แต่ไม่ว่าจะเป็นนักเรียนชั้นประถม มัธยม หรืออุดม พวกเราที่เป็นผู้ใหญ่ควรจะเป็นหน้าที่ที่จะให้ความรู้ทางศีลธรรมให้รู้ผิดรู้ชอบ ให้ถือทัศนคติทางธรรมอันถูกต้อง มิใช่ค่อนองเห็นการเสพสุรา เสเพล การโกง เป็นการประพฤติก่อนแก่ควรกระทำเป็นปกติวิสัย และการกระทำเรื่องนี้ให้ได้ผลจริง ผู้ใหญ่

ต้องทำเป็นตัวอย่างให้เห็น ไม่ใช่บอกว่าผู้ใหญ่ทำได้อย่างหนึ่ง แต่เด็กต้องทำอีกอย่างหนึ่ง และตัวอย่างที่ต้องการให้ทำนั้นต้องเริ่มตั้งแต่บ้าน บิดามารดา ต่อมาถึงครูบาอาจารย์ และผู้ที่มีชื่อเสียงในวงราชการและสังคมทั้งหลาย ความประพฤติชั่วของเด็กและเยาวชนนั้นไม่ใช่เกิดจากการละเมิดศีลธรรมของเด็กและเยาวชน แต่มีสาเหตุมาจากการละเมิดศีลธรรมของผู้ใหญ่เป็นสำคัญ

ทุกวันนี้เราบ่นกันว่า เด็กนักเรียนเกกมะเหรกเกเร นักศึกษาและนิสิตก่อการไม่สงบ หัวแข็ง ยกพวกตีกัน ขว้างระเบิดกัน และกัน บ่นก็บ่นไป และพวกเราบิดามารดาครูบาอาจารย์จะทำอย่างไรกัน ผมอดคิดไม่ได้ว่า ผู้ใหญ่เรานี้ช่วยตัวเองและช่วยเด็กได้ ด้วยวิธีซึ่งศาสนาทั้งพุทธและคริสต์สั่งสอนไว้ วิธีนั้นคือ อภัยความรัก ความเมตตา และการปฏิบัติตนเป็นตัวอย่าง เมื่อเด็กและผู้ใหญ่มีความรักผูกพันกันจริง เด็กและผู้ใหญ่จะเกิดความเชื่อถือซึ่งกันและกัน พุดจกัันพอเชื่อฟัง ความรักเป็นอาหารทิพย์เลี้ยงโลก ไม่ว่าเราจะถือกำเนิดมาเป็นชาวพุทธหรือชาวคริสต์

เยาวชนกับเศรษฐกิจ: ความรับผิดชอบของผู้ใหญ่

ปรากฏาแสดง ณ หอประชุมคุรุสภา ๒๔ ตุลาคม ๒๕๑๒

พิมพ์ครั้งแรก ใน รวมปรากฏาชุดเยาวชนกับเศรษฐกิจ ของคุรุสภา ๒๕๑๓

หน้า ๔๒-๗๓

คุณหญิงอัมพรฯ ท่านรองเลขาธิการคุรุสภา และท่านผู้ฟัง
 ที่เคารพ

ในการแสดงปาฐกถา “เยาวชนกับเศรษฐกิจ” วันนี้ ผมใคร่
 จะบรรยายในหัวข้อย่อยว่า “ความรับผิดชอบของผู้ใหญ่” โดยจะ
 ขอแบ่งเป็น ๔ ตอนดังนี้

- ตอนที่ ๑ มอบทรัพย์สินให้ในสมัย
- ตอนที่ ๒ จัดให้มีคูครองที่สมควร
- ตอนที่ ๓ ให้ได้ศึกษาศิลปวิทยา
- ตอนที่ ๔ ห้ามความชั่ว ส่งเสริมความดี

ผมจะพยายามใช้คำ “เยาวชน” และ “ผู้ใหญ่” ในความหมาย
 ที่กว้าง “เยาวชน” ในคำบรรยายนี้หมายถึงผู้ที่มีอายุน้อย ซึ่ง
 รวมทั้งทารก เด็กเล็ก เด็กใหญ่ และคงจะคลุมถึงหนุ่มสาวใน
 วัยที่เพิ่งบรรลุนิติภาวะทั้งที่ยังศึกษาอยู่ และเริ่มประกอบอาชีพ
 แล้ว “ผู้ใหญ่” ในที่นี้หมายถึงบิดามารดา พี่หรือญาติอื่นที่มีหน้าที่
 ปกครองเยาวชน ครูอาจารย์ ตลอดจนเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลและ
 เทศบาลที่มีความเกี่ยวข้องกับเยาวชน ส่วนภาวะเศรษฐกิจที่จะ
 กล่าวถึงในคำบรรยายนี้ในตอนต่าง ๆ คือภาวะเศรษฐกิจของไทย

ในปัจจุบันและอนาคตอันไม่ไกลนักสัก ๑๐-๒๐ ปี

ผมจะอาศัยคำพระเป็นหลักในการบรรยายว่าด้วยความรับผิดชอบของผู้ใหญ่ต่อเยาวชนในระบบเศรษฐกิจไทย โดยจะพยายามแปลคำของพระท่านให้กว้างขวาง และเทียบเคียงเปรียบได้กับเหตุการณ์ปัจจุบันและอนาคต

พระท่านสอนไว้ว่า บิดามารดามีหน้าที่ต่อบุตร ๕ ประการดังต่อไปนี้คือ

๑. ปาปา นิวาเรนติ ห้ามมิให้ทำความชั่ว
๒. กลยาณ นิเวเสนติ ส่งเสริมให้ตั้งอยู่ในความดี
๓. สิปปิ ลิกขาเปนติ ให้ได้ศึกษาศิลปวิทยา
๔. ปฏริฐเปนทาเรณ สโยเชนติ จัดให้มีคู่ครองที่สมควร
๕. สมเย ทายชฺช นียยาเทนติ มอบทรัพย์ให้ในสมัย

ในการขยายความหน้าที่ความรับผิดชอบเหล่านี้ ผมจะขอเปลี่ยนลำดับ และจะขอเริ่มด้วยลำดับ ๕ ไปหา ๑, ๒

มอบทรัพย์ให้ในสมัย

การที่บิดามารดาและผู้ใหญ่อื่นจะพึงจัดหาทรัพย์มอบให้บุตรและอนุชนเป็นทุนสำหรับการครองชีพและเป็นเครื่องมือการเลี้ยงชีพนั้น เป็นประเพณีที่เรานิยมสืบเนื่องกันมาจนเป็นของธรรมดา แม้แต่การพัฒนาประเทศในทางเศรษฐกิจซึ่งเราเห็นว่าเป็นเรื่องสำคัญในปัจจุบันนี้ ก็มีใช้อันไกล คือการพยายามสร้างสมทรัพย์ไว้สำหรับใช้ลงทุนให้ก่อดอกออกผลเป็นรายได้ของประชาชนในภายภาคหน้า จะได้เพิ่มพูนสวัสดิภาพในการครองชีพต่อไป ข้อนี้เป็นข้อที่รับนับถือกันเป็นปกติทั้งด้านส่วนบุคคลและด้านส่วนรวมทั้งประเทศ

ข้อที่น่าคิดให้ลึกซึ้งลงไปก็คือ ในส่วนบุคคลแต่ละคน เมื่อติดตามดาของแต่ละคนมีบุณยวาสนาแตกต่างกัน บางคนมีทรัพย์มาก บางคนมีทรัพย์น้อย หรือไม่มีเลย หรือมีแต่หนี้สิน ซึ่งจะตกเป็นมรดกแก่ลูกหลาน และถ้าเราพิจารณาต่อไปอีกว่า มนุษย์เราแต่ละคนนั้นเลือกเกิดมาไม่ได้ บางคนเกิดมาในกองเงิน กองทอง บางคนเกิดมาติดตามตายากไร้ และยังถ้าเราถือหลักการสืบมรดกกันมาหลายชั่วคน โดยหลักเศรษฐกิจที่ว่าเงินนั้น บินไปหาคนที่มั่งเงิน และหลีกเลี่ยงไปจากผู้ที่ไม่มีเงิน ความแตกต่างกันในเรื่องทรัพย์สินเงินทองระหว่างบุคคลก็ยิ่งกว้างขวางมากขึ้นทุกที ก่อให้เห็นความอยุติธรรมในสังคมชัดขึ้น จนปรากฏว่าบางคนที่เกิดมาในกองเงินกองทอง แม้ว่าจะประพฤติชั่ว ใจบาป เกียจคร้าน ไม่มีวิชา ก็ครองชีพอยู่ได้ด้วยความสะดวก และฟุ้งเฟ้อ ส่วนคนส่วนมากนั้นเมื่อเกิดมาปราศจากทุนทรัพย์ แม้จะมีวิชาสูง มีความเพียรอุตสาหะ และประพฤติดีตามศีลธรรมทุกประการ ต้องได้รับความลำบาก ดิ้นรนต่อสู้กับชีวิต อยู่ตลอดเวลา ครั้นถึงเวลาที่จะปฏิบัติตามข้อธรรมะข้อที่ว่ามอบทรัพย์ให้ลูกหลานในสมัย ยังไม่สามารถกระทำได้เลยอีก เพราะไม่มีเหลือจะมอบให้ ทำดีไม่ได้ดี ทำชั่วไม่ได้ชั่ว จะถือเป็นความอยุติธรรมในสังคมหาได้ไม่ ครั้นจะอ้างเวรกรรมที่ทำไว้แต่ชาติก่อน ๆ ใครเล่าอ้างได้ถนัดเพราะมองไม่เห็น พิสูจน์ไม่ได้

เรื่องทรัพย์มรดกที่มอบให้กันและก่อให้เกิดความอยุติธรรมในสังคมนี้แหละ ก่อให้เกิดปัญหาในระบบเศรษฐกิจ จนถึงลัทธิรุนแรงอุบาทว์เกิดขึ้นเป็นมะเร็งของสังคมในโลกโดยทั่วไป เพื่อต่อต้านปฏิวัตรระบบเศรษฐกิจนี้ ในสังคมที่พอจะป้องกันแก้ไข ข้อบกพร่องเรื่องนี้ เขาจึงพยายามใช้ระบบภาษีอากรแก้ไขป้องกัน

ความเหลื่อมล้ำต่ำสูงจนเกินขนาดในเรื่องทรัพย์สิน ด้วยภาษี
มรดก ภาษีการรับมรดก ภาษีเงินได้อัตราก้าวหน้า แล้วนำเงิน
ภาษีเหล่านี้มาใช้จ่ายทำนุบำรุงผู้อ่อนทรัพย์ในด้านสังคมสงเคราะห์
 เป็นต้น

ด้วยเหตุผลดังได้กล่าวข้างต้นนี้ ผมจึงขอเสนอว่า คำว่า
“ทรัพย์” ในวลี “มอบทรัพย์ให้ในสมัย” นั้น ควรแก่การตีความ
ให้ชอบด้วยเหตุผลและเหมาะสมกับสภาวะเศรษฐกิจและสังคม
ในปัจจุบัน จะยึดอยู่แต่ในความหมายที่บิดามารดาสะสมทรัพย์
สมบัติ เงินทอง ที่ดิน ฯลฯ แล้วมอบให้อุทิศเป็นมรดกไป
อย่างเดียวหาชอบไม่ ถ้าเป็นเช่นนั้น ทรัพย์ที่ควรแก่การมอบให้
เยาวชนในสมัยนั้นควรจะหมายความว่าอะไร

ผมเข้าใจว่า การที่พระท่านสอนให้ผู้ใหญ่ให้ทรัพย์แก่บุตร
หลานของตนนั้น เจตนาจะให้เยาวชนนั้นพึ่งตนเองได้ ไม่ต้อง
คอยอาศัยผู้อื่น ถ้าเราจับประเด็นสำคัญนี้ได้ถูกต้อง ผมก็คิด
ว่า “ทรัพย์” ที่จะมอบให้ “ในสมัย” นั้น ไม่จำเป็นต้องรอให้บุตร
เติบโตมีเหย้าเรือนออกไป หรือเมื่อบิดามารดาถึงแก่กรรมแล้ว
จึงให้ ควรจะให้มาตั้งแต่กำเนิด ทุกกระยะ ทุกวัย ประการหนึ่ง
กับ “ทรัพย์” ที่กล่าวนี้ไม่จำเป็นต้องเป็นทรัพย์ประเภทวัตถุสมบัติหรือ
แก้วแหวนเงินทอง เพราะทรัพย์ที่ประเสริฐกว่าวัตถุและเงินนั้น
มีอยู่มากมายหลายอย่าง คงจะจำแนกได้เป็น ๓ ประการ
ด้วยกัน คือ

- ก. ความสุขสมบูรณ์ทางร่างกายและทางจิต
 - ข. ความรู้ทั้งในด้านวิชาการและความรู้รอบตัว
 - ค. นิสัยและสันดานที่ดี
- คุณสมบัติทั้ง ๓ ประการนี้รวมกันเรียกได้ว่า วิชา ซึ่งมี

ความหมายพิเศษกว้างขวางกว่าความรู้ทางอาชีพหรือวิชาการ (ตรงกันข้ามกับ อวิชา ในคำพระ) มีสุภาสิตโลกนิตินับสนุน ข้อนี้คือ

“เยาวรูปหน้าหนุ่มเพื่อ แม่ปราศวิทยาทรง ทองกวาวดอกดาสดง เสียดลิ้นรินรสเจ้า	ในวงศ์ ตระกูลแฮ เสียมเคร่า แดงป่า ดั่งนี้ ไครชม”
--	---

เรื่องวิชาเท่าที่เกี่ยวกับความรู้และการศึกษานั้น ผมจะได้กล่าวในตอนที่ ๓ ว่าด้วย “การให้ศึกษาศิลปะ” ต่อไป ในที่นี้จะบรรยายขยายความในเรื่องสุขภาพของร่างกายและจิต กับการปลูกเพาะนิสัยสันดานที่ดี ว่าเป็นทรัพย์สำคัญที่ผู้ใหญ่มอบให้เยาวชนในสมัยอย่างไรบ้าง

การฝึกพุ่มเลี้ยงดูบุตรตั้งแต่เป็นทารกจนถึงเติบโตใหญ่ให้มีร่างกายแข็งแรงนั้น ก็เป็นการให้ทรัพย์ที่ดีที่สุดสมควรแก่บุตร เพราะ “อโรคยา ปรมา ลามา” เรื่องนี้เป็นลักษณะของทั้งสัตว์และมนุษย์อยู่แล้ว สำคัญอยู่แต่ว่ากระทำถูกวิธีหรือไม่ เช่น การเลี้ยงทารกด้วยนมมารดานั้น ถือเป็นหลักได้แน่ว่าเป็นการเลี้ยงด้วยอาหารอันประเสริฐสุด คนสมัยก่อนมีการศึกษาน้อย เฉพาะอย่างยิ่งผู้หญิง และมีความต้องการทางเศรษฐกิจทำงานมักน้อย ฉะนั้น แม่จึงเลี้ยงลูกอ่อนด้วยนมแม่ ถ้าเผชิญไม่สามรถกระทำได้ด้วยตนเอง ก็ต้องหาแม่นมมาให้นมแทน สมัยนี้ผู้หญิงโดยมากที่อยู่ในเมือง ได้ศึกษาเล่าเรียนกัน บางคนถึงขั้นสูง ๆ และก็ออกทำงานนอกบ้านประกอบอาชีพเพื่อให้ได้ใช้

วิชาที่เรียนมา แม้ว่าจะมีลูกอ่อนก็ยังไปทำงานนอกบ้าน บ้างก็อ้างว่าสภาพเศรษฐกิจในปัจจุบันนี้รัดตัว ต้องออกไปทำมาหากิน ทั้งพ่อและเมีย และสมัยนี้แม้อยากได้แม่นม ก็หายากเต็มที ฉะนั้น สภาพการณ์ก็เป็นว่า ทารกให้นมแม่อันประเสริฐนี้ ทารกในเมืองมักจะได้รับน้อยลง และเข้าใจว่าตามชนบทและในถิ่นที่ยากจนในเมือง แม่ยังให้นมลูกอยู่มากพอใช้ อย่างไรก็ตามเรื่องนี้วิทยาศาสตร์และธรรมชาติก็ยังพอเกื้อกูลทารกของพวกเราอยู่บ้าง คือ มีน้ำนมโค นมผง ที่มีคุณภาพดีพอประมาณช่วยได้บ้าง แต่ก็แพงพอใช้ และมีคนเป็นส่วนมากไม่เข้าใจเลือกกระหว่างนมที่ดีกับนมที่ไม่เหมาะสำหรับทารก นมข้นหวานหรือหางนมก็ใช้ให้ทารกกินกันอยู่มาก ข้อสุดท้ายนี้เป็นหน้าที่ความรับผิดชอบของรัฐบาลและเทศบาลที่จะอบรมประชาชน และโดยเฉพาะแม่ลูกอ่อนให้มีความรู้พอ และช่วยสนับสนุนทางการเงิน ถ้าฐานะเศรษฐกิจของแม่ลูกอ่อนนั้นไม่อำนวยให้หาทรัพย์ดี ๆ มามอบให้ทารกของตน

ระยะต่อไปที่ควรระวังเป็นพิเศษเกี่ยวกับสุขภาพอนามัยของเด็กคือ ระยะที่เด็กมีอายุระหว่าง ๖ เดือนถึง ๖ ขวบ เพราะในระยะนี้ต้องหาอาหารที่เหมาะสมให้เด็กกิน จึงจะทำให้ร่างกายแข็งแรง และจิตใจแข็งแรงสมบูรณ์พอที่จะเป็นทุนให้เติบโตได้ดีตลอดชีวิต ขณะนี้ในประเทศไทยเรา พวกเรามักจะให้อาหารที่ไม่เหมาะสมแก่เด็กที่หย่านมมาใหม่ ๆ เช่น คนจนก็ให้ข้าวบดผสมเกลือ คนที่มั่งมีพอก็กังไม่พ้นข้าวบด แต่เติมกับข้าวที่ผู้ใหญ่กินอร่อย แต่ก็ไม่เป็นคุณแก่การพัฒนาเติบโตของเด็ก ในด้านการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม รัฐบาลจะต้องกระทำการหลายอย่าง ซึ่งรวมทั้งการสุศึกษา การให้บริการสาธารณสุข

สาธารณูปโภค เพื่อแก้ไขป้องกันเรื่องนี้ ตลอดจนสนับสนุน
 โครงการพัฒนาให้ประเทศเราสามารถผลิตนมโคสดได้บริโภค
 ทั่วถึงกันด้วยราคาที่ย่อมเยา และอาหารประเภทไข่ไก่ก็เช่นเดียว
 กัน ต้องผลิตให้มากและราคาถูกลงสำหรับเลี้ยงเด็ก ผลไม้สด
 ก็ควรปลูกฝังนิสัยเด็กให้รับประทานเสียแต่เนิ่น ๆ

โภชนาการที่ถูกสุขลักษณะนี้ เป็นทรัพย์สินอันประเสริฐที่เรา
 จะต้องมอบให้ลูกหลานเราจนถึงอย่างน้อยระยะที่ร่างกายและ
 สมองหยุดเติบโต ระหว่างอายุประมาณ ๑๘ ถึง ๒๑ ปี พวกเรา
 มักจะนิ่งนอนใจและโอ้อวดว่า เมืองไทยมีข้าวปลาอุดมสมบูรณ์
 ไม่มีใครอดตายแม้จะจนแสนจน ความเข้าใจเช่นนี้ บางครั้งทำ
 ให้เราหลงเล่ห์หลักโภชนาการซึ่งได้พิสูจน์แล้วว่า เรามีหน้าที่
 ไม่ใช่แต่ให้เด็กอิ่มท้องอย่างเดียว ต้องให้กินอาหารที่เป็นคุณและมี
 ชาติตต่าง ๆ สมดุลกัน เฉพาะอย่างยิ่งธาตุโปรตีน และต้องงดเว้น
 สิ่งที่เป็นโทษสำหรับวัยเด็ก เช่น รสเผ็ดจัด เปรี้ยวจัด เป็นต้น
 พิจารณาในแง่นี้แม้แต่ในพระนครและในบ้านที่มั่งคั่งสมบูรณ์เรา
 ก็ไม่ได้ให้อาหารแก่เยาวชนของเราอย่างถูกต้องและเพียงพอ และ
 เป็นหน้าที่ของรัฐบาลอีกที่จะต้องเอาใจใส่ทำการพัฒนาประเทศ
 ในเรื่องโภชนาการ ซึ่งรวมทั้งการอนามัยโรงเรียนด้วย เป็นลำดับ
 สำคัญสูงเพราะเป็นหลักเบื้องต้นแห่งการพัฒนาเศรษฐกิจทั้งหมด

จิตสำคัญยิ่งกว่ากายฉันใด สุขภาพจิตของเด็กก็สำคัญ
 ฉันนั้น และเป็นทรัพย์สินอันประเสริฐที่เรามีความรับผิดชอบจะต้อง
 ให้แก่ลูกของเรา ปัจจัยที่จะทำให้สุขภาพจิตดีผมได้กล่าวมาบ้าง
 แล้วในด้านโภชนาการ เฉพาะอย่างยิ่งในรุ่น ๖ เดือน ถึง ๖ ขวบ
 แต่มีปัจจัยอื่นอีกหลายประการภายในครอบครัวที่พ่อแม่จะช่วย
 อำนวยให้แก่เด็กได้ เช่น ความรักเด็ก ความสามัคคีปรองดอง

ระหว่างพ่อกับแม่ ความสนิทสนมระหว่างแม่กับลูก เป็นต้น ถ้าพ่อแม่ทะเลาะกันเป็นนิสัย หรือพ่อทิ้งแม่ลูกไปด้วยเหตุประการใดก็ตาม หรือเด็กต้องพรากจากแม่ไปนาน ๆ เช่นนี้ก็เป็นการอันตรายแก่จิตของเด็กในปัจจุบันและอนาคต

นิสัยและสันดานของเด็กที่ได้อบรมมาดี จะเป็นทรัพย์อันล้ำค่าติดตัวเด็กไปตลอดชีพ ฉะนั้น เป็นสิ่งที่สำคัญที่พึงมอบให้ เช่น นิสัยไม่เห็นแก่ตัว โอบอ้อมอารีแก่ผู้อื่น นิสัยรักประชาธิปไตยอย่างแท้จริง การไม่รังเกียจเจียดเงินที่ต่อมมนุษย์อื่นเพราะสัญชาติ ศาสนา ผิว หรือชั้นวรรณะ ความขยัน หมั่นเพียร อุตสาหะบากบั่น ความมานะอดทน ความมีระเบียบ ความสะอาด ความมีใจเป็นนักกีฬา แพ้เป็น ชนะเป็น ความใฝ่รู้ ใฝ่หาความจริง และใฝ่หาความประเสริฐ ความรักศิลปะและสิ่งงามสิ่งไพเราะ นิสัยสันดานเหล่านี้เพาะได้ยาก และการปฏิบัติของพ่อแม่ให้เป็นเยี่ยงอย่างนั้นจะเป็นเครื่องช่วยได้มาก ตัวอย่างเช่น นิสัยอ่านหนังสือ (แทนที่จะฟังดูแต่โทรทัศน์) พ่อแม่ช่วยได้มาก โดยเริ่มอ่านให้เด็กสนใจตั้งแต่อายุน้อย ๆ ประมาณ ๔ ขวบขึ้นไป

ทรัพย์ที่พึงมอบให้เยาวชนในหัวข้อตอนนี้ ท่านจะสังเกตได้ว่าบางอย่างก็ต้องเสียสละและเกี่ยวกับเศรษฐกิจอยู่บ้าง แต่ส่วนมากเกี่ยวกับน้ำใจ ความวิริยะพากเพียร และสติของผู้ใหญ่

จัดให้มีคู่มือที่สมควร

สมัยนี้ การที่จะนำคำพระมาแนะนำผู้ใหญ่ ให้จัดให้บุตรหลานของตนมีคู่มือที่สมควรแบบประเพณีโบราณนั้น เห็นไม่สำเร็จได้มากรายนัก เพราะแม้ว่าผู้ใหญ่จะตั้งใจจัดให้สักเพียงใด

การคลุมถุงชนหรือแม้แต่การชักนำด้วยอุบายนานาประการ ก็คงจะไปสะดุดกับหลักเสรีภาพในการเลือกคู่ ซึ่งแพร่หลายไปพร้อมกับระดับการศึกษาของเยาวชนทั้งหญิงและชาย แม้ว่าในท้องถิ่นที่ยังถือประเพณีโบราณ อาจจะมีผู้ปฏิบัติเหลืออยู่บ้าง แต่ถ้าจะตีความข้อนี้ให้กว้าง และให้เข้ากับสถานการณ์เศรษฐกิจและสังคมปัจจุบัน จะเห็นได้ว่า หน้าที่รับผิดชอบของผู้ใหญ่ต่อผู้เยาว์ในข้อนี้ยังคงมีอยู่

ในสังคมแต่ก่อน ความต้องการทางเศรษฐกิจมีน้อย ฉะนั้น เพื่อความปลอดภัยจากธรรมชาติทางเพศซึ่งมีกำลังกดดันสูง ผู้ใหญ่ท่านจึงพยายามจัดให้บุตรหลานเป็นฝั่งเป็นฝา กันเสียแต่อายุไม่มากนักทั้งหญิงและชาย ในปัจจุบันนี้ เฉพาะอย่างยิ่งในกรุง คนเราจะมีเรือน ต้องคิดหน้าคิดหลังหลายอย่าง การเรียน เศรษฐกิจ ที่อยู่อาศัย การเลี้ยงชีพ เป็นเรื่องที่จะต้องนำมาคำนึง ฉะนั้นหนุ่มสาวปัจจุบันนี้จึงแต่งงานกันช้ากว่าแต่ก่อน แต่พลังธรรมชาติทางเพศนั้นคงจะไม่หย่อนกว่าเดิม ฉะนั้นเมื่อเยาวชนของเราควรมีคู่ครองที่สมควรต่อเมื่อถึงเวลาสมควรแล้ว ผู้ใหญ่และเยาวชนควรจะปฏิบัติอย่างไรในระยะที่รอให้ถึงเวลาสมควรมันั้น

ในความเห็นของผม ผู้ใหญ่มีหน้าที่ให้ความรู้เรื่องเพศแก่เยาวชน และควรจะทำอะไรตั้งแต่ก่อนที่ธรรมชาติทางเพศจะมีกำลังแรงสูง ผู้ใหญ่ในที่นี้หมายถึงทั้งพ่อแม่และครูอาจารย์ และความรู้เรื่องเพศนั้น ควรแบ่งออกเป็นความรู้ทางชีววิทยา (เพื่อสนองความอยากรู้อยากเห็นของเด็กวัยรุ่น) ความรู้ทางอนามัย (เพื่อป้องกันแก้ไขปัญหา) และความรู้ทางศีลธรรม (เพื่อให้ยับยั้งใจได้)

ในเรื่องที่มีความละเอียดอ่อนและเรื่อง που กัดกันยากเช่นนี้ ความสนิทสนมระหว่างผู้ใหญ่กับเยาวชนเป็นปัจจัยสื่อสารอันสำคัญนัก นิสัยสันดานที่เพาะมาแต่เด็ก ๆ ก็เป็นปัจจัยสำคัญที่จะถ่ายทอดหลักให้เยาวชนทราบ และยึดถือว่าสิทธิและหน้าที่ระหว่างคนต่อคน หญิงกับชาย เมียกับผัวนั้นมียู้อย่างไรบ้าง และผลของการล่วงประเวณี หรือความสำส่อน จะมีอย่างไรแก่สุขภาพของแต่ละคน จะมีอย่างไรสำหรับทารกที่อาจจะเกิดขึ้นมา และผลจะมีอย่างไรเมื่อภายหลังจากการสำส่อนแล้ว แต่ละคนจะพบคนที่ตนรักตนบูชาเข้าจริง ๆ เฉพาะอย่างยิ่ง การศึกษาเรื่องเพศนั้น ควรจะช่วยให้เยาวชนรู้จักความแตกต่างกันระหว่างความรักกับราคะตัณหา ระหว่างความรักกับความลุ่มหลงในรูป รสกลิ่นเสียง

เครื่องมือในการกำกับไม่ให้เยาวชนของเราเดินทางไปในด้านเสื่อมเสียก็มีอยู่บ้างทางเศรษฐกิจ กล่าวคือ ผู้ใหญ่จะต้องป้องกันไม่ให้เยาวชนมีเงินสำหรับจับจ่ายจนเหลือเพื่อ การยับยั้งจำกัดทรัพย์แก่เยาวชนบางโอกาสก็เป็นของดี

ถ้าเยาวชนของเรามีเวลาว่างมาก ผู้ใหญ่ พ่อแม่ ครูบาอาจารย์ ก็ยังสามารถจะช่วยให้เยาวชนนั้นใช้เวลาว่างไปในทางที่จะ ช่มธรรมชาติทางเพศได้ด้วยการเรียนหนังสือ การกีฬา การเข้า ชุมนุญแบบที่อังกฤษเรียกว่า Youth Club การร่วมกันประกอบ สาธารณประโยชน์ เช่น อาสาสมัครไปช่วยคนจนคนพิการ เป็นต้น เหล่านี้ช่วยป้องกันความเสียหายทั้งในเรื่องนี้และเรื่อง อื่น ๆ

ข้อสำคัญที่สุดคือ ผู้ใหญ่ไม่พึงกระทำกระมิดกระเมี้ยน ประหนึ่งว่า ถ้าพูดเรื่องเพศแล้วเป็นเรื่องลึกลับมหัศจรรย์ ผู้ใหญ่

ทำได้ เด็กไม่เกี้ยว การปฏิบัติเช่นนี้เป็นการช่วยทำให้เกิดความ
 อยากรู้อยากเห็นมากขึ้น อีกประการหนึ่ง ผู้ใหญ่ไม่พึ่งเอา
 ต้นเหตุกับปลายเหตุมาปะปนกัน หรือจับเรื่องเล็กสำคัญว่าเป็น
 เรื่องใหญ่ ถ้าพวกเราเพียรแต่พูดกันว่า เด็กสาว ๆ อย่าใส่
 กระโปรงสั้นนัก เด็กผู้ชายอย่าไว้ผมยาวนัก คำถามก็จะเกิดขึ้น
 ว่า ทำไม คำตอบปกติก็จะเป็นว่าเพราะผิดประเพณีของไทยเรา
 แต่คำตอบชนิดนี้เป็นคำตอบชนิดบายเบี่ยง เรื่องผมยาวผมไม่รู้
 แต่เรื่องกระโปรงสั้นเป็นเรื่องที่ผู้ใหญ่บางคนอาจจะมีใจกุศล
 คิดเรื่องเพศเสียก่อนที่เยาวชนจะคิดถึง และแท้จริงเรื่องความ
 นิยมในการแต่งกายนั้น ก็หมุนเวียนเปลี่ยนไปตามกาลสมัย
 ไม่มีแบบใดยั่งยืน ผมเห็นว่าเป็นเรื่องเล็ก ไม่ควรเอาใจใส่จน
 เกินไปนัก ควรมุ่งฟังเสียงแต่ในสาระสำคัญกันดีกว่า

ให้ได้ศึกษาศิลปวิทยา

ความสำคัญของการศึกษาต่อเยาวชนนั้น เห็นจะไม่ต้อง
 บรรยายให้ยืดยาวในหอประชุมครุสภานี้ เพียงแต่เชิญสุภาวศิ
 โลกนิติมาบทเดียวเห็นจะพอ

ความรู้ดูยิ่งล้ำ คิดค่าควรเมืองนับ เพราะเหตุจักอยู่กับ ไจระจักเบียนบ่ได้	สินทร์พย์ ยิ่งไซรั กายอาต-มานา เร่งรู้ เรียนเอา
---	--

กล่าวโดยส่วนรวม การศึกษากับเศรษฐกิจนั้นเกี่ยวคู่ซึ่งกัน
 และกัน และมีผลต่อกันอย่างสนิท คือถ้าการศึกษาของชาติดี

แรงงานของชาติก็ดีตาม และจะช่วยเศรษฐกิจของชาติให้ดีขึ้นด้วย
กลับกัน ถ้าการศึกษาของชาติเลว แรงงานก็เลวตาม และ
เศรษฐกิจของชาติก็ยิ่งเลวลง อีกประการหนึ่ง การพัฒนาการ
ศึกษานี้ยังช่วยการพัฒนาเศรษฐกิจได้ถึง ๒ นัย คือนอกจากจะ
ช่วยให้เศรษฐกิจส่วนรวมก้าวหน้าขึ้นแล้ว ยังเป็นวิธีที่ดีที่สุด
ที่จะกระจายทรัพย์สินและรายได้ให้ทั่วถึงกัน ทำให้เด็กทุกคนมี
โอกาสหาความรู้ความเจริญได้เสมอกันยิ่งขึ้น

ในสมัยปัจจุบัน การศึกษาของประเทศไทยเรานี้ ตัวปัญหา
ยิ่งเร็วกว่าการแก้ไขขบปัญหา ทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ
เด็กที่เข้าโรงเรียนในระยยะอายุต่าง ๆ มีอัตราส่วนต่ำกว่าเมื่อ ๑๐
ปีก่อน และเด็กส่วนใหญ่พื้นความรู้ชั้นประโยคต่าง ๆ ด้อยกว่า
ในอดีต แม้ว่าจะมีวิชาที่เรียนมากกว่าเดิมก็จริง ข้อนี้เป็นความ
รับผิดชอบของผู้ใหญ่ ซึ่งในกรณีนี้คือรัฐบาล และองค์การบริหาร
ส่วนท้องถิ่น ที่จะแก้ไขถือการพัฒนาการศึกษาเป็นอันดับสูง จะ
แก้ว่าเศรษฐกิจไม่อำนวยไม่ได้ เพราะถ้าเศรษฐกิจไม่อำนวยการ
ศึกษา ความเสื่อมในการศึกษาจะยิ่งทำให้เศรษฐกิจจมลึกลงไป

แต่ในการแก้ไขปัญหาการศึกษานั้น ต้องยอมรับว่า
ทรัพยากรที่จะนำมาใช้นั้นมีจำกัด จำเป็นจะต้องจัดการให้ทั้งเงิน
และคนและสถานที่ได้ทำประโยชน์สูง

ในการนี้ การจัดระเบียบราชการภายในกระทรวงศึกษาธิการ
และมหาวิทยาลัยต่าง ๆ การแบ่งหน้าที่รับผิดชอบออกไปเป็น
หลายกระทรวง ระบบการจัดและควบคุมครู ตลอดจนจนรายได้
ของครู ระบบครูสภาทั้งระบบ ตลอดจนการปฏิบัติงานของสภา
การศึกษาแห่งชาติ ควรจะเป็นเรื่องที่เราทั้งหลายทุกฝ่ายมา
ร่วมกันพิจารณาอย่างปราศจากอคติ และโดยเล็งผลส่วนรวม

ในเรื่องพวกนี้เราทั้งหลายทุกฝ่ายอาจจะต้องสละความหยิ่งลงบ้าง ถ่อมตนให้มาก ไม่ถือทิฐิฐิมานะ ไม่พะวงคิดแต่ว่าเราเป็นครูบา อาจารย์ชั้นสูงจนแก่เฒ่าป่านี้อแล้ว พุดอะไรออกไปจะต้องถูก หมัด ครูเก่าก็รับผิดได้เหมือนกัน เพราะเราทุกคนรับผิดชอบต่อ เยาวชนทั้งชาติ

การพัฒนาการศึกษาในชนบทนั้น มีสาระสำคัญพิเศษ ๒ ประการ คือ ประการที่หนึ่ง เด็กนักเรียนมักจะออกจากโรงเรียน ไปเป็นอันมากเมื่อครบวาระการศึกษาภาคบังคับ และอีกประการ หนึ่ง คือ ครูที่สอนวิชาที่สำคัญ ๆ มักจะขาดแคลนหายาก

ตราบดีที่นักเรียนในชนบทละการศึกษาไปตั้งแต่อายุยังน้อย ตราบนั้นความรู้ที่จะติดตัวเยาวชนไปย่อมไม่แน่นแฟ้น ไม่ซ้าก็ ลืม กลับสูญไป ในกรณีเช่นนี้ จนกว่าเราจะสามารถระดมกำลัง ทางเศรษฐกิจ สร้างครู สร้างโรงเรียนให้พอที่จะขยายการศึกษา ภาคบังคับ เราจะต้องพยายามติดตามนักเรียนเก่าไปให้การศึกษา เพิ่มเติม และควรจะพยายามแทรกความรู้ที่จะเป็นประโยชน์แก่ อาชีพของนักเรียนรุ่นใหญ่นี้จริง ๆ เพื่อเป็นที่สนใจแก่เขา เพราะ เขาเห็นประโยชน์ทันตา การจัดการติดตามฝึกฝนเยาวชนที่ออก จากโรงเรียนไปแล้วให้ได้ศึกษาอบรมนี้ ควรจะกระทำทั้งในชนบท และในกรุง ทั้งในด้านเกษตรและในด้านช่างฝีมือ

ความขาดแคลนครูวิชาสำคัญ ๆ ในชนบท เป็นผลร้ายแก่ เยาวชนในท้องถิ่นนั้นยิ่งนัก วิธีแก้เห็นจะต้องกระทำหลาย ๆ ทางคือ อาจจะใช้วิธีเศรษฐกิจชักจูงให้ครูดีไปสู่ชนบทโดยให้ รายได้เพิ่มขึ้นประจำตำแหน่ง และอาจจะใช้วิธีส่งบัณฑิต อาสาสมัครผลัดเวียนกันไปสอนในชนบทแต่ละแห่งเพียงระยะ ลั้น ๆ จนกว่าเราจะแก้ปัญหาเหล่านี้สำเร็จ ต้องอาศัยวิธีเสาะ

แสวงหาช่างเผือกจากป่า คือนักเรียนที่เรียนดีพิเศษในชนบท ส่งเสริมให้ได้ย้ายไปเรียนในโรงเรียนที่ดีในกรุงต่อไป

สภาพเศรษฐกิจในปัจจุบันและอนาคตของไทยเรา แสดงว่าคนไทยเราจะต้องใช้วิชาความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมากขึ้นทุกทีแม้แต่ในการเกษตร เนื่องจากประชากรของไทยเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว และที่ดินเพาะปลูกมีอาณาเขตจำกัด การเพิ่มพืชผลด้วยวิธีขยายเนื้อที่เพาะปลูกซึ่งเคยทำกันมาแต่ก่อน จะกระทำต่อไปไม่ได้นาน จะต้องหันไปใช้วิธีใช้เนื้อที่น้อย เพาะปลูกให้ได้ผลมาก วิธีนี้จะต้องใช้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ซึ่งเกี่ยวกับการใช้น้ำ การบำรุงดิน การปราบศัตรูพืช การตัดพันธุ์พืช และการเก็บรักษาพืชผล เป็นต้น ในด้านการส่งเสริมอุตสาหกรรมก็เช่นเดียวกัน ความรู้ทางช่างโลหะ ช่างกล ช่างไม้ ช่างสำรวจ และช่างอื่นต่างๆ เราจะต้องใช้มากขึ้นทุกวันแม้ในด้านการเลขานุการ การจัดทำบัญชี การควบคุมงาน การอำนวยความสะดวก หรือในราชการแต่ละด้าน ความรู้ในด้านวิชาชีพมีความสำคัญมากขึ้นทุกทีในทุกกระดับและทุกแขนงงาน คนที่รู้แต่เพียงหนังสือเช่นคนที่เรียนสำเร็จประโยคมัธยมตอนต้นหรือตอนปลาย ถ้าจะหางานทำจะต้องมีวิชาชีพเข้าประกอบ มิฉะนั้นจะหาทางประกอบอาชีพยากขึ้นทุกที และพิจารณาจากการประกอบกิจการต่าง ๆ เช่น เหมืองแร่ โรงงานอุตสาหกรรม หรือพ่อค้า ธนาคาร หรือพยาบาล คนระดับมัธยมอาชีวะหรือวิชาชีพยังขาดแคลนอยู่มาก

ฉะนั้น การอำนวยความสะดวกด้านอาชีวะจึงมีความสำคัญเป็นพิเศษในสมัยพัฒนาเศรษฐกิจนี้ และนอกเหนือไปจากที่รัฐบาลจะระดมกำลังเงินและกำลังคนเพิ่มการศึกษาด้านอาชีวะนี้แล้ว ผู้ปกครองเด็กและครูบาอาจารย์เองควรจะใช้วิธีอันแยบคาย

เพื่อทำความเข้าใจและสนใจแก่นักเรียนให้ดี เช่น เอาโจทย์เลขเรื่องน้ำไหลออกจากท่อประปาไปให้เด็กในถิ่นที่ไม่มีน้ำประปาจะยุ่งยากแก่ความเข้าใจของเด็ก การสอนวิทยาศาสตร์เบื้องต้นที่มีตัวอย่างเกี่ยวกับดิน น้ำ และพืช จะเป็นที่สนใจและเป็นประโยชน์แก่นักเรียนในถิ่นที่ทำนาทำสวนแม้จะเป็นเด็กชั้นประถมมากกว่าที่จะนำวิทยาศาสตร์ที่เกี่ยวกับโรงงานอุตสาหกรรมหรือไฟฟ้าที่เด็กไม่เคยเห็น

การศึกษาชั้นอุดมศึกษานั้น แตกต่างกับการศึกษาชั้นมัธยมอยู่หลายประการ ทั้งในด้านวัยของนักเรียน ในด้านวิชาที่เรียนกับวิธีเรียน นักเรียนมหาวิทยาลัยอยู่ในวัยที่เกือบจะเป็นผู้ใหญ่แล้ว ควรจะให้มีโอกาสและความรับผิดชอบในตนเองเพิ่มขึ้น เพื่อเตรียมตัวเป็นผู้ใหญ่ได้จริง ๆ และเป็นบัณฑิตได้จริง ๆ การเรียนก็ควรจะเป็นไปในรูปเรียนด้วยตนเองมากกว่าที่จะฟังครู นักเรียนกับครูในชั้นอุดมศึกษาควรมีสายสัมพันธ์ด้านวิชาการสองทาง คือ จากครูไปสู่นักเรียน และจากนักเรียนไปสู่ครูด้วย มิใช่ครูเป็นผู้บอกสอนนักเรียนอย่างเดียวแบบในชั้นมัธยม และวิชาที่เรียนในชั้นอุดมศึกษานั้นก็เป็นวิชาชั้นสูง มิใช่ว่าใครที่สำเร็จมัธยมศึกษาแล้วจะสามารถเรียนได้สำเร็จทุกคน ฉะนั้นจึงควรมีการคัดเลือกความสามารถเบื้องต้นเสียก่อนให้แน่ใจว่าจะไม่เสียเวลาเปล่า ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น

การรับนักเรียนเข้าเรียนชั้นอุดมศึกษาในแขนงวิชาต่าง ๆ นั้น จำเป็นจะต้องพิจารณาถึงความต้องการทางสังคมและเศรษฐกิจด้วย หากไม่คำนึงถึงข้อนี้ ต่อไปในไม่ช้าจำนวนบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาออกมาจะไม่สมดุลกับความต้องการทางเศรษฐกิจและสังคม อาจจะมีบัณฑิตบางจำพวกที่ผลิตได้น้อยไป เช่น วิทยา-

ศาสตร์ วิศวกรรมศาสตร์ แพทย์ศาสตร์ ครุศาสตร์ เกษตรศาสตร์ เป็นต้น และขณะเดียวกันบัณฑิตบางจำพวกอาจจะล้มเหลว ฉะนั้นการวางแผนการศึกษาชั้นอุดม จึงควรระมัดระวังข้อนี้เป็นพิเศษ

เมื่อเร็ว ๆ นี้ สภาผู้แทนราษฎรได้รับหลักการร่างกฎหมาย จัดตั้งมหาวิทยาลัยขึ้น ซึ่งถ้าเป็นไปตามที่ทราบกันจากข่าว หนังสือพิมพ์แล้ว จะมีลักษณะแตกต่างไปจากมหาวิทยาลัยอื่น ๆ ในปัจจุบัน คือผู้ที่เข้าศึกษาไม่ต้องสอบแข่งขันหรือคัดเลือก เพียงแต่มีความรู้ระดับ ม.ศ. ๕ หรือเทียบเท่าก็พอ วิธีการศึกษา ก็ไม่บังคับให้เข้าฟังคำสอนหรือเข้าชั้นหรือสัมมนาฝึกฝน นัยว่า ถ้าสอบไล่ได้ครบหลักสูตร ๔ ปี ก็ได้รับปริญญา และส่วนมาก ของวิชาที่จะให้เรียนในมหาวิทยาลัยนี้เป็นสังคมศาสตร์

ในปัจจุบันนี้ ผมยังไม่ได้เห็นหลักสูตรและเนื้อหาของวิชาต่าง ๆ ที่จะจัดขึ้นสำหรับมหาวิทยาลัยนี้ และยังไม่ทราบว่า มาตรฐานของการสอบไล่จะเป็นอย่างไร ทราบจากการสนทนากับ ท่านสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ผู้เสนอ และผู้สนับสนุนว่าจะพยายามให้มาตรฐานของมหาวิทยาลัยนี้สูงเท่าเทียมกับมหาวิทยาลัยปัจจุบัน

แต่มีปัญหาที่ผมเห็นควรที่จะเสนอหลายประการที่เกี่ยวกับมหาวิทยาลัยนี้ คือ

๑. เมื่อนักศึกษาไม่ต้องสอบแข่งขันคัดเลือกเข้ามา ก็เท่ากับว่าต่อไปนี้นักศึกษาชั้นมหาวิทยาลัยในประเทศไทยจะมี ๒ ประเภท ประเภทหนึ่งต้องสอบคัดเลือกเข้า อีกประเภทหนึ่งไม่ต้อง ประเภทหลังนี้อาจจะเป็นผู้ที่พยายามสอบคัดเลือกเข้าที่มหาวิทยาลัยอื่นแล้ว แต่ไม่สำเร็จ จึงมาเข้ามหาวิทยาลัยใหม่นี้

เช่นนี้น่าเกรงว่าคุณสมบัติเบื้องต้นของนักศึกษามหาวิทยาลัยใหม่ จะด้อยกว่านักศึกษาอื่น ๆ โดยทั่วไป

๒. เมื่อวิธีการศึกษาไม่เข้มงวดให้ต้องมีความสัมพันธ์กัน ระหว่างนักศึกษากับอาจารย์ หรือไม่เข้มงวดให้ต้องมีการอ่านตำรา โดยกว้างขวางแบบในมหาวิทยาลัยปัจจุบัน คงจะมีการสมัคร สอบไล่อย่างเสียงโซคมิใช่น้อย และถ้าจะรักษามาตรฐานในการ สอบไล่ให้เท่าเทียมกับมหาวิทยาลัยปัจจุบัน ผมก็เกรงว่าผู้ที่ จะสำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยนี้จะมีเป็นจำนวนน้อย และถ้า ผลิตบัตินิตออกมาได้เป็นจำนวนน้อยเทียบกับจำนวนผู้ที่เข้า ศึกษาแล้ว ปัญหาที่จะมีว่า

(ก) จะคุ้มกับการที่รัฐบาลจะลงทุนสร้างมหาวิทยาลัยใหม่ นี้หรือไม่ และ

(ข) จะเป็นการชักจูงให้เยาวชนเป็นจำนวนมากหลงเข้าใจผิด ไปหรือไม่ว่า ตนควรจะใช้เวลาเรียนในมหาวิทยาลัยนี้แทนที่จะ คิดไปเรียนวิชาชีพ หรือทำงานประกอบอาชีพให้เป็นประโยชน์แก่ เศรษฐกิจ

๓. เมื่อมหาวิทยาลัยนี้ตั้งขึ้นโดยมีเหตุผลทางการเมืองเพื่อ ป้องกันแก้ไขคำร้องทุกข์ของนักเรียน ว่ารัฐบาลไม่จัดให้เข้าเรียน มหาวิทยาลัย ต่อไปแม้ว่าจะพยายามรักษามาตรฐานการสอบไล่ ไว้ แต่มีการผลิตบัณฑิตได้น้อยคน นักศึกษาเหล่านี้จะมี ร้องเรียนต่อไปอีกหรือว่ารัฐบาลกักกันไว้ไม่ให้ตนสำเร็จการ ศึกษา และรัฐบาลจะใช้เหตุผลทางการเมืองอีกหรือไม่ ที่จะทำ ให้ใจอ่อนหย่อนมาตรฐานลงมาให้เป็นทีพอใจแก่นักเรียน และ ถ้าหย่อนมาตรฐานลงมาจริง ปัญหาต่อไปก็อาจจะเกิดขึ้นในแง่ ความแตกต่างระหว่างคุณค่าปริญญาของมหาวิทยาลัยนี้กับ

ป่วย อังการณ :
ทัศนะว่าด้วยการเมืองและจริยธรรม

ปริญญาของมหาวิทยาลัยปัจจุบัน

ผมเข้าใจว่าปัญหาเหล่านี้และปัญหาอื่น ๆ เกี่ยวกับการจัดตั้งมหาวิทยาลัยดังกล่าว ยังไม่ได้มีการอภิปรายกันให้ถี่ถ้วนเพื่อประโยชน์ของเยาวชน และเพื่อประโยชน์ของเศรษฐกิจ ผมเห็นว่าควรจะได้มีการอภิปรายกันอย่างกว้างขวาง และเมื่อเห็นช่องทางปลอดโปร่งแล้ว จึงควรจะดำเนินการไป แต่ตราบไต่ที่ยังไม่มีการคิดให้รอบคอบและอภิปรายกันให้แน่นอน การด่วนดำเนินการไปก่อนแล้วหวังไปแก้ปัญหาที่หลัง จะทำให้การดำเนินงานราบรื่นได้ยาก และอาจจะเป็นผลร้ายแก่เยาวชน และแก่เศรษฐกิจของชาติได้โดยง่าย

ห้ามความชั่ว ส่งเสริมความดี

ความสำคัญของการอบรมสั่งสอนเยาวชนให้อยู่ในศีลธรรมให้กลัวบาป ให้ประพฤติตนในทางดีงามนั้น ย่อมเป็นที่เข้าใจชัดเจนกันอยู่แล้ว และพ่อแม่ ครูอาจารย์ ตลอดจนผู้ใหญ่ในราชการย่อมเข้าใจดี และถือเป็นความรับผิดชอบที่จะพยายามพร่ำสอนอบรมเยาวชนในทางที่ดีอยู่เป็นเนืองนิจ

แต่ความรับผิดชอบในเรื่องนี้ มิได้จำกัดอยู่ที่คำพูด คำอบรม คำสั่งสอน พ่อแม่ที่พูดปดเป็นนิสัย แม้จะพร่ำสอนเด็กมิให้พูดปดสักเท่าใด แต่เด็กเห็นตัวอย่างผู้ใหญ่พูดปดอยู่ตำตาดูก็นั้นก็จะเห็นในไม่ช้าว่า คำสั่งสอนก็เป็นคำสั่งสอน ส่วนการปฏิบัตินั้นเป็นอีกเรื่องหนึ่ง เรื่องพูดปดนี้เป็นเพียงตัวอย่างเรื่องเดียว เรื่องลักขโมย เรื่องฉ้อโกง เรื่องเสพสุรามินเมา หรือเรื่องบาปอื่น ๆ ก็เช่นเดียวกัน จะห้ามเยาวชนด้วยปากอย่างเดียวไม่ได้ ผู้ใหญ่ต้องยับยั้งห้ามตนเองด้วย

ทุกวันนี้ แทบทุกประเทศ เยวชนประพุดิตนไปในทางที่
แปลก ที่เราเรียกกันว่าฮิปปี แต่เดี๋ยวนี้เปลี่ยนไปเรียกชื่ออย่าง
อื่นแล้วก็มี ซึ่งความจริงมีหลายประเภท และหลายระดับ เพราะ
บางพวกเสพยาเสพติดก็มี ที่ไม่เสพก็มี บางพวกล่าสอนในทาง
เพศ บางพวกก็ไม่ล่าสอน แต่สรุปข้ออ้างของเหล่าฮิปปีนี้ก็คือ
ผู้ใหญ่ทำปัญหาไว้ให้เยวชนรุ่นเขา ผู้ใหญ่เอะอะก็จะบราฆ่าฟัน
กัน ทำสงครามกัน ผู้ใหญ่สร้างปัญหาทางสังคมไว้มาก ทำให้มี
คนมั่งมีเกินไป คนจนเกินไป ผู้ใหญ่จัดชั้นวรรณะเรื่องผิวจนเป็น
สงครามระหว่างผิว ผู้ใหญ่เสพสุราได้แต่ห้ามเยวชนสูบกัญชา
ซึ่งเป็นพิษน้อยกว่าสุราเป็นไหน ๆ ผู้ใหญ่เคียดแค้นกัน แต่พวก
เขาเยวชนรักกัน และผู้ใหญ่นุ่ดอย่างหนึ่งทำอย่างหนึ่ง เยวชน
จึงหมดที่พึ่ง เสื่อมศรัทธาลิ้นนับถือ

แม้ว่าเราจะไม่เห็นด้วยและไม่ศรัทธาต่อลัทธิของฮิปปี แต่
คงจะมีน้อยคนนักที่สามารถโดยสุจริตใจที่จะปฏิเสธเสียโดย
สิ้นเชิงว่า ข้ออ้างของฮิปปีนี้ไม่มีมูลแห่งความจริง ฉะนั้น การ
กระทำของผู้ใหญ่นี้เป็นสิ่งสำคัญและพวกเราน่าจะหาวิธีแก้ไขการ
ปฏิบัติของผู้ใหญ่นี้แหละ

ในระบบเศรษฐกิจที่เราเรียกกันว่าระบบพัฒนา คือระบบ
เร่งรัดให้เศรษฐกิจก้าวหน้าไปโดยเร็วนี้ เรามักจะเอาใจใส่ในด้าน
วัตถุค่อนข้างมากจนเกินควร และการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ
แม้จะเปลี่ยนไปในทางเจริญก้าวหน้า ก็ย่อมก่อให้เกิดความ
ระส่ำระสายด้านสังคมในหมู่ประชาชนอยู่มาก การครองชีพก็จะ
รัดตัวขึ้นทุกวัน การแข่งขันกัน การชิงตำแหน่งกันระหว่างคน
รุ่นหนุ่มรุ่นสาวจะมากขึ้นทุกที และเมื่อพัฒนาทางเศรษฐกิจได้
ผลดีพอสมควร ก็ย่อมมีบางหมู่ที่ได้รับประโยชน์ทางทรัพย์สิน

เงินทองมากกว่าหม้ออื่น ผู้มีรายได้ทรัพย์สินมากย่อมใช้จ่ายง่ายมาก บางรายก็ใช้จ่ายฟุ่มเฟือยจนถึงกับเกิดอบายมุขแบบใหม่ขึ้นทั่วไป ช่องทางที่จะช่วยวนเยาเวาชนให้ลุ่มหลงในทางชั่วย่อมมีมากขึ้นเป็นธรรมดา การหลีกเลี่ยงบาปและการประกอบคุณงามความดี จึงทำได้ยากขึ้นเป็นทวีคูณ

การคมนาคมระหว่างประเทศและภายในประเทศ วิทยุ โทรทัศน์ สื่อมวลชนประเภทต่าง ๆ สะดวกสบายยิ่งขึ้น ก็ยิ่งทำให้มีช่องทางช่วยวนเยาเวาชนมากขึ้น โดยมากเป็นการเอาอย่างคนที่มีชื่อเสียง เป็นดาราภาพยนตร์ หรือนักเพลง หรือเยาเวาชนบางคนที่มีรายได้สูงอย่างมหาศาล

ภายในประเทศแล้ว ตัวอย่างก็มีอยู่ ที่มีผู้สามารถกระทำบาปได้โดยไม่ต้องรับโทษ ที่ยังมีชีวิตอยู่ก็ได้รับความสุขสำราญ บ้านเรือนใหญ่โต มีคนเคารพนับถือกราบไหว้รอบด้าน มีความเด่น และมีบุญบารมี เยาเวาชนส่วนใหญ่ย่อมอดเสียมิได้ที่จะรับนับถือให้เป็นยอดคน

ที่ผมกล่าวมานี้ มิใช่จะกล่าวด้วยความหมดหวัง แต่ใครจะเสนอว่า ความรักผิดชอบของผู้ใหญ่ในการที่จะห้ามเยาเวาชนมิให้ทำบาปและส่งเสริมให้ทำความดีความงามนั้นยากขึ้นทุกวัน เฉพาะอย่างยิ่งในระบบเศรษฐกิจเร่งรัดพัฒนา ผู้ใหญ่บางคนก็กล่าวว่า เราจะพัฒนาเศรษฐกิจให้สำเร็จดี ต้องยอมผ่อนผันให้มีการทุจริตบ้างนั้น เป็นผู้ใหญ่ซึ่งไม่รับผิดชอบต่อเยาเวาชน ถ้าจะต้องทุจริตกันจึงพัฒนาเศรษฐกิจได้แล้ว ผมว่าอย่าพัฒนากันเลย ปล่อยให้กินเผือกกินมันกันอย่างสุจริตดีกว่า

ที่ผมกล่าวอย่างไม่หมดหวังนั้น ก็เพราะเท่าที่สังเกตดูเยาเวาชนทั้งในมหาวิทยาลัย ในโรงเรียน และที่อื่น ๆ ความบริสุทธิ์ใจ

และความกลัวบาปยังมีอยู่โดยทั่วไป ขอให้ผู้ใหญ่ชักนำให้ติ
ชักนำด้วยการกระทำและความประพฤติเป็นตัวอย่าง อย่าเพียง
แต่ชักนำด้วยปากอย่างหนึ่ง ใจอย่างหนึ่ง

สรุป

ระบบเศรษฐกิจในระยะพัฒนานี้ ก่อปัญหาให้เยาวชนเป็น
อันมาก ทั้งในด้านอาหาร ด้านอนามัย ด้านอุปนิสัย ด้านเพศ
ด้านการศึกษาอบรม และในด้านความประพฤติ เป็นความ
รับผิดชอบของผู้ใหญ่ทุกประเภทที่จะช่วยป้องกันแก้ไขปัญหา
เหล่านี้ นโยบายวางแผนครอบครัวระดับชาติจะช่วยทำให้ปัญหา
ใหญ่ ๆ ผ่อนคลายลงบ้าง

อย่างไรก็ตาม ผู้ใหญ่มีหน้าที่รับผิดชอบที่จะจัดระบบ
เศรษฐกิจและสังคมเหลือไว้ให้นุชนมีปัญหาน้อยที่สุดที่จะทำได้
เพื่ออำนวยให้เยาวชนได้เติบโตและดำรงสัมมาอาชีพอยู่ในสังคม
ซึ่งเจริญด้วยสมรรถภาพ เสรีภาพ ความยุติธรรม และความ
เมตตาปรานี ขอขอบคุณ

พระพุทธศาสนา
กับการพัฒนาชาติ

พระเดชพระคุณ ท่านสุภาพสตรีและสุภาพบุรุษ และนิสิต
นักศึกษา

หัวข้อเรื่องที่ผมจะบรรยายในวันนี้ เท่าที่ทางมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัยได้มอบหมายมา คือ เรื่องพระพุทธรูปศาสนากับการ
พัฒนาเศรษฐกิจ กระผมใคร่จะขอเปลี่ยนแปลงเป็นการพัฒนาชาติ
เพราะเหตุว่าเท่าที่ได้พิจารณาและเท่าที่ได้มีประสบการณ์มาเป็น
เวลานานพอสมควร ก็รู้สึกว่าการเศรษฐกิจนั้นเป็นเรื่องที่สำคัญ
รองลงไปกว่าเรื่องสังคมในบางกรณี เพราะฉะนั้นจึงใคร่ขอเปลี่ยน
หัวข้อเป็นพระพุทธรูปศาสนากับการพัฒนาชาติ เพื่อให้กว้างขวางยิ่ง
ขึ้น ข้อที่กระผมควรจะออกตัวอีกข้อหนึ่งก็คือ กระผมเองแม้
จะเป็นพุทธศาสนิกชน แต่จะเรียกว่าเป็นคนที่แก้วดึกหาเรียกได้
ไม่ นอกจากจะเคยบวชเป็นสามเณรเป็นเวลานานมาแล้ว เมื่อ
เด็ก ๆ ก็ได้เข้าเรียนในโรงเรียนฝรั่งซึ่งมีการสอนคริสต์ศาสนาเป็น
พื้น ความรู้ทางพระพุทธรูปศาสนาของกระผมไม่ลึกซึ้งแตกฉาน
เท่าที่เก็บได้ก็เก็บได้จากการที่เคยตามคุณยายไปฟังเทศน์ จาก
การอ่านหนังสือที่เกี่ยวกับพุทธศาสนาและพระธรรมเทศนา
บางเล่ม เพราะฉะนั้นถ้าหากว่ามีความผิดพลาดในเรื่องหลักการ

พระพุทธรูปปางสมาธิ ธรรมดาหวังว่าท่านทั้งหลายจะได้ให้อภัย

ในการแสดงปาฐกถาในวันนี้ ธรรมดาจะขอแยกออกเป็น ๓ หัวข้อใหญ่ ๆ หัวข้อแรกจะกล่าวถึงการพัฒนาชาติ ซึ่งจะแยก หัวข้อย่อยออกมาเป็น ความเจริญของสังคม คดีในการวางแผน พัฒนา และเรื่องการพัฒนาคน ในตอนหลังธรรมดาหวังว่าจะได้ เสนอข้อคิดบางประการเกี่ยวกับบทบาทของพระพุทธรูปปางสมาธิ ในการพัฒนาชาติ

การพัฒนาชาติ

เราทั้งหลายได้กล่าวกันอยู่เสมอว่า ชาติของเราต้องการที่จะ ให้มีการพัฒนา ข้อที่คิดในเบื้องต้นก็คือว่า เราจะพัฒนาไปเพื่อ อะไร เราจะพัฒนาไปเพื่อให้สังคมของเรานั้นมีลักษณะเป็นอย่างไร จึงจะเรียกว่าสังคมที่เจริญและที่ได้พัฒนาแล้ว ธรรมดามีความเห็น ว่า สังคมใดก็ตามจะเจริญรุ่งเรืองได้ต้องมีลักษณะ ๔ ประการ คือ

๑. เป็นสังคมที่มีสมรรถภาพ
 ๒. บุคคลในสังคมนั้นพึงมีอิสระและเสรีภาพ
 ๓. สังคมนั้นมีความยุติธรรมครอบงำอยู่ และ
 ๔. บุคคลในสังคมนั้นมีความเมตตากรุณาซึ่งกันและกัน
- หลักเกณฑ์ในการที่สังคมใดจะเจริญขึ้นได้ทั้ง ๔ ประการนี้

ธรรมดาขอขยายความดังต่อไปนี้

หลักสมรรถภาพ ในที่นี้ ธรรมดาหมายถึงความสามารถของ บุคคลในสังคมที่จะประกอบกิจต่าง ๆ ให้มีผลเป็นประโยชน์แก่ ตนและแก่ผู้อื่น อรรถประโยชน์ที่ว่านี้ อาจแบ่งออกได้เป็น ๓ ประการคือ

- ประโยชน์ทางวัตถุ
- ประโยชน์ทางปัญญา และ
- ประโยชน์ทางธรรมะ

ประโยชน์ทางวัตถุ ได้แก่การอยู่ดีกินดีทำให้สุขภาพดี ข้อนี้ส่วนใหญ่ในฐานะที่เราอยู่ในโลก เราก็มักจะยึดถือเป็นข้อสำคัญ แต่แท้จริงท่านทั้งหลายในที่นี้คงจะเข้าใจดีว่าไม่ใช่เป็นหัวข้อที่สำคัญ ที่สำคัญกว่านั้นก็คือประโยชน์ทางปัญญา *ประโยชน์ทางปัญญา* ได้แก่การสร้างสรรคความงามให้เกิดขึ้นในประเภทต่าง ๆ ทำให้เจริญใจยิ่งขึ้น มีความรู้กว้างขวาง มีวิชาที่จะชักนำไปสู่ความอึดเอิบในทางใจ มีวรรณคดี มีดนตรี และปรัชญาเยี่ยมมัน ส่วนประโยชน์ที่ ๓ คือ *ประโยชน์ทางธรรมะ* นั้น ได้แก่ความอึดเอิบในดวงจิต เพราะความรู้สึกว่ามีอะไรเกิดขึ้น รวมเป็นประโยชน์ทั้งสาม

ความสามารถนี้จะมาจากปัญญาโดยกำเนิดทางหนึ่ง และจะมาจากการศึกษาอบรมอีกทางหนึ่ง เมื่อบุคคลในสังคมมีความสามารถเป็นเบื้องต้นแล้ว บุคคลเหล่านั้นย่อมจะรู้จักสะสมความสามารถขึ้นมาเป็นทุนประกอบขึ้นเป็นเครื่องมือ เครื่องจักร เครื่องกลไก ทำให้มีสมรรถภาพสูงยิ่งขึ้นสืบไป วิธีการใช้เครื่องมือและความสามารถของบุคคลประกอบกันนั้น ก็ยิ่งส่งเสริมวิชาการและความถนัดให้สูงยิ่งขึ้น เป็นมรดกตกทอดแก่อนุชนต่อไป เพราะฉะนั้นสมรรถภาพที่กระผมกล่าวถึงในที่นี้ จึงควรจะแยกได้ว่าเป็นสมรรถภาพทั้งในปัจจุบัน และสมรรถภาพอันเป็นทุนสำหรับอนาคตของสังคม การสะสมทุนทางวิชาการต้องอาศัยการวิจัยเป็นสำคัญ ประเทศใดสถาบันการศึกษาใดไม่มีการวิจัย หรือมีการวิจัยแบบนั่งประชุมกันเฉย ๆ หรือแบบวิจัยด้วยลมปาก

อย่างที่บางแห่งเขาทำในประเทศไทย สถาบันนั้นย่อมจะต้องด้อยในเชิงสะสมทุนเป็นแน่ อนึ่ง ความสามารถของบุคคลแต่ละคน เมื่อมีการประสานกันและกัน โดยวิธีการจัดการที่ดีและวิธีบริหารที่ดีย่อมทำให้เกิดความสามารถส่วนรวม ซึ่งสูงกว่าผลบวกธรรมดาของความสามารถแต่ละคน กล่าวโดยสรุปแล้ว สมรรถภาพของสังคมเป็นกำลังสำคัญที่จะชักจูงให้สังคมและบุคคลในสังคมเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นไป นี่แหละเป็นเรื่องที่เราเรียกกันว่า “พัฒนา”

หลักที่ ๒ คือ **หลักอิสระเสรีภาพ** เสรีภาพของมนุษย์เป็นสิ่งที่ทำให้มนุษย์มีความแตกต่างกันกับสิ่งที่ปราศจากชีวิต หรือเครื่องยนต์กลไก หรือสัตว์เดรัจฉาน ถ้ามีแต่สมรรถภาพ แต่บุคคลในสังคมนั้นปราศจากเสรีภาพ สังคมนั้นย่อมจะเป็นสังคม “ทู่” แม้จะมีกำลังทำให้เจริญขึ้นได้ก็เจริญไปได้ไม่ตีนัก เพราะผลของความสามารถนั้นคงมีไปในทำนองเดียวกันสำหรับทุกคน เสรีภาพทำให้มนุษย์เราสามารถเลือกจุดหมายและวิถีทางแห่งชีวิต และการประกอบกิจของตนได้ตามชอบใจ และใจของมนุษย์นั้นย่อมรวมถึงรสนิยมและความเอนเอียงต่าง ๆ กันออกไป เมื่อมีความแตกต่างกัน สังคมนั้นย่อมจะมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

อนึ่ง เมื่อมนุษย์เราทำอะไรด้วยใจชอบ คือที่เรียกตามคติพระพุทธศาสนาว่ามีฉันทะ ท่านว่าจะทำได้ผลดีกว่าทำโดยไม่ชอบ หรือทำโดยฝืนใจทำ เพราะฉะนั้นเสรีภาพจึงเป็นสิ่งที่ส่งเสริมปัญญาอันเป็นอนุสนธิแห่งสมรรถภาพ

อีกประการหนึ่ง มนุษย์แต่ละคนเกิดมามีศักดิ์ศรีของตัวติดมา ศักดิ์ศรีนี้หาควรจะลบล้างเสียมิได้ ไม่ว่าจะเกิดมาใน

ฐานะที่ต่ำต้อยหรือในฐานะวงศ์ตระกูลที่สูงส่ง เพราะฉะนั้น เสรีภาพจึงเป็นหลักสำคัญในการพัฒนาชาติ หลักการประชาธิปไตยจึงเป็นหลักการที่ควรส่งเสริมสนับสนุนอย่างจริงจัง ซึ่งจะทำให้เกิดการพัฒนาในประเทศชาติขึ้นได้ อุปสรรคสำคัญของหลักประชาธิปไตย ก็คือ ความโลภอย่างหนึ่ง กับความทะนงนึกว่าตนวิเศษอีกอย่างหนึ่ง เลยทำให้เพิกเฉยต่อและทำลายซึ่งสิทธิและศักดิ์ของผู้อื่น เป็นการเหนียวรั้งไว้ไม่ให้โอกาสที่ชาติบ้านเมืองจะเจริญพัฒนาได้โดยสมบูรณ์

หลักที่ ๓ **หลักความยุติธรรมในสังคม** มนุษย์เราในสังคม ผูกพันให้อยู่กันก็โดยมีกฎแห่งความยุติธรรมกระชับอยู่ ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว เป็นคติของศาสนาพุทธ การที่สังคมจะอยู่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้ หรือเราเรียกว่ามีสามัคคีธรรมนั้นย่อมต้องอาศัยความยุติธรรมเป็นที่ตั้ง ความน้อยใจ ความริษยา ความแก่งแย่งชิงดีย่อมเกิดจากความรู้สึกนึกหรือระแวงว่าคงจะมีความยุติธรรมขึ้น และถ้าเป็นเช่นนั้นย่อมจะเป็นชนวนให้เกิดทุกข์สันตติสุขย่อมปลาสนาไป ทั้งนี้ไม่ว่าเป็นเรื่องของสังคมเดียวของชาติเดียวกัน หรือเป็นเรื่องระหว่างชาติ ถ้าขาดความยุติธรรมในชาติบ้านเมือง ถ้าหากไม่มีชื่อไม่มีแปกก็จะเกิดเหตุจลาจลภายในชาตินั้น ถ้าเป็นเรื่องระหว่างชาติก็ย่อมเกิดเหตุกบฏและสงคราม ฉะนั้นจึงกล่าวได้ว่าความยุติธรรมนำไปสู่สันติ และสันติเป็นมูลฐานแห่งการพัฒนา

หลักที่ ๔ **ความเมตตากรุณา** มนุษย์เราเกิดมามีร่างกาย และปัญญาสมองไม่เสมอกัน บางคนฉลาด บางคนโง่ บางคน

พิการ บางคนแข็งแรง บางคนก็ประสพภัยพิบัติในระหว่างดำรงชีวิตอยู่ บางคนเกิดมาในถิ่นฐานที่มีช่องทางจะศึกษาเล่าเรียนได้สะดวกสบาย แต่บางคนอยู่ในชนบทห่างไกลความเจริญเหล่านี้ เป็นต้น เมื่อเริ่มต้นก็เกิดความไม่เสมอภาคกันเสียแล้วนี้ ย่อมเป็นหน้าที่ของสังคมที่จะขจัดปิดเป่าความไม่เสมอภาคนั้น ให้ลดน้อยลงที่สุดที่จะกระทำได้ สมดังที่ประธานาธิบดีรามอน แมกไซไซ แห่งฟิลิปปินส์กล่าวว่า “ใครเกิดมามีน้อย ควรจะได้รับให้มาก จากกฎหมาย” ธรรมชาติก็คือเมตตาการุณยานั้นเอง ตามความเห็นของกระผม การที่บางคนในพวกเราเรียกว่า “กฎแห่งกรรม” เช่นเด็กที่เกิดมาตาบอดแล้วเราก็เฉยเมย ขาด่วนเราก็เฉยเสีย เพราะถือเป็นอุเบกขาเสียว่า เพราะชาติก่อนเขาทำบาป จึงมาตาบอดหรือเสียขาในชาตินี้นั้น กระผมขอเสนอว่าเป็นความเชื่อที่เป็นภัยแก่สังคมอย่างยิ่ง ผู้ใดกอบโกยลาภยศด้วยมิฉฉาชีพแล้วภายหลังพยายามไถ่บาปด้วยการให้ทาน ทำบุญเลี้ยงพระ การทำบุญให้ทานชนิดนี้ไม่ชอบด้วยหลักธรรม เป็นเรื่องที่จะอนุโลมเข้าในหลักเมตตาการุณาไม่ได้ หลักเมตตาการุณยานี้ กระผมขอเสนอว่าสืบเนื่องสัมพันธ์กับหลักเสรีภาพ คือศักดิ์ศรีของมนุษย์แต่ละคน ผู้ที่อ่อนแอกว่าย่อมพึงมีสิทธิเรียกร้อง ไม่ใช่คอยรับทานจากผู้ที่แข็งแรงกว่า และผู้ที่แข็งแรงกว่า ฉลาดกว่า จะต้องรู้จักยับยั้งไม่กอบโกยด้วยความโลภ เปิดโอกาสให้มีความยุติธรรมในสังคม ความกรุณาและเมตตาเป็นธรรมสำคัญของสังคม สมรรถภาพอย่างเดียวย่อมอาจทำให้เกิดความยุติธรรมได้ง่าย ต้องอาศัยความเมตตาการุณาด้วย สังคมจึงจะเจริญพัฒนาโดยสมบูรณ์

คติในการพัฒนาชาติ

ที่กระผมได้กล่าวมาถึงตอนนี้ ได้พยายามที่จะเสนอว่า ลักษณะของสังคมที่จะมีการพัฒนาด้วยดีนั้นควรจะประกอบไปด้วยคุณธรรมอย่างไรบ้าง ต่อไปนี้กระผมจะขอเสนอคติบางประการในการวางแผนพัฒนาชาติ เมื่อพิจารณาเห็นชัดแล้วว่า ชาติที่จะเจริญได้จะต้องมีลักษณะ ๔ ประการดังกล่าวข้างต้น การวางแผนพัฒนาก็ย่อมจะต้องกระทำภายในกรอบหลัก ๔ ประการนั้น การวางแผนพัฒนานั้นคนส่วนใหญ่เข้าใจกันว่า เป็นเรื่องของเศรษฐกิจ และบางคนก็อาจจะขยายลงไปจนถึงว่า เป็นเรื่องของการศึกษาและสาธารณสุขร่วมด้วยเป็นสำคัญ และถือว่าเป็นเรื่องของนักเศรษฐศาสตร์และนักสังคมศาสตร์ แท้จริงถ้าพิจารณาไปโดยลึกซึ้งแล้วจะเห็นได้ว่า เรื่องของการพัฒนาชาตินั้นเป็นเรื่องของวิชาการทุกแขนง รวมทั้งวิชาศีลธรรมจรรยาด้วย เมื่อเราจะปลูกบ้าน เราจะต้องปรับเนื้อที่ดินและก่อรากฐานให้แน่นแฟ้นเสียก่อน เมื่อเราจะปลูกพืชหวังผล เราต้องบำรุงที่ดินหาอาหารพืช ให้น้ำมารด และจะต้องเตรียมคนเตรียมพาหนะเตรียมยุงฉางเป็นอุปกรณ์ให้พร้อม ฉันทัดฉันทันั้น การหว่านพืชพัฒนาจะหวังผลนั้นก็ต้องเตรียมสิ่งต่าง ๆ อันเป็นอุปกรณ์ไว้ให้พร้อมจึงจะได้ผลดีและสมบูรณ์ ถ้าไม่ได้เตรียมอุปกรณ์ไว้ให้พร้อม ก็พัฒนาได้เหมือนกัน แต่ไม่ได้ผลดีเท่าที่ควร เหมือนหว่านพืชลงไปในนาที่ขาดน้ำหรือขาดธาตุที่เป็นอาหารพืช สถานการณ์ต่าง ๆ อันจะเป็นทุนแก่การพัฒนานั้น กระผมขอเสนอเป็นข้อสรุปว่า

๑. ชาติควรจะมีควมสงบเรียบร้อยทั้งภายในและภายนอก และการบริหารราชการแผ่นดินควรจะมีระบบที่ดีพอสมควร

๒. เราจะต้องตั้งเป้าหมายในการพัฒนาให้ดีและให้ถูกต้อง เพราะเหตุว่า ถ้าหากว่าตั้งเป้าหมายไว้ไม่ถูกต้อง เราย่อมจะดำเนินการพัฒนาไปไม่ได้ผล

๓. วิธีดำเนินงานพัฒนานั้น จำเป็นจะต้องอาศัยหลักวิชา และจำเป็นที่จะต้องกระทำไปโดยรอบคอบ

๔. การใช้อำนาจในการพัฒนาควรจะใช้แต่พอสมควร และจะต้องมีวิธีการที่จะป้องกันมิให้มีการใช้อำนาจไปในทางที่อาจจะ เป็นภัยแก่สังคมนั้น

ทั้ง ๔ ประการนี้กระผมขอขยายความเป็นลำดับไป

ประการที่ ๑ ความสงบเรียบร้อยและการบริหารที่มีสมรรถภาพ การวางแผนพัฒนาเป็นการวางแผนลงทุนสำหรับชาติ เพื่อให้เกิดผลในอนาคตทั้งที่เป็นอนาคตอันใกล้และอนาคตอันไกล เพราะฉะนั้น การลงทุนและการประเมินผล รวบรวมผลจะกระทำไม่ได้ดี ถ้าบ้านเมืองไม่เป็นปกติสุข ตัวอย่างที่เห็นได้ชัด ก็คือ ชาวนาชาวไร่ในเขตที่มีการรบพุ่งต่อสู้กัน จะหว่านจะปลูก จะเก็บเกี่ยวไม่สะดวก ประเทศเวียดนาม ประเทศลาว ประเทศปากีสถาน และประเทศอื่น ๆ ซึ่งมีสงคราม ไม่ว่าจะป็นภายนอก ภายในซบเคี้ยวกันอยู่ จะมีการวางแผนพัฒนาไม่ได้ เพราะไม่ทราบแน่ชัดว่าจะเกิดอะไรขึ้น สงครามระหว่างประเทศและ สงครามโลกย่อมขัดขวางการวางแผนพัฒนาอย่างที่เราได้เห็นกัน อยู่แล้ว แม้แต่เพียงมีการคุกคามกันไม่ถึงรบพุ่งกันจริง ๆ เช่น กรณีมาเลเซียกับอินโดนีเซียประจันหน้ากันเมื่อ ๒-๓ ปีที่แล้วมา ก็ได้ทำความเสื่อมเสียแก่การจำเริญทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ทั้ง ๒ ประเทศ ความสงบดังกล่าวข้างต้น ไม่จำเป็นจะต้องเป็น การคุกคามด้วยอาวุธโดยชัดแจ้ง เมื่อใดภายในประเทศของ

เราเอง ถ้าหากว่าการบริหารราชการแผ่นดินบกพร่องถึงขนาดที่
เราเรียกกันได้ว่า “บ้านเมืองไม่มีชื่อไม่มีแป” แม้ว่าจะไม่มี
คอมมิวนิสต์มาก่อนการร้าย ชาตินั้นก็ย่อมจะรวนเร จะทำการ
พัฒนาอย่างไรคงไม่สำเร็จ ลักษณะของความมระส่ำระสายนี้ ใน
มูลบทบรรพกิจ ในคำพรรณนาเกี่ยวกับเรื่องเมืองสาวัตถีที่เริ่มต้น
ด้วยว่า “อยู่มาหมูช้ำเผ่า ก็หาเขาวนารี ที่หน้าตาดีดี ทามโหรีที่
เคหา...” ไปจนกระทั่งถึง “หาได้ใครหาเอา ไพรฟ้าเศร้ายเปล่าอุรา
ผู้ที่มีอาญา ไล่ตีดำไม่ปราณี” นี้กระผมจะขอยกเว้นไม่อ่านและจะ
ขอประมวลว่า ในบทความนี้ของ มูลบทบรรพกิจ ที่ได้กล่าวถึงนี้
ท่านได้พรรณนาว่าความยุ่งยากในเมืองสาวัตถีมีขึ้นเพราะ

๑. ความมัวเมาในกามตัณหา
 ๒. ความโลภ
 ๓. ความไม่ถือศีลธรรม แต่ไปถือไสยศาสตร์
 ๔. การนอกราชฎ์บังหลวง
 ๕. ตูลาการไม่ให้ความยุติธรรม
 ๖. ไม่มีความเคารพความดี เห็นผิดเป็นชอบ
 ๗. บุคคลที่มีอำนาจมีใจเหี้ยมโหด ปราศจากความกรุณา
ถืออำนาจเป็นธรรม และ
 ๘. ข้าราชการไม่ปฏิบัติหน้าที่ กลับชมเชงราษฎร
- ลักษณะวิบากดังที่เกิดขึ้นที่เกิดขึ้นในพาราสาวัตถีนั้น มีวิธี
แก้ไขอยู่ ๒ ประการคือ การอบรมสั่งสอนศีลธรรมในมวลชนและ
ข้าราชการทั่วไปให้ได้ผล ไม่ว่าเราจะใช้ศาสนาพุทธหรือศาสนา
อื่นใดเป็นหลัก นั่นเป็นวิธีแก้ไขประการหนึ่ง อีกประการหนึ่ง
ต้องพยายามเฟ่งเลี้ยงที่ผู้ใหญ่ในสังคมนั้น เฉพาะอย่างยิ่งผู้ใหญ่
ในทางราชการ เพราะถ้าผู้ใหญ่อดีและสามารถควบคุมผู้น้อยได้

ก็จะช่วยให้ผู้น้อยเข้าทำงานของคลองธรรมได้ง่ายขึ้น พุทธภาสิตมีใจความว่า “ผู้นำควรจะต้องอยู่ในธรรมนิยมเสียก่อน หมู่คณะจึงจะสวัสดีได้” และท่านขยายความว่า “เมื่อฝูงโคข้ามไปเป็นหมู่ ถ้าโคผู้นำฝูงไปคด โคเหล่านั้นย่อมไม่คดหมด ในหมู่มนุษย์ก็เหมือนกัน ผู้ใดได้รับสมมติให้เป็นผู้นำ ถ้าผู้นั้นประพฤติธรรมประชาชนนอกนั้นก็ประพฤติธรรมเหมือนกัน แวนแคว้นทั้งหมดก็จะได้ประสบความสำเร็จ ถ้าฝูงใด โคผู้นำไปตรง โคเหล่านั้นย่อมไม่คดทั้งหมด ในหมู่มนุษย์ก็เหมือนกัน ผู้ใดได้รับสมมติให้เป็นผู้นำ ถ้าผู้นั้นประพฤติธรรม ประชาชนนอกนั้นก็ย่อมประพฤติธรรมเหมือนกัน แวนแคว้นทั้งหมดย่อมได้ประสบความสำเร็จ” ที่กระผมกล่าวมาถึงความสงบเรียบร้อยและการบริหารบ้านเมืองให้ถูกกับความชอบธรรม

ประการที่ ๒ ที่กระผมจะกล่าวต่อไปนี่คือ การวางเป้าหมายในการพัฒนาให้ถูกต้อง การพัฒนาบ้านเมืองอย่างที่เรากำลังทำกันโดยทั่วไปนั้น ถ้าพูดถึงการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างเดียว หมายถึงการเพิ่มรายได้ของประชาชนในบ้านเมืองนั้นให้อยู่ดีกินดีขึ้น ให้มีพลานามัยดี มีการศึกษาดี จะทำอย่างไรให้ถึงจุดหมายนี้จะได้กล่าวต่อไปตอนที่พูดถึงกระบวนการดำเนินงาน ในที่นี้กระผมจะขอขำและขอขยายความคำว่า “พัฒนา” ที่ได้กล่าวไว้ข้างต้นว่ายังไม่ได้ความบริบูรณ์จริง ๆ ถ้าไม่ขยายความให้ชัดและเป้าหมายบกพร่องอยู่ เราจะไม่สามารถดำเนินไปสู่จุดที่ถูกต้องได้ เป้าหมายที่ถูกต้องสมบูรณ์ของการพัฒนาชาตินั้นย่อมต้องให้ครบองค์ ๔ ประการ คือ

องค์ที่ ๑ จะต้องพยายามเพิ่มรายได้และสุขภาพของ

ประชาชนในชาติ โดยคำนึงถึงประโยชน์ทั้งปัจจุบันและประโยชน์
อนาคต ถ้าเราลงทุนมาก ทรัพย์สินที่จะนำมาากินมาใช้ในปัจจุบันก็
ย่อมน้อยลง ถ้าเราลงทุนน้อยเกินไป เราอาจจะอยู่ดีกินดีถึงขนาด
ในปัจจุบัน แต่ในอนาคตประโยชน์จะลดน้อยลง ฉะนั้นจึง
จำเป็นที่จะต้องรักษาดุลระหว่างปัจจุบันและอนาคตให้ดีให้
เหมาะสม เพื่อให้ความยุติธรรมแก่คนทั้งรุ่นนี้และรุ่นหน้าต่อไป

องค์ที่ ๒ ของเป้าหมายการพัฒนาชาติ คือ เราจำเป็นที่
จะต้องรักษาเสถียรภาพในการพัฒนา คำว่า “เสถียรภาพ” นี้
หมายความว่าต้องอยู่ในสภาพที่ไม่ระส่ำระสาย ไม่มีการขึ้น ๆ
ลง ๆ เราจะพยายามที่จะรักษาสภาพของเงินตรา มูลค่าของ
เงินตรา และการทำมาหากินของประชาชนให้เป็นไปโดยมี
เสถียรภาพ ถ้าทำได้เช่นนี้ การพัฒนาย่อมจะได้ผลดีไม่รวนเร

องค์ที่ ๓ การพัฒนาชาติจะต้องคำนึงถึงการทะนุถนอม
สิ่งแวดล้อมประชาชนด้วย ข้อนี้ท่านจะได้จากการที่ว่า หากเรา
มีการพัฒนามากขึ้น เกิดโรงงานมากขึ้น และโรงงานทั้งหลายนั้น
ไม่ได้ปฏิบัติในเรื่องที่ควรปฏิบัติ กล่าวคือ นำสิ่งที่เป็นพิษหรือที่
เป็นของโสโครกนำลงสู่ลำน้ำซึ่งใช้เป็นสาธารณประโยชน์ ในกรณี
เช่นนี้ ย่อมจะเป็นภัยแทนที่จะได้ประโยชน์ทั่ว ๆ กัน โรงงานนั้น
อาจจะได้ประโยชน์แต่ฝ่ายเดียว แต่ประชาชนทั่วไปนั้นอาจจะขาด
ประโยชน์ เนื่องจากอากาศหรือลำน้ำเป็นพิษใช้ไม่ได้ต่อไป การ
สร้างถนน การมีจราจร มีรถวิ่งมาก ๆ ก็เช่นเดียวกัน ทำให้สิ่งแวดล้อม
เป็นภัยเป็นพิษขึ้นจากควันที่เกิดจากสารเคมี การพัฒนา
บ้านเมืองด้วยการสร้างเขื่อน ตัดไม้ ย่อมจะมีผลร้ายไปด้านหนึ่ง
แม้ว่าจะได้ผลดีในด้านชลประทานหรือในด้านกำลังไฟฟ้าอยู่บ้าง
เพราะฉะนั้น เวลาที่เราจะพิจารณาถึงเรื่องการพัฒนา จำเป็นที่

จะต้องพิจารณาถึงสิ่งแวดล้อมอันเป็นประโยชน์สำหรับสาธารณะ และอันเป็นประโยชน์สำหรับบุคคลภายหลังต่อไปด้วย

องค์ที่ ๔ เกี่ยวกับเป้าหมายของการพัฒนาชาตินั้นเป็นเรื่องที่สำคัญสำหรับประเทศไทยอยู่มาก เราจำเป็นที่จะต้องพยายามกระจายผลที่ได้นั้นให้ทั่วถึงกันในหมู่ชนชาติเดียวกัน เราจะพิจารณาเหตุแต่เฉพาะอัตราเฉลี่ยและส่วนรวมของชาติอย่างในประเทศไทยที่เราได้อ้างกันว่า ทั่วประเทศไทยเรานั้นมีความสมบูรณ์ ได้พัฒนามีรายได้ก้าวหน้าของประชาชนก้าวหน้าขึ้นปีละ ๘ ใน ๑๐๐ หรือ ๑๐ ใน ๑๐๐ หาใช่เป็นเครื่องวัดที่ถูกต้องไม่ เราจำเป็นที่จะต้องดูว่าที่ได้เพิ่มรายได้กันนั้น ได้เพิ่มให้ทั่วถึงกันหรือไม่ เท่าที่เราได้เห็นกันอย่างชัดเจนก็คือ ในกรุงเทพฯ และภาคกลาง ประชาชนมีรายได้เฉลี่ยถึงประมาณ ๓ เท่าของประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และเท่าที่เราได้พัฒนากันมาเป็นเวลา ๑๐ ปีเศษแล้ว เมื่อเรายิ่งพัฒนาไป ผลของการพัฒนานั้นย่อมตกอยู่กับคนในเมืองหลวงได้ง่ายกว่าที่จะไปได้กับคนในชนบท ในโลกนี้คนที่รวยแล้วยิ่งรวยขึ้นง่ายกว่าคนจน และคนจนก็ยิ่งจนยิ่งขึ้น ถ้าเราใช้หลักความยุติธรรม ความเมตตา กรุณาในสังคมเป็นที่ตั้งแล้ว เราก็พึงตั้งเป้าหมายพัฒนาให้เกิดผลมากเป็นพิเศษสำหรับชาวนาและชาชนบท ในทางปฏิบัติข้อนี้หมายความว่า เราจะต้องใช้เงินลงทุนให้มากสำหรับชนบท และยับยั้งไว้บ้างสำหรับคนในเมืองหลวง และแม้แต่คนภายในเมืองหลวงก็มีคนยากและคนมั่งมี เราก็ควรจะมุ่งประโยชน์ให้เกิดแก่คนจนเป็นพิเศษ ในการวางเป้าหมายข้อนี้ นักพัฒนาจะต้องอาศัยศีลธรรมเป็นหลักสำคัญ

ในที่นี้กระผมจะกล่าวถึง วิธีการดำเนินงานพัฒนา เมื่อเรา

ได้วางเป้าหมายแล้ว เรื่องนี้เป็นเรื่องวิชาการมากกว่าเรื่องอื่น ๆ ที่กระผมได้กล่าวมาแล้ว แต่พอจะกล่าวได้โดยง่ายว่า การพัฒนานั้นเป็นเรื่องของการลงทุน ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจหรือการพัฒนาสังคม เป็นการลงทุนและคาดคะเนผล ฉะนั้นจึงจำเป็นต้องนำผลที่คาดคะเนต่าง ๆ นั้นมาเปรียบเทียบกัน หลักวิชาเศรษฐศาสตร์ที่นำมาใช้นั้นเป็นหลักธรรมดา หาใช้หลักพิสดารอะไรออกไปไม่ และการดำเนินงานในกระบวนการพัฒนานี้ก็เป็น การดำเนินการโดยแบบแผนปฏิบัติวิธธรรมดา ไม่แตกต่างกันกับการประกอบกิจการหรือการปฏิบัติการโดยปกติ พุดกันง่าย ๆ ก็คือว่าเราพยายามลงทุนให้น้อยที่สุด เพื่อให้ได้ผลมากที่สุด และจะต้องกระทำโดยรอบคอบ แม้ว่าจะต้องเร่งทำ กระผมขอย้ำในเรื่องหลักธรรมดานี้ว่า การพัฒนาไม่ใช่เรื่องอื่นหรือ เรื่องธรรมดานั้นเอง คือลงทุนให้น้อยและให้ได้ผลมาก ที่จำเป็นจะต้องย้ำนี้ ก็เพราะเหตุว่า บุคคลส่วนมากรวมทั้งบุคคลที่สำคัญในรัฐบาลด้วย มักจะเข้าใจการพัฒนาไปในแบบอูตริ ในกระบวนการพัฒนานั้น เราจะทำให้เกิดผลดีได้ก็ด้วยความรอบรู้ลึกซึ้งในเชิงทฤษฎีและในเชิงปฏิบัติ วิธีการพัฒนาที่กระผมเรียกว่า “แบบอูตริ” นั้น หมายถึงการละเลยซึ่งทฤษฎี ผืนหลัก ธรรมชาติ มนุษย์เราผินใจมนุษย์ด้วยกันได้นับว่าเก่ง แต่มนุษย์ ย่อมไม่เก่งพอที่จะผินหลักธรรมชาติหรือหลักเศรษฐศาสตร์หรือ ทฤษฎีวิชาอื่นใด ถ้าผินเข้าจริง ๆ เมื่อใด ผลจะประสบเป็น หายนะเมื่อนั้น

เนื่องด้วยทรัพยากรของชาติมีจำกัด เวลาที่มีจำกัด คนที่มีฝีมือมีวิชาความรู้ก็จำกัด เราจะทำอะไรเพื่อพัฒนาพร้อม ๆ กัน ทุกอย่าง คงไม่ได้แน่ เพราะฉะนั้นจึงจำเป็นต้องลำดับความ

สำคัญ เรื่องใดสำคัญกว่า เอาเรื่องนั้นไปทำก่อน ถ้าเรื่องใดสำคัญน้อยก็ทำทีหลัง เรื่องที่สำคัญมากกว่าเรื่องอื่น ๆ นั้นพอจะกล่าวได้โดยกว้าง ๆ ว่า เป็นเรื่อง que เมื่อทำได้สำเร็จแล้วจะช่วยให้ทำอย่างอื่นได้สะดวก และได้ผลดีมากขึ้น ตัวอย่างของเรื่องนี้ คือ การพัฒนาคน การพัฒนาแรงงาน ถ้าหากว่าคนดีมีฝีมือย่อมจะช่วยให้มีฝีมือไปทำอย่างอื่นได้สะดวก การจัดการการคลัง การเงิน ให้มีระเบียบเรียบร้อย การตัดถนน การจัดการท่าเรือ และการขนส่งต่าง ๆ ให้มีสมรรถภาพดี ย่อมอยู่ในประเภทสำคัญเหล่านี้ทั้งนั้น

อนึ่ง ในการดำเนินงานพัฒนานั้น นักเศรษฐศาสตร์ย่อมจะพึงเล็งเฉพาะเรื่องเศรษฐกิจ ถ้าเป็นเช่นนี้กระผมเห็นว่าจะพัฒนาโดยสมบูรณ์ไม่ได้ จะต้องพิจารณาเลยไปถึงการพัฒนาทางสังคมด้วย ซึ่งรวมถึงการพัฒนาการศึกษา สาธารณสุข และสาธารณสุขการ นอกจากนั้นนักเศรษฐศาสตร์หรือนักพัฒนาควรคำนึงถึงหลักใหญ่แห่งชีวิต ซึ่งนอกเหนือไปจากความดีและสัจจะแล้วก็คือ ความงาม ศิลปะ กวีนิพนธ์ และดนตรี ต้องอยู่ในข่ายแห่งการพัฒนาขั้นสำคัญ การวิจัยในมหาวิทยาลัยก็เป็นการส่งเสริมสัจจะและปัญญา ควรจะเป็นเรื่องเอกของกระบวนการพัฒนาด้วย

หัวข้อต่อไป คือ อำนาจในการพัฒนาและการใช้อำนาจในกระบวนการพัฒนา คือ การลงทุนสำหรับส่วนรวมนั้น เราย่อมขาดเสียมิได้ที่จะต้องใช้อำนาจมากกว่าปกติ ในวงราชการเมื่อมีการพัฒนาย่อมมีการก่อสร้างมากขึ้น มีการสร้างคนมากขึ้น เงินงบประมาณรายจ่ายย่อมสูงกว่าปกติ และย่อมจะมีการดำเนินงานเข้มแข็งกว่าปกติ กล่าวกันง่าย ๆ ก็คือว่า ถ้าเราพัฒนามาก งาน

ก็มาก เงินก็มาก ช่องทางที่จะโกงกันหรือทุจริตกันก็มีมากขึ้น
เงินคืองาน งานคือเงิน บันดาลความสุขให้แก่ผู้มีอำนาจที่ปราศจาก
หิริโอตตปปะ ผู้ที่รับผิดชอบในการพัฒนาจึงจำเป็นต้องสร้าง
ระเบียบวิธีปฏิบัติป้องกันทุจริต และป้องกันมิให้ใช้อำนาจไปใน
ทางมิชอบให้ได้ จึงจะพัฒนาได้สมบูรณ์จริง ๆ มีเจ้าลัทธิประหลาด
บางคนอย่างที่ผมได้เสนอไปเมื่อกี้นี้ ออกความเห็นว่าเป็นประเทศ
ด้อยพัฒนาอย่างไทยเรา นี้ เราจะป้องกันการโกงกันได้ยาก และ
เมื่อมีการพัฒนาแล้วก็ยิ่งมีการป้องกันยากยิ่งขึ้น มีหน้าซ้ำเจ้าลัทธิ
นั้นยังได้กล่าวต่อไปว่า ถ้าเราปล่อยให้โกงกันเสียบ้าง บางทีเรา
จะพัฒนาได้เร็วขึ้น ลัทธิที่ผมเสนอว่าเป็นลัทธิอุบาทว์ จะ
พัฒนากันให้พิสดารไปเช่นนั้นได้อย่างไร ถ้าจะปล่อยให้ศีลธรรม
เสื่อมโทรมไปเพื่อพัฒนากันให้ได้สะดวก แม้ว่าจะเป็นความจริง
ผมก็ขอเสนอว่าอย่าพัฒนากันดีกว่า อยู่กันเฉย ๆ มีความสุข
มากกว่า แม้ว่าจะด้อยในทางวัตถุกันบ้าง ลัทธิอุตริดังกล่าวไม่มี
หลักวิชา เศรษฐศาสตร์ รัฐศาสตร์ ศีลธรรมสนับสนุนประการใด
ถ้าประเทศไทยมีการโกงกันมากเท่าใด ก็ย่อมเป็นอุปสรรคใน
การพัฒนาเท่านั้น และพอจะเปิดโอกาสให้โกงกันได้ก็ยิ่งโกง
กันใหญ่ ตัวอย่างของประเทศที่ได้รับความเสียหายในเรื่องนี้ทั้ง
ที่อยู่ใกล้กับประเทศไทยเรา ที่อยู่ไกลในอาฟริกาก็มีอยู่หลาย
ประเทศซึ่งได้ประสบหายนะมาต่าง ๆ กัน ผมแน่ใจว่าประเทศไทย
คงจะไม่ต้องการที่จะรับตัวอย่างมาปฏิบัติเช่นนั้น

การพัฒนาคน

ในตอนสุดท้ายของภาคหนึ่งว่าด้วยการพัฒนา ผม
ขอเสนอความคิดเห็นบางประการเกี่ยวกับเรื่องที่สำคัญยิ่งสำหรับ

ทั้งศาสนา ศิลธรรม และการพัฒนา เรื่องนั้นก็คือเรื่องการพัฒนาคน การพัฒนาคนหมายถึงการศึกษาสำหรับคนที่ยังเยาว์วัยและเข้าสถานศึกษา แต่ความหมายนี้กว้างขวางรวมถึงคนที่พ้นจากวัยและเกณฑ์การศึกษาแล้ว เราจะช่วยให้คน ๒ ประเภทนี้ให้ได้เป็นคนดีมีความรู้มีความสามารถ ทำงานให้เป็นประโยชน์แก่ตนเองและสังคมได้อย่างไร สำหรับเด็กเล็กตั้งแต่อายุ ๖ ขวบถึง ๗ ขวบขึ้นไป รัฐบาลมีหน้าที่ที่จะอำนวยความสะดวกให้ทั่วถึง ในขณะที่เรายังไม่สามารถทำให้เด็กทุกคนในชั้นประถมศึกษาเข้าเรียนได้ตามกำหนด แต่การแก้ไขปัญหาคือเป็นเรื่องสำคัญที่สุดเรื่องหนึ่งในการพัฒนาชาติ เพราะว่าตราบไต่ที่เด็กของเรา ยังไม่สามารถจะอ่านออกเขียนได้ ผู้ใหญ่ทั้งหลายควรมีความละอาย เพราะบกพร่องทั้งในหน้าที่ ในศีลธรรม และการพัฒนา การอำนวยความสะดวกนี้ เจ้าหน้าที่ฝ่ายการศึกษาอ้างว่าทำเร็วไม่ได้ เพราะครูส่วนใหญ่ขาดวุฒิ ข้ออ้างนี้กระผมไม่ค่อยเห็นด้วยเท่าไรนัก เพราะคุณวุฒิสำหรับครูสอนชั้นประถม นั้นไม่สูงนักสำหรับวิชาการ แต่สูงยิ่งสำหรับความอดทนและวิริยะ ครูเป็นจำนวนมากต้องการปรับปรุงวิทยฐานะของตนเอง จนลืมไปว่าตนมีหน้าที่สอนเด็ก บางคนไม่เอาใจใส่แก่การสอน แต่เอาใจใส่กับการเรียนเพื่อสอบเลื่อนวิทยฐานะของตนเองมากเกินไป และครูใหญ่ ศึกษานิเทศก์ส่วนใหญ่ มักจะไม่กวัดจันตรวจตราการปฏิบัติงานของครู การเทิดทูนวิทยฐานะของครูแทนความอดทนวิริยะนั้นเป็นการละเมิดศีลธรรม และเป็นการขัดขวางการพัฒนา

ในการศึกษาชั้นมัธยม เราไม่บังคับสำหรับเด็กทุกคนในปัจจุบันนี้ แต่ถ้ามีเด็กเข้าไปในชั้นมัธยมมากเพียงใด บ้านเมือง

ก็จะมีช่องทางเจริญขึ้นได้เร็วเพียงนั้น เรื่องนี้ญี่ปุ่นเป็นตัวอย่าง
อันดี การอำนวยความสะดวกศึกษามัธยมนี้ จะต้องกระทำโดยมีความ
มุ่งหมาย ๒ ประการ คือ ประการที่หนึ่ง ให้วิชาแตกฉานดีพอ
สมควร และอีกประการหนึ่งต้องส่งเสริมให้นักศึกษานักเรียน
แยกออกเป็น ๒ พวก คือ มีผู้ที่จะเรียนชั้นอุดมต่อไปทางหนึ่ง
กับผู้เรียนจบมัธยมแล้วจะออกไปทำมาหากิน ฉะนั้นจึงควรจะ
จัดการศึกษาให้สูงทางวิชาการสำหรับนักศึกษานักเรียนประเภท
แรก และให้สูงพอสำหรับทางด้านวิชาชีพ คือด้านอาชีพศึกษา
สำหรับนักเรียนประเภทหลัง

สำหรับนักเรียนที่ออกจากการศึกษาในโรงเรียนชั้นประถมศึกษา
หรือในชั้นมัธยมศึกษา ยังนับว่ามีความรู้เพียงพอแก่สถานการณ์
ปัจจุบันและความต้องการทางพัฒนาหาได้ เพราะเรียนน้อย
เกินไป รัฐบาลจำเป็นจะต้องจัดการศึกษาอบรมนอกโรงเรียน
ต่อไปให้ได้ด้วย และจะต้องดำเนินการจริงจัง ให้แน่นหนักไป
ในทางด้านฝึกอาชีพ ให้มีความรู้พิเศษสำหรับนักเรียนที่ออกชั้น
มัธยม

นักเรียนชั้นอุดมศึกษาหรือชั้นมหาวิทยาลัย นับได้ว่าเป็น
ชั้นปัญญาชน การศึกษาจำจะต้องอำนวยความสะดวก ให้รู้จักหน้าที่ความรับผิดชอบ
ของปัญญาชนในประเทศ และให้รู้วิชาเฉพาะของตนลึกซึ้งจริง
จนประกอบอาชีพเป็นผู้นำผู้อื่นได้

แต่ไม่ว่าจะเป็นนักเรียนชั้นประถม มัธยม หรืออุดม พวก
เราที่เป็นผู้ใหญ่ควรจะถือเป็นหน้าที่ที่จะให้ความรู้ทางศีลธรรม
ให้มีความรู้ผิดและรู้ชอบ มีหิริโอตตปปะ ให้ถือทัศนคติทางธรรม
อันถูกต้อง มิใช่จะมองเห็นการเสพสุรา การเสเพล การโกง เป็น

การประพตที่คนเก่งควรจะทำ เรื่องนี้จะให้ได้ผลจริง ที่
กระผมได้เรียนไว้ตอนต้น ผู้ใหญ่ต้องทำเป็นตัวอย่าง ไม่ใช่ว่า
ผู้ใหญ่ทำได้อย่างหนึ่ง แต่เด็กทำได้อีกอย่างหนึ่ง และตัวอย่าง
ที่เราต้องการให้ทำนั้นต้องเริ่มขึ้นที่บ้าน บิดามารดา ตลอดจน
จนถึงครูบาอาจารย์ และผู้มีชื่อเสียงในวงราชการและสังคม
ความประพตชั่วของเด็กและเยาวชนนั้นมิใช่เกิดจากการละเมิด
ศีลธรรมของเด็กเยาวชน กระผมเสนอว่ามีสาเหตุมาจากการ
ละเมิดศีลธรรมของผู้ใหญ่ ทุกวันนี้ เรามั่นกันว่าเด็กนักเรียน
เกกมะเหรกเกเร นักศึกษานิสิตก่อการไม่สงบ หัวแข็ง ยกพวก
ตีกัน ขว้างระเบิดซึ่งกันและกัน เรามั่นกับกันไป แต่พวกเราบิดา
มารดา ครูบาอาจารย์จะทำอย่างไรกัน ผมอดคิดไม่ได้ว่า ผู้ใหญ่
เราช่วยตัวเองและช่วยเด็กได้ด้วยวิธีที่ศาสนาพุทธและศาสนา
อื่นๆ ได้สอนเราไว้ วิธีนั้นก็คือ อาศัยความรักความเมตตา และ
การปฏิบัติประพตตนเป็นตัวอย่าง เมื่อเด็กและผู้ใหญ่มีความ
รักผูกพันกัน ไม่เมินซึ่งกันและกัน เด็กและผู้ใหญ่จะเกิดความ
เชื่อถือซึ่งกันและกัน พูดจาพอฟังได้ ความรักเป็นอาหารทิพย์
เลี้ยงโลก ไม่ว่าเราจะถือกำเนิดมาเป็นชาวพุทธหรือชาวศาสนา
อื่นๆ เรื่องข้อคิดเกี่ยวกับการพัฒนาโดยทั่ว ๆ ไป กระผมได้
กล่าวมาพอสมควรแล้ว

บทบาทของพระพุทธศาสนา

ในตอนต่อไปซึ่งคงจะมีเวลาน้อย กระผมจะพยายามกล่าว
ถึงบทบาทของพระพุทธศาสนาในการพัฒนาชาติ เท่าที่กระผมได้
กล่าวมาแล้วเป็นส่วนมากข้างต้น ได้กล่าวถึงเรื่องศีลธรรมอยู่
หลายครั้งและหลายตอน พอจะสรุปได้ว่า ถ้าปราศจากศีลธรรม

แล้ว การพัฒนาประเทศไม่ว่าจะพัฒนาไปในทำนองใดย่อมจะบกพร่องและไม่สมบูรณ์ และเฉพาะอย่างยิ่งจะพัฒนาไปในด้านเป้าหมายซึ่งจะผิด ผลสุดท้ายอาจจะพัฒนาไปในทำนองที่จะเห็นความเจริญทางวัตถุเป็นเรื่องสำคัญยิ่งกว่าเรื่องที่สำคัญแท้ ๆ คือความเจริญในทางปัญญาและในทางธรรม การขาดจากศีลธรรมนั้นจะทำให้โลกเสื่อม กระผมใคร่จะขอเสนอข้อต่อไปว่า แม้ว่ากระผมจะพูดในฐานะที่เป็นพุทธศาสนิกชน และในท่ามกลางพุทธศาสนิกชนในที่นี้ บทบาทของศาสนาอื่น ๆ ก็ควรจะมิในทำนองเดียวกันนี้ และไม่ว่าจะถือศาสนาใด ศีลธรรมย่อมเป็นเครื่องที่จะทำให้การพัฒนาชาติเป็นไปโดยสมบูรณ์และดียิ่งขึ้น เท่าที่จะกล่าวถึงพระพุทธศาสนานั้น กระผมใคร่จะเสนอดังต่อไปนี้ พระพุทธศาสนาของเราที่จะช่วยเหลือในการพัฒนาชาติได้ดีนั้นเราก็ย่อมอาศัยพระธรรมและพระสงฆ์เป็นสื่อสำหรับสืบพระศาสนา พระพุทธศาสนาของเรานั้น กระผมเข้าใจว่า เราจะช่วยให้มีการพัฒนาชาติได้ดีจริง ๆ คงจะต้องอาศัยหลักเกณฑ์บางประการ พระบรมพุทธานุชาของเราก็ควรที่จะดำเนินการพัฒนาก้าวหน้าไปดังนี้

ประการที่ ๑ กระผมเชื่อว่าเข้าใจว่า ความเชื่อถือในบรรพพุทธานุชาต้องเป็นความเชื่อถือชนิดที่บริสุทธิ์ ไม่เจือปนความเชื่อถือโศลกกลางทางไสยศาสตร์ในด้านถือผี ถ้าหากว่าพระพุทธศาสนาของเราแปลกปลอมและปะปนไปกับเรื่องตะกรุด คาถาอาคม และการเชื่อดวงดาวมากจนเกินไปแล้ว ย่อมทำให้การเชื่อถือในศาสนานั้นไขว้เขวไป และเกิดความระส่ำระสาย พระพุทธรูปองค์ท่านมิได้ตรัสไว้หรือว่า คนโง่นั้นมัวแต่พิเคราะห์แต่ดวงดาว ความเชื่อถืออันนี้กระผมเห็นว่าเป็นภัยแก่พระศาสนา

เป็นอย่างยิ่ง เฉพาะอย่างยิ่งในเมื่อเราได้เห็น ไม่ว่าผู้ใหญ่นับาน
สถานกล่าวขอให้ถูกลีตเตอร์ ขอให้สอบไล่ได้ นักเรียนชั้นมัธยม
ชั้นมหาวิทยาลัยที่ควรจะมีปัญญามากพอที่จะรู้ว่าศีลธรรมและ
ศาสนานั้นเป็นอย่างไร ทุกวันนี้ก็ยังมีกรบบนบานสถานกล่าวใน
มหาวิทยาลัยหรือในที่ต่าง ๆ ขอให้สอบไล่ได้ การบ่นนี้กระผม
เชื่อว่าเป็นภัย ไม่ใช่เชื่อว่าเป็นเรื่องความโง่เขลาอย่างเดียว เพราะ
เหตุว่าถ้าหากนักเรียน นักศึกษา หรือผู้ใหญ่บบนบานสถานกล่าว
ได้ ก็พ่อค้าพาณิชย์ทำไม่เขาจะไม่ติดสินบนข้าราชการ ตำรวจ
ทหาร หรือฝ่ายปกครองไม่ได้ ก็เช่นเดียวกัน เพราะฉะนั้นกระผม
จึงใคร่ขอเสนอว่า เมื่อพระบรมพุทธศาสนามีความสำคัญยิ่งในการ
พัฒนาชาติ และในการที่จะทำให้มนุษย์ในโลกมีความสมบูรณ์
ทั้งในด้านสติปัญญาและทางด้านวัตถุ เราก็ควรที่จะพัฒนาพระ
บรมศาสนาให้มีความบริสุทธิ์ ไม่แปดเปื้อน ไม่ไปผสมกับลัทธิ
ไสยศาสตร์อันเป็นภัยต่อสังคมแก่ประเทศเรา

ประการที่ ๒ กระผมใคร่ที่จะเสนอว่า ความเชื่อถือในพระ
บรมศาสนาจะต้องเป็นความเชื่อที่มีมูลฐานตั้งอยู่ในเหตุและผลและ
วิชา ไม่ใช่ตั้งอยู่ในความเชื่อโดยมงายอย่างเดียว หรือไม่ใช่
ตั้งอยู่ในอวิชา ในกาลามสูตร พระพุทธองค์ท่านมิได้ตรัสไว้
หรือว่า “ท่านทั้งหลายอย่าพึงเชื่อสิ่งใดเพียงแต่เพราะเหตุที่ได้ฟัง
ตามกันมา หรือเพราะเคยเห็นเช่นนั้นต่อ ๆ กันมาก็อย่าเชื่อ หรือ
โดยชาวเล่าลือก็อย่าเชื่อ หรือโดยมีผู้อ้างตำราก็ออย่าเชื่อ หรือโดย
ฟังเดาเอาเองก็อย่าเชื่อ หรือโดยคาดคะเนเอาเองก็อย่าเชื่อ หรือ
โดยตริตรองตามอารมณ์เอนเองก็อย่าเชื่อ หรือเพราะชอบใจว่า
เข้ากับลัทธิของตนก็อย่าเชื่อ หรือเพราะเห็นว่าผู้พูดสมควรจะ
เชื่อถือก็อย่าเชื่อ หรือเพราะเห็นว่าสมณะนี้เป็นครูเราก็ออย่าเชื่อ

แม้แต่คำของพระพุทธเจ้าที่สอนมาก็อย่าเชื่อ ท่านจงเอาข้อที่ได้ยินได้ฟังได้ตรึกได้ตรองตรวจดูด้วยเหตุผล จนเกิดความชัดแล้วจึงค่อยเชื่อ” กระผมเข้าใจว่า กาลามสูตรบทนี้เป็นที่นิยมนับถือ ไม่ใช่เฉพาะในหมู่นักเรียนพุทธศาสนาเท่านั้น ในหมู่นักศึกษาทั่วโลกไม่ว่าจะยึดมั่นในศาสนาใดก็ย่อมสรรเสริญในข้อที่พระพุทธองค์ได้ตรัสดังกล่าวนี้

ประการที่ ๓ กระผมขอเสนอว่า การที่เราจะนำเอาคำสอนของพระพุทธองค์ ซึ่งเป็นหลักธรรมมาประยุกต์กับสภาพปัจจุบันนั้น เราจำเป็นที่จะต้องคำนึงว่า สภาพปัจจุบันและลักษณะของสังคมได้มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ และก็จะมีการเปลี่ยนแปลงไปอยู่เรื่อยๆ ถ้าหากว่าเราจะยึดมั่นในด้านที่ว่าพระธรรมของพระพุทธองค์นั้นเป็นอกาลิโก คือ ไม่มีวันตาย ใช้ได้ทุกเมื่อนั้นก็เป็นเรื่องจริง แต่วิธีการปฏิบัติที่จะให้ประยุกต์กับสภาพปัจจุบันนี้ เปลี่ยนแปลงจากความจริงครั้งพุทธกาลมา ๒๕ พุทธศตวรรษแล้ว เราก็จะมีการเปลี่ยนแปลงไปเรื่อยๆ เพราะฉะนั้นกระผมจึงเห็นว่า การที่จะดึงดูดให้มีการหวนพิชแห่งพระธรรมไปสู่ประชาชนส่วนใหญ่ในปัจจุบัน เฉพาะอย่างยิ่งในเยาวชนแล้ว เราจำเป็นที่จะมีการเปลี่ยนแปลงวิธีทำ วิธีที่จะใช้เป็นประโยชน์แก่เยาวชนและปัจจุบันชนเป็นอย่างมาก กระผมเข้าใจว่าวิธีการเทศนาที่จะเป็นที่ดึงดูดแก่ประชาชน เฉพาะอย่างยิ่งแก่นักเรียนนั้น ถ้าเราใช้วิธีเทศนาแบบที่เราเคยทำกันอยู่เรื่อยๆ จะไม่ได้ผลนัก เพราะเท่าที่ประสบมาได้เคยนิมนต์พระไปเทศนาเพื่อตัดสันดานเด็ก แต่ก็ปรากฏว่าเด็กนั้นไม่ค่อยจะรับฟัง และมีวิธีเลี้ยงง่ายนิดเดียว คือ นั่งหลับไม่ฟัง เพราะฉะนั้นถ้าหากว่าในเทศนานั้นจะมีอะไรที่เป็นเรื่องปัจจุบันทันด่วน เป็น

เรื่องที่จะทำให้เกิดความสนใจแก่เยาวชน กระผมเข้าใจว่าจะเป็นที่
ประโยชน์ยิ่ง การที่จะประยุกต์พระธรรม นำเอาพระธรรมซึ่งเป็น
อมตะแล้ว มาใช้กับสภาพปัจจุบันนั้น กระผมเชื่อว่าจำเป็นที่จะ
ต้องมีการศึกษาและมีการวิจัย และมีการพูดสัมมนาบ้าง เนื่อง
ด้วยเหตุนี้ กระผมที่ย่างเท้าเข้ามาในที่ประชุมนี้ในมหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย และทราบว่ามีการศึกษาที่มีการวิจัยเป็นหลัก
จึงรู้สึกเป็นเกียรติและมีความยินดีเป็นอย่างมาก และใครจะสถิติ
ทำนองคัมภีร์สมณานายกซึ่งได้ก่อตั้งมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
มาแล้วเป็นอย่างมาก

ประการสุดท้ายที่กระผมใคร่จะเอามาเสนอก็คือว่า การ
พัฒนานั้นจำเป็นที่จะต้องใช้ทั้งทางโลกและทางธรรม ดังที่กระผม
กราบเรียนมาแล้ว เพราะฉะนั้นทางฝ่ายพระสงฆ์ก็ดี ทางฝ่าย
บ้านเมืองก็ดี จำเป็นที่จะต้องร่วมมือกันเป็นอย่างมาก มีหลาย
กรณีทีเดียวที่ฝ่ายบ้านเมืองรู้สึกว่าจะเพิกเฉยต่อความสำคัญของ
วัดในชนบทหรือในเมือง และเพิกเฉยต่อความสำคัญของการเป็น
ผู้นำของพระสงฆ์ในหมู่บ้าน ตัวอย่างที่เห็นได้ง่ายก็คือว่า เมื่อ
รัฐบาลต้องการที่จะพัฒนาการเกษตร เรามักจะคิดไปในทำนอง
ว่าประเทศอื่นเขาทำกันอย่างไร เขามีนักพัฒนาซึ่งมีความสามารถ
มีความรู้ และได้ฝึกฝนไป ส่วนมากก็เป็นคนหนุ่ม ๆ หรือเป็น
คนดี บางคนก็ไปส่งเสริมสำหรับที่จะให้ชาวบ้านและชาวนาชาวไร่
ได้มีหลักวิชาที่มีอยู่ก็นำเอาไปประกอบใช้ บางแห่งก็ได้ผลดี
นี่เป็นการกระทำในด้านฆราวาสและทางโลกอย่างเดียว บางแห่ง
ก็ได้ผลดี แต่ส่วนบางแห่งนั้นไม่ได้ผล เพราะส่วนใหญ่ประชาชน
ขาดความนิยมนับถือในคนหนุ่มกว่า ที่จะมาแนะนำให้ตัวทำสิ่ง
ที่บิดามารดาปู่ย่าตายายทำมาแล้วเป็นเวลาหลายร้อยปี ถ้าหากว่า

ทางด้านบ้านเมืองรู้สึกมีความเฉลียวฉลาดพอที่จะเข้าหาวัด
กล่าวคือ ไปหาพระท่านแล้ว เพื่อจะปลุกความนิยม ก็ต้องอาศัย
ทางด้านสถาบันสงฆ์เป็นสื่อในเรื่องต่าง ๆ เรื่องเหล่านี้จะสำเร็จ
ได้ดียิ่งขึ้น นี้กระผมเข้าใจว่าความร่วมมือระหว่างฝ่ายสงฆ์และ
ฆราวาส ถ้าหากว่าได้มีการดำเนินการไปโดยดีแล้วก็จะเป็น
ประโยชน์ด้วยกันทั้ง ๒ ฝ่าย ทั้งฝ่ายบ้านเมืองก็ได้พึ่งพระพุทธ
ศาสนา ทางฝ่ายพระพุทธรศาสนา ก็จะได้ทำประโยชน์แก่บ้านเมือง
ด้วย และเมื่อมีประโยชน์เกื้อกูลซึ่งกันและกันแล้ว กระผมเชื่อ
ว่าทางฝ่ายบ้านเมืองก็จะเห็นความสำคัญในการที่จะพัฒนาพระ
พุทธรศาสนาให้มั่นคงสืบไป ขอขอบคุณ

อุปสรรคสำคัญของประเทศชาติไทย ก็คือ
ความโลภอย่างหนึ่งกับความตระหนี่กว่าคนวิเศษอีกอย่างหนึ่ง
เลยทำให้เฟิกเฉยต่อและทำลายซึ่งสิทธิ และศักดิ์ของผู้อื่น
เป็นการเห็นยวร้างไว้ไม่ให้โอกาสที่ชาติบ้านเมืองจะเจริญพัฒนาได้โดยสมบูรณ์

